National Library
of Sweden

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1946:49
JUSTITIEDEPARTEMENTET

ÄRVDABALKSAKKUNNIGAS

FÖRSLAG

TILL

FÖRÄLDRABALK

STOCKHOLM
1946

Statens offentliga utredningar 1946

Kronologisk förteckning

1. Betänkande angående rundradion i Sverige. Dess aktuella behov och riktlinjer för dess framtida verksamhet. Norstedt. 167 s. K.
2. Dödföddheten och tidigdödligheten i Sverige. Dess samband med nativitetsminskningen och dess förhållande vid olika former av förlossningsvård samt dess socialmedicinska och befolkningspolitiska betydelse. Av C. Gyllenswärd. Beckman. 115 s. S.
3. Betänkande med förslag till ändrade grunder för flottningslagstiftningen m. m. Hæggström. 99 s. Jo.
4. Betänkande med förslag angående uniformspliktens omfattning för viss personal vid försvarsväsendet. V. Petterson. 59 s. Fö.
5. Betänkande om barnkostnadernas fördelning med förslag angående allmänna barnbidrag m. m. V. Petterson. 351 s. S.
6. Betänkande om barnkostnadernas fördelning med förslag angående allmänna barnbidrag m. m. Bilagor. Beckman. 153 s. S.
7. Betänkande och förslag rörande åtgärder för att begränsa antalet kontraktsanställt manskap inom krigsmakten. Beckman. 136 s. Fö.
8. 1941 års lärarlönesakkunniga. Betänkande med förslag till boställsordning för folkskolans lärare m. m. Marcus. 146 s. Fi.
9. 1945 års universitetsberedning. 1. Docentinstitutionen. Haeggström. 62 s. E.
10. Betänkande med förslag till omorganisation av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen m.m. Katalog- o. Tidskriftstryck. 217 s. K.
11. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 4. Skolpliktstidens skolformer. 2. Folkskolan. A. Allmän del. Idun. 341 s. E.
12. Betänkande om tandläkarutbildningens ordnande m. m. Del 1. Beckman. 216 s. E.
13. Investeringsutredningens betänkande med utredning rörande personal- och materielresurser m. m. för genomförande av ett arbetsprogram enligt av utredningen tidigare framlagt förslag. Marcus 72 s. Fi.
14. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 4. Skolpliktstidens skolformer. 4. Realskolan. Praktiska linjer. Idun. 193 s. E.
15. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 4. Skolpliktstidens skolformer. 2. Folkskolan. B. Förslag till undervisningsplaner. Idun. 253 s. E.
16. Betänkande angående forsknings- och försöksverksamheten på jordbrukets område i Norrland. V. Petterson. 133 s. Jo.
17. Den familjevårdande socialpolitiken. Beckman. 132 s. S.
18. P M angående utvecklingsplanering på jordbrukets område. Marcus. 252 s. Jo.
19. Betänkande med förslag rörande den ekonomiska försvarsberedskapens framtida organisation. Idun. 92 s. Fo.
20. Betänkande angående den centrala organisationen av det civila medicinal- och veterinärväsendet. Idun. 361 s. S.
21. Betänkande med utredning och förslag angående rätten till arbetstagares uppfinningar. Norstedt. 71 s. Ju.
22. Betänkande med förslag till ordnande av kreditgivnings- och rådgivningsverksamhet för hantverk och småindustri samt bildande av företagarnämnder. Marcus. 144 s. H.
23. Socialvårdskommitténs betänkande. 12. Utredning och förslag angående moderskapsbidrag. Beckman. 115 s. S.
24. Kommitténs för partiellt arbetsföra betänkande. 1 Förslag till effektiviserad kurators- och arbetsför medlingsverksamhet för partiellt arbetsföra m. m Katalog- o. Tidskriftstryck. 200 s. S.
25. Betänkande med förslag till lag med särskilda be stämmelser om uppfinningar m. m. av betydels för rikets försvar. Norstedt. 37 s. Ju.
26. Betänkande angående tjänstepensionsförsäkringen organisation. Marcus. 71 s. H.
27. Betänkande med förslag till investeringsreserv fö budgetåret 1946/47 av statliga, kommunala och stats understödda anläggningsarbeten. Marcus. vij, 378 s Fi.
28. Bilagor till betänkande med förslag till investerings reserv för budgetåret 1946/47 av statliga, kommu nala och statsunderstödda anläggningsarbeten. Mar cus. 95 s. Fi.
29. 1943 års jordbrukstaxeringssakkunniga. Betänkand med förslag till ändrade bestämmelser i fråga on taxering av inkomst av jordbruksfastighet samt lag om jordbruksbokföring. Marcus. 282 s. 3 bil. Fi.
30. Socialutbildningssakkunniga. 2. Utredning och för slag rörande statsvetenskapliga examina m. m Hæggström. 127 s. E.
31. 1940 års skolutrednings betänkanden och utred ningar. 6. Skolans inre arbete. Synpunkter på fost ran och undervisning. Idun. 194 s. E.
32. Betänkande med förslag till förordning angående allmänt kyrkomöte m. m. Hæggström. 161 s. E.
33. Försäkringsutredningen. Förslag till lag om för säkringsrörelse m. m. 1. Lagtext. Norstedt. iv, 150 s. H.
34. Försäkringsutredningen. Förslag till lag om för säkringsrörelse m. m. 2. Motiv. Norstedt. vj, 441 s. H.
35. Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 6. Tiden juli 1944—juni 1945. Idun. 476 s. Fo.
36. Parlamentariska undersökningskommissionen angående flyktingärenden och säkerhetstjänst. 1. Betänkande angående flyktingars behandling. Beckman. 500 s. S.
37. Socialvårdskommitténs betänkande. 13. Förslag angående folkpensioneringens administrativa handhavande m. m. V. Petterson. 114 s. S.
38. Betänkande med förslag rörande officersutbildningen inom armén m. m. Hæggström. xiij, 504 s. Fö.
39. Den svenska växtodlingens utvecklingstendenser samt dess inriktande efter kriget. Idun. 106 s. Jo.
40. Betänkande angående hantverkets och småindustriens befrämjande. Marcus. 192 s. H.
41. Betänkande med förslag till skogsvårdslag m. m. Marcus. 430 s. Jo.
42. Riktlinjer för den framtida jordbrukspolitiken. Del 1. Idun. 282 s. Jo.
43. Betänkande med förslag till verkstadsorganisation för väg- och vattenbyggnadsväsendet. Sv. Tryckeri AB. (2) 105 s. K.
44. Sakkunniga angående arbetsförmedlingens organisation. Del 1. Den offentliga arbetsförmedlingen under krigsåren. V. Petterson. 390 s. Fi.
45. Betänkande med förslag till åtgärder för främjande av ridhästaveln m. m. Norstedt. 94 s. Fö.
46. Riktlinjer för den framtida jordbrukspolitiken. Del 2. Idun. 606 s. Jo.
47. Rationalitetsvariationerna inom det svenska jordbruket. Av L. Nanneson. Idun. 84 s. Jo.
48. 1945 års lönekommitté. 1. Betänkande med förslag till statliga löneplaner m. m. Marcus. 240 s. Fi.
49. Ärvdabalksakkunnigas förslag till föräldrabalk. Norstedt. 192 s. Ju.

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet Jo. = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1946: 49
JUSTITIEDEPARTEMENTET

ÄRVDABALKSAKKUNNIGAS

FÖRSLAG

TILL

FÖRÄLDRABALK

STOCKHOLM 1946
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
431410

KUNGL. BIBLIOTEKET STOCKHOLM

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. justitiedepartementet.

Den 30 oktober 1941 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för justitiedepartementet att tillkalla högst tre sakkunniga för att biträda med arbetet på ett sammanförande till en eller flera större enheter av det flertal lagar, som bruka gemensamt betecknas nya ärvdabalken. Med stöd av detta bemyndigande har departementschefen såsom sakkunniga för ifrågavarande utredning tillkallat dels den 8 november 1941 presidenten Birger Ekeberg, tillika ordförande, och revisionssekreteraren, numera statssekreteraren Gösta Walin dels ock den 2 november 1945 t. f. byråchefen för lagärenden Sven Edling.

De sakkunniga ha funnit lämpligt, att de lagar om vilka nu är fråga sammanföras till två balkar, en föräldrabalk och en ärvdabalk. Såvitt angår föräldrabalken är utredningsarbetet slutfört. Åtskilliga inom detta lagstiftningsområde förekommande processuella bestämmelser ha i förslaget omarbetats i anslutning till nya rättegångsbalkens regler. Härvid har samråd ägt rum med processlagberedningen, som med hänsyn till den sålunda av de sakkunniga verkställda omarbetningen icke funnit nödigt att för sin del framlägga något förslag till följdändringar i anledning av nya rättegångsbalken såvitt angår de lagar vilka äro ämnade att ingå i föräldrabalken (se SOU 1944: 10 s. 26). För att dylika ändringar skola kunna undvikas erfordras emellertid, att föräldrabalken icke träder i kraft senare än nya rättegångsbalken. På grund härav ha de sakkunniga ansett lämpligt, att i ett särskilt betänkande framlägga sitt förslag till föräldrabalk, så att förslaget i denna del må kunna föreläggas 1947 års riksdag och träda i kraft den 1 januari 1948, från och med vilken dag nya rättegångsbalken skall lända till efterrättelse.

Beträffande vissa frågor rörande bevisningen om faderskap har på hemställan av de sakkunniga utredning förebragts av medicinsk sakkunskap. Denna utredning innefattas i två promemorior, upprättade den ena av föreståndaren för statens rättskemiska laboratorium, professorn E. Wolff och den andra av ledamoten av medicinalstyrelsens vetenskapliga råd, professorn E. Sjövall. Vidare har efter framställning av de sakkunniga genom socialstyrelsens försorg utarbetats en statistisk utredning rörande vissa rättsliga förhållanden som beröra barn utom äktenskap.

De sakkunniga få härmed vördsamt överlämna betänkandet i ämnet jämte, såsom bilagor, nämnda promemorior och statistiska utredning.

Stockholm den 29 juni 1946.

BIRGER EKEBERG.

GÖSTA WALIN. SVEN EDLING.

INNEHÅLL.

Sid.

Skrivelse till Statsrådet och Chefen för Kungl. justitiedepartementet 3

Lagförslag 5

Motiv 60

Inledning 60

Förslaget till föräldrabalk 62

1 Kap. Om barnets börd 63

2 Kap. Talan angående äktenskaplig börd 63

3 Kap. Om fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap 75

4 Kap. Om adoption 88

5 Kap. Om barnets namn 91

6 Kap. Om vårdnaden 93

7 Kap. Om underhållsskyldighet 97

8 Kap. Om barnavårdsman 100

9 Kap. Om underårigs omyndighet 101

10 Kap. Om omyndighet på grund av rättens beslut 102

11 Kap. Om förmyndare 102

12 Kap. Om inskrivning av förmynderskap 105

13 Kap. Allmänna bestämmelser om förmyndares plikter 106

14 Kap. Om vård av omyndigs rätt i oskiftat bo 106

15 Kap. Om förmyndares förvaltning av omyndigs egendom 106

16 Kap. Om förmyndares redovisningsskyldighet 106

17 Kap. Om tillsyn över förmyndares förvaltning 107

18 Kap. Om god man 107

19 Kap. Om överförmyndaren 107

20 Kap. Vissa bestämmelser om rättegången 108

Förslaget till lag om införande av föräldrabalken 124

Förslaget till lag om ändring i giftermålsbalken 130

Förslaget till lag angående ändring i lagen den 8 juli 1904 om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap 130

Förslaget till lag angående blodundersökning m. m. i mål om äktenskaplig börd eller faderskapet till barn utom äktenskap 131

Bilagor 138

Promemoria angående blodgruppsbestämning såsom bevismedel i faderskapsmål. Upprättad av professorn E. WOLFF 138

Promemoria angående antropologiska undersökningar såsom bevismedel i faderskapsmål. Upprättad av professorn E. SJÖVALL 155

Redogörelse för socialstyrelsens undersökning rörande barnavårdsmannaförordnanden, fastställelse av faderskap m. m. för utomäktenskapliga barn 163

Förslag
till
Föräldrabalk.

Härigenom förordnas, att i Sveriges rikes lag skall, efter giftermålsbalken och före ärvdabalken, införas en ny balk, benämnd föräldrabalk, av följande lydelse.

1 KAP.
Om barnets börd.

1 §.

Barn, som födes under äktenskap eller å sådan tid efter dess upplösning att det kan vara avlat dessförinnan, har äktenskaplig börd *(barn i äktenskap)*, såvida ej, i den ordning som sägs i 2 kap., förklaras att barnet icke har sådan börd.

2 §.

Faderskapet till barn som ej har äktenskaplig börd *(barn utom äktenskap)* fastställes genom dom eller erkännande enligt vad i 3 kap. stadgas.

3 §.

Barn utom äktenskap erhåller äktenskaplig börd, om föräldrarna ingå äktenskap med varandra.

4 §.

Barn utom äktenskap, som avlats i trolovning eller vars föräldrar efter avlelsen ingått trolovning med varandra, är trolovningsbarn.

Voro föräldrarna vid trolovningen så besläktade eller besvågrade, att äktenskap dem emellan måste återgå, eller var endera gift med annan, skall barnet ändock anses såsom trolovningsbarn, om föräldrarna eller en av dem var i god tro.

2 KAP.

Talan angående äktenskaplig börd.

1 §.

Talan att barn skall förklaras hava äktenskaplig börd må av barnet väckas genom stämning å mannen. Är han död, varde hans närmaste arvingar instämda. Efterlämnar mannen, jämte maka, såsom närmaste arvingar skyldemän som avses i 2 kap. 1 § lagen om arv, skola de, som då talan väckes äro närmast till arv, instämmas.

2 §.

Vill mannen vinna förklaring, att barn som avses i 1 kap. 1 § icke har äktenskaplig börd, skall han väcka talan mot barnet eller, om barnet avlidit, dess arvingar inom ett år från barnets födelse eller från det han erhållit kunskap om att modern haft samlag med annan under tid, då barnet kan vara avlat, dock ej senare än tre år från födelsen. Har mannen ej varaktigt sammanbott med barnet, vare han ej förlustig sin talan förrän sex månader från det talan om äktenskaplig börd eller om underhåll till barnet väckts och stämningen delgivits honom.

Talan enligt första stycket må ej äga rum, om mannen, sedan han fått sådan kunskap som där sägs, efter barnets födelse erkänt barnet såsom sitt.

3 §.

Är mannen död, och har han ej gått förlustig talan enligt 2 §, må envar, som jämte eller näst efter barnet är berättigad till arv efter honom, väcka sådan talan inom sex månader från det han erhållit kännedom om barnets födelse och om mannens död eller ock, om mannen ej varaktigt sammanbott med barnet, från det att anspråk, som grundats på att barnet har äktenskaplig börd, framställts mot dödsboet. Efterlämnar den avlidne, jämte maka, såsom närmaste arvingar skyldemän som avses i 2 kap. 1 § lagen om arv, äge envar av dem sådan rätt.

4 §.

Vill barn som avses i 1 kap. 1 § vinna förklaring, att det icke har äktenskaplig börd, äge barnet föra talan därom efter stämning å mannen. Är han död, varde hans arvingar instämda som i 1 § sägs.

5 §.

Talan som avses i 2—4 §§ må ej bifallas, med mindre det är utrett, att modern haft samlag med annan än mannen och det måste antagas att barnet avlats vid samlaget, eller ock på grund av barnets arvsanlag eller annan

särskild omständighet kan hållas för visst, att mannen ej är barnets fader. Är barnet avlat före äktenskapet eller under det makarna efter domstols beslut eller eljest på grund av söndring levde åtskilda, må dock talan, som väckts av mannen själv, bifallas, såvida det ej göres sannolikt att makarna haft samlag med varandra å tid, då barnet kan vara avlat.

3 KAP.

Om fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap.

1 §.

Talan om faderskap till barn utom äktenskap väckes genom stämning å mannen. Är han död, varde hans arvingar instämda som i 2 kap. 1 § sägs.

Talan må väckas redan före barnets födelse men må icke dessförinnan slutligen prövas.

2 §.

Varder utrett, att mannen haft samlag med modern å tid då barnet kan vara avlat, skall han anses såsom fader, om det ej är uppenbart osannolikt att barnet avlats vid samlaget.

3 §.

Vad i 1 § stadgas om talan angående fastställande av faderskap skall äga motsvarande tillämpning å talan om barnets förklarande för trolovningsbarn.

4 §.

Har mannen inför den präst som för kyrkoböckerna i församling, där barnet är kyrkobokfört, eller i tillkallat vittnes närvaro inför landsfiskal eller notarius publicus, eller i handling, som bevittnats av två personer och godkänts av barnavårdsmannen eller, om sådan ej finnes, av barnavårdsnämnden, erkänt sig vara fader till barnet, och har erkännandet på enahanda sätt vitsordats av modern, vare det gällande, där ej visas att han ej är barnets fader. Är modern död, eller är hon sinnessjuk, sinnesslö eller å okänd ort, skall erkännandet för att bliva gällande i nu stadgad ordning godkännas av barnets förmyndare eller av barnet själv, om det är myndigt.

Erkännes på sätt nu sagts, att föräldrarna vid barnets avlelse voro trolovade eller att de efter avlelsen ingått trolovning med varandra, vare ock det erkännandet gällande, om det ej visas vara oriktigt.

Erkännande må göras jämväl före barnets födelse.

4 KAP.

Om adoption.

1 §.

Man eller kvinna, som fyllt tjugufem år, må med rättens tillstånd antaga adoptivbarn.

Till adoptivbarn kan antagas jämväl adoptantens barn utom äktenskap.

2 §.

Den som är förklarad omyndig må ej antaga adoptivbarn, med mindre han vill adoptera eget barn utom äktenskap eller adoptera gemensamt med myndig make samt förmyndaren samtycker till adoptionen.

3 §.

Makar må ej adoptera annorledes än gemensamt. Dock må ena maken ensam antaga adoptivbarn, där den andre vistas å okänd ort eller är sinnessjuk eller sinnesslö, ävensom eljest med den andres samtycke adoptera dennes barn i äktenskap eller adoptivbarn eller ock eget barn utom äktenskap.

4 §.

Andra än makar må ej gemensamt antaga adoptivbarn.

Ej heller må adoptivbarn i adoptantens livstid ånyo adopteras av annan än dennes make.

5 §.

Utan eget samtycke må den som fyllt tolv år ej adopteras.

Den som ej fyllt tjuguett år må ej adopteras utan föräldrarnas samtycke. Är endera sinnessjuk, sinnesslö, utan del i vårdnaden eller å okänd ort, vare hans samtycke ej erforderligt. Är sådant fall för handen beträffande båda föräldrarna, skall i stället förmyndarens samtycke inhämtas.

Den som är förklarad omyndig må ej adopteras utan förmyndarens samtycke.

6 §.

Rätten skall pröva, huruvida adoptionen lämpligen må äga rum. Ej må tillstånd givas, med mindre adoptionen finnes lända till gagn för barnet samt sökanden uppfostrat barnet eller vill uppfostra det eller eljest särskild anledning är till adoptionen.

Ansökningen må ej bifallas, om å någondera sidan vederlag är givet eller utfäst, ej heller om bidrag till barnets underhåll är avtalat, med mindre fråga är om bidrag med visst belopp en gång för alla och beloppet inbetalts till barnavårdsnämnden i den kommun, där adoptanten är mantalsskriven, eller till nämnden utfärdats förbindelse å beloppet, vilken blivit av sökanden och

nämnden godkänd. För belopp, som inbetalts till nämnden, skall genom dess försorg hos riksförsäkringsanstalten eller svenskt försäkringsbolag inköpas en efter underhållsskyldigheten lämpad livränta åt barnet, där ej enligt avtalet hinder möter eller nämnden finner att beloppet må på annat lämpligt sätt användas för barnets underhåll.

Avtal om vederlag eller underhåll, som bort föranleda avslag å ansökningen därest avtalet varit för rätten kunnigt, vare, även om ansökningen bifalles, utan verkan.

7 §.

Barnets rättsliga ställning till föräldrarna röner ej annan inverkan av adoptionen än som följer av vad i 6 och 7 kap. sägs om vårdnad och underhåll eller eljest i lag särskilt stadgas.

8 §.

Finnes adoptivbarnet lida av sinnesslöhet, annat svårt själsligt eller kroppsligt lyte eller svårartad sjukdom, som kan antagas härröra från tiden före adoptionen, utan att adoptanten då ägde vetskap därom, varde adoptivförhållandet hävt, såframt ansökan göres av adoptanten inom fem år från adoptionen.

9 §.

Adoptivförhållandet varde efter ansökan av adoptivbarnet hävt, om adoptanten grovt förgått sig mot barnet eller i märklig mån försummar sina plikter mot det eller för ett lastbart eller brottsligt liv samt förty barnets bästa påkallar att förhållandet upphör, så ock om dess upphörande eljest är av väsentlig betydelse för barnet.

Har adoptivbarnet grovt förgått sig mot adoptanten eller hans närmaste, eller för adoptivbarnet ett lastbart eller brottsligt liv, äge adoptanten vinna adoptivförhållandets hävande.

10 §.

Adoptivförhållandet varde ock efter ansökan hävt, om adoptanten och adoptivbarnet, sedan barnet fyllt tjuguett år, äro ense därom. Den som är förklarad omyndig skall hava förmyndarens samtycke till överenskommelsen.

11 §.

Hava makar adoptivbarn, må adoptivförhållandet ej hävas annat än beträffande bägge makarna.

Hävande må ske enligt 8 §, oaktat ena maken ägde sådan vetskap som där sägs, samt enligt 9 §, ändå att den omständighet som åberopas till grund för hävandet gäller blott ena maken; och må, där ansökan skall göras av adoptanten, hävande äga rum på ansökan av allenast ena maken, om synnerliga skäl äro därtill, dock ej i fall som avses i 8 § på ansökan av make som ägde sådan vetskap som där sägs.

12 §.

Häves adoptivförhållandet, upphöre all verkan av adoptionen, såvitt ej annat särskilt stadgas.

5 KAP.

Om barnets namn.

1 §.

Barn i äktenskap erhåller faderns släktnamn.

Barn som, sedan det fyllt aderton år, erhåller äktenskaplig börd genom att föräldrarna ingå äktenskap med varandra, behåller dock det släktnamn som dessförinnan tillkom barnet, såvida icke barnet själv annorlunda bestämmer.

2 §.

Barn utom äktenskap erhåller moderns släktnamn. Är modern gift, eller är hon frånskild hustru, erhåller barnet det släktnamn som tillkom henne såsom ogift.

Fadern så ock, där modern är gift, hennes make må giva barnet sitt släktnamn. Till sådan ändring av namn erfordras samtycke av den som har vårdnaden om barnet, där detta är under tjuguett år, och av barnet själv, om det fyllt aderton år.

3 §.

Är barnet trolovningsbarn, äge den som har vårdnaden om barnet eller barnet själv, om det fyllt tjuguett år, bestämma, att det skall bära faderns släktnamn. Har barnet fyllt aderton år, må ej den som har vårdnaden träffa sådan bestämmelse utan barnets samtycke.

4 §.

Adoptivbarn erhåller adoptantens släktnamn, där ej rätten tillåter att barnet behåller sitt namn eller bär båda tillhopa.

Häves adoptivförhållandet, förlorar barnet det genom adoptionen förvärvade namnet, såvida icke rätten tillåter att det behålles.

6 KAP.

Om vårdnaden.

1 §.

Barn står under vårdnad enligt vad nedan sägs till dess det fyllt tjuguett år eller ingått äktenskap.

2 §.

Vårdnaden om barn i äktenskap tillkommer bägge föräldrarna i förening.

3 §.

Föräldrarna äro pliktiga att sörja för barnets person och att giva det sorgfällig uppfostran. De skola tillse, att barnet erhåller uppehälle och utbildning efter vad med hänsyn till föräldrarnas villkor och de tillgångar barnet kan äga ävensom barnets anlag må finnas tillbörligt.

4 §.

Föräldrarna have uppsikt över barnet.

Om det för barnets uppfostran är nödigt, äge föräldrarna tukta barnet på sätt med hänsyn till barnets ålder och övriga omständigheter må anses lämpligt.

5 §.

Barn, som fyllt aderton år, må själv taga tjänst eller annat arbete. Hava föräldrarna dessförinnan låtit barnet taga tjänst eller annat arbete, varigenom barnet blivit i stånd att försörja sig, äge barnet, sedan det fyllt sexton år, själv uppsäga avtalet ävensom sluta avtal om annat arbete av liknande art.

Avtal, som barnet slutit efter vad i första stycket sägs, äge föräldrarna häva, om det må anses erforderligt med hänsyn till barnets uppfostran eller välfärd; tage dock, om barnet fyllt aderton år, rättens samtycke. Har avtalet hävts, äge barnet ej därefter själv sluta arbetsavtal.

I fråga om verkan av avtal, som barnet slutit utan erforderligt samtycke, stadgas i 9 kap.

6 §.

Är en av föräldrarna i följd av frånvaro, sjukdom eller annan orsak hindrad att deltaga i beslut rörande någon barnets angelägenhet, som icke utan olägenhet kan uppskjutas, utövas bestämmanderätten av den andre. Denne må dock icke ensam fatta beslut av ingripande betydelse för barnets framtid, med mindre barnets bästa uppenbarligen kräver det.

7 §.

Gör en av föräldrarna sig skyldig till grovt missbruk eller till grov försummelse vid vårdnadens utövande, eller är han hemfallen åt missbruk av rusgivande medel, eller för han ett lastbart liv, eller är han till följd av frånvaro, sjukdom eller annan orsak för längre tid förhindrad att deltaga i vårdnaden, äge rätten på ansökan av den andre eller barnavårdsman eller på anmälan av allmän åklagare eller barnavårdsnämnd förordna, att vårdnaden skall tillkomma allenast den andre. Inträffar sådant fall i fråga om bägge föräldrarna, äge rätten överflytta vårdnaden å särskilt förordnad förmyndare.

8 §.

Leva föräldrarna på grund av söndring åtskilda, har rätten på ansökan av endera att förordna, vilken av dem skall hava vårdnaden om barnen eller, om ej alla barnen böra stå under den enes vårdnad, huru de skola fördelas mellan föräldrarna. Äro föräldrarna ense, give rätten sitt beslut i överensstämmelse med vad de önska, såframt det ej är uppenbart stridande mot barnens bästa; åsämjas de ej, bestämme rätten efter vad med hänsyn främst till barnens bästa finnes skäligt. Bär endera huvudsakligen skulden till sammanlevnadens hävande, och äro de lika skickade att hava vårdnaden om barnen, vare den andre närmast därtill.

Dömes till återgång av föräldrarnas äktenskap eller till hemskillnad eller äktenskapsskillnad mellan dem, meddele rätten tillika förordnande angående vårdnaden om barnen; och skall därvid vad i första stycket är stadgat äga motsvarande tillämpning.

9 §.

Dör en av föräldrarna, tillkommer vårdnaden den andre. Äro bägge föräldrarna döda, utövas vårdnaden av förmyndaren.

10 §.

Har vårdnaden enligt 8 § tillerkänts den ene av föräldrarna, och inträffar i fråga om honom fall, varom i 7 § sägs, eller dör han, förordne rätten den andre att utöva vårdnaden, såvida ej denna med hänsyn till barnets bästa finnes böra anförtros åt särskilt förordnad förmyndare.

11 §.

Fader eller moder, som är skild från vårdnaden, må ej betagas tillfälle till umgänge med barnet, med mindre särskilda omständigheter föranleda därtill. Nöjes han ej åt vad härutinnan bestämmes av den som har vårdnaden, skilje rätten dem emellan.

12 §.

Vårdnaden om adoptivbarn tillkommer adoptanten; och skall vad förut i detta kapitel stadgas om föräldrar och barn i äktenskap äga motsvarande tillämpning å adoptanten och adoptivbarnet. Är någon adopterad av makar eller har ena maken adopterat den andres barn, vare därvid så ansett som vore barnet deras gemensamma.

13 §.

Vårdnaden om barn utom äktenskap tillkommer modern. Äro föräldrarna ense, att fadern skall träda i moderns ställe, varde han, på anmälan, av rätten förordnad att övertaga vårdnaden om barnet, om han är lämplig därtill. Finnes modern ej vara lämplig att förese barnet, eller dör hon, skall rätten

på ansökan av fadern eller barnavårdsmannen eller på anmälan av allmän åklagare eller barnavårdsnämnd överflytta vårdnaden å fadern eller särskilt förordnad förmyndare. Vad i 3—5 och 11 §§ stadgas med avseende å vårdnad om barn i äktenskap skall äga motsvarande tillämpning beträffande barn utom äktenskap.

14 §.

Utan hinder av vad rätten beslutat i fråga som avses i detta kapitel äge rätten annorlunda förordna därom, när väsentligt ändrade förhållanden påkalla det.

7 KAP.

Om underhållsskyldighet.

1 §.

Föräldrarna vare skyldiga att vidkännas kostnaden för barnets uppehälle och utbildning, om ej barnet har egna tillgångar.

Underhållsskyldigheten upphör ej innan barnet erhållit den utbildning som med hänsyn till föräldrarnas villkor och barnets anlag må finnas tillbörlig och ej i något fall förrän barnet fyllt sexton år.

2 §.

I kostnaden för barnets underhåll tage envar av föräldrarna del efter sin förmåga.

Fader eller moder, som ej har vårdnaden om barnet, skall betala underhållsbidrag.

3 §.

Är barnet, sedan dess rätt till underhåll enligt 1 § upphört, i följd av sjukdom eller annan dylik orsak ur stånd att själv försörja sig, vare föräldrarna i mån av förmåga skyldiga att giva barnet skäligt underhåll.

Enahanda underhållsskyldighet åligge barnet emot fader eller moder, som av sjukdom eller annan dylik orsak är ur stånd att själv försörja sig.

4 §.

Har make under sin vårdnad barn i tidigare gifte eller utom äktenskap, vare andra maken jämte honom skyldig att efter sin förmåga bidraga till barnets underhåll, så länge äktenskapet består.

Vad nu sagts medför ej ändring i den underhållsskyldighet som må åligga den andre av barnets föräldrar.

5 §.

Adoptant och adoptivbarn have samma plikt att underhålla varandra som föräldrar och barn. Är adoptanten gift, have hans make den underhållsskyldighet mot adoptivbarnet som åligger make mot andra makens barn.

Barnets föräldrar vare ej skyldiga att bidraga till dess underhåll, där ej adoptanten samt, om han är gift, hans make bliva ur stånd att fullgöra sin underhållsskyldighet.

6 §.

Betalning av underhållsbidrag skall erläggas i förskott för kalendermånad, om ej på grund av särskilda omständigheter annorlunda bestämmes av rätten eller genom avtal som i 7 § andra stycket sägs. Förskottsbetalning utöver vad nu sagts medför ej befrielse från att gälda underhållsbidrag för den tid sådan betalning avser.

7 §.

Avtal angående fullgörande för framtiden av underhållsskyldighet som ovan sägs utgöre ej hinder för den underhållsberättigade att göra gällande rätt till högre underhållsbidrag.

Gäller avtalet underhåll enligt 1 § till barn utom äktenskap, vare det dock bindande för den underhållsberättigade, om avtalet slutits genom skriftlig, av två personer bevittnad handling och godkänts av barnavårdsmannen eller, om sådan ej finnes, barnavårdsnämnden. Har modern vårdnaden om barnet, äge hon sluta avtal som nu sagts, ändå att hon ej uppnått myndig ålder. Innefattar avtalet åtagande att till barnets underhåll utgiva visst belopp en gång för alla, erfordras städse godkännande av barnavårdsnämnden. Belopp som sist sagts skall betalas till nämnden och varde med beloppet så förfaret som i 4 kap. 6 § sägs med avseende å där nämnt engångsbelopp.

Avtal angående underhåll åt barn må slutas jämväl före barnets födelse.

8 §.

Har, efter det underhållsbidrag blivit genom dom eller avtal fastställt, väsentlig ändring inträtt i de förhållanden som därvid voro avgörande, må talan om skälig jämkning i vad sålunda bestämts föras vid domstol. Är underhåll som avses i 1 § fastställt att utgå till dess barnet nått viss ålder, vare det ej hinder att göra gällande rätt till bidrag för tid därefter, ändå att fall ej är för handen som nyss är sagt.

Talan som avses i första stycket må ej föras i fråga om avtal, varigenom underhållsskyldig, i den ordning som stadgas i 7 § andra stycket, åtagit sig att till fullgörande av underhållsskyldighet som där avses utgiva visst belopp en gång för alla.

9 §.

Är avtal, som makar med avseende å förestående återgång av äktenskap, hemskillnad eller äktenskapsskillnad slutit om underhåll till barn, uppenbart obilligt för ena maken, må avtalet, om det ej ingåtts under hemskillnad, på hans talan av rätten jämkas. I fråga om tid, inom vilken sådant klander skall väckas, äge vad i 11 kap. 29 § andra punkten giftermålsbalken är stadgat motsvarande tillämpning.

10 §.

Fader till barn utom äktenskap vare skyldig att, efter vad med hänsyn till hans och moderns villkor må anses skäligt, bidraga till hennes underhåll under sex veckor före och sex veckor efter nedkomsten. Vid beräknande av detta underhållsbidrag skall hänsyn tagas jämväl till de särskilda kostnader som orsakas av förlossningen. Medför havandeskap eller amning eller annan vård om barnet avsevärt hinder i moderns förvärvsverksamhet, eller ådrager hon sig sjukdom genom havandeskapet eller nedkomsten, må fadern kunna förpliktas att bidraga till hennes underhåll under längre tid än nu sagts, dock högst under fyra månader före och nio månader efter nedkomsten.

Dör fadern, äge modern rätt att av behållningen i boet före arvs- och testamentslotter utfå det belopp som erfordras till fullgörande av underhållsskyldigheten emot henne jämväl för tiden efter dödsfallet.

Vad i 7 och 8 §§ är stadgat om avtal eller dom rörande underhåll till barn utom äktenskap skall i tillämpliga delar gälla med avseende å underhåll, som enligt vad i första och andra stycket sägs tillkommer modern.

8 KAP.

Om barnavårdsman.

1 §.

För barn i äktenskap skall barnavårdsman förordnas, om modern ensam har vårdnaden om barnet och hon gör framställning om sådant förordnande, så ock eljest, när barnavårdsnämnden av särskild anledning finner det erforderligt.

Har make vid domstol framställt yrkande, att vårdnaden måtte tillerkännas honom, skall, efter framställning av endera parten eller där barnavårdsnämnden av särskild anledning finner det erforderligt, barnavårdsman förordnas för tiden intill dess vårdnadsfrågan slutligt avgjorts.

2 §.

Vad i 1 § stadgas om barnavårdsman för barn i äktenskap skall äga motsvarande tillämpning i fråga om adoptivbarn.

3 §.

För barn utom äktenskap skall barnavårdsman städse förordnas.

4 §.

Förordnande för barnavårdsman meddelas av barnavårdsnämnden i den kommun, där den som har vårdnaden om barnet är mantalsskriven, eller, om denne ej är mantalsskriven å ort inom riket, av barnavårdsnämnden i den kommun, där han vistas.

Till barnavårdsman skall förordnas därtill lämplig man eller kvinna.

5 §.

Kvinna, som är havande med barn utom äktenskap, bör senast tre månader före den väntade nedkomsten anmäla sitt tillstånd för ledamot av barnavårdsnämnden i den kommun, där hon vistas, eller annan, som av nämnden erhållit uppdrag att mottaga dylika anmälningar. Den, till vilken anmälningen gjorts, skall genast underrätta nämnden därom. Är kvinnan mantalsskriven i annan kommun, har nämnden att om anmälningen genast underrätta barnavårdsnämnden därstädes. Det åligger kvinnans föräldrar, arbetsgivare och andra i liknande ställning att erinra henne om angelägenheten därav att anmälan som nu sagts bliver gjord.

Så snart anmälan inkommit eller nämnden erhållit kännedom, att barn utom äktenskap blivit fött, skall förordnande för barnavårdsman utfärdas.

6 §.

Barnavårdsmannen har att bistå den som har vårdnaden om barnet med råd och upplysningar samt tillse, att barnets rätt och bästa behörigen tillvaratagas. Särskilt åligger det honom att sörja för att barnets börd fastställes, när det är fött utom äktenskap, samt för att underhåll tillförsäkras barnet så ock att biträda med indrivning och tillhandahållande av underhållsbidrag och, när skäl äro därtill, göra anmälan om förordnande av förmyndare för barnet.

Barnavårdsman vare berättigad att erhålla biträde av polismyndighet för underhållsskyldigs efterforskande eller hörande och för verkställande av delgivningar. Om barnavårdsmans rätt att föra talan stadgas i 20 kap.

7 §.

Uppdraget att vara barnavårdsman upphör, när barnet fyller aderton år.

Visar sig dessförinnan, att behov av barnavårdsman ej längre finnes, äge barnavårdsnämnden förordna, att uppdraget skall upphöra. Om särskild anledning därtill föreligger, må nämnden ock förlänga uppdraget, dock ej längre än till dess barnet fyllt tjuguett år.

8 §.

Barnavårdsnämnden har att utöva tillsyn å barnavårdsmännens verksamhet samt må, när anledning därtill förefinnes, entlediga barnavårdsman från uppdraget och förordna annan i hans ställe.

Finner barnavårdsnämnden med hänsyn till föräldrarnas eller barnets vistelseort tillsynen böra överflyttas å annan barnavårdsnämnd, meddele beslut därom och give det ofördröjligen tillkänna för såväl den andra barnavårdsnämnden som barnavårdsmannen.

9 §.

I den ordning som gäller i fråga om beviljande av medel för barnavårdsnämnds verksamhet må beslutas anställande genom barnavårdsnämnden

av erforderligt antal personer att, efter nämndens för varje särskilt fall meddelade uppdrag, tjänstgöra såsom barnavårdsmän så ock anvisas medel för ersättning åt barnavårdsmän.

10 §.

Över barnavårdsnämnds beslut i fråga som avses i detta kapitel må klagan föras genom besvär hos länsstyrelsen inom en månad från det klaganden erhöll del av beslutet.

I länsstyrelsens beslut må ändring sökas hos Konungen i vederbörande statsdepartement i den ordning som för ekonomimål i allmänhet är stadgad.

Barnavårdsnämndens eller länsstyrelsens beslut länder, utan hinder av klagan, till efterrättelse intill dess annorlunda kan varda förordnat.

11 §.

Närmare föreskrifter om barnavårdsmans verksamhet och tillsynen därå meddelas av Konungen.

9 KAP.

Om underårigs omyndighet.

1 §.

Den som är under tjuguett år *(underårig)* står under förmyndare och äger icke själv råda över sin egendom eller åtaga sig förbindelser i vidare mån än som följer av vad nedan i detta kapitel sägs eller eljest finnes särskilt stadgat.

2 §.

Om rätt för underårig att själv taga tjänst eller annat arbete stadgas i 6 kap.

3 §.

Underårig äge själv råda över vad han genom eget arbete förvärvat efter det han fyllt sexton år. Detsamma gäller avkastningen av sådan egendom och vad som trätt i egendomens ställe.

Förmyndaren må med överförmyndarens samtycke omhändertaga egendom, varom i första stycket sägs, såvitt det må anses erforderligt med hänsyn till myndlingens uppfostran eller välfärd. Innan samtycke meddelas, skall överförmyndaren bereda myndlingen tillfälle att yttra sig.

4 §.

Har genom gåva eller testamente egendom tillfallit underårig under villkor att han må själv råda däröver, skall, om han fyllt sexton år, vad i 3 § andra stycket stadgas äga motsvarande tillämpning; och vare överförmyn-

daren pliktig att, innan samtycke meddelas, bereda jämväl fångesmannen eller hans arvingar tillfälle att yttra sig, om det kan ske utan märklig omgång eller tidsutdräkt.

5 §.

Idkar underårig, som fyllt sexton år, näring med tillstånd varom i 15 kap. 13 § sägs, äge han ingå sådana rättshandlingar, som falla inom området för rörelsen. Vad nu är stadgat gälle dock ej i fråga om rättshandling som avses i 15 kap. 15 eller 16 §.

6 §.

Har underårig utan erforderligt samtycke ingått avtal, äge den, med vilken avtalet slöts, frånträda avtalet, så länge det ej blivit godkänt eller behörigen fullgjort. Visste han att avtalet slöts med underårig, må han dock ej, med mindre han hade anledning antaga att den underårige ägde behörighet att sluta avtalet, frånträda detta under den tid som vid dess ingående må hava blivit bestämd för godkännande eller eljest skäligen kunde beräknas åtgå därför. Ej må den, hos vilken underårig tagit tjänst eller annat arbete, frånträda avtalet härom, så länge detta fullgöres av den underårige.

Meddelande, varigenom avtalet frånträdes, må ske jämväl till den underårige själv.

7 §.

Varder avtal, som underårig ingått utan erforderligt samtycke, ej gällande, bäre envar åter vad han mottagit eller utgive, om det ej kan ske, ersättning för dess värde. Dock vare den underårige, där ej i andra stycket annorlunda stadgas, icke pliktig att utgiva sådan ersättning i vidare mån än vad han mottagit använts till skäligt underhåll eller eljest finnes hava för honom medfört nytta.

Har den underårige vid avtals ingående genom falska uppgifter om sin behörighet vilselett den, med vilken avtalet slöts, vare han, om avtalet ej blir gällande, pliktig att i den omfattning som prövas skälig utgiva ersättning för den förlust som föranletts av avtalet. Var förfarandet straffbart, skall ersättning gäldas efter vad i allmänhet gäller om skadestånd på grund av brott.

10 KAP.

Om omyndighet på grund av rättens beslut.

1 §.

Den som fyllt tjuguett år skall av rätten förklaras omyndig:

1. om han på grund av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten är ur stånd att vårda sig eller sin egendom;

2. om han genom slöseri eller annan grov vanvård av sin egendom eller eljest genom otillbörligt förfarande i avseende å egendomen äventyrar sin eller sin familjs välfärd;

3. om han är hemfallen åt missbruk av rusgivande medel och i följd därav icke kan vårda sig eller sin egendom; eller

4. om han på grund av sjukdom, försvagat hälsotillstånd, lyte, oerfarenhet eller annan orsak behöver annans bistånd i vården av sina angelägenheter och av sådan anledning själv begär att bliva förklarad omyndig eller samtycker därtill.

2 §.

Föreligger beträffande underårig sådant fall som avses i 1 §, må rätten förklara, att han skall förbliva omyndig jämväl efter uppnådd myndighetsålder.

3 §.

Har någon förklarats omyndig enligt vad i 1 eller 2 § sägs, äge han ej råda över sin egendom eller åtaga sig förbindelser utöver vad nedan sägs eller särskilt stadgas.

4 §.

Den som är förklarad omyndig må utan hinder därav själv sluta avtal om tjänst eller annat arbete. Dock äge rätten, när hänsynen till den omyndiges välfärd kräver det, förordna, att sådant avtal skall för honom ingås och uppsägas av förmyndaren. Har sådant förordnande givits, äge förmyndaren jämväl häva avtal, som efter omyndighetsförklaringen ingåtts av den omyndige.

5 §.

Den omyndige äge själv råda över vad han genom eget arbete förvärvat efter omyndighetsförklaringen. Detsamma gäller avkastningen av sådan egendom och vad som trätt i egendomens ställe. I fråga om rätt för förmyndaren att omhändertaga egendomen skall 9 kap. 3 § andra stycket äga motsvarande tillämpning.

6 §.

Vad i 9 kap. 4 och 5 §§ stadgas med avseende å underårig skall äga motsvarande tillämpning i fråga om den som är förklarad omyndig.

7 §.

Om verkan av avtal, som den omyndige ingått utan erforderligt samtycke, gälle vad i 9 kap. 6 och 7 §§ sägs.

8 §.

Omyndighetsförklaring skall av rätten hävas, om den omyndige finnes vara i stånd att själv taga vård om sina angelägenheter.

11 KAP.

Om förmyndare.

1 §.

För underårigt barn i äktenskap vare fadern förmyndare. Dör fadern, eller kan han enligt 4 § icke vara förmyndare, eller varder han entledigad från förmynderskapet, vare modern barnets förmyndare.

Går föräldrarnas äktenskap åter eller vinna de hemskillnad eller äktenskapsskillnad, vare den barnets förmyndare, som skall hava vårdnaden om det. Varder eljest förordnat att vårdnaden skall tillkomma allenast den ene av föräldrarna, vare han ock förmyndare.

Vad med avseende å förmynderskap stadgas om föräldrar och barn i äktenskap skall äga motsvarande tillämpning å adoptant och adoptivbarn. Är någon adopterad av makar eller har ena maken adopterat den andres barn, vare därvid så ansett som vore barnet deras gemensamma.

2 §.

För underårigt barn utom äktenskap vare modern förmyndare. Har vårdnaden om barnet tillagts fadern, vare han dess förmyndare.

3 §.

Finnes ej någon som efter vad i 1 eller 2 § sägs skall vara förmyndare för underårig, skall rätten förordna förmyndare.

För den som är förklarad omyndig skall ock förmyndare förordnas.

4 §.

Den som själv är omyndig må ej vara förmyndare; och upphöre därför förmyndares befattning, då han varder förklarad omyndig.

5 §.

När förmyndare skall förordnas, skall därtill utses en rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig man eller kvinna, helst någon som är med den omyndige besläktad eller besvågrad eller eljest står honom nära.

För underåriga syskon bör gemensam förmyndare förordnas, såvida icke särskilda skäl tala däremot.

6 §.

Skall efter föräldrarnas död förmyndare förordnas för underårig, och hava föräldrarna eller en av dem givit tillkänna, vem de önska till förmyndare för den underårige, varde han därtill förordnad, såframt han ej finnes olämplig.

7 §.

För omyndig må, när omständigheterna sådant påkalla, flera förmyndare förordnas.

Finnes den som på grund av lag skall vara förmyndare icke lämpligen böra ensam handhava förmynderskapet, skall jämte honom annan förmyndare förordnas.

Är jämlikt 1 § första stycket fadern förmyndare för underårigt barn i äktenskap, skall modern, om hon begär det och så finnes lämpligt, förordnas att jämte fadern vara förmyndare för barnet.

8 §.

Ej må någon undandraga sig att på grund av förordnande vara förmyndare i andra än följande fall:

1. om han uppnått en ålder av sextio år;
2. om han på grund av sjukdom eller försvagat hälsotillstånd icke utan avsevärd olägenhet kan utöva förmynderskapet;
3. om han till följd av befattning i statens eller kommuns tjänst skulle av förmynderskapet oskäligt betungas;
4. om han redan förut innehar två förmynderskap för andra än egna barn eller ett sådant förmynderskap av vidlyftig beskaffenhet, därvid förmynderskap för flera underåriga syskon räknas såsom ett;
5. om han genom förmynderskapet skulle bliva nödsakad att eftersätta egna angelägenheter av synnerlig vikt;
6. om han skall tillsammans med annan utöva förmynderskapet eller vårdnaden om den omyndige skall tillkomma annan;
7. om han förpliktas att ställa säkerhet för den omyndiges egendom.

Utövas förmynderskapet för underårig av någon av föräldrarna, äge denne på begäran bliva entledigad från förmynderskapet, allenast om jämte honom annan förordnas till förmyndare eller han förpliktas att ställa säkerhet för den omyndiges egendom.

9 §.

Gör förmyndaren sig skyldig till missbruk eller försummelse vid utövandet av sin befattning, eller kommer han på ekonomiskt obestånd, och prövas han på grund härav vara olämplig såsom förmyndare, eller finnes han av annan orsak icke längre lämplig att innehava förmynderskapet, varde han entledigad.

10 §.

Dör förmyndaren, och finnes ej någon som på grund av lag skall vara förmyndare, skall den som har boet i sin vård utan dröjsmål anmäla förhållandet till den rätt, hos vilken förmynderskapet är eller skall vara inskrivet.

11 §.

Förmyndares förvaltning står under tillsyn av överförmyndaren och rätten.

12 KAP.

Om inskrivning av förmynderskap.

1 §.

Förmynderskap för underårig skall inskrivas, då fader eller moder, som var förmyndare för den underårige, avlider eller då eljest egendom, som skall stå under förmyndarens förvaltning, annorledes än genom upptagande av lån tillfaller den underårige eller någon rättens åtgärd vidtages i fråga som rör förmynderskapet.

Inskrivningen skall ske hos rätten i den ort, där den av föräldrarna som utövar eller intill sin död utövat förmynderskapet har eller senast haft hemvist inom riket. Finnes ej domstol som efter vad ovan stadgas är behörig att verkställa inskrivningen, skall denna ske vid Stockholms rådhusrätt.

2 §.

Då någon som uppnått myndig ålder förklaras omyndig, varde förmynderskapet inskrivet vid den rätt, där ansökningen om omyndighetsförklaring gjordes.

3 §.

Finner rätten, där förmynderskap är inskrivet, med hänsyn till den omyndiges eller hans föräldrars boningsort eller av annan orsak, att tillsynen över förmynderskapet lämpligen bör överflyttas till annan rätt, äge den rätt, där förmynderskapet är inskrivet, besluta därom. Underrättelse om beslutet skall ofördröjligen givas den rätt, till vilken tillsynen sålunda överflyttas, och varde förmynderskapet där inskrivet.

4 §.

När förmynderskap inskrives, skall rätten, där så erfordras, angiva, vilken överförmyndare det tillkommer att utöva tillsyn över förmynderskapet.

I fråga om överflyttning av tillsynen över förmynderskap från en överförmyndare till en annan inom tingslag eller inom stad, där rådhusrätt finnes, skall vad i 3 § sägs äga motsvarande tillämpning.

5 §.

Rätten skall tillse, att förmynderskap inskrives och förmyndare varder förordnad, då det skall ske.

6 §.

Då rätten meddelat beslut om inskrivning av förmynderskap, skall anteckning därom ske i förmynderskapsbok, som föres vid rätten.

Närmare bestämmelser om förmynderskapsbokens förande så ock om vissa åtgärder som åligga rätten i avseende å förmyndarvården givas av Konungen.

13 KAP.

Allmänna bestämmelser om förmyndares plikter.

1 §.

Förmyndaren har, såvitt ej annat i denna balk stadgas eller vid förvärv genom gåva eller testamente blivit bestämt, att förvalta myndlingens förmögenhet och företräda honom i angelägenheter som röra denna.

2 §.

Uppstår fråga om rättshandling mellan myndlingen och förmyndaren eller hans make eller någon som han företräder, äge förmyndaren ej den rätt att företräda myndlingen, varom i 1 § sägs. Hava syskon gemensam förmyndare, äge denne dock företräda myndlingarna vid arvskifte dem emellan, såframt de ej hava inbördes stridande intressen.

Har förmyndaren slutit avtal, vartill han, enligt vad i första stycket sägs, saknat behörighet, skall angående skyldigheten att återbära vad jämlikt avtalet må vara uppburet, eller att utgiva ersättning därför, vad i 9 kap. 7 § första stycket är stadgat äga motsvarande tillämpning.

3 §.

Det åligger förmyndaren för den som är förklarad omyndig att sörja för myndlingens person, i den mån det med hänsyn till grunden för omyndighetsförklaringen eller eljest finnes nödigt.

Med avseende å vårdnaden om underårig stadgas i 6 kap.

4 §.

Förmyndaren skall med omsorg och nit vårda myndlingens rätt och främja hans bästa.

5 §.

Har myndlingen fyllt sexton år, bör förmyndaren, om det lämpligen kan ske, höra myndlingen om hans mening i angelägenheter av vikt. Är myndlingen gift, skall jämväl makens mening inhämtas.

6 §.

Förmyndaren skall rörande allt vad till förmynderskapet hörer giva överförmyndaren ävensom rätten de upplysningar som infordras.

7 §.

För den omyndiges egendom skall förmyndaren, såframt rätten prövar skäl därtill vara för handen, lämna inteckning eller annan säkerhet till visst av rätten bestämt belopp. Säkerheten skall, på sätt rätten bestämmer, förvaras och förvaltas av överförmyndaren eller i annan lämplig ordning.

8 §.

Har omyndig flera förmyndare, skola de, såvitt rörer egendomen, handhava förmynderskapet gemensamt; dock må rätten förordna, att tillgångarna skola för förvaltning på visst sätt dem emellan fördelas, eller att, med bibehållande i övrigt av gemensam förvaltning, vissa tillgångar skola förvaltas av en förmyndare ensam. Den som skall ensam råda över vissa tillgångar må ock ikläda den omyndige sådana förbindelser som falla inom området för dessa tillgångars förvaltning.

Tillkommer ej vårdnaden om underårig föräldrarna eller en av dem, skall vårdnaden, om flera förmyndare förordnas, utövas av den bland förmyndarna som rätten utser därtill. Denne må, om det finnes lämpligt, av rätten befrias från skyldigheten att deltaga i handhavandet av den omyndiges övriga angelägenheter. Har den som är förklarad omyndig flera förmyndare, förordne rätten en av dem att hava den omsorg om myndlingens person, varom i 3 § sägs.

Kunna, där den omyndige har flera förmyndare, dessa ej enas i ärende, vari avgörandet tillkommer dem, gälle den mening som överförmyndaren finner sig kunna biträda. Är fråga om åtgärd, vartill överförmyndarens eller rättens samtycke erfordras, må samtycke till åtgärden givas utan hinder av meningsskiljaktighet mellan förmyndarna. Innan i dessa fall beslut meddelas, skall överförmyndaren eller rätten bereda medförmyndare tillfälle att yttra sig.

9 §.

Förmyndare vare pliktig att ersätta skada som han uppsåtligen eller av vårdslöshet tillskyndat den omyndige.

Äro flera förmyndare ansvariga för skada som de tillskyndat den omyndige, svare de för ersättningen en för alla och alla för en. Ersättningsbeloppet varde förmyndarna emellan slutligen fördelat efter den större eller mindre skuld som prövas ligga envar av dem till last. Finnes någon sakna tillgång till gäldande av vad på honom belöper, skall de övrigas ansvarighet för bristen bestämmas efter enahanda grunder.

10 §.

Vill den omyndige, sedan han blivit myndig, eller ny förmyndare göra anspråk på ersättning efter vad i 9 § stadgas, skall han, såframt de handlingar, varom i 16 kap. 12 § förmäles, överlämnats till honom efter vad där sägs, inom ett år därefter genom stämning göra sitt anspråk gällande, eller vare sin talan förlustig. Vad sålunda stadgats skall ej äga tillämpning, om den avgående förmyndaren gjort sig skyldig till brottsligt förfarande.

14 KAP.

Om vård av omyndigs rätt i oskiftat bo.

1 §.

Har omyndig del i oskiftat bo, skall förmyndaren, med iakttagande av vad nedan stadgas, vårda den omyndiges rätt i boet.

2 §.

Förmyndare, som för omyndig delägare i oskiftat dödsbo deltager i rättshandling vid förvaltningen av den dödes egendom, vare pliktig att till rättshandlingen inhämta överförmyndarens eller rättens samtycke, såframt sådant samtycke erfordras för giltigheten av dylik rättshandling vid förvaltningen av omyndigs egendom.

Mot borgenär i dödsboet eller annan, vars rätt är beroende av utredningen, står förmyndaren, såvitt angår skada genom hans åtgärd eller försummelse, i ansvar efter vad i lagen om boutredning och arvskifte stadgas.

3 §.

Förmyndare må ej för omyndig delägare i dödsbo sluta avtal om sammanlevnad i oskiftat bo utan överförmyndarens samtycke.

Visar det sig att den omyndiges bästa skulle genom avtalets fortsatta bestånd äventyras, äge rätten häva avtalet, ändå att den tid, för vilken avtalet slutits, ej tilländagått.

Innan beslut fattas i fråga som avses i andra stycket skall rätten bereda övriga delägare i boet tillfälle att yttra sig i ärendet.

4 §.

Slutes ej för omyndig delägare i dödsbo avtal om sammanlevnad i oskiftat bo, skall förmyndaren tillse, att bodelning och skifte förrättas så snart ske kan. Samma lag vare, om dylikt avtal upphört att gälla. Har efterlevande make, som deltagit i avtalet, trätt i nytt gifte, skall förmyndaren uppsäga avtalet.

5 §.

Förmyndare, som för omyndig delägare i dödsbo deltager i bodelning eller skifte, vare pliktig att inhämta överförmyndarens samtycke till egendomens fördelning, såvitt denna ej sker genom lottning.

Avtal, varigenom delägare i boet mot vederlag, som gives eller utfästes, övertager den omyndiges lott i boet, äge förmyndaren ej ingå utan överförmyndarens samtycke.

6 §.

Vad i 4 och 5 §§ är stadgat om förmyndares skyldighet i fråga om bodelning i anledning av dödsfall skall äga motsvarande tillämpning, då för omyndig bodelning eljest skall ske.

7 §.

Inhämtas ej överförmyndarens eller rättens samtycke, då detta enligt 2, 3, 5 eller 6 § bort ske, skall vad för sådant fall är stadgat beträffande förvaltning av omyndigs egendom äga motsvarande tillämpning.

8 §.

Äger omyndig del i dödsbo, skall förmyndaren, så snart ske kan efter det bouppteckning inregistrerats hos rätten, ingiva avskrift av bouppteckningen till överförmyndaren.

Skall av annan anledning än dödsfall bodelning ske för omyndig, vare förmyndaren pliktig att tillse, att bouppteckning så snart ske kan förrättas, samt att därefter ofördröjligen ingiva avskrift av bouppteckningen till överförmyndaren.

Är i fall, varom i första eller andra stycket sägs, bouppteckningen av vidlyftig beskaffenhet, må avskrift av handlingen lämnas allenast i erforderliga delar.

9 §.

Varder dödsbo, däri omyndig äger del, ej skiftat inom sex månader från det bouppteckning förrättades, skall förmyndaren, där ej avtal träffats om sammanlevnad i oskiftat bo, inom nämnda tid till överförmyndaren avgiva redogörelse för det hinder som mött för skifte, och vare förmyndaren pliktig att därefter, intill dess skifte sker eller avtal, varom ovan sägs, slutes, avgiva sådan redogörelse var sjätte månad, där ej överförmyndaren bestämmer annan tid.

Slutes för omyndig delägare i dödsbo avtal om sammanlevnad i oskiftat bo, vare förmyndaren pliktig att före den 15 februari varje år till överförmyndaren avlämna årsuppgift angående boet, upptagande den behållna inkomsten under föregående år samt en översikt av boets tillgångar och skulder vid årets slut. Möter till följd av boets storlek eller av annan orsak hinder att inom nämnda tid avlämna årsuppgift, skall inom samma tid anmälan om hindret göras till överförmyndaren; och utsätte denne ny tid, inom vilken förmyndaren har att ingiva handlingen.

Hava underåriga syskon samma förmyndare, må för dem gemensam redogörelse eller årsuppgift avlämnas.

10 §.

Försummar förmyndaren att i rätt tid ingiva bouppteckning, redogörelse eller årsuppgift efter vad i 8 och 9 §§ sägs, anmäle överförmyndaren försummelsen hos rätten, och äge rätten att genom vite tillhålla förmyndaren att fullgöra sitt åliggande. Innan anmälan göres efter vad nyss är sagt, skall överförmyndaren, där det lämpligen kan ske, erinra förmyndaren om hans skyldighet.

11 §.

Förmyndaren äge för vård av omyndigs rätt i oskiftat dödsbo åtnjuta skäligt arvode. Träffas avtal om sammanlevnad i oskiftat bo, skall arvodet utgå årligen och må ej, med mindre rätten annorlunda förordnar, överstiga för år räknat ett belopp, motsvarande fem för hundra av så stor del av boets inkomst som enligt årsuppgift rörande boet belöper på den omyndige. Arvodet skall förskjutas av boet.

Fader eller moder, som är förmyndare för underårigt barn, äge ej uppbära arvode efter vad i första stycket sägs, med mindre rätten med hänsyn till särskilda omständigheter lämnar tillstånd därtill.

12 §.

Är omyndig ende delägaren i dödsbo eller äro underåriga syskon, som hava gemensam förmyndare, ensamma delägare i oskiftat bo, skall, om boet förvaltas av förmyndaren, å förvaltningen tillämpas vad i 15 och 16 kap. stadgas.

15 KAP.

Om förmyndares förvaltning av omyndigs egendom.

1 §.

Förmyndaren vare pliktig att tillse, att den omyndiges tillgångar äro anbragta sålunda att erforderlig trygghet finnes för deras bestånd och skälig avkastning erhålles.

2 §.

Lösören, som icke böra behållas till nytta för den omyndige, skola avyttras. Föremål, som hava särskilt värde för den omyndige eller hans familj, må dock behållas, såframt icke föryttring är påkallad med hänsyn till den omyndiges förmögenhetsförhållanden.

3 §.

Aktier och andra värdepapper böra, om de icke kunna med trygghet till den omyndiges fördel behållas, av förmyndaren försäljas, när det lämpligen kan ske.

Fordringar, som icke kunna med trygghet till den omyndiges fördel förbliva utestående, böra av förmyndaren så snart ske kan indrivas. Har fordran tillkommit därigenom att delägare i oskiftat bo med överförmyndarens samtycke övertagit den omyndiges lott i boet, må den förbliva utestående, så länge den omyndiges bästa ej därigenom äventyras.

4 §.

Den omyndiges penningmedel skola göras räntebärande, och äge förmyndaren för sådant ändamål inköpa obligationer eller förvärva fordran, som

inskrives eller inskrivits i statsskuldboken, eller utlåna medlen mot säkerhet av inteckning i fast egendom eller ock i myndlingens namn insätta dem hos postsparbanken eller sparbank eller för längre tid hos annan bank. Närmare bestämmelser om de obligationer som må inköpas, om beskaffenheten av den inteckningssäkerhet, varemot utlåning må ske, samt om de räkningar, å vilka insättning hos bank må äga rum, meddelas av Konungen.

Med bank avses i denna balk jämväl centralkassa för jordbrukskredit.

5 §.

Vill förmyndaren göra den omyndiges penningmedel räntebärande på annat sätt än i 4 § avses, eller vill han använda dem till inköp av aktier eller därmed jämförliga värdepapper eller eljest göra dem fruktbärande, tage han därtill överförmyndarens samtycke. Ej må sådant samtycke givas, med mindre särskilda skäl äro därtill.

6 §.

Böra den omyndige tillhöriga penningmedel hållas tillgängliga för bestridande av utgifter för hans underhåll eller för vården av hans egendom, och kunna av sådan anledning medlen icke anbringas under villkor som avses i 4 §, skola medlen likväl, i den mån det lämpligen kan ske, i den omyndiges namn insättas hos bank å en för ändamålet lämpad räkning.

7 §.

Penningar eller värdepapper, som av förmyndaren innehavas för den omyndiges räkning, skola av honom så förvaras, att de ej sammanblandas med penningar eller värdepapper, som tillhöra förmyndaren själv eller eljest innehavas av honom.

Har den omyndige aktier eller andra därmed jämförliga värdepapper, över vilka enligt lag bok eller förteckning föres, skall förmyndaren tillse, att den omyndige, så snart ske kan, där som ägare upptages.

8 §.

Aktier, obligationer, skuldebrev och andra sådana värdehandlingar skola, såframt sammanlagda värdet överstiger tvåtusen kronor, i den omyndiges namn nedsättas i öppet förvar hos riksbanken eller annan bank. Vill förmyndaren uttaga nedsatt värdehandling, söke han överförmyndarens tillstånd. Sådant tillstånd erfordras ej, där värdehandlingen allenast skall genom bankens försorg överföras till annan bank för att där nedsättas i öppet förvar. De nedsatta värdehandlingarna skola under överförmyndarens tillsyn vårdas i enlighet med vad om dylik vård av omyndigs värdehandlingar särskilt stadgas.

Vad sålunda om nedsättning av omyndigs värdehandlingar föreskrivits skall ej äga tillämpning i avseende å bevis eller motbok rörande tillgodoha-

vande å räkning hos bank, ej heller i avseende å bevis, som utfärdats om inskrivning i statsskuldboken eller Sveriges allmänna hypoteksbanks skuldbok eller skuldbok hos annan inrättning, som Konungen bestämmer, såframt å beviset finnes antecknat, att inskrivningen skett med förbehåll att kapitalbelopp å inskriven fordran eller därå utställd obligation eller ock inskriven obligation eller å sådan obligation belöpande kapitalbelopp ej må lyftas utan överförmyndarens tillstånd.

Obligationer, vilka utfärdats av staten eller Sveriges allmänna hypoteksbank eller annan inrättning, som Konungen bestämmer, skola, såframt ej obligationerna äro nedsatta i öppet förvar hos bank eller överförmyndaren medgiver undantag, inskrivas i statsskuldboken eller bankens eller inrättningens skuldbok med förbehåll, varom i andra stycket sägs.

Hava underåriga syskon gemensam förmyndare, skola vid tillämpning av det i första stycket givna stadgandet syskonens värdehandlingar sammanräknas.

Finnas omyndigs värdehandlingar, som skola förvaltas av förmyndaren, i öppet förvar hos bank utan att hava nedsatts enligt bestämmelse i detta kapitel, skall å dem tillämpas vad i denna balk är stadgat om nedsatta värdehandlingar.

9 §.

Omyndigs medel, som innestå hos bank, må ej uttagas utan överförmyndarens tillstånd efter vad därom särskilt är stadgat. Vad nu sagts gäller ej ränta, som innestått kortare tid än ett år. Överförmyndarens tillstånd vare ej heller erforderligt, där medlen allenast skola genom bankens försorg överföras till annan bank.

Medel, som böra hållas tillgängliga för ändamål, varom i 6 § sägs, må insättas med förbehåll att medlen må uttagas utan överförmyndarens tillstånd.

När skäl äro därtill, äge överförmyndaren förordna, att förbehåll, varom i andra stycket sägs, ej skall gälla.

10 §.

Ej må förmyndaren utan överförmyndarens tillstånd överlåta eller pantsätta omyndigs värdehandling, medan den är nedsatt. Betalning av kapitalbelopp å omyndigs värdehandling må, medan den är nedsatt, uppbäras allenast av banken.

Ej heller må utan överförmyndarens tillstånd överlåtelse eller pantsättning ske av bevis angående inskrivning i skuldbok, varom i 8 § förmäles, såframt å beviset finnes antecknat förbehåll som där sägs, eller av bevis eller motbok rörande tillgodohavande å räkning hos bank, såframt 9 § första stycket är tillämpligt å tillgodohavandet.

11 §.

Försummar förmyndaren att nedsätta värdehandling eller inskriva obligation enligt vad i 8 § är stadgat, anmäle överförmyndaren försummelsen hos

rätten, och äge rätten att genom vite tillhålla förmyndaren att fullgöra sitt åliggande. Innan anmälan göres efter vad nyss är sagt, bör överförmyndaren, där det lämpligen kan ske, erinra förmyndaren om hans skyldighet.

12 §.

Förvärvar omyndig värdehandling som avses i 8 §, eller äger omyndig eljest att av annan utfå sådan värdehandling, må den som skall utgiva handlingen fullgöra sin förpliktelse genom att i den omyndiges namn nedsätta handlingen i öppet förvar hos bank, såvida ej den omyndige äger att själv förvalta handlingen. Förpliktelse att utgiva penningbelopp må ock fullgöras hos bank, ändå att den ej grundas å nedsatt värdehandling; och skola medlen av banken insättas för den omyndiges räkning enligt vad om betalning, som uppbäres å nedsatt värdehandling, är särskilt stadgat.

Äger omyndig att av dödsbo utfå värdehandling eller penningar på grund av giftorätt, arv eller testamente eller såsom underhåll enligt lagen om arv, vare boutredningsman eller testamentsexekutor pliktig att, såframt ej värdet är ringa eller överförmyndaren eljest medgiver undantag, nedsätta värdehandlingen eller inbetala medlen hos bank enligt vad i första stycket stadgas. Vad nu sagts om skyldighet att inbetala penningmedel hos bank skall ock gälla, där någon, som här i riket driver försäkringsrörelse, skall utgiva försäkringsbelopp, som tillkommer omyndig, och fråga ej är om pension eller livränta eller om försäkringsbelopp, som den omyndige äger att själv förvalta. I andra fall äge överförmyndaren genom meddelande till den som skall utgiva värdehandling eller penningar förordna, att nedsättning eller inbetalning skall ske hos bank.

Den som nedsätter värdehandling eller inbetalar penningar hos bank enligt vad i denna paragraf är stadgat vare pliktig att ofördröjligen underrätta förmyndaren därom.

13 §.

Ej må förmyndaren låta den omyndige driva näring, med mindre denne fyllt sexton år.

Utan överförmyndarens samtycke må ej förmyndaren låta den omyndige idka handel eller annan näring, som efter vad därom är stadgat ej må drivas utan tillstånd av offentlig myndighet eller särskild anmälan, ej heller själv å den omyndiges vägnar driva sådan näring. Ej må ansökan om överförmyndarens samtycke av honom bifallas, med mindre den omyndige äger nödiga medel för rörelsens drivande.

Av förmyndaren till den omyndige givet tillstånd att driva näring må han återkalla, om det må anses erforderligt med hänsyn till den omyndiges uppfostran eller välfärd; tage dock, där den omyndige fyllt aderton år, överförmyndarens samtycke. Överförmyndaren må ock återkalla sitt samtycke till idkande av näring som avses i andra stycket, om skäl äro därtill. Tillfälle att avgiva yttrande skall, innan överförmyndaren lämnar förmynda-

ren medgivande till återkallelse, beredas den omyndige samt, innan eljest beslut av överförmyndaren meddelas om återkallelse, förmyndaren så ock den omyndige, om han driver rörelsen.

14 §.

Utan överförmyndarens samtycke må ej förmyndaren å den omyndiges vägnar upptaga lån eller ingå växelförbindelse. Vad sålunda är stadgat äge dock ej tillämpning, om åtgärden faller inom området för rörelse som av förmyndaren med överförmyndarens samtycke drives för den omyndiges räkning. Överförmyndarens samtycke vare ej heller erforderligt i fråga om lån mot säkerhet av inteckning i omyndigs fasta egendom eller tomträtt, såframt lånet upptages inom tre månader från det inteckningen meddelades och vid lånets upptagande eftergift av förmyndaren ej göres i fråga om de villkor som äro angivna i det intecknade skuldebrevet.

Förmyndaren äge ej heller utan överförmyndarens samtycke å den omyndiges vägnar ingå borgen eller ställa den omyndiges gods såsom säkerhet för annans förbindelse. Till sådan rättshandling må samtycke ej givas, med mindre särskilda skäl äro därtill.

Ej må förmyndaren bortgiva den omyndige tillhörig egendom, såvitt ej fråga är om sedvanliga skänker, vilkas värde ej står i missförhållande till myndlingens villkor. Dock äge förmyndaren, med samtycke av överförmyndaren, av den omyndiges inkomster giva understöd åt anhöriga eller andra den omyndige närstående personer, då detta på grund av omständigheterna må anses tillbörligt.

15 §.

Förmyndaren må ej utan överförmyndarens samtycke sluta avtal, varigenom å den omyndiges fasta egendom lägges servitut, eller upplåta rätt till avkomst av egendomen eller rätt att annorledes än för egendomens behov avverka skog, ej heller annan nyttjanderätt, med mindre den avser viss tid, ej överstigande fem år.

Före besluts fattande skall överförmyndaren, såframt det utan märklig omgång eller tidsutdräkt kan ske, bereda den omyndige, om han fyllt sexton år, ävensom hans make och närmaste fränder tillfälle att yttra sig.

Vad i denna paragraf är stadgat skall ej äga tillämpning i fråga om förening, som träffas vid laga skifte eller ägostyckning eller vid avstyckning av område, som ej ingår i tomtindelning.

16 §.

Vill förmyndaren överlåta eller med inteckning för gäld belasta den omyndiges fasta egendom eller tomträtt, tage han till överlåtelsen eller inteckningen rättens tillstånd. Ej må sådant tillstånd givas, med mindre viktiga skäl äro därtill.

Det åligger rätten att före besluts fattande inhämta yttrande från överförmyndaren samt, såframt det utan märklig omgång eller tidsutdräkt kan ske, bereda den omyndige, om han fyllt sexton år, ävensom hans make och närmaste fränder tillfälle att yttra sig.

Tillstånd, varom i första stycket sägs, gälle under sex månader från det tillståndet meddelades. Erinran härom skall göras i rättens beslut.

17 §.

Har förmyndaren i fall, då enligt vad ovan i detta kapitel är stadgat överförmyndarens eller rättens samtycke bort inhämtas, å den omyndiges vägnar ingått avtal utan sådant samtycke, må den, med vilken avtalet slöts, där ej annat förbehåll gjorts, icke frånträda avtalet, såframt förmyndaren söker godkännande inom en månad från det avtalet slöts. Varder ansökan avslagen av den myndighet, av vilken den först skall prövas, äge den, med vilken avtalet slöts, härefter frånträda avtalet, såframt ej annan överenskommelse träffats.

18 §.

Varder avtal som avses i 17 § ej gällande, efter vad där sägs, skall angående skyldigheten att återbära vad jämlikt avtalet må vara uppburet eller att utgiva ersättning därför vad i 9 kap. 7 § första stycket är stadgat äga motsvarande tillämpning.

19 §.

Förmyndaren äge årligen uppbära arvode med belopp, som kan anses skäligt med hänsyn till förvaltningens omfattning. Arvodet må icke, med mindre rätten annorlunda förordnar, överstiga för år räknat ett belopp, motsvarande fem för hundra av den omyndiges behållna inkomst enligt årsräkning eller sluträkning, med avdrag likväl för avgift, som erlagts för vård av den omyndiges värdehandlingar efter vad särskilt är stadgat. Avdraget må dock ej uppgå till mer än två för hundra av inkomsten av nämnda värdehandlingar.

Arvode, varom nu är sagt, tillkomme ej fader eller moder, som är förmyndare för underårigt barn, med mindre rätten med hänsyn till särskilda omständigheter lämnar tillstånd därtill.

16 KAP.

Om förmyndares redovisningsskyldighet.

1 §.

Förmyndaren vare pliktig att över sin förvaltning av den omyndiges egendom föra räkenskaper på sådant sätt att därigenom för varje år en noggrann redovisning lämnas för den omyndiges tillgångar och skulder samt för förvaltningens gång.

2 §.

När egendom, som skall stå under förmyndarens förvaltning, första gången tillfaller underårig, skall förmyndaren inom en månad därefter till överförmyndaren ingiva förteckning över egendomen. Varder den som uppnått myndig ålder förklarad omyndig, skall förmyndaren, inom tre månader från det förmynderskapet inskrevs, till överförmyndaren ingiva förteckning över den omyndiges egendom vid tiden för omyndighetsförklaringen.

Har den omyndige efter den tid som avses i första stycket erhållit egendom som skall stå under förmyndarens förvaltning, skall förteckning över denna egendom ingivas till överförmyndaren inom en månad därefter.

Är det andel i oskiftat bo som tillfallit omyndig, skall förteckning, varom ovan stadgas, ingivas först inom en månad efter det bodelning eller skifte skett.

3 §.

Å förteckning som avses i 2 § skall förmyndaren teckna försäkran under edlig förpliktelse, att hans uppgifter äro i allo riktiga och att ej något är med vilja och vetskap utelämnat. Rätten äge vid vite förelägga honom att bestyrka detta med ed, såframt yrkande därom framställes av överförmyndaren eller det eljest finnes påkallat. Har annan tagit befattning med den omyndiges egendom, må ock edgång åläggas honom, om skäl äro därtill.

4 §.

Saknar omyndig tillgångar, då förmynderskap för honom inskrives, skall förmyndaren göra anmälan därom till överförmyndaren inom tre månader från det inskrivningen ägde rum.

Vad i 3 § stadgas skall i tillämpliga delar gälla anmälan, varom i första stycket sägs.

5 §.

Före den 15 februari varje år avgive förmyndaren till överförmyndaren årsräkning, innefattande redogörelse för förvaltningen under föregående år eller den del av året, varunder förmyndaren innehaft sin befattning. Då förmyndares befattning upphör, skall förmyndaren ofördröjligen till överförmyndaren avgiva sluträkning, avseende förvaltningen under det löpande året intill befattningens upphörande.

I årsräkning och sluträkning skola upptagas tillgångar och skulder vid början av den tid räkningen avser, en sammanställning av inkomster och utgifter under nämnda tid samt tillgångar och skulder vid samma tids utgång.

6 §.

Har förmyndaren till överförmyndaren ingivit anmälan eller annan handling, enligt vilken den omyndige saknar tillgångar eller icke har andra tillgångar än lösören, som ej lämna inkomst, vare förmyndaren fri från skyl-

dighet att avgiva räkning, intill dess genom föryttring av sådana lösören eller eljest tillgångar av annan beskaffenhet tillfalla den omyndige.

7 §.

I förteckning över omyndigs egendom så ock i årsräkning och sluträkning skola tillgångar och skulder fullständigt angivas med uppgift å de särskilda tillgångarnas värde. Finnes hos den omyndige fordringshandling som blivit intecknad i honom tillhörig fastighet eller tomträtt, skall detta särskilt angivas. Äro medel insatta hos bank, skall uppgift lämnas om den räkning, varå medlen innestå. I fråga om värdepapper, som ej äro nedsatta hos bank efter vad i 15 kap. stadgas, skall nummer eller annan beteckning anmärkas. Finnas tillgångar som stå under den omyndiges eller annans särskilda förvaltning, skall förmyndaren jämväl lämna uppgift därom, så ock om dessa tillgångars värde, såframt det är honom kunnigt. Skola i årsräkning eller sluträkning upptagas tillgångar eller skulder, för vilkas fullständiga angivande erfordras utförlig uppräkning, må beträffande dem hänvisning göras till förut avgiven förteckning eller årsräkning, där det lämpligen kan ske.

Förteckning och räkning skola innehålla fullständig uppgift å förmyndarens och den omyndiges namn och hemvist samt förmyndarens postadress.

8 §.

Innehåller förteckning över omyndigs egendom uppgift å tillgångar som på grund av giftorätt, arv, testamente eller gåva tillfallit den omyndige, eller upptager årsräkning eller sluträkning sådana tillgångar, om vilka uppgift förut ej lämnats, skall vid förteckningen eller räkningen fogas besannad avskrift av bodelnings- eller skifteshandling, testamente eller gåvobrev, om sådant finnes, så ock av bouppteckning, där den ej förut ingivits till överförmyndaren. Är handling, varom nu sagts, av vidlyftig beskaffenhet, må avskriften lämnas allenast i erforderliga delar.

Upptager förteckning, årsräkning eller sluträkning värdehandlingar som ej äro nedsatta hos riksbanken eller annan bank efter vad i 15 kap. stadgas, skall vid förteckningen eller räkningen fogas intyg av två personer, att värdehandlingarna finnas i förmyndarens förvar. Innestå medel hos bank, skall genom bevis från banken styrkas hur mycket som innestår, så ock i vad mån förbehåll gjorts, att medlen må uttagas utan överförmyndarens samtycke. Beloppet av medel, som innestå enligt motbok, må ock styrkas av två personer.

9 §.

Möter till följd av förmynderskapets vidlyftiga beskaffenhet eller av annan orsak hinder att inom tid, som är för varje särskilt fall bestämd, avlämna förteckning, årsräkning eller sluträkning, skall inom samma tid anmälan om hindret göras till överförmyndaren; och utsätte denne ny tid, inom vilken förmyndaren har att ingiva handlingen.

10 §.

Försummar förmyndaren att i rätt tid avgiva förteckning, årsräkning eller sluträkning eller anmälan, varom i 4 § sägs, anmäle överförmyndaren försummelsen hos rätten, och äge rätten att genom vite tillhålla förmyndaren att fullgöra sitt åliggande. Innan anmälan göres efter vad nyss är sagt, skall överförmyndaren, där det lämpligen kan ske, erinra förmyndaren om hans skyldighet.

11 §.

Då förmyndarens befattning upphör, vare förmyndaren pliktig att till myndlingen, om han blivit myndig, eller, om förmynderskapet övergått å annan, till denne ofördröjligen utgiva de tillgångar som förmyndaren för myndlingens räkning har om händer.

12 §.

Sedan av förmyndaren avgiven sluträkning blivit granskad, skall överförmyndaren till den som äger mottaga redovisning för förmyndarens förvaltning överlämna, förutom sluträkningen, hos överförmyndaren förvarad förteckning över den omyndiges tillgångar och skulder, så ock samtliga de räkningar som avgivits under hela den tid omyndighetstillståndet varat. Var förmyndaren, då hans befattning upphörde, fri från skyldighet att avgiva sluträkning, skola de handlingar, varom ovan sägs, av överförmyndaren tillställas den som äger mottaga redovisning, endast såframt denne eller den avgående förmyndaren framställer begäran därom eller ock överförmyndaren, på sätt i 17 kap. 4 § sägs, å sådan handling gjort anteckning om anmärkning, utan att anmärkningen föranlett ansökan till rätten.

Hava de handlingar som avses i första stycket tillställts ny förmyndare, åligger det denne att inom två månader därefter återställa handlingarna till överförmyndaren. Överförmyndaren skall vid handlingarnas överlämnande skriftligen erinra förmyndaren härom. Försummar förmyndaren att återställa handlingarna, skall vad i 10 § stadgas om påföljd av försummelse, varom där sägs, äga motsvarande tillämpning.

Skall åtgärd, varom i första stycket sägs, vidtagas av överförmyndaren, och varder den avgående förmyndarens förvaltning godkänd av myndlingen eller ny förmyndare, innan handlingarna tillställts honom, vare godkännandet utan verkan.

13 §.

När förmyndarens befattning upphört, skola de rörande förmynderskapet förda räkenskaper samt de betalningsbevis och andra handlingar, som finnas förvarade till styrkande av särskilda poster i räkenskaperna, av förmyndaren hållas för granskning tillgängliga å tid och ort som i händelse av tvist bestämmas av överförmyndaren. Sedan tiden för anställande av talan om ersättning mot förmyndaren gått till ända eller, där sådan talan anställts, må-

let blivit slutligen avgjort, skola nämnda räkenskaper och handlingar utgivas till den som äger mottaga redovisning för förmyndarens förvaltning.

14 §.

Vad i 5—13 §§ stadgas om förmyndare skall, om förmyndaren är död, äga motsvarande tillämpning å hans dödsbo eller, därest hans kvarlåtenskap är avträdd till konkurs, konkursförvaltningen.

17 KAP.

Om tillsyn över förmyndares förvaltning.

1 §.

Förmyndarens förvaltning av den omyndiges egendom skall med ledning av ingiven förteckning samt års- och sluträkningar granskas av överförmyndaren. Vid granskningen skall särskilt tillses, att omyndigs tillgångar äro anbragta sålunda, att erforderlig trygghet finnes för deras bestånd och skälig avkastning erhålles, så ock att utgifterna för den omyndige icke överstigit vad med hänsyn till hans förmögenhetsförhållanden och omständigheterna i övrigt må anses skäligt.

2 §.

Överförmyndaren äge själv eller genom någon, som av honom utses därtill, genomgå de av förmyndaren förda räkenskaperna ävensom de betalningsbevis och andra handlingar som finnas förvarade till styrkande av särskilda poster i räkenskaperna så ock hos förmyndaren förvarade värdehandlingar. Dessa räkenskaper och handlingar skola av förmyndaren hållas tillgängliga å tid och ort som bestämmas av överförmyndaren.

Är förmyndaren icke bosatt i det distrikt, där tillsynen utövas, vare överförmyndaren i det distrikt, där förmyndaren bor, pliktig att, på anmodan av den överförmyndare som det tillkommer att utöva tillsynen, verkställa den granskning som avses i första stycket.

Medför åtgärd, varom i första stycket sägs, särskilda kostnader eller avsevärt besvär, äge rätten förordna, att särskild ersättning skall gäldas av den omyndiges medel.

3 §.

Finner överförmyndaren vid granskningen eller eljest anledning till anmärkning mot förmyndarens förvaltning, skall överförmyndaren bereda förmyndaren tillfälle att förklara sig. Inkommer ej förmyndaren inom förelagd tid med förklaring, eller finner överförmyndaren avgiven förklaring otillfredsställande, vare överförmyndaren, såframt den omyndiges rätt och bästa kräver, att åtgärd mot förmyndaren utan dröjsmål vidtages av rätten, pliktig att hos rätten göra ansökan därom.

4 §.

Angående verkställd granskning skall å förteckning, årsräkning eller sluträkning tecknas bevis. Har överförmyndaren funnit anledning till anmärkning som icke efter ingiven förklaring förfallit, skall jämväl därom anteckning göras å handlingen. Underrättelse om sådan anteckning skall meddelas förmyndaren, därvid särskilt skall angivas huruvida anmärkningen föranlett ansökan till rätten eller ej.

Har, på sätt i första stycket sägs, anteckning skett om anmärkning, äge förmyndaren, såframt anmärkningen innebär att ersättningsskyldighet i förhållande till den omyndige skulle åvila förmyndaren, efter stämning föra talan mot den omyndige om frihet från sådan ersättningsskyldighet.

5 §.

Äger den omyndige del i oskiftat bo, skall överförmyndaren med ledning av bouppteckningen och avgivna årsuppgifter tillse, att förmyndaren väl vårdar den omyndiges rätt i boet. Finner överförmyndaren anledning till anmärkning, skall vad i 3 och 4 §§ stadgas äga motsvarande tillämpning.

6 §.

Den omyndige må, om han fyllt sexton år, taga del av de räkningar och andra handlingar rörande förmynderskapet som förvaras hos överförmyndaren. Enahanda rätt tillkommer den omyndiges make och närmaste fränder.

7 §.

Överförmyndaren skall varje år, i enlighet med de närmare bestämmelser som meddelas av Konungen, till rätten överlämna uppgift rörande tillsynen över förmyndares förvaltning under föregående år.

18 KAP.

Om god man.

1 §.

Är förmyndaren för sjukdom eller annan orsak ur stånd att utöva förmynderskapet, eller varder han enligt 20 kap. 28 § skild från utövningen därav, skall god man av rätten förordnas att i förmyndarens ställe vårda den omyndiges angelägenheter.

2 §.

Hava förmyndaren eller hans make och den omyndige del i oskiftat dödsbo, skall god man av rätten förordnas att vårda den omyndiges rätt i boet vid boutredningen så ock vid bodelning och skifte eller ingående av avtal

om sammanlevnad i oskiftat bo. God man skall ock förordnas för den omyndige, om eljest å hans vägnar rättshandling skall företagas, vid vilken förmyndaren, efter vad i 13 kap. 2 § stadgas, ej äger företräda den omyndige, eller fråga uppstår om rättegång mellan den omyndige och förmyndaren eller hans make eller någon som förmyndaren företräder.

Förekommer i annat fall än i första stycket sägs angelägenhet, däri förmyndaren eller hans make kan hava ett intresse stridande mot myndlingens, förordne ock rätten god man för den omyndige, om förmyndaren det begär eller det eljest finnes lämpligt.

3 §.

Är någon för sjukdom, som kan antagas vara övergående, ur stånd att bevaka sin rätt eller förvalta sin egendom, skall rätten, där så erfordras, förordna god man att bevaka hans rätt eller förvalta egendomen; dock må sådant förordnande ej givas utan den sjukes samtycke, med mindre sjukdomen medför hinder mot samtyckes inhämtande.

4 §.

Rätten skall ock, när anmälan sker eller behovet eljest varder kunnigt, förordna god man:

1. om vid dödsfall till namnet känd arvinge är å okänd ort eller fjärran och förty ej kan bevaka sin rätt i boet och förvalta sin lott däri;

2. om vid dödsfall ej kan utrönas, huruvida den döde efterlämnat arvinge som före allmänna arvsfonden eller före eller jämte annan känd arvinge är berättigad till arvet, eller ock kännedom finnes om arvinge efter den döde men kunskap saknas såväl om arvingens namn som om hans vistelseort, samt det på grund av sådan omständighet fordras, att okänd arvinges rätt bevakas och hans lott i boet förvaltas;

3. om testamentstagare vistas å okänd eller fjärran ort eller är okänd och hans rätt därför behöver iakttagas på sätt förut om arvinge är sagt;

4. om det eljest tarvas, att bortovarandes rätt bevakas eller hans egendom förvaltas;

5. om jämlikt förordnande i testamente eller annan rättshandling av framtida händelse beror, vem egendom skall tillfalla, eller egendom först framdeles skall med äganderätt tillträdas, och det erfordras, att blivande ägares rätt bevakas eller att egendomen förvaltas för hans räkning; eller

6. om egendom, enligt vad särskilt stadgas, skall ställas under vård och förvaltning av god man som avses i detta kapitel.

Tarvas god man för den som äger rätt i dödsbo, skall det hos rätten anmälas av den som har boet i sin vård.

Rättshandling, som god man företagit med stöd av förordnande enligt denna paragraf, gälle, ändå att den egendom, förordnandet avsåg, tillfaller någon som han ej var satt att företräda.

5 §.

Till god man skall utses en rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig man eller kvinna. Skall god man förordnas att bevaka omyndigs eller bortovarandes rätt i dödsbo, och har den avlidne nämnt, vem han önskar till god man, varde denne därtill förordnad, såframt han ej finnes olämplig.

När omständigheterna sådant påkalla, må flera gode män förordnas.

Vad i 11 kap. 4, 8, 9 och 10 §§ stadgas om hinder att vara förmyndare, skyldighet att övertaga förmynderskap, förmyndares entledigande och skyldighet att anmäla förmyndares död skall äga motsvarande tillämpning i fråga om god man eller godmanskap.

6 §.

God mans förvaltning står under tillsyn av överförmyndaren och rätten.

7 §.

Godmanskap varde genast inskrivet hos den rätt som meddelat förordnandet. Anteckning om inskrivningen skall ske i förmynderskapsboken.

Vad i 12 kap. 3 och 4 §§ stadgas om överflyttning av tillsynen å förmynderskap och om rättens skyldighet att angiva, vilken överförmyndare det tillkommer att utöva tillsyn över förmynderskap, skall äga motsvarande tillämpning i fråga om godmanskap. Överflyttning av godmanskap som avses i 1 eller 2 § må ej ske annat än i samband med överflyttning av förmynderskapet.

8 §.

Vad i 13—17 kap. stadgas i fråga om förmyndare och omyndigs egendom skall i tillämpliga delar gälla i avseende å god man och egendom som skall förvaltas av god man, med iakttagande dock av vad här nedan i 9—11 §§ föreskrives.

9 §.

God man som förordnats att förvalta egendom vare, såframt förvaltningen ej avser andel i oskiftat bo, pliktig att, inom en månad från det inskrivning av godmanskapet ägde rum, till överförmyndaren ingiva förteckning över egendomen.

Förteckning, som avgives av god man varom stadgas i 1 §, skall upptaga den lösa egendom som omhändertages av honom. Upphör godmanskapet innan tid för avgivande av årsräkning eller sluträkning rörande förmynderskapet för den omyndige inträffar, må sluträkning rörande godmanskapet upptaga redogörelse allenast för de åtgärder som vidtagits av gode mannen, och skall i övrigt redogörelse för förvaltningen av den omyndiges egendom jämväl under den tid, godmanskapet varat, avgivas av förmyndaren. Vad i 16 kap. 3 § är stadgat om förteckning, som avgives av förmyndare, skall även gälla med avseende å förteckning, som avgives av god man.

Har egendom i dödsbo, vilken förvaltats av god man som avses i 4 §, efter preskription av rätt att taga arv eller testamente eller ock eljest tillfallit allmänna arvsfonden, gälle i fråga om egendomens försäljning vad i lagen om allmänna arvsfonden är stadgat.

10 §.

Är behov av god man ej längre för handen, skall han av rätten entledigas. Har god man förordnats enligt 3 § eller 4 § 1—5, skall han entledigas, så snart den, för vilken han förordnats, begär det.

Då god man slutfört sitt uppdrag, skall det av honom ofördröjligen anmälas hos rätten.

11 §.

God man vare, såframt han ej äger uppbära årligt arvode, berättigad att efter uppdragets slutförande erhålla skäligt arvode för uppdraget så ock ersättning för sina kostnader.

19 KAP.

Om överförmyndaren.

1 §.

Överförmyndare väljes en för varje kommun, där ej annat följer av vad nedan stadgas.

2 §.

I Stockholms stad skall överförmyndare icke utses utan skall vad om överförmyndare stadgas gälla förmyndarkammaren. Dock må frågor om samtycke, tillstånd eller förordnande, varom sägs i 15 kap. 5, 8, 9, 10, 12 och 14 §§, i den mån Konungen därom förordnar å förmyndarkammarens vägnar upptagas och avgöras av någon dess ledamot eller tjänsteman eller annan lämplig person, som rådhusrätten utser.

Ledamot av förmyndarkammaren och den som är utsedd att i angivna hänseenden fullgöra överförmyndares åligganden må ej, utan att Svea hovrätt givit tillstånd därtill, av rådhusrätten förordnas till förmyndare eller god man.

3 §.

Två eller flera kommuner, som lyda under häradsrätt, må, då val av överförmyndare förestår, efter förslag av rätten förena sig till ett överförmyndardistrikt.

Kommun, som ingått i sådant överförmyndardistrikt, må ej utträda förrän den tid, för vilken överförmyndaren blivit utsedd, gått till ända.

4 §.

Kan i stad eller annan kommun tillsynen icke utövas av en överförmyndare ensam, må rätten på framställning av kommunen förordna, att flera överförmyndare skola väljas. I sådant fall äge rätten indela kommunen i distrikt, ett för varje överförmyndare, eller ock bestämma annan lämplig grund för förmynderskapens fördelning mellan överförmyndarna.

5 §.

Överförmyndare väljes i stad av stadsfullmäktige eller, där sådana ej finnas, av allmän rådstuga samt på landet av kommunalstämma eller av kommunalfullmäktige, om sådana finnas. Valet skall förrättas inom utgången av oktober månad året före det, med vilket överförmyndarens tjänstgöringstid begynner.

Då val av överförmyndare förrättats, skall det genast anmälas till rätten. Har val ej skett i behörig tid, skall rätten göra anmälan därom hos länsstyrelsen, som tillser att valet hålles så snart ske kan.

Äro flera kommuner förenade till ett distrikt för val av överförmyndare, och kunna kommunerna icke enas i valet av överförmyndare, skall rätten till överförmyndare utse den av de valde som finnes därtill lämpligast.

6 §.

Till överförmyndare må i stad eller annan kommun eller i distrikt av flera kommuner väljas den som blivit därtill vald inom annan kommun eller annat distrikt.

7 §.

Överförmyndare väljes för en tid av fyra år. Avgår överförmyndare, innan tiden för hans uppdrag är ute, skall i hans ställe annan väljas att tjänstgöra under den tid som återstår.

8 §.

Till överförmyndare skall väljas en i praktiska värv väl förfaren svensk man eller kvinna, som uppnått tjugufem års ålder. Överförmyndare kan ej den vara som är omyndig eller försatt i konkurstillstånd.

Domhavande må ej vara överförmyndare inom domsagan, ej heller må ledamot av rådhusrätt, som arbetar å endast en avdelning, vara överförmyndare i staden.

Ej må annan avsäga sig uppdrag att vara överförmyndare än den som icke är bosatt inom den kommun eller någon av de kommuner, för vilka valet förrättas, ämbets- eller tjänsteman som av sin befattning är hindrad att fullgöra uppdraget, den som efter de fyra sistförflutna årens tjänstgöring såsom överförmyndare är i tur att avgå från befattningen, den som uppnått sextio års ålder samt den som eljest uppgiver förhinder, vilket godkännes av valmyndigheten.

9 §.

Överförmyndare kan när som helst av rätten entledigas, om han finnes icke vara lämplig.

10 §.

För varje överförmyndare skall finnas en ersättare. Vad i 5—9 §§ stadgas om överförmyndare skall äga motsvarande tillämpning å ersättare för honom.

Äro såväl överförmyndaren som ersättaren förhindrade att uppehålla befattningen eller bestrida därtill hörande åliggande, äge rätten förordna tillfällig vikarie.

11 §.

Överförmyndaren vare skyldig att föra bok angående förmynderskap, som inskrivits enligt 12 kap., och godmanskap, som stå under hans tillsyn. Över ärenden rörande förmynderskap, vilka ej inskrivits, skall särskild förteckning föras.

12 §.

Överförmyndaren äge uppbära arvode till belopp, motsvarande ett för hundra av den omyndiges behållna årsinkomst, där denna icke överstigit tvåhundra kronor, och eljest två för hundra därav, dock äge överförmyndaren icke av en omyndig i arvode uppbära mera än ettusen kronor för år. Inkomsten skall beräknas enligt årsräkning eller sluträkning eller, såvitt fråga är om omyndigs andel av inkomst från dödsbo, däri delägarna sammanleva i oskiftat bo, enligt årsuppgift rörande boet. Arvodet skall av förmyndaren inbetalas vid räkningens eller årsuppgiftens avgivande, och äge förmyndare ur dödsbo, däri den omyndige har del, förskottsvis utbekomma det belopp som skall utgå i arvode. Avlämnas gemensam årsuppgift för underåriga syskon, skall vid beräkning av arvodets belopp hänsyn tagas till vad av boets inkomst belöper på syskonen samfällt.

Skall ej räkning eller årsuppgift avgivas, äger rätten, om särskilda skäl äro därtill, tillägga överförmyndaren skäligt arvode att gäldas av den omyndiges medel.

Vad nu sagts med avseende å arvode för förmynderskap skall äga motsvarande tillämpning i fråga om godmanskap.

13 §.

Stad eller annan kommun äger, om det finnes lämpligt, lämna bidrag till arvode åt överförmyndaren och till bestridande av de med hans verksamhet förenade kostnaderna. Kommunen äger ock att i ordning, som av Konungen godkännes, bestrida samtliga utgifter för dessa ändamål, och äger i sådant fall kommunen uppbära belopp som avses i 12 §.

14 §.

Rätten skall vaka över att överförmyndaren fullgör sina åligganden. Med avseende å Stockholms förmyndarkammare utövas denna tillsyn av Svea hovrätt.

Överförmyndaren är med avseende å sin befattning underkastad ämbetsansvar.

15 §.

Närmare bestämmelser om överförmyndarens verksamhet samt om förandet av den bok och den förteckning, varom i 11 § förmäles, meddelas av Konungen.

20 KAP.

Vissa bestämmelser om rättegången.

Mål och ärenden rörande äktenskaplig börd, faderskap till barn utom äktenskap, adoption, vårdnad och underhåll.

1 §.

Talan angående äktenskaplig börd må väckas vid rätten i den ort, där barnet har sitt hemvist, eller, om det avlidit, vid den rätt som har att upptaga tvist om arv efter barnet.

2 §.

Är part i mål som avses i 1 § underårig, sinnessjuk eller sinnesslö, äge förmyndaren eller god man, där sådan enligt 18 kap. skall förordnas, föra talan för honom.

Modern varde i målet hörd, om det kan ske.

3 §.

Talan rörande faderskapet till barn utom äktenskap eller om barnets egenskap av trolovningsbarn må väckas antingen vid rätten i den ort, där mannen har sitt hemvist, eller, om han är död, den rätt som har att upptaga tvist om arv efter honom eller ock vid rätten i den ort, där lägersmålet skett.

4 §.

Har modern vårdnaden om barnet, äge hon, ändå att hon ej uppnått myndig ålder, för barnet föra talan i mål som avses i 3 §. Är särskild förmyndare förordnad, äge han samma rätt att föra talan för barnet. Barnavårdsman äge ock, själv eller genom ombud, föra sådan talan.

Envar, som äger att föra talan för barnet, skall erhålla tillfälle att yttra sig i målet.

5 §.

Förekommer i mål om fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap anledning till antagande, att mannen haft samlag med modern å tid, då barnet kan vara avlat, må modern eller mannen höras under vittnesansvar, om erforderlig utredning eljest ej kan vinnas. Förhöret må begränsas till vissa frågor rörande det uppgivna samlaget eller andra omständigheter av särskild vikt för avgörandet. Ej må utan synnerliga skäl förhör angående ett och samma sakförhållande äga rum med både modern och mannen. Företräde skall givas den, vars utsaga med hänsyn till samtliga omständigheter i målet kan antagas bäst tjäna till upplysning i saken. Den, som ej äger avlägga ed eller försäkran såsom vittne, må ej höras under vittnesansvar.

Rätten äge, om särskilda skäl äro därtill, medgiva anstånd med förhöret. Möter synnerligt hinder för den som skall höras att inställa sig vid huvudförhandling, må förhöret enligt rättens beslut äga rum utom huvudförhandling. Kan den som skall höras på grund av sjukdom ej infinna sig, må han höras där han vistas. I fråga om avläggande av ed och dess utbyte mot försäkran på heder och samvete samt förhöret i övrigt äge vad i 36 kap. 11 och 12 samt 14—18 §§ rättegångsbalken är stadgat om vittnesförhör motsvarande tillämpning.

I mål som avses i denna paragraf gälle ej vad i rättegångsbalken är stadgat om förhör med part under sanningsförsäkran.

6 §.

Laga domstol i ärende om antagande av adoptivbarn eller adoptivförhållandes hävande vare rätten i den ort, där adoptanten har sitt hemvist.

7 §.

I ärende om antagande av adoptivbarn skall rätten söka inhämta upplysning, huruvida vederlag eller bidrag till barnets underhåll är givet eller utfäst. Har barnet ej fyllt aderton år, skall yttrande inhämtas såväl från barnavårdsnämnden i den kommun, där adoptanten är mantalsskriven, som ock, i fråga om barn utom äktenskap, från den barnavårdsnämnd som har att utöva tillsyn över barnet och eljest från barnavårdsnämnden i den kommun, där föräldrarna eller den av dem som har vårdnaden om barnet är mantalsskriven.

Fader eller moder, vars samtycke till adoptionen ej erfordras, varde ändock hörd, där det kan ske. Finnes särskild förmyndare, vars samtycke ej erfordras, skall ock han höras.

8 §.

Är adoptivbarn underårigt eller lider det av sinnessjukdom eller sinnesslöhet, må ansökan om adoptivförhållandets hävande enligt 4 kap. 9 § första stycket göras av barnets fader eller moder, särskilt förordnad förmyndare

eller god man eller av barnavårdsnämnd. Är adoptant sinnessjuk eller sinnesslö, äge hans förmyndare göra ansökan om adoptivförhållandets hävande enligt 4 kap. 8 § eller 9 § andra stycket.

I ärende om adoptivförhållandes hävande jämlikt 4 kap. 8 eller 9 § lämne rätten alla dem tillfälle att yttra sig, vilkas samtycke eller hörande vore för adoption erforderligt, så ock, där adoptanten är förklarad omyndig, hans förmyndare. Är adoptivbarnet omyndigt och är ej annan än adoptanten förmyndare, eller vistas den, mot vilken ansökningen är riktad, å okänd ort, skall hans rätt bevakas av god man, varom i 18 kap. förmäles.

9 §.

Mot rättens beslut i ärende om antagande av adoptivbarn eller adoptivförhållandes hävande må talan fullföljas av envar, som äger göra ansökan därom eller som skall höras i ärendet.

10 §.

Fråga rörande vårdnaden om barn upptages av rätten i den ort, där den som har vårdnaden om barnet har sitt hemvist.

Talan angående underhåll till barn upptages av rätten i den ort, där svaranden har sitt hemvist. Har underhållsskyldig avlidit, skall talan om underhåll åt barnet upptagas av den rätt, där dödsboet svarar. Vill käranden i mål om underhåll till barn utom äktenskap hellre stämma till rätten i den ort, där lägersmålet skett, vare det tillåtet. Angående talan om underhåll enligt 7 kap. 10 § åt modern till barn utom äktenskap skall vad angående talan om underhåll till barnet är stadgat äga motsvarande tillämpning.

Vad i första och andra styckena stadgas utgör ej hinder att upptaga fråga som där avses i samband med äktenskapsmål.

11 §.

I mål eller ärende som angår vårdnaden äge rätten att för tiden intill dess laga kraft ägande dom eller beslut föreligger förordna därom efter vad som finnes skäligt.

Förordnande, varom i första stycket sägs, må på yrkande meddelas utan huvudförhandling. Innan förordnande meddelas, skall tillfälle att yttra sig över yrkandet beredas motparten. Har förordnande meddelats, pröve rätten då målet eller ärendet avgöres, om åtgärden skall bestå.

Förordnande, varom ovan sagts, gånge i verkställighet lika med laga kraft ägande dom men kan när som helst av rätten återkallas.

12 §.

I mål om underhåll till barn skall vad i 4 § stadgas äga motsvarande tillämpning.

Underhållsbidrag må bestämmas till olika belopp för särskilda delar av underhållstiden.

Underhåll till barn bör ej mot den underhållsskyldiges bestridande bestämmas för tid efter det barnet fyllt aderton år, innan det kan tillförlitligen bedömas, huruvida underhållsskyldighet därefter föreligger.

13 §.

I mål angående underhåll äge rätten för tiden intill dess laga kraft ägande dom föreligger förordna efter vad som finnes skäligt. Skyldighet att utgiva bidrag må dock ej åläggas någon, med mindre sannolika skäl föreligga att han är bidragsskyldig.

I fråga om förordnande som här avses skall vad i 11 § andra och tredje styckena stadgas äga motsvarande tillämpning.

14 §.

Har mannen, efter det han på grund av förordnande som avses i 13 § betalat underhållsbidrag till barn utom äktenskap eller barnets moder, genom laga kraft ägande dom funnits icke vara underhållsskyldig, må han dock ej av den som mottagit underhållsbidraget söka åter vad han utgivit men äge av allmänna medel återbekomma guldna bidragsbelopp jämte ränta efter sex för hundra om året från betalningsdagen.

Ansökan härom skall, för att komma under prövning, inom ett år från det domen vunnit laga kraft ingivas till länsstyrelsen i det län, där målet avgjordes av underrätt.

Vad av allmänna medel utgivits skall stanna å statsverket, där ej länsstyrelsen på grund av särskilda omständigheter finner skäligt förordna, att staten skall söka sitt åter av den som mottagit underhållsbidraget. Talan om återbekommande av vad sålunda utgivits må ej väckas senare än ett år från det utbetalningen ägt rum.

I länsstyrelsens beslut må ändring sökas hos Konungen i vederbörande statsdepartement i den ordning som för ekonomimål i allmänhet är stadgad.

15 §.

Finnes ej enligt vad ovan sagts behörig domstol, upptages målet eller ärendet av Stockholms rådhusrätt.

Mål rörande omyndighetsförklaring eller dess hävande samt ärenden angående förmynderskap och godmanskap.

16 §.

Ansökan, att någon skall förklaras omyndig, varde, då fråga är om den som uppnått myndig ålder, upptagen av rätten i den ort, där den som avses med ansökningen har sitt hemvist. Finnes ej behörig domstol efter vad nu är sagt, upptages målet av Stockholms rådhusrätt.

Avser ansökningen, att underårig skall förbliva omyndig jämväl efter uppnådd myndighetsålder, höre målet till den rätt, där förmynderskapet är in-

skrivet, eller, om inskrivning icke ägt rum, till den rätt, där inskrivning skall ske.

Ansökan om hävande av omyndighetsförklaring upptages av den rätt, där förmynderskapet för den omyndige är inskrivet.

17 §.

Ansökan om omyndighetsförklaring må göras, förutom av den som avses med ansökningen, jämväl av hans make och närmaste fränder så ock av överförmyndaren samt i fall, varom i 10 kap. 2 § sägs, av förmyndaren. Sinnessjuk som är för vård intagen å sinnessjukhus må ock förklaras omyndig på anmälan av den som, enligt bestämmelser vilka meddelas av Konungen, äger att beträffande där intagen göra sådan anmälan.

Omyndighetsförklarings hävande må sökas av den omyndige själv eller hans förmyndare.

18 §.

Har ansökan om omyndighetsförklaring gjorts av den, om vars försättande i omyndighet är fråga, eller har denne eljest medgivit, att omyndighetsförklaring må meddelas, äge rätten utan huvudförhandling omedelbart företaga målet till avgörande. Vad nu sagts äge ock tillämpning, då fråga är att någon skall förklaras omyndig på grund av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten, såframt det må antagas att hans hörande skulle vara utan gagn.

I annat fall än som avses i första stycket skall rätten utfärda föreläggande för den, om vars försättande i omyndighet är fråga, att svara i målet. Angående sådant föreläggande gälle vad om stämning är stadgat.

19 §.

Ansökan av den som försatts i omyndighet att bliva förklarad myndig må, om den finnes uppenbart ogrundad, utan huvudförhandling omedelbart avslås. I annat fall skall rätten utfärda föreläggande för förmyndaren att svara i målet. Angående sådant föreläggande gälle vad om stämning är stadgat.

20 §.

Har ansökan gjorts, att någon skall förklaras omyndig på grund av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten, förordne rätten biträde att bevaka hans rätt i målet, om han begär det eller om det eljest med hänsyn till omständigheterna finnes lämpligt. Begär den som på sådan grund försatts i omyndighet att förklaras åter myndig, må ock rättegångsbiträde förordnas, om det finnes erforderligt.

Den som förordnats till rättegångsbiträde åtnjute av allmänna medel efter rättens prövning skäligt arvode för det arbete han nedlagt å målet för dess förberedande och utförande så ock ersättning för nödvändiga utgifter och tidsspillan. Då målet avgöres, skall den, för vilken rättegångsbiträde förord-

nats, förpliktas att till statsverket återgälda vad biträdet tillerkänts i arvode och ersättning, såframt ej sådan skyldighet finnes böra åläggas motparten eller, där ansökningen gjorts av överförmyndaren, kostnaden prövas skola stanna å statsverket.

Vad i denna paragraf är stadgat skall ej äga tillämpning, om fri rättegång beviljas den, för vilken biträde må förordnas.

21 §.

Kan i mål om omyndighetsförklaring dom ej omedelbart givas, äge rätten, såframt dröjsmål uppenbarligen skulle medföra fara för den, vars försättande i omyndighetstillstånd är i fråga, eller för hans egendom, förordna, att han skall vara omyndig under tiden intill dess målet avgöres. Förordnande, varom nu är sagt, må meddelas utan huvudförhandling.

Innan förordnande meddelas efter vad i första stycket sägs, skall, om det kan ske utan märklig tidsutdräkt, tillfälle beredas den, vars försättande i omyndighet är i fråga, att yttra sig. Förordnandet kan när som helst av rätten återkallas.

22 §.

Ej må någon förklaras omyndig på grund av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten, ej heller den som på sådan grund försatts i omyndighet förklaras myndig, med mindre läkarintyg angående hans sinnestillstånd blivit företett. Närmare bestämmelser om sådant intyg meddelas av Konungen.

23 §.

Har den som förklarats omyndig blivit förklarad åter myndig, må talan mot domen fullföljas av envar som enligt 17 § är behörig att föra talan om hans försättande i omyndighetstillstånd så ock av förmyndaren.

24 §.

Om dom, varigenom någon förklarats omyndig, så ock om förordnande som avses i 21 § skall ofördröjligen genom rättens försorg kungörelse införas i allmänna tidningarna.

Har dom, varigenom någon förklarats omyndig, blivit i högre rätt ändrad genom dom som vunnit laga kraft, eller har den som förklarats omyndig förklarats åter myndig genom laga kraft ägande dom, eller har förordnande som avses i 21 § återkallats eller i högre rätt upphävts, skall kungörelse därom ske efter vad i första stycket sägs.

25 §.

Fråga om förordnande av förmyndare för underårig upptages av den rätt, där förmynderskapet är inskrivet, eller, om inskrivning av förmynderskapet icke ägt rum, av den rätt, där inskrivning skall ske.

Då någon som uppnått myndig ålder förklaras omyndig, skall förmyndare förordnas av den rätt, där ansökningen om omyndighetsförklaring gjordes. Erfordras ny förmyndare, skall sådan förordnas av den rätt, där förmynderskapet är inskrivet.

Fråga om entledigande av förmyndare upptages av den rätt, där förmynderskapet är inskrivet eller skall inskrivas.

26 §.

Ej må någon förordnas till förmyndare eller entledigas från sådan befattning, med mindre han erhållit tillfälle att yttra sig i ärendet.

27 §.

Kan i ärende angående förmyndares förordnande slutligt beslut ej omedelbart givas, äge rätten, såframt omedelbar vård erfordras om den omyndiges angelägenheter, förordna förmyndare för tiden intill dess slutligt beslut meddelas.

Har i mål om omyndighetsförklaring rätten, på sätt i 21 § stadgas, meddelat beslut, att den, vars försättande i omyndighetstillstånd är i fråga, skall vara omyndig under tiden intill dess målet avgöres, skall rätten med avseende å nämnda tid förordna förmyndare för honom.

28 §.

Uppkommer fråga om förmyndares entledigande av orsak, varom i 11 kap. 9 § sägs, och kan slutligt beslut ej omedelbart givas, äge rätten, såframt dröjsmål skulle medföra fara för den omyndiges rätt och bästa, förordna om förmyndarens skiljande från utövningen av förmynderskapet under tiden intill dess rätten meddelar slutligt beslut.

Innan beslut fattas om förmyndarens skiljande från utövningen av förmynderskapet, skall, om det utan märklig tidsutdräkt kan ske, tillfälle beredas förmyndaren att yttra sig.

29 §.

Ansökan om förmyndares förordnande eller entledigande eller om annan rättens åtgärd i avseende å förmynderskap må, såframt fråga ej är om ärende, varom i 30 § stadgas, göras, förutom av överförmyndaren och förmyndare, jämväl av barnavårdsman och den omyndige själv, om han fyllt sexton år, så ock av hans make och närmaste fränder. Förmyndare, som gjort sig skyldig till försummelse i vårdnaden om underårig, må entledigas jämväl på ansökan av allmän åklagare eller barnavårdsnämnd. Frågor som avses i denna paragraf skall ock rätten, när anledning är därtill, upptaga utan att särskild ansökan blivit gjord.

Mot rättens beslut i ärende, varom i första stycket sägs, må talan fullföljas, förutom av den som beslutet särskilt rörer, av envar som äger göra ansökan efter vad nyss är sagt.

Mot beslut, varigenom det förelagts förmyndare att vid vite fullgöra visst åliggande, må talan fullföljas allenast i samband med klagan över rättens beslut om utdömande av vitet.

30 §.

Överförmyndarens eller rättens tillstånd till åtgärd beträffande omyndigs egendom må sökas allenast av förmyndaren. Mot överförmyndarens eller rättens beslut i avseende å sådant tillstånd så ock mot överförmyndarens förordnande, att förbehåll, varom i 15 kap. 9 § andra stycket sägs, ej skall gälla, må talan föras allenast av förmyndaren samt, såframt ärendet angår omhändertagande av egendom, varöver den omyndige äger råda, eller återkallelse av förmyndarens eller överförmyndarens tillstånd för omyndig att driva näring, av den omyndige själv, om han fyllt sexton år.

Mot överförmyndarens eller rättens beslut i fall, varom i 13 kap. 8 § tredje stycket sägs, må talan ej föras.

31 §.

Fråga om förordnande eller entledigande av god man som avses i 18 kap. 1 eller 2 § skall upptagas av den rätt, där förmynderskapet för den omyndige är inskrivet eller skall inskrivas.

Uppkommer vid utredning av dödsbo fråga om förordnande av god man enligt 18 kap. 4 §, höre ärendet till den rätt, varunder boet lyder. Skall god man eljest förordnas enligt nämnda lagrum eller ock enligt 3 § samma kapitel, ankomme det på rätten i den ort, där den, för vilken god man förordnas, har egendom eller eljest behov av god man yppat sig. Erfordras ny god man eller uppstår fråga om entledigande av god man, upptages ärendet av den rätt, där godmanskapet är inskrivet.

32 §.

Vad i 26—28 §§ stadgas beträffande förmyndare skall i tillämpliga delar gälla i fråga om god man.

33 §.

Vad i 29 och 30 §§ stadgas om förmyndare och förmynderskap skall i tillämpliga delar gälla jämväl beträffande god man och godmanskap, och skall vad där sägs om omyndig, hans make och närmaste fränder, då fråga är om godmanskap, varom i 18 kap. 3 eller 4 § förmäles, hava avseende å den, för vilken god man förordnats, samt dennes make och närmaste fränder. Då fråga är om godmanskap för omyndig, skall i ärende som avses i 29 § även förmyndaren äga den behörighet, varom där sägs; dock äge förmyndaren i fall som avses i 18 kap. 2 § första stycket ej föra talan mot rättens beslut.

34 §.

Vill någon föra talan mot överförmyndarens beslut, göre det skriftligen hos rätten inom två veckor från den dag klaganden erhöll del av beslutet.

Med avseende å talan mot beslut som Stockholms förmyndarkammare meddelar skall i stället för vad i första stycket sägs gälla vad som är föreskrivet om talan mot rättens beslut.

35 §.

I mål eller ärende, däri överförmyndaren fört talan, äge rätten, när skäl äro därtill, vid målets eller ärendets avgörande tillerkänna överförmyndaren ersättning av allmänna medel för det arbete han nedlagt å målets eller ärendets utförande ävensom för nödiga utgifter. Rätten pröve ock, huruvida ersättningen skall återgäldas av överförmyndarens motpart eller stanna å statsverket.

Överförmyndaren äge i mål eller ärende, däri han för talan, anlita ombud.

36 §.

Beslut eller dom, som meddelas av överförmyndaren eller rätten, skall lända till efterrättelse utan hinder av att talan däremot föres, utom såvitt angår rättens avgörande, varigenom omyndighetsförklaring eller avtal om sammanlevnad i oskiftat bo häves eller förordnande meddelas om gäldande av särskild ersättning, på sätt i 17 kap. 2 § tredje stycket sägs, eller förmyndare eller god man dömes till utgivande av försuttet vite.

Gemensamma bestämmelser.

37 §.

Angående rättegången i mål om äktenskaplig börd, faderskap till barn utom äktenskap och underhåll samt om omyndighetsförklaring eller sådan förklarings hävande gälle, där ej annat stadgas i detta kapitel, vad i rättegångsbalken är föreskrivet om mål, vari saken är sådan att förlikning därom ej är tillåten.

Rätten har jämväl i fråga om adoption, vårdnad, förmynderskap och godmanskap att sörja för erforderlig utredning.

38 §.

Rätten äge förordna, att part eller den som eljest bör höras skall personligen inställa sig. Kommer han ej, varde, där så finnes lämpligt, till rätten hämtad.

Då fråga är om omyndighetsförklaring på grund av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten, må förordnande om skyldighet att inställa sig personligen ej givas beträffande den som avses

med ansökningen, såframt det finnes att inställelsen skulle för honom kunna medföra men eller fara.

39 §.

I fråga om mål eller ärende, vari allmän åklagare, barnavårdsnämnd eller överförmyndare för talan, skall vad i 20 § lagen om införande av nya rättegångsbalken är stadgat äga motsvarande tillämpning.

40 §.

Rätten må, när det finnes lämpligt, förordna, att målet eller ärendet skall handläggas inom stängda dörrar.

41 §.

Mot beslut som av underrätt meddelats under rättegången i fråga, varom förmäles i 11, 13, 21, 27 eller 28 §, skall talan föras särskilt.

42 §.

Över hovrättens beslut i fråga som avses i 41 § må klagan ej föras. Samma lag vare med avseende å ärende som först handlagts av överförmyndaren. Vad sist sagts gäller dock ej ärende som handlagts av Stockholms förmyndarkammare.

Förslag
till
Lag
om införande av föräldrabalken.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Den nu antagna föräldrabalken skall jämte vad här nedan stadgas träda i kraft den 1 januari 1948.

2 §.

Genom föräldrabalken upphävas med de begränsningar nedan stadgas:
lagen den 14 juni 1917 (nr 376) om barn utom äktenskap;
lagen samma dag (nr 377) om äktenskaplig börd;
lagen samma dag (nr 378) om adoption;
lagen den 11 juni 1920 (nr 407) om barn i äktenskap;
lagen samma dag (nr 409) om makes underhållsskyldighet mot andra makens barn;
lagen den 27 juni 1924 (nr 320) om förmynderskap; och
13 § andra, tredje och fjärde styckena[1] lagen samma dag (nr 321) angående införande av lagen om förmynderskap.

3 §.

Där i lag eller särskild författning förekommer hänvisning till lagrum som ersatts genom bestämmelse i föräldrabalken, skall denna i stället tillämpas.

4 §.

Talan som avses i 2 kap. 2 eller 3 § eller i 3 kap. 3 § föräldrabalken må ej väckas, om rätten till sådan talan på grund av äldre lag gått förlorad före föräldrabalkens ikraftträdande.

5 §.

Har talan som avses i 2 kap. 2—4 §§ eller i 3 kap. 1 § föräldrabalken före dennas ikraftträdande blivit av underrätt slutligen prövad, skall vid målets fullföljd i högre rätt i stället för bestämmelserna i 2 kap. 5 § eller 3 kap. 2 § föräldrabalken äldre lag tillämpas.

[1] Senaste lydelse av 13 § se SFS 1942: 357.

6 §.

Arvode, varom förmäles i 19 kap. 12 § föräldrabalken, skall ej utgå till Stockholms förmyndarkammare beträffande sådant förmynderskap för underårig eller godmanskap, som ställts under Stockholms rådhusrätts tillsyn i samband med inregistrering av bouppteckning, för vilken bouppteckningsavgift utgått.

7 §.

I fråga om ikraftträdandet av 20 kap. 5, 9, 11, 13, 18—21, 27, 28, 32, 34, 35, 37—39, 41 och 42 §§ föräldrabalken gälle i tillämpliga delar vad i lagen om införande av nya rättegångsbalken finnes föreskrivet.

Har i mål om fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap före föräldrabalkens ikraftträdande edgång förelagts modern eller mannen, skall i fråga om eden äldre lag lända till efterrättelse; vad i 20 kap. 5 § föräldrabalken är stadgat om moderns eller mannens hörande under vittnesansvar skall icke tillämpas i målet, såvitt angår det sakförhållande som eden avser.

8 §.

Före den 1 januari 1948 meddelat slutligt utslag, varigenom överflyttning skett av vårdnaden om barn utom äktenskap eller ock bidragsskyldighet ådömts enligt lagen om barn utom äktenskap eller jämkning vunnits med avseende å sådan skyldighet, skall gå i verkställighet lika som laga kraft ägande dom, där ej rätten annorlunda förordnat.

9 §.

Vad i 20 kap. 14 § föräldrabalken stadgas skall jämväl äga tillämpning, där någon på grund av förordnande, som i 28 eller 29 § lagen om barn utom äktenskap sägs, eller slutligt utslag, som ej vunnit laga kraft, för tid efter föräldrabalkens ikraftträdande betalat underhållsbidrag till barn utom äktenskap eller till barnets moder och genom laga kraft ägande dom funnits icke vara underhållsskyldig.

10 §.

Vad i 11 § lagen om barn utom äktenskap stadgas med avseende å underhåll till barn utom äktenskap vid faderns död skall fortfarande äga tillämpning.

Förslag
till
Lag
om ändring i giftermålsbalken.

Härigenom förordnas, att 2 kap. 2 §, 5 kap. 7 § och 11 kap. 27 § giftermålsbalken skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

2 KAP.

2 §.

Den, som — — — föräldrarnas samtycke.

Är den — — — anmälan förordnar.

I fråga om adoptivbarn skall vad nu sagts om föräldrarna gälla adoptanten eller, om barnet adopterats av makar eller ena maken adopterat den andres barn, makarna.

5 KAP.

7 §.

Leva makar — — — därtill äro.

Om bidrag till barnens underhåll i fall, som avses i första stycket, stadgas i föräldrabalken.

11 KAP.

27 §.

Om åliggande för rätten att vid hemskillnad och äktenskapsskillnad förordna, vilken av makarna skall erhålla vårdnaden om barnen, så ock om bidrag till barnens underhåll i dessa fall stadgas i föräldrabalken.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1948.

Förslag
till
Lag

angående ändring i lagen den 8 juli 1904 (nr 26) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap.

Härigenom förordnas, att 3 kap. 3 §, 4 kap. 3 § och 5 kap. 4 § lagen den 8 juli 1904 om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives; att efter 5 kap. skall införas ett nytt kapitel, betecknat såsom 6 kap., med den överskrift och av den lydelse nedan angives; att nuvarande 6 kap. hädanefter skall betecknas såsom 7 kap.; att 5 § i sistnämnda kapitel[1] skall erhålla ändrad lydelse enligt vad i det följande angives; samt att lagens överskrift skall lyda som följer.

Lag om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption.

3 KAP.

3 §.

Makar, som tillhöra främmande stat men hava hemvist här i riket, må, där talan om äktenskapsskillnad eller hemskillnad är anhängiggjord i deras hemland, var för sig utverka förordnande som i 15 kap. 11 § giftermålsbalken sägs, ändå att sådan skillnad, varom fråga är, ej kan här meddelas. Dock skall förordnandet upphöra att gälla, där den i makarnas hemland väckta talan varder återkallad eller ogillad eller förordnandet ej inom ett år stadfästes av behörig myndighet därstädes.

4 KAP.

3 §.

Skall förmynderskap för underårig, som vistas här i riket, ej anordnas enligt svensk lag, eller är ännu ej utrett, om det skall ske, äge likväl rätten, om den omyndiges angelägenheter kräva omedelbar vård, efter vad i svensk lag är stadgat förordna förmyndare för tiden intill dess förmynderskap anordnats i enlighet med den främmande statens lag eller förmyndare blivit av rätten genom slutligt beslut utsedd.

Är förmynderskap ——— omyndiges angelägenheter.

---

[1] Senaste lydelse av 3 kap. 3 § se SFS 1915:436, av 4 kap. 3 § och 5 kap. 4 § se SFS 1924:340 och av 6 kap. 5 § se SFS 1931:154.

5 KAP.

4 §.

Skall i visst fall svensk lag ej äga tillämpning beträffande omyndighetsförklaring av någon, som vistas här i riket, eller är ännu ej utrett, om det skall ske, äge likväl rätten, om dröjsmål uppenbarligen skulle medföra fara, förordna, att han skall vara omyndig under tiden intill dess vård om hans angelägenheter anordnats i enlighet med lagen i hans hemland eller rätten medelat dom, så ock för samma tid förordna förmyndare. I avseende å förordnande, varom nu är sagt, skall vad i 20 kap. 21 §, 27 § andra stycket och 41 § föräldrabalken är stadgat äga motsvarande tillämpning.

Är förmynderskap — — — omyndiges angelägenheter.

6 KAP.

Om adoption.

1 §.

Utländsk undersåte må ej här i riket adoptera eller adopteras, med mindre adoptionen blir gällande i den stat han tillhör.

Svensk undersåte må ej i främmande stat adoptera eller adopteras, där ej Konungen med avseende å viss stat eller för bestämt fall medgivit, att det må ske.

2 §.

Adoptivförhållande må ej, där adoptanten är utländsk undersåte, här i riket hävas, med mindre hävandet varder gällande i den stat han tillhör.

Är adoptanten svensk undersåte, må adoptivförhållande ej utrikes hävas med verkan här i riket, där ej Konungen med avseende å viss stat eller för bestämt fall medgivit det.

7 KAP.

5 §.

Konungen äger, efter avtal med Danmark, Finland, Island och Norge eller med en eller flera av dessa stater, med avseende å undersåtar i fördragsslutande stat, stadga avvikelser från de i denna lag givna bestämmelser om internationella rättsförhållanden rörande äktenskaps ingående, återgång av äktenskap, äktenskapsskillnad, hemskillnad, förmynderskap för underåriga och omyndigförklarade så ock i övrigt meddela föreskrifter i dessa hänseenden samt beträffande internationella rättsförhållanden rörande adoption.

Efter avtal — — — meddelade bestämmelserna.

Skall, enligt — — — främmande staten.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1948.

Förslag
till
Lag
angående blodundersökning m. m. i mål om äktenskaplig börd eller faderskapet till barn utom äktenskap.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Yrkar part i mål om äktenskaplig börd eller om faderskapet till barn utom äktenskap, att blodundersökning eller annan antropologisk undersökning, som kan ske utan nämnvärt men, skall äga rum, äge rätten förordna om sådan undersökning med avseende å modern och barnet ävensom, såvitt angår mål om äktenskaplig börd, mannen i äktenskapet och i mål om faderskapet till barn utom äktenskap den uppgivne fadern. Förekommer anledning till antagande, att annan än mannen i äktenskapet eller den uppgivne fadern haft samlag med modern å tid, då barnet kan vara avlat, må förordnande om undersökning avse jämväl honom.

Där så erfordras, må ock förordnas, att undersökningen skall omfatta syskon till barnet eller föräldrar och syskon till annan som avses med förordnande enligt första stycket.

Innan förordnande meddelas, skall tillfälle att yttra sig lämnas den som förordnandet skulle avse.

2 §.

Rätten äge vid vite förelägga den, som avses med förordnande enligt 1 §, att med intyg av läkare eller annan befattningshavare visa, att för blodundersökning erforderligt blodprov tagits å honom eller att han undergått annan antropologisk undersökning varom fråga är. Såvitt angår barn som ej fyllt aderton år, skall föreläggandet givas den som har vårdnaden om barnet.

3 §.

Har någon, som ej är part, efter anmodan av part eller enligt rättens förordnande undergått undersökning som avses i denna lag, äge han rätt till ersättning för nödiga kostnader i anledning av undersökningen samt för tidsspillan efter vad rätten prövar skäligt.

Ersättningen skall utgivas av den part, som påkallat undersökningen. Åtnjuter parten fri rättegång, gälle vad därom finnes stadgat.

4 §.

Vid föreläggande enligt 2 § må fästas villkor, att den, som påkallat undersökningen, i god tid till den, vilken föreläggandet gäller, erlägger ett belopp, motsvarande den gottgörelse som i statens eller kommuns tjänst anställd läkare eller annan befattningshavare äger betinga sig för den avsedda åtgärden. Gäller föreläggandet någon, som ej är part, skall vad nu sagts äga avseende jämväl å nödiga kostnader till resa och uppehälle i anledning av undersökningen.

Skall gottgörelsen enligt lagen om fri rättegång gäldas av allmänna medel, äge vad i första stycket stadgas ej tillämpning.

5 §.

Närmare bestämmelser om tagandet av blodprov och dess insändande till sakkunnig för undersökning så ock om annan antropologisk undersökning varom ovan sägs meddelas av Konungen eller den myndighet Konungen därtill förordnar.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1948.

Genom denna lag upphäves lagen den 26 maj 1933 (nr 229) angående blodundersökning i mål om barn utom äktenskap.

MOTIV

Inledning.

Ärvdabalken i 1734 års lag upptog, i tjugutre kapitel, bestämmelser om arv, boutredning, arvskifte, testamente och förmynderskap. I dessa ämnen gälla nu i stället ett flertal lagar, som utfärdats under åren 1917—1933 och bruka sammanföras under beteckningen nya ärvdabalken. Hit räknas lagen om äktenskaplig börd, lagen om barn i äktenskap, lagen om adoption, lagen om barn utom äktenskap, lagen om förmynderskap, lagen om arv, lagen om testamente och lagen om boutredning och arvskifte.[1] Vid utarbetandet av dem har avsikten varit, att de skulle framdeles sammanfogas och införas i Sveriges rikes lag såsom en eller flera balkar.

Från historisk synpunkt är det mest tilltalande att bibehålla balkindelningen i 1734 års lag oförändrad, men de lagar som ersatt dess ärvdabalk synas knappast lämpligen kunna upptagas i en enda ny balk. Lagstiftningen om barnets börd samt om vårdnad och underhåll, vilken numera erhållit en helt annan betydelse än i äldre tider, äger icke något närmare samband med reglerna om arv och testamente. Lagstiftningen om förmynderskap kan visserligen sägas ha ett praktiskt samband med arvsrätten, i det att förmyndarförvaltningen ofta avser egendom som tillfallit underårig genom arv eller testamente, men denna anknytning synes dock vara alltför lös och ensidig för att bliva avgörande. Förmyndarförvaltningen gäller även annan egendom än den som omyndig förvärvat på nämnda sätt och förmynderskapsrätten utgöres till väsentlig del av regler som icke huvudsakligen taga sikte på förvaltningen av viss egendom utan ha en långt mera vittgående innebörd.

Lagarna om föräldrar och barn samt om förmynderskap torde böra utbrytas ur ärvdabalken för att antingen tillsammans utgöra en särskild balk eller ock uppdelas så, att lagen om förmynderskap bildar en balk för sig och övriga lagar tillsammans en balk i 1734 års lag. En lösning i enlighet med det senare alternativet har den fördelen, att förmynderskapslagen skulle kunna infogas i 1734 års lag utan nämnvärd förändring. En betydande olägenhet är emellertid, att denna lösning skulle särskilja två delar som otvivelaktigt höra nära samman. Den personliga vårdnaden om barn, i vilket hän-

[1] I det följande användas, där det ansetts lämpligen kunna ske, följande förkortningar: för lagen om äktenskaplig börd *LÄB*, för lagen om barn i äktenskap *LBiÄ*, för lagen om adoption *LAd*, för lagen om barn utom äktenskap *LBuÄ*, för lagen om förmynderskap *FL*, för lagen om arv *AL*, för lagen om testamente *TL* och för lagen om boutredning och arvskifte *BL*.

seende bestämmelser nu meddelas i barnalagarna, och omsorgen om barnets ekonomiska angelägenheter tillhöra båda vad som i främmande rättssystem brukar kallas föräldramakten, och det inbördes sambandet är så starkt, att en uppdelning enligt sistnämnda alternativ förefaller i hög grad onaturlig. Barnalagarna och förmynderskapslagen torde därför böra bilda en enda balk.

I valet mellan olika namn för denna balk ha de sakkunniga stannat för att föreslå, att den benämnes föräldrabalk. Det kan visserligen ifrågasättas, huruvida icke i balkens namn borde komma till synes att den innehåller bestämmelser om förmynderskap, särskilt med tanke på dem som ej äro omyndiga på grund av underårighet utan förklarats omyndiga genom rättens beslut. Emellertid har den kortare beteckningen obestridliga fördelar både för muntligt och skriftligt bruk, och någon nämnvärd svårighet för den, som söker bestämmelserna om omyndigförklarade, att finna sig till rätta i lagen lärer icke kunna vållas därav. Föräldrabalken bör erhålla sin plats näst efter giftermålsbalken.

Lagarna om arv, testamente, boutredning och arvskifte böra bilda den nya ärvdabalken. De utgöra tillsammans ett avgränsat helt och ansluta väl till varandra.

Det lärer vara uppenbart, att i de nya balkarna icke böra upptagas nu gällande särskilda bestämmelser som röra internationella förhållanden om förmynderskap, arv och boutredning m. m.

Utarbetandet av balkarna är till väsentlig del av formell karaktär. Därvid bör enligt de sakkunnigas mening särskilt såvitt angår föräldrabalken eftersträvas en mera systematisk uppställning. En lämplig omgruppering av bestämmelserna om äktenskaplig börd, barn i äktenskap, adoption och barn utom äktenskap är i hög grad ägnad att giva bättre översikt och möjliggör, att ett flertal nu förekommande upprepningar undvikas. Större konsekvens kan även vinnas genom att vissa smärre inbördes olikheter mellan nu gällande lagar utjämnas.

I några viktiga hänseenden synes lagstiftningen vara i behov av mera genomgripande ändringar. Vid anmälan i statsrådet den 30 oktober 1941 av frågan om tillkallande av de sakkunniga berörde föredragande departementschefen vissa krav som framkommit om materiella ändringar inom här ifrågavarande lagstiftningsområde. Han uttalade därvid, att den ståndpunkt, som i sakligt hänseende intagits i gällande lag, i allmänhet borde godtagas, men att ett förnyat övervägande borde äga rum på några punkter. Departementschefen erinrade om att lagstiftningen angående äktenskaplig börd blivit föremål för kritik, enär den ansetts giva en alltför snävt begränsad möjlighet att häva den legala presumtionen om sådan börd. En omprövning av frågan, under vilka villkor den legala presumtionen om äktenskaplig börd kunde hävas, syntes påkallad. Vidare anförde departementschefen, att de önskemål, som tid efter annan framställts om ändrad utformning av reglerna angående fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap, syntes böra beaktas. Efter att ha omnämnt riksdagens skrivelse den 18 februari 1936

med begäran om en förutsättningslös utredning angående de utomäktenskapliga barnens rättsliga ställning i allmänhet framhöll departementschefen, att det jämväl borde närmare övervägas, i vad mån nu förefintliga olikheter mellan de bestämmelser som gälla barn i äktenskap och dem som gälla barn utom äktenskap kunde minskas. En fråga som därvid borde uppmärksammas gällde de utomäktenskapliga barnens arvsrätt efter fadern och fädernefränderna. I övrigt borde vissa detaljspörsmål, som i olika sammanhang blivit föremål för uppmärksamhet, undersökas. Departementschefen erinrade särskilt om en framställning från rådhusrätten i Lund den 17 oktober 1941, däri ifrågasattes huruvida icke adoption borde kunna hävas, om det visade sig att barnet lede av sinnessjukdom eller sinnesslöhet.

De av departementschefen berörda frågorna skola samtliga — frånsett det av rådhusrätten i Lund berörda spörsmålet som vunnit sin lösning genom en lagändring den 5 maj 1944 — upptagas till utredning i det följande. Frågan om förutsättningarna för hävande av äktenskaplig börd behandlas under 2 kap. i förslaget till föräldrabalk, frågan om fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap under 3 kap. och de utomäktenskapliga barnens rättsliga ställning i andra särskilda hänseenden under 5—7 kap. I det förslag till ärvdabalk som de sakkunniga ämna avgiva senare kommer frågan om utomäktenskapliga barns ställning i arvsrättsligt hänseende att upptagas till behandling.

Förslaget till föräldrabalk.

Den föreslagna föräldrabalken kan sägas innehålla tre huvudavdelningar.

Den första huvudavdelningen motsvarar väsentligen nu gällande lagar om äktenskaplig börd, barn i äktenskap, adoption och barn utom äktenskap. Såsom inledande kapitel har det funnits lämpligt att upptaga bestämmelser om de viktiga begreppen äktenskaplig börd och trolovningsbarn. Den bestämning som här gives är ej blott av grundläggande betydelse för flera av de följande kapitlen i föräldrabalken utan återverkar även inom det lagstiftningsområde som enligt de sakkunnigas åsikt hädanefter skall innefattas i ärvdabalken. Under 2—4 kap. ha upptagits stadganden om talan angående äktenskaplig börd, fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap och adoption. Gemensamt för dessa kapitel är sålunda, att de reglera barnets familjerättsliga status. Under 5—7 kap. följa bestämmelser angående rättsverkningarna därav med hänsyn till namn, vårdnad och underhåll. Med 8 kap., som innehåller bestämmelser om barnavårdsman, avslutas den första huvudavdelningen.

Den andra huvudavdelningen, som omfattar 9—19 kap., motsvarar i huvudsak lagen om förmynderskap. I systematiskt hänseende föreligger i förslaget främst den olikheten, att underårigs omyndighet samt omyndighet på grund av särskild förklaring av rätten behandlas i två särskilda kapitel. Dessa innehålla bland annat vart för sig de bestämmelser som gälla underårigs och omyndigförklarads rättsliga handlingsförmåga. Kapitlet om underårigs

omyndighet har ansetts bilda en lämplig övergång från första till andra huvudavdelningen, varjämte den nämnda uppdelningen torde göra bestämmelserna lättillgängligare i vissa hänseenden. I övrigt bör framhållas, att 3 kap. i lagen om förmynderskap, vilket handlar om val av överförmyndare och dennes tjänsteställning, med vissa jämkningar flyttats sist i andra huvudavdelningen.

Den tredje och sista huvudavdelningen, som utgöres av 20 kap., innehåller vissa bestämmelser om rättegången. Ur lagarna om äktenskaplig börd, barn i äktenskap, adoption och barn utom äktenskap ha utbrutits åtskilliga stadganden av rent processuell karaktär, varjämte några nya bestämmelser föreslagits i frågor som nu ej särskilt regleras i nämnda lagar. Mot tillvägagångssättet kan anmärkas, att även 2—4 kap. i förslaget innehålla vissa bestämmelser av processuell karaktär. Full konsekvens har alltså icke kunnat uppnås men de processuella bestämmelser som kvarstå i de tidigare kapitlen behandla sådana för sammanhanget viktiga frågor att bestämmelserna icke lämpligen kunna flyttas till slutkapitlet. De processuella föreskrifterna i lagen om förmynderskap ha överflyttats till 20 kap. i huvudsakligen oförändrat skick.

1 KAP.

Om barnets börd.

Såsom förut nämnts upptagas i detta kapitel grundläggande bestämmelser angående begreppen äktenskaplig börd och trolovningsbarn. Bestämmelserna, vilka äro avsedda att ersätta 1 och 8 §§ LÄB samt 1 § fjärde stycket LBuÄ, innebära icke någon saklig ändring i annan mån än som indirekt följer av stadgandena i 2 och 3 kap. Av de i förevarande kapitel upptagna bestämmelserna framgår, att med barn i äktenskap skall i likhet med vad nu är fallet förstås barn, som ha äktenskaplig börd, medan barn, som icke ha sådan börd, äro barn utom äktenskap. Även trolovningsbarn äro alltså barn utom äktenskap.

2 KAP.

Talan angående äktenskaplig börd.

I detta kapitel har till en början upptagits ett stadgande om talan som går ut på fastställelse av att barnet enligt 1 kap. 1 eller 3 § har äktenskaplig börd. Följande bestämmelser i kapitlet avse att träda i stället för de föreskrifter angående hävande av den legala presumtionen om sådan börd som nu meddelas i 2—5 och 7 §§ LÄB. Genom de nya bestämmelserna beredas bland annat ökade möjligheter att häva nämnda presumtion.

Vissa föreskrifter om ställföreträdare för underårig eller sinnessjuk eller sinnesslö part ha överflyttats till 20 kap. eller, i den mån de numera kunna anses överflödiga, uteslutits.

Gällande lagstiftning om äktenskaplig börd och om faderskap till barn utom äktenskap utgår från att barnet avlats vid ett barnets födelse före-

gånget samlag. Numera kan emellertid befruktning åstadkommas även på konstlad väg. Hittills torde i vårt land konstgjord befruktning ha skett i endast ett fåtal fall. Situationen lärer härvid i regel ha varit den, att äkta makar på grund av mannens sterilitet sökt denna utväg för att få barn. Då såsom förutsättning för erforderligt bistånd av läkare plägat uppställas, att makarna handlade i samförstånd samt att den man som tillhandahölle sperman vore okänd, torde tvist om faderskapet icke ha uppstått utan barnet har betraktats som barn i äktenskapet.

Huruvida konstgjord befruktning kan tänkas i framtiden komma att äga rum i mer betydande omfattning, är en fråga som undandrager sig ett säkert bedömande. För närvarande lärer emellertid denna metod tillämpas i så ringa utsträckning, att det enligt de sakkunnigas åsikt icke är erforderligt att i lagstiftningen taga särskild hänsyn härtill. I enlighet härmed är de sakkunnigas förslag i fråga om såväl äktenskaplig börd som faderskap till barn utom äktenskap i likhet med gällande lag utformat utan hänsyn till fall av konstgjord befruktning. Tvistefrågor som till äventyrs kunna uppkomma i anledning av förslagets ståndpunkt i detta avseende få alltså avgöras av rättspraxis utan stöd av särskilda lagregler. Vad angår det hittills i praktiken vanligaste fallet eller att hustrun i äktenskapet med mannens samtycke underkastat sig konstgjord befruktning torde härvid enligt de sakkunnigas mening viss ledning kunna hämtas av stadgandet i 2 kap. 2 § andra stycket i förslaget. Enligt detta lagrum gäller, att om mannen, sedan han fått kunskap om att modern under konceptionstiden haft samlag med annan man, efter barnets födelse erkänt det såsom sitt, den äktenskapliga börden är oangriplig från mannens sida. I anslutning till grunderna för denna bestämmelse torde i regel ett samtycke från mannens sida till konstgjord befruktning få betraktas som ett medgivande att det barn som kan bliva frukten härav skall anses ha äktenskaplig börd. Då fall av konstgjord befruktning icke uppmärksammats av lagstiftningen, torde det icke möta hinder för domstolarna att på detta oreglerade område utan stöd av lag anse ett sådant medgivande medföra, att talan å börden icke må föras av mannen.

1 §.

I LÄB uppställes den presumtionen, att mannen är fader till barn som födes under äktenskapet eller å sådan tid efter dess upplösning att det kan vara avlat dessförinnan. Vidare reglerar lagen under vilka villkor denna legala presumtion om mannens faderskap må brytas. Bestridande av barns äktenskapliga börd kan emellertid ske även på grunder som icke beröras av stadgandena om presumtionens hävande utan gå ut på att förutsättningarna för presumtionen överhuvud icke föreligga. För de fall då presumtionsregeln sålunda icke gäller sakna också lagens stadganden om presumtionens hävande tillämpning. Enligt vad lagberedningen uttalat borde för sådana fall allmänna rättsgrundsatser komma till användning.

Det av LÄB reglerade fallet att talan föres om presumtionens hävande är

självfallet det praktiskt sett viktigaste. Däremot torde tvist mera sällan råda beträffande frågan, om de allmänna förutsättningarna för presumtionsregeln äro för handen eller ej. Sådana fall torde dock ej helt sakna praktisk betydelse. Då lagen icke angiver någon för alla fall gällande konceptionstid, kan det sålunda ej alltför sällan tänkas vara föremål för tvekan, om barnet fötts å sådan tid efter äktenskapets upplösning att presumtionen om mannens faderskap äger giltighet. Med den betydelse som rättspraxis vid bestämmande av konceptionstiden tillagt barnets utveckling vid födelsen torde de fall, då tvekan härom kan antagas råda, ha ökat i antal sedan lagens tillkomst. Det är ej heller uteslutet, att påstående kan framställas att äktenskapet är att anse som en nullitet och sålunda icke givit upphov till ett äktenskaps rättsverkningar. Med hänsyn härtill synes i vissa fall kunna föreligga ett berättigat intresse av att kunna med bindande verkan få fastslaget, huruvida förutsättningarna för presumtionen om äktenskaplig börd verkligen föreligga. Det är även obestritt, att enligt gällande rätt i nu avsedda fall talan kan föras om fastställande av förutsättningarna för att presumtionsregeln skall vara tillämplig.[1] Det synes lämpligt att i lagstiftningen upptaga en bestämmelse, som närmare reglerar en sådan positiv bördstalan.

Barnet är den som i första hand har intresse av att få fastslaget att förutsättningarna för presumtionen om äktenskaplig börd äro för handen. Att talerätt skall tillkomma barnet eller dess representant synes alltså självklart. Har på talan av barnet frågan om förutsättningarna blivit slutgiltigt avgjord, torde domen beträffande barnets status böra gälla för och emot alla. Det synes däremot tveksamt, om talerätt med dylik innebörd bör tillkomma annan än barnet. Har barnet avlidit, kan det visserligen för dess arvingar vara av betydelse att få frågan om barnets äktenskapliga börd prövad, om detta ej redan skett under barnets livstid. Därav följer dock icke, att de för detta ändamål böra äga att föra särskild talan om att barnet enligt de allmänna förutsättningarna i 1 § LÄB skall anses ha sådan börd. Arvingarna äro tillgodosedda genom att de, liksom varje annan, ha befogenhet att, när deras rätt inför domstol eller annan myndighet är i fråga, göra gällande sin uppfattning att barnet har sådan börd. Vad i sådan ordning av rätten uttalas därom blir enligt allmänna regler icke bindande annat än beträffande det rättsförhållande som varit i fråga. Vad angår fadern eller modern till barnet torde icke heller någon av dem i denna sin egenskap i allmänhet ha ett tillräckligt starkt intresse av att barnets äktenskapliga börd fastställes för att de enligt allmänna processrättsliga grundsatser böra äga självständig befogenhet att föra fastställelsetalan därom. De kunna emellertid, i överensstämmelse med vad nyss uttalats om arvingar till barnet, i andra sammanhang erhålla prövning av frågan, huruvida den legala presumtionen gäller, t. ex. i mål om vårdnaden eller om rätt till umgänge med barnet. Med hänsyn härtill ha de sakkunniga ansett tillfyllest att i lagstiftningen upptaga bestämmelser om talan som föres av barnet.

---

[1] *Kallenberg*, Svensk civilprocessrätt s. 370 och *Undén*, Föräldrar och barn 2:a uppl. s. 22.

Talan om fastställande av äktenskaplig börd skall enligt förslaget riktas mot mannen i äktenskapet. Modern till barnet behöver icke instämmas men skall enligt 20 kap. 2 § höras i målet om det kan ske. Förslaget ansluter i dessa hänseenden till vad som i 5 och 6 §§ LÄB stadgas om talan angående hävande av den legala bördspresumtionen. Då modern i tvister av denna art i allmänhet intager samma ståndpunkt som barnet och dessutom är närmast till att föra barnets talan, vore det icke lämpligt att tvinga barnet att i mål om fastställelse av äktenskaplig börd instämma modern.

Är mannen död, skola enligt förslaget hans närmaste arvingar instämmas. Härmed åsyftas dem som ärva mannen, om barnet icke har äktenskaplig börd. En särskild bestämmelse har ansetts erforderlig för det fall, att mannen jämte maka — vanligen barnets moder — efterlämnar skyldemän som avses i 2 kap. 1 § lagen om arv, d. v. s. fader, moder, syskon eller syskons avkomling. Dessa kunna enligt sistnämnda lagrum komma att tillträda mannens kvarlåtenskap vid änkans död. Ehuru det ännu icke är fastslaget, vilka av dem som då komma att ärva, böra sådana skyldemän instämmas. Eljest skulle barnet icke behöva stämma annan än mannens efterlämnade hustru, d. v. s. i regel barnets egen moder, vilket tydligen icke vore tillfredsställande.

Testamentstagare efter mannen behöva enligt förslaget icke instämmas. Om utgången av processen är av betydelse för dem, äga de emellertid enligt allmänna regler inträda såsom intervenienter i målet.

Såsom förut antytts avser barnets talan enligt förevarande paragraf — såvitt angår tillämpning av 1 kap. 1 § i förslaget — att vinna prövning av frågan, huruvida de allmänna förutsättningarna för äktenskaplig börd föreligga. Ett bifall till barnets talan torde alltså icke betaga mannen eller hans arvingar möjligheten att senare anhängiggöra talan om hävande av den legala presumtionen, i den mån deras talerätt icke försuttits. Det kunde ifrågasättas att giva barnets talan om äktenskaplig börd en mera vidsträckt innebörd, så att genom prövning av densamma bleve med full verkan fastslaget huruvida barnet hade sådan börd. Därigenom skulle vid bifall till barnets talan mannen och hans arvingar avskäras från möjligheten att senare föra talan om hävande av bördspresumtionen och tvingas att göra invändning därom i det av barnet anhängiggjorda målet om fastställande av dess börd. Det kan emellertid tänkas att vid denna tidpunkt anledning saknas att framställa sådan invändning. Med hänsyn härtill synes det rimligt, att mannen och hans arvingar, även om barnet fört talan om sin börd, bibehållas vid möjligheten att inom tid som eljest gäller yrka hävande av bördspresumtionen i särskild rättegång.

Talan om fastställande av *faderskapet* till barn, som fötts utom äktenskap, faller ej under nu ifrågavarande paragraf, även om föräldrarna sedermera ingått äktenskap med varandra. Under paragrafen är däremot att hänföra talan om att barn, vartill faderskapet fastställts enligt 3 kap., enligt 1 kap. 3 § i förslaget fått äktenskaplig börd genom giftermål mellan föräldrarna.

Dom som meddelas enligt förevarande paragraf skall såsom förut antytts gälla för och emot alla.

2 §.

Vill mannen föra talan om att barn, som fötts under äktenskapet eller å sådan tid efter dess upplösning att det kan vara avlat dessförinnan, icke har äktenskaplig börd, skall han enligt 2 § LÄB instämma sin talan inom sex månader från det han fick kunskap om födelsen. Förutsättningarna för bifall till mannens talan regleras i 7 § LÄB.

I sin motivering till förstnämnda lagrum framhåller lagberedningen, att frågan om barnets börd såvitt möjligt ej bör hållas svävande. Att efter en längre tids förlopp frånkänna barnet äktenskaplig börd innebure en synnerlig hårdhet mot detsamma; kanske kunde det ej längre vända sig mot den utomäktenskapliga fadern eller också vore detta förbundet med svårigheter. Om makarna sammanlevde med varandra, vore det även för deras förhållande inbördes bäst, om talan icke alltjämt eller under alltför lång tid stode öppen. Härtill komme de svårigheter i bevisningsväg som yppade sig efter det en längre tid förflutit.

Yrkanden om ändring i 2 § LÄB ha framförts vid flera tillfällen,[1] därvid framhållits, att den fastställda tidsfristen vore för snävt tillmätt. Såsom exempel på fall, då detta vore särskilt framträdande, har nämnts, att mannen har anställning till sjöss å en långfärdsseglare. Han kunde då tänkas få kännedom om barnets födelse men likväl under längre tid vara förhindrad att vidtaga de nödiga juridiska formaliteterna för talans anhängiggörande. Vidare har anförts, att den nu gällande preskriptionsbestämmelsen ledde till otillfredsställande resultat, då mannen först efter en längre tid fått anledning misstänka att hustrun varit honom otrogen. I ett visst fall, som kommit under domstols bedömande, hade, sedan det uppdagats att hustrun haft en utomäktenskaplig förbindelse, genom blodgruppsbestämning fastställts, att mannen ej kunde vara fader till två barn, som hustrun fött under äktenskapet. Beträffande det först födda barnet befanns tiden för talan vara försutten, medan åter det senare födda barnet av rätten förklarades sakna äktenskaplig börd. Såsom ett särskilt skäl att förlänga preskriptionstiden har anförts, att blodprov ej med betryggande bevisvärde kunde tagas på barnet förrän det uppnått en ålder av omkring sex månader; det vore tydligen olämpligt, att mannen skulle tvingas instämma talan, innan blodgruppsbestämning skett. Emot bestämmelsen har slutligen erinrats, att det enligt vad erfarenheten visat i många fall vore ytterligt svårt att övertyga den äkta mannen om nödvändigheten för honom att taga initiativ för fastställande av barnets utomäktenskapliga börd. Då han själv visste med sig, att han icke vore fader till barnet, och hustrun ej heller ville påstå det, ansåge han det vara självfallet, att några förpliktelser mot barnet ej kunde åläggas honom.

Det torde icke kunna bestridas, att den nuvarande preskriptionsbestämmelsen i vissa fall är alltför sträng mot mannen. Från barnets synpunkt är det visserligen av vikt, att det tryggas mot att efter längre tid skiljas från

[1] Bl. a. i en skrivelse den 24 november 1937 till chefen för justitiedepartementet från om budsmannen *G. Hultén*, i en artikel av advokaten *U. Kihlman* angående lagen om äktenskaplig börd, införd i tidskrift för barnavård och ungdomsskydd 1940 h. 2 s. 62—67, samt i en artikel av advokaten *C. Ekdahl*, införd i tidskrift för Sveriges advokatsamfund 1946 h. 1 s. 16 o. 17.

den miljö, i vilken det känt sig höra hemma. Det kan emellertid ifrågasättas, huruvida icke jämväl med tanke på barnet nu gällande bestämmelser måste anses mindre lämpliga. Mången gång kan det nämligen för barnet vara bättre, att dess rättsliga ställning bringas i överensstämmelse med vad som kan antagas vara sanna förhållandet än att presumtionen om äktenskaplig börd upprätthålles så långt som nu. Frågan om preskriptionstidens bestämmande har numera också kommit i ett i viss mån förändrat läge genom vetenskapens rön om blodgruppsbestämning. Till stöd för en så kort preskriptionstid som den nu gällande har lagberedningen som nämnt bland annat åberopat de bevissvårigheter som yppa sig efter det en längre tid förflutit. Detta skäl gäller icke blodgruppsbestämning, i det att sådan lärer kunna ske så länge föräldrarna och barnet äro i livet.

Att mannen som regel icke bör tvingas att instämma barnet till domstol, innan blodprov lämpligen kunnat tagas å barnet, är tydligt. Såsom professorn Wolff framhållit i sin promemoria torde barnets blodgruppsegenskaper i regel kunna med säkerhet fastställas vid ettårsåldern. En utsträckning av preskriptionstiden till omkring ett år från barnets födelse är alltså av denna anledning önskvärd. Mera tveksamt är, hur långt man därutöver kan tillgodose önskemålet att bringa barnets rättsliga ställning i överensstämmelse med verkliga förhållandet utan att barnets berättigade intressen trädas för nära.

I dansk och finsk rätt är någon preskriptionstid icke stadgad för talan som här avses medan norsk rätt har en preskriptionsbestämmelse som svarar mot den svenska. De sakkunniga vilja dock icke för sin del gå så långt som att föreslå, att preskriptionsbestämmelsen i 2 § LÄB helt avskaffas. Enligt de sakkunnigas mening bör man i stället söka sig fram efter linjer, vilka anknyta till sådana yttre omständigheter som menige man tillerkänner en avgörande betydelse. De sakkunniga vilja i första hand skilja mellan de fall, då barnet kommit att varaktigt införlivas med mannens miljö, å ena, och de fall, då detta icke skett, å andra sidan. Särskilda regler skola fördenskull enligt förslaget gälla allteftersom mannen varaktigt sammanbott med barnet eller ej. En skiljelinje av denna art kan helt naturligt emellanåt vålla tvekan i tillämpningen, men tveksamma fall kunna icke helt undvikas, om reglerna skola bättre anpassas till det levande livet.

Även om mannen varaktigt sammanbott med barnet, synes han ej i något fall böra vara skyldig att instämma sin talan tidigare än ett år från barnets födelse. Detta får anses följa redan av vad förut sagts om svårigheten att taga blodprov på barnet medan det befinner sig i alltför späd ålder. För de fall, då mannen först efter barnets födelse fått kunskap om att modern haft samlag med annan under tid, då barnet kan vara avlat, synes viss ledning kunna hämtas av den tankegång som kommit till uttryck genom preskriptionsbestämmelsen i 11 kap. 8 § giftermålsbalken för talan om äktenskapsskillnad på grund av hor m. m.[1] Make som på den grund vill erhålla skillnad skall instämma sin talan inom sex månader efter erhållen kunskap om

[1] Jfr även 11 kap. 9 och 10 §§ giftermålsbalken.

gärningen och senast inom tre år sedan den begicks. Det synes rimligt, att möjligheten att föra talan angående hävande av presumtionen om äktenskaplig börd står öppen åtminstone lika länge som rättigheten att föra talan om skillnad i äktenskapet på grund av den utomäktenskapliga förbindelse, av vilken barnet antages vara frukten. Om mannens talan i båda hänseendena bifalles, kunna hustrun och barnets verklige fader tänkas komma att legitimera barnet genom att ingå äktenskap, vilket uppenbarligen är den bästa lösningen i den uppkomna situationen. Något hinder mot att stadga *längre* frist än i 11 kap. 8 § giftermålsbalken torde ej förefinnas. De sakkunniga vilja föreslå, att tiden bestämmes till ett år från det mannen erhållit kunskap om att modern haft samlag med annan å tid, då barnet kan vara avlat, dock ej längre än tre år från födelsen.

Vad härefter angår det fall, att mannen ej varaktigt sammanbott med barnet, är det enligt de sakkunnigas mening för mycket begärt, att han skall behöva taga initiativ till talan om hävande av bördspresumtionen, innan någon barnets representant tydligt givit tillkänna, att mannen anses såsom barnets fader. Ett sådant tillkännagivande kan helt naturligt ske på olika sätt. I detta sammanhang synes dock tillfyllest att upptaga anhängiggörande av talan om att barnet skall förklaras ha äktenskaplig börd eller om underhåll till barnet. Sker det, synes mannen böra äga att inom sex månader efter det stämning delgivits honom väcka talan om att barnet skall förklaras sakna äktenskaplig börd.

Om ej den legala bördspresumtionen häves i den ordning som lagen stadgar, lärer barnet i alla skiften böra anses äga äktenskaplig börd, vare sig barnet alltjämt är i livet eller ej. Då sålunda bördspresumtionen gäller även efter barnets död, vore det orimligt att icke medgiva mannen eller hans arvingar att föra talan om bördspresumtionens hävande, därför att barnet avlidit. Det kan ifrågasättas, om gällande lag medger sådan talan, enär där ej nämnes talan mot barnets arvingar. För att undanröja tvekan, huruvida sådan talan må föras, har i förslaget talan mot dem särskilt nämnts.

Enligt 4 § LÄB äger mannen ej föra talan om bördspresumtionens hävande, därest han efter barnets födelse erkänt det såsom sitt. I sina motiv till lagrummet anförde lagberedningen, att erkännande kunde äga rum såväl uttryckligen som tyst men att det även i sistnämnda fall måste innefatta bestämt uttryck för den förklarandes vilja att låta barnet gälla såsom hans; frågan finge avgöras med ledning av omständigheterna i det särskilda fallet. Av vikt kunde vara, om mannen haft kännedom eller misstanke därom att barnet icke vore hans. Vore detta förhållandet, komme väl mannen ofta att träffa förbehåll eller avgiva protest, då hans uppträdande kunde anses tyda på ett erkännande av barnet.

Stadgande om att erkännande utesluter talerätt har i förslaget upptagits såsom ett andra stycke i 2 §. En sådan bestämmelse får tydligen större praktisk betydelse, därest de sakkunnigas förslag om längre preskriptionstider genomföres. De sakkunniga ha ansett, att erkännande för att vara bindande skall ha ägt rum — uttryckligen eller tyst — efter det mannen fått

kunskap om att modern haft samlag med annan under tid, då barnet kan vara avlat. Verkan att utestänga mannen och hans arvingar från talerätt bör vidare, såsom för närvarande är fallet, endast tillkomma erkännande, som avgivits efter barnets födelse.

Beträffande ställföreträdare för barnet i rättegång om dess börd stadgas i 2 § LÄB, att om barnet ej har särskild förmyndare, mannen skall hos rätten söka förordnande av god man att bevaka dess rätt. På landet äger domaren förordna god man att bevaka barnets rätt, intill dess på anmälan av domaren god man förordnats av rätten. Dessa bestämmelser torde vara överflödiga. Stadgandena i 18 kap. samt 20 kap. 2 § och 32 §, jämförd med 27 § sistnämnda kapitel, i förslaget måste nämligen anses tillfyllest.

Även den nuvarande regeln för det fall att mannen är sinnessjuk eller sinnesslö ersättes av bestämmelserna i 20 kap. 2 §.

3 §.

Är mannen död och har han ej försuttit tid till talan, må enligt 3 § LÄB envar som jämte eller näst efter barnet är berättigad till arv efter honom föra talan angående hävande av presumtionen om äktenskaplig börd. Talan skall anhängiggöras genom stämning inom sex månader sedan arvingen erhållit kännedom om barnets födelse och om mannens död.

Detta stadgande har i förslaget bibehållits såsom huvudregel beträffande arvinges talerätt i nämnda hänseende. Bestämmelsen har emellertid ansetts vara alltför sträng mot arvingarna, om mannen icke varaktigt sammanbott med barnet. Preskriptionstiden skall i detta fall icke börja löpa tidigare än från den dag, då anspråk, som grundas på att barnet har äktenskaplig börd, framställes mot dödsboet. Det synes icke böra krävas att anspråket framställes i någon viss form. Att ett krav anmäles hos dödsboet under sådana omständigheter att det framstår som allvarligt menat, bör vara tillfyllest.

Stadgandet om talerätt för mannens arvingar har i förslaget kompletterats med en förtydligande bestämmelse för det fall, att mannen såsom närmaste arvingar efterlämnat — jämte maka — skyldemän som avses i 2 kap. 1 § lagen om arv.

4 §.

Enligt 5 § LÄB äger barnet efter stämning å mannen eller, där han är död, å dem, som jämte eller näst efter barnet äro hans arvingar, föra talan om sin börd. Vidare stadgas, att om barnet är omyndigt på grund av sin ålder eller lider av sinnessjukdom eller sinnesslöhet, talan föres av förmyndaren, därest särskild sådan är förordnad, och eljest av god man, som rätten på anmälan av barnavårdsnämnden förordnar att bevaka barnets rätt.

Stadgandet om rätt för barn, som avses i 1 kap. 1 §, att föra talan om att det icke har äktenskaplig börd har upptagits under 4 § i förslaget. För det fall att mannen är död hänvisas beträffande instämmande av hans arvingar till vad som för motsvarande fall stadgas under 1 §.

Beträffande ställföreträdarskapet för underårig, sinnessjuk eller sinnesslö meddelas bestämmelser i 20 kap. 2 §.

5 §.

Denna paragraf avser att ersätta 7 § LÄB. I sistnämnda paragraf stadgas som huvudregel, att talan om att barn skall förklaras icke ha äktenskaplig börd ej må bifallas, med mindre det visas att barnet icke kan vara avlat av mannen.

I motiven till bestämmelsen har lagberedningen uttalat, att domaren finge antaga utomäktenskaplig börd allenast då varje möjlighet att barnet blivit avlat av mannen vore utesluten, och att tillfyllestgörande utredning att makarna ej haft samlag med varandra sällan syntes kunna anses föreligga, såvida det ej blivit styrkt att de vistats å särskilda orter eller att mannen varit vanför av naturen. Bland omständigheter som vederlade antagandet om befruktning har beredningen nämnt sterilitet hos mannen och bristande konceptionsförmåga hos hustrun på grund av redan befintligt havandeskap vid tiden för det äktenskapliga umgänget.

Av övriga nordiska länder synes endast Danmark ha särskild bestämmelse i det hänseende som regleras i 7 § LÄB. Lov om Ægtebørn den 7 maj 1937 uppställer liksom den svenska lagen såsom huvudregel, att barn, som födes medan modern är gift, eller inom sådan tid efter äktenskapets upplösning att det kan vara avlat under äktenskapet, anses som barn till mannen, såvida det icke visas (godtgøres), att han icke kan vara fader till barnet.

Mot stadgandet i 7 § LÄB ha liksom mot 2 § LÄB framställts vissa kritiska erinringar.[1] Därvid har åberopats, att lagberedningen i annat sammanhang framhållit att det offentliga hade intresse av att barnets börd fastställdes i enlighet med det verkliga förhållandet, samt att denna princip icke läte sig väl förena med de stränga beviskrav som uppställdes i 7 § LÄB. Den bevisning som lagen förutsatte syntes kunna förebringas endast i de fall då makarna under konceptionstiden vistats å vitt skilda orter eller då mannen avtjänat frihetsstraff eller av annan anledning varit internerad. Hade makarna bott på samma ort, ansåges det däremot icke tillfyllest, att genom deras egna upplysningar och övriga ådagalagda omständigheter framginge, att de under lång tid på grund av söndring levat åtskilda. Icke ens om det visades, att hustrun under hela konceptionstiden sammanbott med en annan man och denne vitsordade att han vore fader, kunde det antagas, att lagens krav skulle anses uppfyllda. Med anledning härav har anförts, att en bördspresumtion, som upprätthölles trots att starka skäl talade däremot, icke hade något värde för barnet. Ofta bleve barnet i ekonomiskt avseende försatt i en sämre ställning än om det förklarades att det hade utomäktenskaplig börd. Modern kände sig av naturliga skäl förhindrad att av mannen i äktenskapet fordra underhåll till barnet, och möjligheten för henne att erhålla bidrag av det allmänna enligt lagstiftningen om förskottering av underhållsbidrag till barn stode vid sådant förhållande ej heller öppen. För mannen vore det i hög grad stötande att han skulle anses såsom barnets fader, då omständigheterna talade för att barnet avlats i en utomäktenskaplig förbindelse. Fattigvårdsmyndig-

[1] Se förenämnda artikel av advokaten U. Kihlman.

heterna hade också haft ogynnsamma erfarenheter av sin plikt att nödgas av honom indriva understöd som måst lämnas barnet.

Den nuvarande huvudbestämmelsen, att presumtionen om den äkta mannens faderskap ej kan brytas annat än genom bevisning att mannen ej kan vara fader till barnet, avser att i största möjliga utsträckning skydda barnets legitimitet. Det ligger i sakens natur att endast i undantagsfall fullständig bevisning kan förebringas därom att mannen ej kan vara fader till barnet. Presumtionen om mannens faderskap kommer därför att gälla även om omständigheterna med stor sannolikhet tala för att barnet avlats i utomäktenskaplig förbindelse. I sådana fall kan alltså med tillämpning av nuvarande bestämmelse en talan om presumtionens hävande icke bifallas. Detta torde i hög grad avvika från menige mans uppfattning. Att upprätthålla bördspresumtionen, även om alla berörda parters uppgifter och övriga omständigheter tyda på att mannen i äktenskapet ej är fader till barnet, torde ej heller kunna anses tillfredsställande. Även om presumtionen om äktenskaplig börd i regel måste antagas vara till barnets fördel, kunna dock ej alltför sällan förekomma fall, då det ligger i barnets intresse att få fastställt att det icke är barn av den man som enligt huvudregeln skall anses vara dess fader. Det kan sålunda för barnet vara synnerligen menligt, att antagandet om äktenskaplig börd upprätthålles, när barnets närmaste omgivning eller barnet själv icke skänker detta antagande någon tilltro. Med hänsyn härtill finna de sakkunniga en jämkning av stadgandet i 7 § LÄB behövlig.

Ett bestridande av mannens faderskap innebär självfallet ett påstående att hustrun under konceptionstiden haft samlag med annan man och att denne är fader till barnet. Såsom förut antytts är situationen mången gång den att i målet blir klarlagt, att hustrun stått i mer eller mindre varaktig förbindelse med annan man, vilken med största sannolikhet kan antagas vara fader till barnet. Med tanke på fall av här avsett slag vilja de sakkunniga föreslå en ny regel, enligt vilken presumtionen om den äkta mannens faderskap skall brytas, om det blir utrett att annan haft samlag med modern under konceptionstiden och det måste antagas att denne är fader till barnet. Genom kravet, att det redan i målet om hävande av den legala bördspresumtionen skall visas att annan haft samlag med modern, lärer i tillbörlig grad förebyggas, att frågan om faderskapet till barnet genom bördspresumtionens hävande hänskjutes till en rättegång vars utgång är alltför oviss. Beträffande bestämmelsens innebörd i övrigt må framhållas följande.

Uppgift av modern, att annan än den äkta mannen haft samlag med henne under konceptionstiden, lärer icke i och för sig vara tillfyllest för att i målet skall anses utrett att så varit förhållandet. Den bör för att kunna godtagas stödjas av andra omständigheter. Om mannen i fråga vitsordar uppgiften och anledning saknas till antagande att han och modern vilja föra domstolen bakom ljuset, bör det dock vara tillräckligt för att uppgiften skall vinna tilltro. Enligt nya rättegångsbalken torde hinder ej möta att mannen i fråga på begäran av part höres såsom vittne angående sitt förhållande till hustrun.

Om det blivit utrett att annan än den äkta mannen haft samlag med modern under konceptionstiden, fordras enligt förslaget för presumtionens hävande därjämte, att det måste antagas att denne är fader till barnet. Är det utrett, att mannen i äktenskapet kan ha haft samlag med hustrun endast å tid, då det är uppenbart osannolikt att barnet avlats, lärer nämnda krav i regel kunna anses uppfyllt. Bland andra omständigheter som kunna vara av vikt för denna fråga må framhållas resultatet av blodundersökning eller annan antropologisk undersökning. Även om i regel härigenom icke en viss person med bestämdhet kan utpekas som fader, torde dock undersökningen ej sällan kunna tyda på att enderas faderskap framstår som utan tvekan mest sannolikt. Det synes icke otänkbart att denna väg framdeles kan bliva framkomlig i ett större antal fall än för närvarande. Vidare kan en sådan omständighet som att vid samlag med den ene preventivmedel använts vara av betydelse.

I de fall, där sådan bevisning icke föreligger att viss utpekad person i stället för äkta mannen måste antagas vara fader till barnet, böra självfallet ganska stränga krav uppställas för att presumtionen om den äkta mannens faderskap skall kunna kullkastas. Enligt de sakkunnigas mening kan dock ifrågasättas, om icke den nuvarande bestämmelsen — enligt vilken för presumtionens hävande förutsättes att barnet icke kan vara avlat av mannen — är väl rigorös även för nu ifrågavarande fall. Språkligt sett synes bestämmelsen innebära, att varje om än så obetydlig teoretisk möjlighet för den äkta mannens faderskap skall tagas i betraktande. Med principen, att faderskapet om möjligt bör fastställas i enlighet med verkliga förhållandet, är det emellertid icke väl förenligt att presumtionen icke skall kunna hävas i de fall, då det på grund av företagen blodundersökning eller eljest framstår som uppenbart osannolikt att den äkta mannen är fader till barnet. Med hänsyn till det anförda vilja de sakkunniga för nu avsedda fall föreslå en sådan jämkning av den nuvarande bestämmelsen, att presumtionen skall kunna hävas då det på grund av barnets arvsanlag eller annan särskild omständighet kan hållas för visst att den äkta mannen ej är barnets fader.

Antagandet om den äkta mannens faderskap till barn som födes i äktenskap motsvaras när fråga är om faderskap till barn utom äktenskap av den i 26 § LBuÄ upptagna presumtionsregeln, att den som haft samlag med modern under konceptionstiden anses såsom barnets fader. Denna presumtion brytes, om det är uppenbart att barnet icke avlats vid samlaget i fråga. Under 3 kap. i förslaget ha de sakkunniga till ingående övervägande upptagit frågan om förutsättningarna för presumtionens hävande och föreslagit en viss uppmjukning av den nuvarande regeln. Enligt förslaget skall sålunda presumtionen falla, om det är uppenbart osannolikt att barnet avlats vid det samlag som modern haft med svaranden. I samband med denna bestämmelse, som enligt sakens natur har avsevärt större praktisk betydelse än motsvarande stadgande med avseende å förutsättningarna för hävande av presumtionen om äktenskaplig börd, ha de sakkunniga närmare behandlat frågan om de bevismedel som stå till buds för att vederlägga antagandet om

att visst samlag verkat befruktande. Bland omständigheter som i detta hänseende kunna vara av betydelse ha de sakkunniga nämnt — förutom resultatet av verkställd blodundersökning eller annan antropologisk undersökning — att samlaget i fråga ägt rum nära ena yttergränsen av konceptionstiden eller att preventiva medel kommit till användning. Dylika omständigheter äga som förut nämnts betydelse även vid avgörandet av frågan, huruvida presumtionen om äktenskaplig börd i enlighet med de av de sakkunniga föreslagna reglerna skall anses hävd. Det måste emellertid beaktas, att grunden för presumtionen icke är densamma i det ena och det andra fallet samt att därför förutsättningarna för hävande av presumtionen om äktenskaplig börd å ena och av faderskapspresumtionen i mål om barn utom äktenskap å andra sidan enligt förslaget icke helt täcka varandra. I sakens natur torde ligga, att man icke kan kräva mindre för hävande av presumtionen om äktenskaplig börd än för hävande av faderskapspresumtionen i mål om barn utom äktenskap. Det måste i stället fordras något mer för att antagandet om den äkta mannens faderskap skall falla. Vissa spörsmål om förhållandet mellan frågorna om konceptionstidens bestämmande och bördspresumtionens hävande ha de sakkunniga behandlat under 3 kap. i förslaget. Av vad där anförts framgår, att i fall, då konceptionstidens längd är avgörande för frågan, huruvida äktenskaplig börd skall antagas föreligga, den största försiktighet måste iakttagas vid konceptionstidens utmätande, så att äktenskaplig börd icke annat än i uppenbara fall anses utesluten på grund av den tid som förflutit från den tidpunkt då samlag mellan makarna senast kan ha ägt rum.

I 7 § LÄB meddelas en undantagsbestämmelse från den allmänna huvudregeln för det fall att barnet avlats före äktenskapet eller under det makarna enligt domstols beslut levde åtskilda. Om mannen i sådant fall för talan om att barnet skall förklaras sakna äktenskaplig börd, skall enligt lagrummet hans talan bifallas, om det ej göres sannolikt att makarna haft samlag med varandra å tid då barnet kan vara avlat. Det kan mot denna bestämmelse anmärkas, att den ansluter sig mindre väl till förhållandena i levande livet. Domstols beslut om hemskillnad eller äktenskapsskillnad föregås ju så gott som undantagslöst av mer eller mindre långvarig söndring mellan makarna, vilken ofta föranlett dem att flytta isär. I synnerhet gäller detta, om rättegången passerat flera instanser. Särlevnad på grund av söndring bör därför beaktas. I den danska lagen har detta skett och motsvarande undantagsbestämmelse gäller i Danmark sålunda jämväl det fall att makarna faktiskt levat isär.

På grund av det anförda vilja de sakkunniga föreslå, att undantagsbestämmelsen skall gälla om barnet avlats före äktenskapet eller under det makarna efter domstols beslut eller eljest på grund av söndring levde åtskilda. Dessutom har uttryckligen utmärkts, att det är tillräckligt att mannen själv väckt talan som här är i fråga. Att han eventuellt avlider under rättegången skall således ej inverka.

För närvarande föreligger icke någon skyldighet att i mål om äktenskaplig börd underkasta sig blodundersökning. På skäl som de sakkunniga närmare utveckla i samband med framläggande av förslag till lag om blodundersökning m. m. bör ändring vidtagas i detta hänseende, varvid även bör med blodundersökning jämställas annan antropologisk undersökning. I syfte att vinna större säkerhet vid bedömandet av faderskapsfrågan skall vidare enligt förslaget skyldighet att låta underkasta sig undersökning av nu avsett slag åvila såväl modern och den äkta mannen som den av denne utpekade fadern jämte vissa släktingar till envar av dem.

3 KAP.

Om fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap.

En av de mera svårbedömda frågorna inom familjerätten gäller reglerna om fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap. Den lösning som gives detta spörsmål inverkar på reglerna om barnets rättsliga ställning överhuvud taget. De sakkunniga ha därför ansett det nödvändigt att här ägna den en ingående behandling.

Lagberedningen anförde på sin tid till stöd för nu gällande bestämmelser bl. a. följande. 1917 NJA II s. 429.

Erfarenheten har lärt, att tiden för det mänskliga havandeskapet väl varierar i olika fall men att man dock med utgångspunkt från tiden för barnets födelse kan bestämma en viss tidsperiod, under vilken avlelsen måste hava ägt rum (konceptionstiden). Den man, som under denna tid haft samlag med modern, kan vara fader till barnet, såvida icke sådan möjlighet av särskilda grunder är utesluten. Men för att full visshet om hans faderskap skulle vinnas, borde det styrkas, att icke någon annan man under samma tid haft samlag med modern. En sådan bevisning kan emellertid i regeln kvinnan ej åstadkomma. Såvida ej faderskapstalan skall göras omöjlig, kan fordran på dylik bevisning därför ej uppställas. Man måste nöja sig med större eller mindre sannolikhet. Faderskapsbevisningen underlättas därför i de flesta länders lagstiftningar genom särskilda regler, som i det väsentliga hava karaktären av presumtioner.

Vid avgörande av frågan, huruvida barnet kan anses vara avlat vid samlag å en viss tid, hava de svenska domstolarna i allmänhet räknat med den överhuvud taget längsta möjliga konceptionstiden. Sålunda har uppfostringsbidrag ålagts i ett fall, då samlag icke ägt rum tidigare än 243 dagar före födelsen, och i ett annat fall, då samlaget infallit senast 306 dagar före födelsen. Och vid den formulering av edgången, som enligt den nyantagna praxis börjat användas, har konceptionstiden i regel antagits sträcka sig från och med den 316:e till och med den 196:e dagen före barnets födelse. Stundom ha dock gränserna satts något annorlunda, i det eden skolat gälla tiden från och med den 309:e eller den 310:e till och med den 180:e dagen. Å andra sidan har inom högsta domstolen också påyrkats antagande av en kortare konceptionstid, sträckande sig från och med den 310:e till och med den 240:e dagen före barnets födelse. Och i ett fall, då samlag icke ägt rum tidigare än 223 dagar före födelsen, har barnet ansetts icke kunna vara avlat vid det samlag.

Vid avfattningen av sitt förevarande förslag har beredningen ansett frågan om faderskapsbevisningen lämpligen icke böra såsom hittills få bero uteslutande på doktrin och rättspraxis. För rättssäkerhetens betryggande äro uttryckliga regler i ämnet av nöden. Med avseende å vad förut anförts angående den möjlighet av utredning, som härutinnan står till buds, bör därvid ej gärna kunna ifrågasättas an-

nat än att såsom huvudregel fortfarande skall gälla, att svaranden anses såsom barnets fader, om han haft samlag med modern å konceptionstiden. Detta utesluter emellertid icke, att tillika i lagen upptagas bestämmelser, enligt vilka den sålunda uppställda presumtionen må kunna genom särskilda omständigheter hävas. I denna fråga intaga — — — de främmande lagstiftningarna skilda ståndpunkter.

Vid övervägande av de spörsmål, som härutinnan kräva sin lösning, synes det till en början givet att, om barnet uppenbarligen icke kan hava avlats vid det samlag, svaranden under konceptionstiden haft med modern, han icke bör anses för barnets fader. Det åligger tydligen den man, som av sådan anledning vill bliva fritagen från faderskapet, att styrka den omständighet, på grund varav barnet icke kunnat avlas vid hans samlag med modern. Bland omständigheter, som i sådant syfte kunna åberopas, må anföras: att mannen vid tiden för samlaget var impotent, att modern redan före sitt umgänge med honom var havande eller att barnet företer rasegendomligheter, som med säkerhet visa, att fadern icke kan tillhöra den ifrågavarande mannens ras. Huruvida det kan styrkas, att preventiva medel använts på sådant sätt, att varje möjlighet av befruktning uteslutits, är en fråga, som det tillkommer domstolspraxis att med ledning av den medicinska sakkunskapen besvara. Skulle svaret bliva jakande och således bevisning rörande sistnämnda omständighet få förekomma, måste i varje fall domstolen synnerligen kritiskt skärskåda denna bevisning.

Vida svårare är att avgöra, huruvida och i vilken mån betydelse skall tillerkännas omständigheter, som äro av beskaffenhet att göra svarandens faderskap tvivelaktigt, särskilt den omständigheten att modern under konceptionstiden haft samlag med flera. Vore det möjligt att med någorlunda säkerhet bedöma, huruvida större sannolikhet förefinnes för den enes eller den andres faderskap, skulle det kunna överlåtas åt domstolen att på sådan grund välja mellan konkumbenterna. De medicinska myndigheterna hava emellertid förklarat sig anse, att under inga omständigheter hänsyn bör i lagstiftningen tagas till möjligheten att utröna vilken bland flera män, som under konceptionstiden haft samlag med modern, är att anse såsom fader till barnet. Vid sådant förhållande lär en dylik regel icke kunna upptagas. Om denna utväg sålunda ej kan tillgripas, borde väl, därest underhållsskyldigheten betraktas såsom en följd av en otillåten handling (deliktsteorien), den ovisshet, som sålunda kunde förefinnas, huruvida den ene eller den andre konkumbenten vore fader till barnet, icke föranleda befrielse för dem alla. Den, emot vilken talan riktats, borde, om han kunde styrka att även annan under konceptionstiden haft umgänge med modern, icke gärna kunna vinna mera, än att den eller de andra konkumbenterna finge med honom dela underhållsbördan. Annorlunda ställer sig förhållandet, om man, såsom förslagets ståndpunkt är, grundar underhållsskyldigheten på faderskapet. Om det kan bevisas, att jämväl annan än svaranden å konceptionstiden haft umgänge med kvinnan, varder presumtionen om svarandens faderskap avsevärt försvagad. Strängt logiskt sett skulle faderskapet anses outrett. Och vid sådant förhållande borde, i enlighet med vad som gäller i Tyskland, Frankrike, Schweiz med flera länder, svaranden hava anspråk på att den emot honom förda talan bleve ogillad, så vida man icke ville tillgripa den utväg, som de danska och norska lagarna valt och som innebär, att väl ingen av konkumbenterna blir att anse såsom fader men att de alla få betala underhållsbidrag på grund av den möjlighet till faderskap, som beträffande dem alla förefinnes. Beredningen har dock funnit övervägande betänkligheter mot bägge de vägar, som sålunda kunde stå öppna.

En ordning, enligt vilken samtliga konkumbenterna kunde förpliktas utgiva underhållsbidrag, vore väl den, som bäst tillgodosåge barnets och det allmännas rent ekonomiska intresse. Den skulle ock betaga kvinnan den möjlighet hon nu har att bland flera konkumbenter välja den, som underhållsskyldigheten skall drabba, en möjlighet som givetvis kan av henne missbrukas. En sådan ordning skulle emellertid helt visst här i landet verka synnerligen stötande. Den, som för närvarande dömes att betala uppfostringsbidrag, anses i allmänna uppfattningen såsom barnets fader.

Det skulle för denna uppfattning förefalla ytterst främmande, om flera män komme i den ställningen. Erfarenheten från Danmark lär ock, att ett sådant förhållande är ägnat att skada barnet. Både dess eget känsloliv och dess sociala anseende lider därav. Man har på grund därav sett sig föranlåten att i den danska lagen införa ett stadgande att barn, som åtnjuter underhållsbidrag av flera män, icke må såsom fosterbarn anbringas på en ort, där detta är känt, såvida det är anledning antaga, att barnet skulle komma att lida därav. Ett sådant stadgande kan dock ingalunda till fullo avlägsna olägenheterna. Den för längre tid bestående ekonomiska gemenskapen mellan de emot samma barn underhållsskyldiga männen är också mycket stötande och ägnad att medföra förvecklingar.

Lika litet tillfredsställande är det, om den omständigheten att kvinnan å konceptionstiden haft umgänge med flera skulle föranleda, att ingen av dem hade de förpliktelser, som följa med faderskapet. Barnets och moderns ömmande behov samt det allmännas intresse att icke onödigt belastas med underhåll av faderlösa barn väga tungt emot konkumbentens anspråk att befrias från förpliktelserna. Han har dock fullbordat vad som enligt naturens ordning kan hava givit upphov åt barnet. Detta må vara tillräckligt, då bättre utredning icke står att nå och rättsföljderna av faderskapet i det väsentliga inskränka sig till att han blir underhållsskyldig. En annan regel skulle strida emot reformsträvandena å detta område, vilka gå ut på en utvidgning av barnens och mödrarnas rättigheter. Förhållandet vore ett annat, om barnet finge arvsrätt efter fadern och hans släkt och sålunda ett fastställande av faderskapet kunde hava avsevärda rättsverkningar även till nackdel för tredje man. Då vore det nödvändigt skaffa åtminstone den garanti mot misstag i avseende å faderskapet, att invändning om flera konkumbenter finge göras. Att det, när sådan invändning ej tillåtes, i själva verket blir kvinnan, som får välja, vilken bland flera konkumbenter skall anses såsom fader, är väl en olägenhet; men den kan icke undgås, då man av förut angivna skäl icke vill lägga underhållsskyldigheten på flera konkumbenter.

En olägenhet, som alltid medföljer rätten att göra invändning om flera konkumbenter, är ock, att denna rätt kan av svaranden missbrukas till att draga ut på rättegången eller kasta ogrundad skugga på modern och att utredningen ofta måste bliva av anstötlig art.

Av nu anförda skäl har beredningen bibehållit den i svensk praxis numera undantagslöst tillämpade regeln, enligt vilken den omständigheten, att utom svaranden jämväl annan under konceptionstiden haft umgänge med kvinnan, är utan rättslig betydelse, varav följer, att bevisning till stöd för invändning om sådant förhållande icke må av domstolen tillstädjas.

Förslaget tillägger icke heller betydelse åt annan omständighet, som må föranleda tvivel därom att svaranden, oaktat han haft umgänge med kvinnan å konceptionstiden, är fader till barnet. På sådan grund vilar den i flera främmande lagar förekommande regeln att talan om faderskap och underhållsskyldighet skall ogillas, om kvinnan under konceptionstiden varit känd för lösaktighet. Hittills har i vårt land behov av en sådan regel, vars tillämpning skulle kunna giva anledning till stötande rättegångar och i övrigt medföra stora olägenheter, icke gjort sig gällande. Såsom exempel på övriga omständigheter, som skulle kunna i förevarande hänseende åberopas, brukar nämnas, att svarandens samlag infallit nära ena yttergränsen för konceptionstiden. Med förslagets allmänna ståndpunkt synes dock icke förenligt, att i dylikt fall den mot svaranden förda talan ogillas. En annan sak är, att konceptionstiden synes böra med viss försiktighet utmätas.

Beträffande konceptionstiden framhöll lagberedningen — efter att ha återgivit ett uttalande av medicinsk sakkunskap — följande.

Befintligheten av en lagbestämmelse angående konceptionstiden är givetvis ägnad att medföra enhet och enkelhet i rättstillämpningen samt att undanröja det sken

av godtycklighet, som, särskilt på grund av den medicinska vetenskapens ännu så osäkra ståndpunkt i hithörande frågor, lätt kan komma att vidlåda bestämmandet av konceptionstiden i varje särskilt fall. Men det är å andra sidan uppenbart, att en legal bestämmelse om konceptionstid i det särskilda fallet kan leda till ett resultat, som strider mot verkligheten. Detta gäller, även om den legala konceptionstiden utmätes så snävt, som de medicinska myndigheterna ifrågasatt: minimigränsen den 200:e dagen är uppenbarligen alldeles för låg i fråga om ett fullgånget barn, maximigränsen den 300:e dagen alldeles för hög i fråga om ett ofullgånget barn, och ändock kan nämnda begränsning tänkas någon gång vara för trång. Om i det särskilda fallet den legala konceptionstiden är för lång åt någondera sidan, kan detta leda till obillighet emot mannen, om den är för kort, kan därav följa svår orättvisa mot modern och barnet. Betecknande är, att i Tyskland praxis börjat räkna barnets utvecklingsgrad vid födelsen såsom en av de omständigheter, vilka kunna giva vid handen, att barnet icke kunnat avlas vid ett under den legala konceptionstiden försiggånget samlag, och förty kunna föranleda svarandens frikännande, på samma gång som röster höjts för ett utsträckande av den legala konceptionstidens maximigräns avsevärt utöver den 302:a dagen. Faran för att en legal bestämmelse om konceptionstiden skall leda till materiella orättvisor minskas naturligtvis, om denna bestämmelse icke erhåller absolut karaktär, utan domstolen på grund av utredning om barnets utvecklingsgrad vid födelsen eller andra sådana omständigheter i det särskilda fallet kan lämna utom räkning ett samlag under nämnda tid eller fästa avseende vid ett samlag utanför den tiden. Med en sådan formulering av stadgandet om en viss konceptionstid finge emellertid ett dylikt stadgande egentligen endast karaktären av en upplysning åt domaren om den konceptionstid, som bör antagas i de fall, då vidare utredning saknas; men att meddela en sådan upplysning i lagen synes ej erforderligt.

Vid övervägande av ovan anförda skäl har beredningen funnit det vara lämpligt att icke genom en lagbestämmelse en gång för alla fastslå konceptionstiden utan låta denna bestämmas av domstolen i varje särskilt fall. Att en enhetlig praxis dock skall utbildas med avseende å konceptionstidens bestämmande i fall av de vanligaste typerna, torde kunna förutsägas. Därvid torde i de fall, då barnet vid födelsen varit normalt utvecklat och omständigheterna i övrigt icke föranleda avvikelse, konceptionstiden icke böra anses sträcka sig över så lång tidrymd, som den förut omförmälda nya formuleringen av edgången innebär. I Danmark, där medicinsk myndighet vanligen får avgiva yttrande, ävensom i Norge brukar för dylika fall tiden beräknas avsevärt kortare.

Den föreslagna ordningens företräde med avseende å främjandet av materiell rättvisa kan endast göra sig gällande i de fall, då utredning förebragts angående de omständigheter, som kunna bidraga till bedömandet av havandeskapstidens längd. I detta hänseende må erinras, att enligt det av medicinalstyrelsen utfärdade formuläret till dagbok för barnmorska denna skall anteckna, huruvida barnet vid födelsen var fullgånget eller ofullgånget, ävensom barnets vikt. I dessa anteckningar finnes sålunda ett visst material för prövning av förevarande fråga. Det kan ifrågasättas, huruvida icke i administrativ väg böra meddelas ytterligare bestämmelser om skyldighet för läkare eller barnmorska, som biträder vid förlossning, att efterse och anteckna de omständigheter, som äro av betydelse för bedömande av havandeskapstidens längd, samt om förvaring och tillhandahållande av dessa anteckningar. Domstolens rätt och plikt att sörja för utredning i förevarande hänseende och vid behov infordra yttrande av medicinsk sakkunnig har uttryckligen framhållits i 25 §.

I överensstämmelse med lagberedningens förslag stadgas i 26 § i LBuÄ, att därest det varder utrett, att svaranden haft samlag med modern å tid då barnet kan ha avlats, han skall anses såsom fader, där ej uppenbart är att barnet ej avlats vid det samlag.

Såsom framgår av vad lagberedningen anfört har man med hänsyn till svårigheterna att utreda faderskapet till ett utomäktenskapligt barn måst nöja sig med de slutsatser, till vilka man på indirekt väg kan komma. Möjligheterna att utröna sanna förhållandet ha icke oväsentligt ökats efter det 1917 års lagstiftning genomfördes, men utvecklingen har likväl icke lett därhän att det på vetenskaplig väg kan med säkerhet fastställas, att viss man och ingen annan måste vara fader till det barn varom är fråga. Vid sådant förhållande kan enligt de sakkunnigas mening icke ifrågasättas annat än att som huvudregel fortfarande bör uppställas den presumtionen, att en svarande i faderskapsmål skall anses som barnets fader, om han haft samlag med modern under konceptionstiden. Denna fråga kommer därför ej att bli föremål för ytterligare behandling. De sakkunniga återkomma emellertid i det följande till frågan om konceptionstidens bestämmande.

Vad härefter angår frågan under vilka förutsättningar presumtionen må hävas gäller såsom förut nämnts, att den ej vidare skall gälla, om det är uppenbart att barnet icke avlats vid det samlag som svaranden under konceptionstiden haft med modern. Såsom exempel på omständigheter som kunde åberopas till presumtionens hävande nämnde lagberedningen i sina motiv till bestämmelsen, att mannen vid tiden för samlaget var impotent, att modern redan före sitt umgänge med honom var havande och att barnet företedde rasegendomligheter som med säkerhet visade, att fadern icke kunde tillhöra den ifrågavarande mannens ras. Däremot tillerkänner lagen i princip icke någon rättslig betydelse åt omständigheter som väl kunna anses göra svarandens faderskap tvivelaktigt men ej äga den styrka att detta kan anses uteslutet. Bland sådana omständigheter märkes i första hand, att modern under konceptionstiden haft samlag jämväl med annan än svaranden. Ehuru vid sådant förhållande föreligger möjlighet att den andre är fader till barnet, faller presumtionen icke fördenskull till marken, och begäran av svaranden att få förebringa utredning om att jämväl annan haft samlag med modern har i överensstämmelse härmed brukat avvisas. Den ståndpunkt som den svenska lagen sålunda intager innefattar naturligtvis icke den enda tänkbara lösningen av problemet. Utländska lagar visa exempel på ganska skilda ståndpunkter i fråga om befogenheten för svaranden i faderskapsmål att framställa invändning om att jämväl annan haft samlag med modern och verkan av att sådan invändning styrkes. Härutinnan må hänvisas till lagberedningens redogörelser i förslagen till LBuÄ och AL. Av dessa redogörelser framgår, att man i regel antingen stadgat, att styrkt invändning om att modern haft samlag med annan än svaranden under konceptionstiden medför att den mot svaranden instämda talan helt ogillas, eller ock valt den utvägen, att ingen av konkumbenterna anses som fader men att var och en ålägges att betala underhållsbidrag för barnet. De sakkunniga anse emellertid, att det för vårt lands vidkommande icke kan ifrågasättas att tillgripa någon av dessa utvägar enbart därför att det kan tänkas att annan än svaranden är fader till barnet. Med hänsyn till barnets framtid bör faderskapet fastställas, även om viss risk för misstag föreligger, och någon mera

ingående motivering för detta ställningstagande torde icke vara erforderlig. Enligt de sakkunnigas mening bör däremot understrykas, att det är angeläget att med hjälp av alla medel som äro att tillgå söka minska risken för misstag.

Innan de sakkunniga gå närmare in på frågan, vilka medel som för närvarande stå till buds för sanningens utforskande, må påpekas, att invändningen om att annan haft samlag med modern under konceptionstiden självfallet ansetts böra upptagas av domstolarna när den haft formen av begäran om blodundersökning eller om förande av annan bevisning att svaranden av särskild anledning ej kan vara fader till barnet. Frågan gäller nu i väsentlig grad, vilken betydelse som med ledning av vetenskapens senaste rön bör tillerkännas blodundersökning och andra antropologiska undersökningar.

Vid tiden för tillkomsten av LBuÄ hade blodgruppsforskningen ännu ej förts fram till en sådan punkt, att man med ledning av blodgruppsegenskaperna ansåg sig kunna fastställa att en svarande icke vore barnets fader. Genom de resultat forskningen på området senare vunnit har emellertid möjligheten att på denna väg visa, att viss man icke kan vara fader till barnet, blivit av stor praktisk betydelse. Blodgruppsforskningens hittills ernådda resultat framgå närmare av den utav professorn E. Wolff utarbetade promemorian i ämnet. Denna giver vid handen, att möjligheterna att genom blodgruppsbestämning vinna klarhet i faderskapsfrågor äro jämförelvis betydande. Utsikt att genom blodundersökning med säkerhet utesluta en med orätt utpekad man från faderskapet torde sålunda för närvarande förefinnas i ungefär en tredjedel av samtliga dylika fall. Det synes icke otänkbart, att möjligheterna i detta hänseende i framtiden kunna ytterligare ökas. Fortfarande är emellertid blodgruppsbestämning i huvudsak ett medel att utesluta en viss man från faderskapet, medan möjlighet saknas att på sådant sätt med säkerhet direkt bevisa att en bestämd man är fader till barnet. I en del fall kan dock genom blodgruppsbestämning vinnas ett positivt stöd för antagandet att en viss man är fader till barnet. Den sannolikhetsgrad som på denna väg kan förebringas för antagandet är beroende av huru ovanlig den kombination av blodgruppsanlag är som fadern till ett visst barn måste ha.

Även andra antropologiska undersökningar än blodundersökning kunna tjäna till ledning i faderskapsmål. Den utsträckning i vilket detta på vetenskapens nuvarande ståndpunkt är fallet framgår av den utav professorn E. Sjövall avgivna promemorian i frågan. Såsom där anföres torde i allmänhet icke av dylika undersökningar kunna dragas slutsatser med samma säkerhet som av blodundersökning, när denna leder till uteslutning av faderskapet. I en del fall finnes emellertid möjlighet att med större eller mindre grad av sannolikhet komma till en slutsats i frågan huruvida en viss man är fader till barnet eller ej. Nu avsedda antropologiska undersökningar ha hittills icke i större utsträckning kommit till användning i vårt land såsom bevismedel i faderskapsmål. Att döma av den vikt som i

vissa andra länder tillmätts sådana undersökningar synes det dock finnas anledning antaga att denna metod framdeles kan få större praktisk betydelse. Såsom professorn Sjövall utvecklat i sin promemoria är dess praktiska användning beroende av det mått av bevis som lagen kräver för hävande av presumtionen om att den som haft samlag med modern under konceptionstiden är barnets fader.

Lagens nuvarande formulering torde ha medfört, att andra antropologiska undersökningar än blodundersökning icke ansetts vara av någon nämnvärd praktisk betydelse. I rättsfallsmaterialet är blodundersökningen praktiskt taget ensamt förekommande. Det torde vara lämpligt att här i korthet redogöra för praxis' ståndpunkt till värdet av blodundersökning.

Blodundersökning ansågs till en början i rättspraxis ej kunna tillerkännas vitsord såsom medel att visa att svaranden ej kunde vara fader till barnet. Sålunda underkändes ännu i rättsfallet H 1928 s. 80 II resultatet av verkställd blodundersökning. Medicinalstyrelsen hade där för sin del uttalat, att det måste anses sannolikt att svaranden icke vore fader till barnet. Jfr även H 1927 s. 380. Senare har blodundersökningen som bekant godtagits, antingen såsom tillräckligt bevis i och för sig eller ock jämte andra omständigheter. Andra omständigheter åberopades jämte blodundersökning i rättsfallen H 1928 s. 80 III, 1933 s. 636, 1935 s. 22 (i alla fallen A—B—0-systemet), 1934 s. 171 I—III och 1942 s. 39 (i samtliga fallen M—N-systemet) samt 1937 s. 430 (fyrgensteorien). Blodundersökningen har ensam ansetts tillfyllest för att utesluta faderskap i rättsfallen H 1930 s. 218, 1934 s. 507, 1935 s. 307 och 1943 s. 419 (i samtliga fallen A—B—0-systemet) samt 1934 s. 171 IV, 1934 s. 505, 1937 s. 118, 1939 s. 64 och 1944 s. 568 (i samtliga fem fallen M—N-systemet). Det kan förtjäna framhållas, att medicinalstyrelsens utlåtanden i rättsfallen H 1934 s. 505 (med hänsyn till att erfarenheten om M—N-systemets tillförlitlighet var begränsad) och 1939 s. 64 (med hänsyn till möjligheten av N_2-receptorns förhandenvaro) ej voro mer kategoriska än att det förklarades synnerligen osannolikt respektive i högsta grad osannolikt att svaranden vore barnets fader.

Blodundersökningen såsom medel för att utesluta påstått faderskap torde numera i rättspraxis ha fått den betydelse som den förtjänar. De sakkunniga ha sålunda ej någon saklig erinran att framställa mot rättstillståndet på denna punkt. Det har dock synts de sakkunniga som om den rättstillämpning som efter hand blivit rådande endast med viss svårighet låter sig förena med ordalagen i 26 § LBuÄ, enligt vilket lagrum för faderskapspresumtionens hävande synes fordras att varje möjlighet till faderskap är utesluten. Slutsatserna av blodundersökning grundas ju på forskningsresultat som enligt sakens natur icke kunna anses definitiva samt på statistiska beräkningar. Liksom vid andra biologiska undersökningar ger resultatet icke full visshet. Det synes vara ett önskemål, att nämnda praxis erhåller bättre språkligt stöd i lagen. En jämkning av ordalagen är fördenskull önskvärd. Härtill kommer, att en lydelse av lagrummet som är mindre sträng i fråga om förutsättningarna för faderskapspresumtionens hävande även eljest framstår

som angelägen, om alla möjligheter att komma sanningen så nära som möjligt skola kunna utnyttjas.

I vissa av de fall, då blodundersökning icke ger sådant resultat att det får anses uteslutet att svaranden är fader till barnet, kan undersökningen likväl — ehuru i mindre mån — anses tyda på att han ej är fader till barnet, och även andra antropologiska undersökningar kunna mer eller mindre bestämt tala i samma riktning. Att alla antropologiska undersökningar få komma till användning i faderskapsprocessen synes vara ett krav som icke längre får avvisas. Otvivelaktigt kan indiciebevisningen på denna väg avsevärt förbättras. För att indiciebevisningen skall komma till sin rätt fordras emellertid, att lagen tillerkänner sannolikhetsbedömningar större betydelse än nu. Öppnas möjlighet härtill, kan man givetvis icke stanna vid att tillåta vissa slag av indicier men utesluta andra. Alla omständigheter som medföra, att det framstår som mer eller mindre osannolikt att barnet avlats av svaranden i faderskapsmål, måste få andragas.

Om denna ståndpunkt godtages, uppställer sig omedelbart frågan, i vad mån det bör vara tillåtet att förebringa utredning som direkt avser att styrka att modern haft samlag med annan än svaranden under konceptionstiden. Det är ju tydligt, att sådan bevisning icke kan frånkännas betydelse. I den mån särskilda omständigheter tala emot att svaranden, oaktat han haft samlag med modern under konceptionstiden, är fader till barnet, innebär ju detta självfallet ett indicium på att barnet avlats vid samlag som annan under samma tid haft med modern. Om sådant samlag kan direkt styrkas, stödjas tydligen tvivelsmålen om svarandens faderskap. Detta förhållande torde vara av viss betydelse redan vid tillämpning av nu gällande lag t. ex. vid bedömande av blodundersökning som icke helt utesluter men gör det mer eller mindre osannolikt att svaranden är barnets fader. Det förefaller också som om högsta domstolen åtminstone i rättsfallet H 1937 s. 430, där fyrgensteorien tillämpades, vid åberopande av »övriga omständigheter» i målet syftat bl. a. på det förhållandet att modern erkänt samlag med andra män. I övrigt kan nämnas, att om det är styrkt att modern under konceptionstiden haft samlag med flera, en sådan omständighet som att vid samlag med svaranden preventivmedel använts kan tänkas göra det mindre sannolikt att denne är fader till barnet. Vidare kan en jämförelse mellan tiderna för samlag med den ene och den andre samt barnets utvecklingsgrad peka i en viss riktning. Jämväl en sådan omständighet som att modern mera regelbundet haft samlag med en viss man och endast vid ett enstaka tillfälle med annan torde i vissa fall kunna tillmätas betydelse.

De sakkunniga ha med hänsyn till det anförda stannat vid att förorda ett stadgande, enligt vilket faderskapspresumtionen skall falla, om det i belysning av samtliga omständigheter som kunna tala emot svarandens faderskap framstår som uppenbart osannolikt att denne är fader till barnet. Förslaget ansluter i detta hänseende till den formulering som valts i den finska lag-

stiftningen, där dock — i motsats till den ståndpunkt som vår lag intager — endast frågan om underhållsskyldighet och ej frågan om faderskapet kan prövas i rättegångsväg. Med avseende å verkan i rättegången av det föreslagna stadgandet må framhållas följande.

Då det är ett allmänt intresse att söka utröna sanningen i faderskapsmål, bör det givetvis tillses att alla kunskapskällor som finnas att tillgå också kunna användas för ändamålet. Särskilt är det angeläget att den kännedom som modern äger om hithörande förhållanden under betryggande former delgives domstolen. Efter processreformens genomförande torde väsentligt bättre möjligheter föreligga i detta hänseende än enligt gällande rättegångsordning. De sakkunniga återkomma till denna fråga i samband med behandlingen av 20 kap. 5 § i förslaget.

Beträffande utredningen i övrigt synes det uppenbart, att blodgruppsbestämning bör äga rum i största möjliga utsträckning. Då resultatet därav kan göra ytterligare utredning överflödig, bör den äga rum på ett förberedande stadium av processen. Andra antropologiska undersökningar böra också, när de kunna anses påkallade, utföras innan huvudförhandling enligt den nya rättegångsordningen äger rum. Vid förberedelsen torde även såvitt möjligt böra klargöras, i vad mån det kan vara befogat att vid huvudförhandlingen förebringa bevisning om att modern haft samlag med annan än svaranden. Såvida ej några särskilda skäl tala mot att svaranden är fader till barnet, torde bevisning om att modern haft samlag med annan i regel ej böra få föras. Sådan bevisning kan ju icke enligt de sakkunnigas förslag leda till att svaranden frias annat än om det är uppenbart osannolikt att han är fader till barnet. Bevisning i nu berörda avseende bör alltså väl vara principiellt tillåten men likväl medgivas allenast när den verkligen är av betydelse.

Lagberedningen har mot rätten att framställa exceptio plurium framhållit, att den kunde missbrukas och att utredningen ofta kunde bliva av anstötlig art. Redan för närvarande torde dock i ganska stor utsträckning särskilt vid underrätterna förekomma uppgifter — både av svaranden och vittnen — att modern haft samlag med flera män under konceptionstiden, ehuru uppgifterna ofta icke tagas till protokollet. Skillnaden torde därför icke bliva så stor som man kunde föreställa sig. Uppenbart är också, att handläggningen, om den kan tänkas bliva skadlig för moderns rykte, bör ske inom lyckta dörrar. Vidare bör domstolen tillse, att utredningen hålles inom tillbörliga gränser. En fast processledning är naturligtvis särskilt påkallad, när ena parten har ett starkt intresse av att personliga förhållanden ej blottas utan bärande skäl.

Det torde böra framhållas, att de sakkunnigas förslag emellanåt kan medföra större svårigheter än för närvarande att förmå den som modern utpekat såsom fader till barnet att frivilligt erkänna faderskapet. Anhängiggörande av talan vid domstol skulle alltså komma att erfordras i ett större antal fall. Enligt de sakkunnigas mening får emellertid denna möjlighet icke tillmätas avgörande betydelse. Fastställandet av faderskapet är otvivelaktigt av

den vikt att bekvämlighetssynpunkter icke få vara utslagsgivande. Leder ett domstolsavgörande med större säkerhet till målet, är denna väg utan tvekan att föredraga, även om den är förenad med större besvär och kostnader. För övrigt kan framhållas, att det i fall, då faderskapet fastställes genom avtal, kan inträffa, att mannen sedermera efter blodundersökning finnes icke kunna vara fader, i följd varav avtalet ogiltigförklaras. Att därefter med framgång föra talan mot annan kan vara praktiskt uteslutet eller i allt fall förenat med stora svårigheter.

Med den ståndpunkt de sakkunniga intagit i frågan om möjligheterna att häva presumtionen, att en svarande som haft samlag med modern under konceptionstiden skall anses som barnets fader, är det av betydelse, att om skäl föreligga för antagande att annan än svaranden är fader till barnet, blodundersökning kan verkställas även på den andre, ehuru han icke är part i rättegången. Någon skyldighet för honom att finna sig däri föreligger icke för närvarande. Enligt det av de sakkunniga framlagda förslaget till lag om blodundersökning m. m. i faderskapsmål skall emellertid sådan skyldighet införas. Med blodundersökning skall vidare enligt förslaget jämställas annan antropologisk undersökning.

De sakkunniga övergå härefter till frågan om konceptionstidens beräkning.

Någon legal konceptionstid är icke stadgad i svensk rätt utan det ankommer på domstolen att på grundval av utredningen i målet fritt pröva under vilken tid barnet kan vara avlat. Under rätt lång tid efter genomförandet av 1917 års lagstiftning torde man ha utgått från den uppfattningen, att såsom konceptionstid borde räknas den tid inom vilken det överhuvud vore tänkbart att befruktande samlag kunde ha ägt rum, oavsett om möjligheten kunde anses direkt bestyrkt av den medicinska vetenskapen. När samlag var styrkt, krävde sålunda domstolarna för att talan om faderskapets fastställande skulle ogillas, att det visades att faderskapet av särskild anledning vore uteslutet. Såsom exempel på en sådan tillämpning kan nämnas rättsfallet H 1927 s. 380, där medicinalstyrelsen och domstolarna förklarade att det icke kunde uteslutas, att barnet kunde ha avlats 308 dagar före födelsen; jfr H 1923 s. 604, 1927 s. 204, 1928 s. 208 och 1929 s. 216. I denna praxis har emellertid skett ändring genom att i flera rättsfall från senare tid framhävts, att det skall vara »utrett» att barnet kan vara avlat vid det samlag varom vore fråga; H 1934 s. 285, 1935 s. 433, 1936 s. 571, 1939 s. 160, 1940 s. 147 och 1945 s. 196. Domarna grundades på bl. a. utlåtanden av medicinalstyrelsen, i vilka anfördes att det visserligen icke kunde med visshet uteslutas att svaranden kunde vara fader till barnet men att detta dock måste anses mindre sannolikt, respektive synnerligen osannolikt eller mycket osannolikt; i rättsfallet H 1945 s. 196 hade medicinalstyrelsen endast uttalat, att det icke kunde med visshet uteslutas att barnet avlats vid samlaget i fråga. Jfr även H 1926 s. 505.

Det faller i ögonen, att den i de senare rättsfallen använda motiveringen

icke ansluter till ordalagen i lagrummet, och möjligen kan det ifrågasättas, huruvida icke den väg som domstolarna sålunda beträtt kan föra för långt. Svaret på frågan, huruvida barnet under i målet förekommande omständigheter kan vara avlat vid uppgivet samlag, är beroende på en erfarenhetssats, som domstolen har att med den medicinska sakkunskapens biträde tillämpa men som icke behöver utredas av käranden.[1] Erfarenhetssatser behöva som bekant ej bevisas. Nu är det visserligen sant, att domstolen skall själv sörja för erforderlig utredning i mål av ifrågavarande natur men, om talan ogillas på grund av bristande utredning, kan detta ej gärna uppfattas annat än såsom ett omdöme, riktat mot käranden. Frånsett den tvekan som fördenskull från formell synpunkt kan råda om lämpligheten av det skrivsätt som nu tillämpas kan möjligen även riktas kritik mot detsamma från materiell synpunkt. Det förefaller nämligen icke längre vara klart vad orden »kan hava avlats» i lagrummet skall betyda. Med härskande rättstillämpning anses det tydligen ej tillfyllest, att en tänkbar möjlighet överhuvud finnes att barnet avlats vid samlaget i fråga. Sedda i belysning av uttalanden från medicinskt håll torde domstolsavgörandena snarare få anses giva uttryck åt den uppfattningen, att den medicinska erfarenheten skall ha direkt bestyrkt möjligheten av att barnet, under i målet förekommande omständigheter, kan ha avlats så tidigt eller så sent som uppgivits. Huruvida det skall vara fullt styrkt att möjligheten i det konkreta fallet är för handen eller om det räcker med högre eller mindre grad av sannolikhet, är emellertid ovisst.

Enligt de sakkunnigas mening är ingen erinran i sak att framställa mot den ståndpunkt som intagits i rättstillämpningen, i vad man därigenom utsöndrat sådana fall då faderskapet är i hög grad osannolikt. Även på denna punkt synes det emellertid önskvärt, att lagtillämpningen erhåller bättre stöd i stadgandets ordalag. På förut anförda skäl ha de sakkunniga föreslagit, att faderskapspresumtionen skall brytas när det är uppenbart osannolikt att barnet avlats vid samlaget i fråga. Ehuru denna ändring icke direkt berör själva de positiva förutsättningarna för presumtionsregeln, torde den ha betydelse även för tillämpningen av denna regel. Därest bestämmelsen om presumtionens hävande mildras på sätt de sakkunniga föreslagit, måste nämligen anses tydligt, att ej heller vid bestämmande av konceptionstiden behöver räknas med uppenbart osannolika möjligheter. Skulle konceptionstiden utmätas så att i det konkreta fallet även uppenbart osannolika möjligheter inbegripas, vore ju svaranden berättigad att åberopa den föreslagna regeln om presumtionens hävande, då det är uppenbart osannolikt att samlaget i fråga verkat befruktande. Å andra sidan skulle genom nämnda lagändring också komma att framgå, att vid bestämmande av konceptionstiden endast uppenbart osannolika möjligheter må uteslutas.

I själva verket torde den föreslagna lagändringen medföra, att frågorna om konceptionstidens bestämmande och faderskapspresumtionens hävande icke i samma grad som nu böra bedömas såsom två från varandra skilda spörs-

---

[1] Jfr *Undén*, a. a. s. 26. *Hedrén* Sv J T 1932 s. 193 o. f. utgår också i sin kritik av 26 § LBuÄ från den äldre uppfattningen.

mål. Frågan om sannolikheten av att samlag vid viss tidpunkt i det särskilda fallet kunnat leda till befruktning är beroende ej endast av barnets utvecklingsgrad vid födelsen. Hänsyn måste tagas även till andra omständigheter, såsom om det är utrett eller antagligt att modern haft samlag även med andra. Från annan synpunkt sett kan det sägas, att det tvivel om faderskapet, som i och för sig kan uppstå genom att samlaget infallit nära ena yttergränsen av konceptionstiden, kan i förening med andra omständigheter, som göra det mindre troligt att svaranden är fader till barnet, medföra att det måste anses uppenbart osannolikt att barnet avlats vid samlaget i fråga. En tillämpning som i viss mån sammansmälter presumtionsregeln och bestämmelsen om förutsättningarna för presumtionens hävande skulle ha varit förenad med avsevärda svårigheter med hittills gällande processuella regler i faderskapsmål. Enligt de sakkunnigas förslag skall emellertid den nuvarande normerade partseden i faderskapsmål icke bibehållas. Moderns och den utpekade mannens uppgifter skola i stället, där så erfordras, delgivas domstolen vid ett fritt förhör under vittnesansvar. Härav följer att domstolarna icke, såsom nu i stor utsträckning är fallet, behöva före meddelandet av slutligt utslag i samband med formuleringen av ett edstema taga ståndpunkt till frågan om konceptionstidens längd. Med de sakkunnigas förslag behöver frågan om konceptionstiden ej prövas förrän i det slutliga utslaget. I detta kan domstolen alltså med ledning av samtliga omständigheter bedöma, huruvida det kan anses uppenbart osannolikt att den som visats ha haft samlag med modern å viss tid är fader till barnet.

När fråga är om äktenskaplig börd, torde förutsättningarna för ett motsvarande enhetligt bedömande av spörsmålen om konceptionstidens bestämmande och faderskapspresumtionens hävande icke vara desamma. Presumtionen, att den som under konceptionstiden haft samlag med modern till barn utom äktenskap är barnets fader, motsvaras med avseende å frågan om äktenskaplig börd av den i 1 kap. 1 § av förslaget upptagna regeln, att barn, som födes under äktenskapet eller å sådan tid efter dess upplösning att det kan vara avlat dessförinnan, har sådan börd. Då barn, som föttts *efter* äktenskapets upplösning, enligt bestämmelserna i 2 kap. 1 § i förslaget önskar få fastslaget att bördspresumtionen äger tillämpning å barnet, måste tydligen konceptionstidens längd bedömas utan samband med spörsmålet om förutsättningarna för bördspresumtionens hävande äro för handen. Det är vidare att märka, att bestämmelserna om hävande av äktenskaplig börd i 2 kap. 2—5 §§ äga tillämpning endast när presumtionen om äktenskaplig börd gäller. Det ligger i sakens natur, att konceptionstiden i fall som nu avses bör utmätas så, att äktenskaplig börd icke annat än i uppenbara fall anses utesluten på grund av den tid som förflutit från det äktenskapet upplöstes. Å andra sidan måste beaktas, att vid bedömning enligt 2 kap. 5 § av frågan om presumtionens hävande den omständigheten, att endast en ringa del av den längsta tänkbara konceptionstiden infallit under tiden för äktenskapets bestånd, kan i viss mån medverka till att göra den äkta mannens faderskap mindre sannolikt. Motsvarande gäller, då frågan om konceptionstidens längd är av avgörande betydelse i mål om hävande av äktenskaplig börd för barn som föttts *under* äktenskapet.

I samband med behandlingen av 2 kap. ha de sakkunniga framhållit, att förslaget i fråga om fastställande av faderskap till barn utom äktenskap icke reglerade de fall, då befruktning åstadkommits på konstlad väg, utan att dylika fall finge avgöras av rättstillämpningen utan stöd av särskilda lagregler. Enligt de sakkunnigas mening gäller, att om moder till barn utom äktenskap blivit havande medelst konstgjord befruktning, den man som möjliggjort befruktningen icke enbart på den grund kan anses som fader i rättslig mening med därav följande förpliktelser. Ha parterna avsett, att sådana förpliktelser skulle uppkomma — såsom om de varit oförmögna att fullborda samlag — bör emellertid faderskap i rättslig mening anses föreligga. Även i andra fall kan det med hänsyn till omständigheterna tänkas, att konstgjord befruktning grundar faderskap i rättslig mening.

Beträffande de särskilda paragraferna i nu ifrågavarande kapitel må framhållas följande.

1 §.

I överensstämmelse med 21 § LBuÄ stadgas i första stycket av denna paragraf, att talan om faderskap till barn utom äktenskap skall anhängiggöras genom stämning å mannen. Är mannen död gäller nu enligt 34 § LBuÄ att hans arvingar skola instämmas. I detta hänseende hänvisar förslaget till vad som stadgas under 2 kap. 1 §. Detta lagrum ger även anvisning, hur det skall förfaras för den händelse att mannen jämte maka efterlämnat skyldemän såsom sekundosuccessorer.

Andra stycket i förslaget ersätter 21 § andra stycket LBuÄ.

Bestämmelserna i förslaget omfatta icke talan om underhåll. Det torde emellertid vara självfallet, att sådan talan måste följa samma regel som talan om faderskapet, dock att talan om underhåll skall, där mannen är död, riktas mot dödsboet och alltså icke mot arvingarna.

2 §.

Beträffande denna paragraf som ersätter 26 § LBuÄ hänvisas till den inledande framställningen under förevarande kapitel.

3 §.

Första stycket har sin motsvarighet i 21 § LBuÄ.

I 35 § LBuÄ är stadgad en viss preskriptionstid för anställande av talan om barns förklarande för trolovningsbarn. Bestämmelsen, som tillkom under riksdagsbehandlingen av förslaget till lagstiftning om utomäktenskapliga barn, avsåg enligt motiveringen till densamma bl. a. att förebygga de skadliga följder, som särskilt om fadern bildat familj skulle uppstå, därest barnet i en avlägsen framtid, måhända först efter faderns död, skulle förklaras för trolovningsbarn och alltså äga taga arv efter honom. Enligt de sakkunnigas åsikt föreligger emellertid knappast tillräcklig anledning att bibehålla en sådan preskriptionsbestämmelse. Det synes nämligen mindre tilltalande, att av hänsyn till fadern eller hans familj resa formella hinder mot att barnets egenskap av trolovningsbarn må kunna fastställas. Framhållas må, att talan om fastställande av *faderskapet* icke är underkastad något preskrip-

tionsstadgande. På grund av det sagda har någon mot 35 § LBuÄ svarande bestämmelse icke upptagits i förslaget. Har talerätten i följd av det nuvarande stadgandet vid föräldrabalkens ikraftträdande redan gått förlorad, torde emellertid därvid böra förbliva. En övergångsbestämmelse av dylik innebörd har upptagits under 4 § i de sakkunnigas förslag till lag om införande av föräldrabalken.

4 §.

Enligt 20 § LBuÄ kan faderskapet till barn utom äktenskap fastställas genom erkännande av faderskapet. För att erkännandet skall konstituera barnets rättsliga status fordras emellertid dels att erkännandet vitsordats av modern dels ock att såväl faderns erkännande som moderns vitsordande därav avgivits i viss form. I det senare hänseendet gäller enligt lagrummet, att erkännandet jämte moderns vitsord skall ha skett antingen inför vederbörande kyrkobokförare eller i vittnes närvaro inför landsfiskal eller notarius publicus eller ock genom avtal om underhållsbidrag som avses i 9 § första stycket LBuÄ. Sistnämnda formföreskrift har i rättspraxis ansetts innefatta krav på att mannens erkännande skett genom avtal som jämväl innehållit bestämmelser om underhållsbidrag; se rättsfallet H 1946 s. 169.[1] Enligt de sakkunnigas åsikt bör emellertid ett erkännande, som givits i den form som fordras för att avtal om underhåll skall bliva bindande mot den underhållsberättigade, tillerkännas verkan med avseende å barnets status, även om avtal om underhållsbidrag ej träffats. Paragrafen har avfattats i enlighet härmed.

I detta sammanhang vilja de sakkunniga erinra, att Högsta domstolen i rättsfallet H 1940 s. 379 ansett ett i skriftlig av två personer bevittnad handling givet erkännande av faderskap vara gällande, oaktat handlingen icke godkänts av barnavårdsman eller barnavårdsnämnd. Med hänsyn till att barnavårdsmannen har självständig talerätt i fråga om faderskapet torde dock böra krävas att barnavårdsmannen eller nämnden medverkat. Förslaget avser icke att utesluta, att barnafadern kan vara bunden av sitt erkännande, även om varken barnavårdsman eller nämnd medverkat, i avvaktan på att barnavårdsmannen eller nämnden fattar ståndpunkt.

Det ändrade stadgandet om faderskaps fastställande i rättegång har icke ansetts böra föranleda någon ändring i nu förevarande paragraf. Möjlighet att få erkännande ogiltigförklarat föreligger alltså, förutom på grund av tvång, förledande eller villfarelse, endast om det genom blodprov eller på annat sätt visas att den som avgivit erkännandet ej är fader. Däremot kan erkännandet icke undanröjas på den grund att faderskapet framstår som uppenbart osannolikt.

4 KAP.

Om adoption.

1—4 §§.

Dessa paragrafer motsvara 1—4 §§ LAd.

[1] Jfr å andra sidan *H. Edling:* Barnlagarna av år 1917 form. 10 (s. 187).

5 §.

Första stycket motsvarar 5 § LAd.

Andra stycket ersätter 6 § LAd. Enligt denna paragraf gäller som huvudregel, att den som är omyndig på grund av sin ålder ej må adopteras utan föräldrarnas samtycke. Är föräldrarnas äktenskap upplöst, erfordras samtycke endast av den av dem som har vårdnaden om barnet. Detsamma gäller med avseende å barn utom äktenskap. I de fall då vårdnaden om barn i äktenskap efter hemskillnad eller eljest före äktenskapets upplösning tillkommer allenast ena maken är det ej tillfyllest med dennes samtycke, utan sådant erfordras jämväl från den av föräldrarna som är utan del i vårdnaden.

I lagberedningens förslag fanns intagen en allmän bestämmelse av innehåll, att om den ene av föräldrarna var utan del i vårdnaden, hans samtycke ej erfordrades. I det till lagrådet remitterade förslaget hade stadgandet inskränkts till de fall, då makarna vunnit hemskillnad eller att äktenskapet vore upplöst eller då fråga vore om adoption av barn utom äktenskap. Häremot anförde lagrådet, att även om det kunde vara befogat att, när makar blivit i äktenskapet skilda, adoption av deras barn kunde ske utan samtycke av den av föräldrarna som ej hade vårdnaden om barnet, man dock syntes ha gått för långt, då i detta avseende hemskillnad likställts med äktenskapsskillnad. Det syntes ej vara riktigt, att adoption av makarnas barn skulle kunna ske mot den ena makens vilja innan hemskillnaden lett till äktenskapets upplösning. Lagförslaget ändrades därefter i enlighet med lagrådets uttalande.

Enligt de sakkunnigas mening bör som allmän regel gälla, att samtycke till adoption erfordras endast av den av föräldrarna som har vårdnaden om barnet. De sakkunniga finna det visserligen naturligt, att adoption av barn i äktenskap, så länge äktenskapet består, i regel icke bör komma till stånd mot vare sig faderns eller moderns vilja. Enligt de sakkunnigas åsikt är det emellertid mindre lämpligt att under alla förhållanden fordra, att även den av makarna som är utan del i vårdnaden samtycker till adoptionen. Såsom lagberedningen framhöll kan det nämligen inträffa, att denne har mycket ringa beröring med barnet och följaktligen endast med svårighet kan bedöma frågan om adoptionens lämplighet, varjämte det kan befaras att han i vissa fall skulle begagna sig av sin vetorätt till att förskaffa sig själv obehörig fördel. Har vårdnaden på grund av föräldrarnas olämplighet eller eljest överflyttats på särskilt förordnad förmyndare, synes det böra ankomma på förmyndaren att i egenskap av vårdnadshavare lämna samtycke till adoptionen. För att fader eller moder, som är utan del i vårdnaden och vars samtycke således ej är erforderligt, skall få tillfälle att göra sina intressen gällande, synes det vara tillfyllest att stadga att envar av föräldrarna skall höras i ärendet och må föra talan mot beslutet. Bestämmelser i dessa hänseenden ha upptagits i 20 kap. 7 och 9 §§. Tydligt är att domstolen måste taga största hänsyn även till vad fader eller moder, som ej har vårdnaden om barnet, har för mening i saken. Den av föräldrarna, som allenast genom provisoriskt beslut under rättegången skilts från vårdnaden, torde icke kunna anses ha blivit utan del

i vårdnaden. Sådan verkan skall alltså tillkomma endast lagakraftägande slutligt avgörande i vårdnadsfrågan.

Med den formulering som 5 § andra stycket erhållit i de sakkunnigas förslag erfordras icke några särskilda föreskrifter med tanke på äktenskapsskillnad eller för barn utom äktenskap. Det stadgande som 6 § andra stycket LAd nu innehåller för dessa fall är oklart, såtillvida att det bl. a. ej ger någon ledning, huruvida särskilt förordnad förmyndares samtycke erfordras, om det är förmyndaren som har vårdnaden om barnet (jfr H 1936 s. 276).

Det må påpekas, att om underårig, som skall adopteras, är gift och sålunda ej står under någons vårdnad, enligt förslaget erfordras samtycke av förmyndaren. Det kan ifrågasättas, om denna regel är den naturligaste, men ett sådant fall som nu nämnts är så utomordentligt sällsynt att någon särskild bestämmelse ej ansetts påkallad.

Den nuvarande regeln i 6 § LAd, att om den ene av föräldrarna är död, den andres samtycke är tillfyllest, har såsom obehövlig ansetts kunna utgå.

Tredje stycket ersätter 7 § LAd.

6 §.

Paragrafen ersätter 8 och 10 §§ LAd.

De i 9 § LAd upptagna bestämmelserna om domstolens allmänna plikt att sörja för utredningen ersättas av stadgandena i 20 kap. 7 och 37 §§ i förslaget.

7 §.

Paragrafen ersätter 18 § första stycket LAd.

Någon särskild erinran angående reglerna om arvsrätt, motsvarande den som nu finnes i 18 § andra stycket LAd, torde icke vidare vara behövlig.

8 §.

Denna paragraf motsvarar 21 § första stycket LAd.

9 §.

Ifrågavarande paragraf motsvarar 20 § första stycket samt 21 § andra stycket LAd.

10 §.

Denna paragraf ersätter 19 § LAd.

Under förarbetena till den år 1944 införda bestämmelsen i 21 § första stycket LAd, enligt vilken svårare själslig eller kroppslig defekt hos adoptivbarnet utgör anledning till adoptivförhållandets hävande, väcktes förslag även om vissa andra ändringar med avseende å bestämmelserna om hävande av adoptivförhållandet, vilka förslag dock icke upptogos till prövning i samband med lagändringen. Sålunda ifrågasattes, att förhållandet borde kunna upphöra även då adoptanten eller, i fall barnet adopterats av äkta makar, en av dem lede av obotlig sinnessjukdom. Vidare framfördes förslag, att möjlighet till förhållandets hävande borde föreligga då endera av makarna avlede och den

andre vore oförmögen att ensam handhava vårdnaden om barnet (prop. 100/1944 s. 28 o. f.). I anledning härav må erinras, att enligt gällande och av de sakkunniga under 9 § i förslaget upptagen bestämmelse adoptivförhållandet kan hävas, då detta av någon anledning är av väsentlig betydelse för barnet. I situationer av nyss berört slag torde omständigheterna mången gång vara sådana, att anledning till adoptivförhållandets hävande föreligger enligt sistnämnda bestämmelse. Att därutöver vidga möjligheterna för barnet att få förhållandet upplöst torde ej vara erforderligt för tillvaratagande av barnets berättigade intressen.

11 §.

Paragrafen ersätter 22 § LAd. Det har ej ansetts behövligt utmärka, att överenskommelse om adoptivförhållandets hävande ej äger giltighet, med mindre bägge makarna deltaga däri.

12 §.

Detta stadgande motsvarar 24 § första punkten LAd. Andra punkten har upptagits i 5 kap. 4 §.

5 KAP.

Om barnets namn.

1 §.

Enligt 1 § LBiÄ erhåller barn i äktenskap faderns släktnamn. Beträffande barn utom äktenskap gäller enligt 1 § LBuÄ som huvudregel, att barnet erhåller moderns släktnamn.

Uppsala domkapitel har i en den 19 september 1945 dagtecknad, till Kungl. Maj:t ställd skrivelse, vilken överlämnats till de sakkunniga, framhållit, att bestämmelsen i 1 § LBiÄ gällde även barn, som erhållit äktenskaplig börd genom att föräldrarna efter dess födelse ingått äktenskap med varandra. Ett utom äktenskapet fött barn, som från födelsen burit moderns släktnamn, skulle alltså, om föräldrarna sedermera inginge äktenskap med varandra, därefter bära faderns namn. Barnets samtycke till namnändringen krävdes i detta fall icke, oavsett huru gammalt barnet vore. Man kunde alltså tänka sig, att en vuxen person, som vore född utom äktenskap och bure moderns namn, genom föräldrarnas giftermål mot sin vilja berövades sitt dittillsvarande släktnamn. När fråga vore om en man, som hade hustru och barn, komme namnändringen att gälla även dem. Domkapitlet hade sig bekant att dylika fall förekommit. Med hänsyn till de olägenheter som sålunda vore förbundna med gällande lagstiftning har domkapitlet hemställt om införande i lagstiftningen av en bestämmelse av innebörd, att för ändring av barnets släktnamn genom föräldrarnas giftermål krävdes samtycke av barnet, om det fyllt aderton år.

Då barn, som legitimeras genom efterföljande äktenskap, vid legitimationen i allmänhet äro i späd ålder och alltså komma att växa upp i gemenskap med fadern, torde den verkan av legitimationen som består i att barnet erhål-

ler faderns namn regelmässigt vara till fördel för barnet. Såsom domkapitlet framhållit kunna emellertid undantagsvis inträffa fall, då legitimation äger rum först sedan barnet kommit till mogen ålder. Det är givet, att om barnet redan utträtt i förvärvslivet eller ingått äktenskap, en namnändring kan vara till avsevärd olägenhet för barnet. Även om vissa betänkligheter av principiell art skulle kunna anföras mot en lagändring, som på sätt domkapitlet ifrågasatt låter legitimationens verkan i fråga om barnets namn bliva beroende på samtycke från barnets sida om barnet nått viss ålder, torde dock övervägande skäl tala för införande av en dylik valrätt. Denna torde såsom domkapitlet föreslagit böra förefinnas endast om barnet vid legitimationen fyllt aderton år. Ingå föräldrarna äktenskap innan barnet uppnått denna ålder, torde något behov knappast föreligga att kunna frångå regeln om att barnet skall bära faderns namn. Valrätten torde böra tillkomma barnet själv, även om det fortfarande står under annans vårdnad. De sakkunniga vilja med hänsyn till det anförda föreslå, att till det nuvarande stadgandet om att barn i äktenskap erhåller faderns namn fogas en bestämmelse av innebörd, att om barnet till följd av föräldrarnas äktenskap erhållit äktenskaplig börd sedan det fyllt aderton år, barnet skall behålla det namn som tillkom det före äktenskapet, såvida icke barnet förklarar sig vilja bära faderns namn. Dessa bestämmelser ha i förslaget upptagits som 1 § i förevarande kapitel.

2 §.

Såsom förut nämnts gäller enligt 1 § LBuÄ som huvudregel, att barn utom äktenskap erhåller moderns släktnamn. Fadern, så ock, där modern är gift, hennes make må dock giva barnet sitt släktnamn. Till sådan ändring av namn erfordras samtycke av den som har vårdnaden om barnet, där detta är under tjuguett år, och av barnet själv, om det fyllt aderton år.

Dessa stadganden överensstämma med lagberedningens förslag i ämnet. Under riksdagsbehandlingen av den på grundval av beredningens förslag utarbetade propositionen väcktes i motioner förslag om att barn utom äktenskap skulle äga rätt att bära faderns släktnamn. Dessa motioner samlade majoritet inom andra kammaren men efter företagen sammanjämkning erhöllo bestämmelserna sin nuvarande avfattning. Även efter tillkomsten av LBuÄ har i diskussionen om utomäktenskapliga barns rättsliga ställning i olika sammanhang gjorts gällande, att barnet borde vara berättigat att bära faderns namn. De sakkunniga ha i anledning härav upptagit denna fråga till förnyat övervägande. Härvid ha de sakkunniga kommit till den uppfattningen, att de skäl som vid bestämmelsernas tillkomst anfördes till stöd för desamma fortfarande äga giltighet. Man torde sålunda icke kunna bortse från, att barn utom äktenskap i allmänhet såväl faktiskt som rättsligt stå vida närmare modern än fadern. I det ojämförligt flesta antalet fall vistas barnet hos modern, som i regel även har vårdnaden om barnet och är dess förmyndare. Vid sådant förhållande måste det i allmänhet vara fördelaktigast för såväl barnet som modern att de bära samma namn. Även om barn utom äktenskap skulle erhålla arvsrätt efter fadern — vilken fråga ofta sammankopplats med spörsmålet

om barnets rätt till faderns namn — torde en sådan reform icke medföra någon väsentlig förändring i nyssnämnda faktiska förhållanden. På grund av det anförda ha de sakkunniga funnit sig icke böra föreslå någon ändring i gällande bestämmelser om det namn som barn utom äktenskap skall bära. Bestämmelserna härom ha i förslaget upptagits under förevarande paragraf.

3 §.

Denna paragraf motsvarar 1 § tredje stycket LBuÄ.

4 §.

Första stycket i denna paragraf ersätter 11 § LAd. Andra stycket motsvarar som förut nämnts 24 § andra punkten LAd.

6 KAP.

Om vårdnaden.

Några sakliga nyheter av betydelse föreslås ej under detta kapitel.

1 §.

Denna paragraf har sin motsvarighet i 2 § LBiÄ och 2 § första stycket LBuÄ. Vem vårdnaden tillkommer angives dock först i de senare paragraferna i kapitlet.

2 §.

Paragrafen ersätter, med en redaktionell jämkning, 6 § LBiÄ. I sistnämnda lagrum talas om rätten att bestämma över barnets personliga angelägenheter. I förslaget talas allenast om »vårdnaden». Någon saklig ändring avses ej härmed.

3—6 §§.

Dessa paragrafer motsvara 3—5 och 7 §§ LBiÄ.

7 §.

Socialvårdskommittén har i sitt i juli 1944 avlämnade betänkande med utredning och förslag angående revision av lagstiftningen om barnavårdsanstalter och fosterbarnsvård upptagit frågan rörande vårdnaden om fosterbarn till övervägande (SOU 1944: 34 s. 264—266). Därvid har kommittén ifrågasatt en sådan ändring av bestämmelserna om vårdnadens överflyttning, att vårdnaden må kunna fråntagas vårdnadshavaren för att hindra denne att i strid mot barnets bästa taga barnet från det fosterhem där det vistas. Denna fråga torde böra behandlas under förevarande paragraf.

Vårdnaden om barn i äktenskap kan enligt 8 § LBiÄ fråntagas fader eller moder, som gör sig skyldig till grovt missbruk eller till grov försummelse

vid vårdnadens utövande eller vilken är hemfallen åt missbruk av rusgivande medel eller för ett lastbart liv. Detsamma gäller om vårdnadshavaren för längre tid är förhindrad att deltaga i vårdnaden. Beträffande barn utom äktenskap, om vilka vårdnaden i regel tillkommer modern, gäller enligt 2 § LBuÄ, att hon kan skiljas från vårdnaden, om hon finnes ej vara lämplig förese barnet.

Enligt gällande rätt medför den omständigheten, att barnet erhåller vård och fostran hos annan än den lagbestämda vårdnadshavaren icke någon förändring beträffande den rättsliga vårdnaden. Detsamma är förhållandet, då enligt beslut av barnavårdsnämnd barnet skilts från föräldrahemmet eller då det intagits i straff- eller tvångsuppfostringsanstalt. Har särskilt beslut om vårdnadens överflyttning icke meddelats, återfår alltså vårdnadshavaren den fulla vårdnaden i den mån de av de faktiska förhållandena betingade inskränkningarna däri bortfalla. I vårdnaden ingår befogenhet att bestämma barnets vistelseort. Har barn överlämnats till fosterhem, äger följaktligen vårdnadshavaren när som helst återtaga detsamma, såframt barnet icke omhändertagits för skyddsuppfostran, i vilket fall det beror på barnavårdsnämnden eller skyddshemsstyrelsen när vårdnadshavaren ånyo skall kunna utöva sina rättigheter.

Socialvårdskommittén har framhållit, att det otvivelaktigt ej sällan förekomme att den lagbestämda vårdnadshavaren begagnade sin rätt att taga barnet från fosterhemmet utan hänsyn till att det vore till barnets bästa, att det finge kvarbliva där; och har kommittén härom vidare anfört följande.

Understundom förekommer ett dylikt skiljande från fosterhemmet under omständigheter, som måste betraktas som upprörande. I den mån de legala förutsättningarna för vårdnadens överflyttning eller barnets omhändertagande för skyddsuppfostran äro för handen, kan visserligen en förflyttning av barnet förhindras, men erfarenheten visar, att man genom dylika åtgärder icke alltid kan tillgodose barnets intressen. I och för sig kan en förflyttning till föräldrahemmet från ett fosterhem, där barnet under en följd av år erhållit en kärleksfull vård och fostran och med vilket barnet vuxit samman, innebära en stark påfrestning å barnet, även om någon egentlig anmärkning icke kan riktas mot förhållandena i föräldrahemmet. Än vanskligare blir förflyttningen från ett sådant fosterhem, då föräldrahemmet, utan att vara direkt undermåligt, icke erbjuder en så tillfredsställande miljö för barnet som önskvärt vore, eller då föräldrarnas motiv för förflyttningen i ett eller annat avseende äro tvivelaktiga. Ofta är det visserligen föräldrarnas eller den ensamstående moderns kärlek till barnet, som ligger bakom en önskan att få det tillbaka, då förändrade omständigheter nu medgiva detta, men i andra fall äro motiven mer eller mindre utpräglat ekonomiska. Det förekommer t. ex. understundom, att en mor till ett i fosterhem utackorderat barn utom äktenskap, vilken sedermera gift sig och fått nya barn, tager till sig fosterbarnet, när detta kommit i tonåren, för att få hjälp i hushållet, eller att styvfadern framtvingar en dylik förflyttning av barnet för att slippa betala fosterlega. I vissa fall torde fosterbarn ha tagits tillbaka huvudsakligen av den anledningen att modern vill erhålla för barnet utgående bidragsförskott. Exempel har heller icke saknats på fall, där motivet för föräldrarna varit en önskan att bli berättigade till hyresbidrag i s. k. barnrikehus.

Socialvårdskommittén har slutligen uttalat, att erfarenheterna tydligt gåve vid handen, att en viss inskränkning borde ske av vårdnadshavarens rätt att

förflytta barn, som överlämnats till fosterhem. Utan att framlägga något eget förslag till frågans lösning har kommittén framhållit, att man härvid hade att välja mellan två vägar, nämligen antingen att införa ändrade regler angående överflyttande av den rättsliga vårdnaden eller ock att inskränka vårdnadshavarens faktiska möjlighet att utöva vårdnadsbefogenheterna genom en utvidgning av institutet skyddsuppfostran.

Den av socialvårdskommittén berörda frågan är uppenbarligen förtjänt av den största uppmärksamhet. Såsom kommittén framhållit kan det tydligen mången gång innebära en svår påfrestning för barnet att förflyttas från ett fosterhem, där det under en längre tid åtnjutit kärleksfull vård. Framför allt torde detta vara fallet, om vårdnadshavarens önskan att återtaga barnet icke i främsta rummet har sin orsak i omsorg för barnet utan beror på egoistiska bevekelsegrunder av ett eller annat slag. Å andra sidan måste även beaktas, att det i regel torde vara för barnet lyckligast att få växa upp hos sina naturliga föräldrar eller en av dem. Det är en utomordentligt svår och grannlaga uppgift att avgöra, i vilka fall det är med barnets sanna bästa mest förenligt att det får kvarbliva i fosterhemmet i stället för att erhålla vård och fostran hos föräldrarna eller den ena av dem. Givet är att ett sådant avgörande icke kan träffas med enbart den synpunkten för ögonen, att barnet kan erhålla bättre villkor i ekonomiskt hänseende på det ena än på det andra stället.

I syfte att hindra fader eller moder att i strid mot barnets bästa taga barnet ifrån det fosterhem där det vistas har socialvårdskommittén som förut nämnts ifrågasatt, att vårdnaden om barnet — och därmed även rätten att bestämma barnets vistelseort — skulle kunna fråntagas den legale vårdnadshavaren. I vissa fall kunna tydligen omständigheterna vara sådana, att förutsättningarna för vårdnadshavarens skiljande från vårdnaden på grund av olämplighet redan enligt gällande bestämmelser äro för handen. Att vidga möjligheterna till vårdnadens överflyttning så, att även i andra fall vårdnaden må kunna fråntagas den lagbestämde vårdnadshavaren synes emellertid ägnat att väcka betänkligheter. Faderns och moderns rätt och plikt att sörja för barnets person är djupt rotad i den mänskliga naturen och en överflyttning av vårdnaden innebär en genomgripande förändring av förhållandet till barnet. Härtill kommer, att en ändring beträffande den rättsliga vårdnaden icke gärna bör vidtagas utan att orsaken kan sägas vara av varaktig natur. Då en förflyttning från fosterhemmet framstår såsom mindre lämplig för barnet, torde emellertid anledningen härtill mången gång vara av övergående natur. De skäl som tala för att barnet kvarbliver i fosterhemmet torde nämligen i nu avsedda fall ofta ha sin grund i att vårdnadshavaren saknar ekonomisk eller faktisk möjlighet att i sitt eget hem bereda barnet tillfredsställande fostran och vård. Möjligheterna härtill kunna tydligen förändras. Även förhållandena i fosterhemmet kunna undergå förändringar, vilka medföra att det ej längre framstår som lämpligare för barnet att fostras där än i föräldrahemmet. Någon säkerhet finnes ej för att

fosterföräldrarna vilja låta barnet stanna i fosterhemmet under hela uppväxttiden. Rättslig skyldighet härtill torde nämligen i regel icke förefinnas. Överhuvud måste beaktas, att något samband av familjerättslig art icke består mellan fosterföräldrarna och barnet. Om vårdnaden skulle fråntagas de naturliga föräldrarna samt — vilket i så fall låge nära till hands — tilläggas fosterföräldrarna, komme likväl underhållsskyldigheten mot barnet att fortfarande åvila de förra. Skulle fosterföräldrarna däremot vilja åtaga sig försörjningsbördan, torde i regel förutsättningarna för adoption föreligga. Med hänsyn till det anförda finna de sakkunniga knappast tillrådligt att i syfte att hindra en olämplig förflyttning av barn från fosterhem vidga möjligheterna att företaga en så ingripande åtgärd som att skilja föräldrarna eller den ene av dem från vårdnaden.

Genom lagstiftningen om den offentliga barnavården har det allmänna erhållit omfattande befogenheter att ingripa mot föräldrar som åsidosätta sin vårdnadsplikt. Enligt bestämmelserna i lagen om samhällets barnavård kunna barn, även i strid mot faderns eller moderns vilja, efter beslut av barnavårdsnämnd omhändertagas för skyddsuppfostran, varvid barnet genom barnavårdsnämndens försorg skall beredas erforderlig vård och fostran. Så länge förordnandet om skyddsuppfostran är gällande äger vårdnadshavaren icke återtaga barnet från det fosterhem, där barnet är utackorderat. Då således redan nu finnes möjlighet att i vissa fall sätta den i vårdnaden ingående befogenheten att bestämma barnets vistelseort ur kraft, synes det naturligt att lösningen av det föreliggande spörsmålet att hindra en olämplig förflyttning av barn från fosterhem sökes genom en utvidgning av möjligheterna i detta hänseende. Socialvårdskommittén har som nämnt även pekat på denna utväg. Det synes mer tilltalande att på sådant sätt hindra en olämplig förflyttning än genom att definitivt betaga föräldrarna eller den ene av dem den rättsliga vårdnaden med alla däri ingående befogenheter.

Bestämmelserna om förutsättningarna för att vårdnaden om barn i äktenskap må fråntagas fadern eller modern ha upptagits i 7 § i förslaget, vilken i enlighet med det anförda överensstämmer med 8 § LBiÄ. Då numera barnavårdsman kan förordnas även för barn i äktenskap, har emellertid i förslaget initiativrätt till vårdnadens överflyttning tillerkänts — förutom make, allmän åklagare och barnavårdsnämnd — även barnavårdsman.

8—11 §§.

Dessa paragrafer motsvara 9—12 §§ LBiÄ.

12 §.

Paragrafen har sin motsvarighet i 12 § första stycket första punkten och tredje stycket LAd. Någon saklig ändring är icke åsyftad.

13 §.

Första punkten ersätter den i 2 § första stycket LBuÄ upptagna huvudregeln, att vårdnaden om barn utom äktenskap tillkommer modern. Andra punkten motsvarar 2 § andra stycket LBuÄ. Tredje punkten ersätter 2 § tredje stycket första punkten i samma lag. För vinnande av överensstämmelse med 7 § i förslaget har initiativrätt i fråga om vårdnadsöverflyttning uttryckligen tillerkänts fadern och barnavårdsmannen ävensom allmän åklagare och barnavårdsnämnd. Hänvisningen i fjärde punkten till 11 § i förslaget ersätter 2 § femte stycket LBuÄ. I fråga om hänvisningen till bestämmelserna i 3—5 §§ om vårdnadens innehåll saknas däremot direkt motsvarighet i gällande lag. De i LBiÄ upptagna bestämmelserna härom torde emellertid äga motsvarande tillämpning med avseende å barn utom äktenskap.[1] Det torde utan vidare vara klart, att vad i 3—5 §§ sägs om föräldrarna skall, när fråga är om barn utom äktenskap, i tillämpliga delar gälla den som har vårdnaden om barnet.

14 §.

Stadgandet har sin motsvarighet i 20 § LBiÄ men har utsträckts att gälla alla vårdnadsfrågor. Härigenom har uttryckligen fastslagits, att domstolens avgörande angående rätten för fader eller moder, som ej har vårdnaden, att träffa barnet icke utgör hinder mot förnyad prövning av samma fråga (jfr H 1923 s. 426).

7 KAP.

Om underhållsskyldighet.

Bestämmelserna i detta kapitel innehålla i förhållande till gällande lag den ändringen, att reglerna om rätt till underhåll i princip utformats lika för barn i äktenskap och för barn utom äktenskap. Vidare må framhållas, att stadgandet i 11 § LBuÄ, såvitt detta stadgande rör rätt för barn utom äktenskap att erhålla ett kapitalbelopp ur faderns kvarlåtenskap, ej upptagits i detta kapitel. Bestämmelsen, som hänger nära samman med reglerna om utomäktenskapliga barns arvsrätt, har tillsvidare överförts till promulgationslagen till föräldrabalken. I övrigt ha i sak endast smärre jämkningar vidtagits.

1 §.

Paragrafen överensstämmer med 13 § LBiÄ. Motsvarande stadgande i 3 § LBuÄ föreskriver, i första stycket, att barn utom äktenskap skall av föräldrarna njuta uppehälle och uppfostran efter vad som med avseende å båda föräldrarnas villkor må anses skäligt. Uppenbarligen skall även enligt förslaget underhållet till barn utom äktenskap bestämmas efter båda föräldrarnas villkor, ehuru det icke ansetts nödvändigt att särskilt framhålla detta i lagtexten. Med avseende å den tid under vilken underhåll skall utgå stadgas i 3 § andra stycket LBuÄ, att barnets rätt till underhåll ej upphör förrän

[1] *Undén*, a. a. s. 98 samt *Stenbeck* och *Lindhagen*, Den nya förmynderskapslagen s. 13.

barnet fyllt sexton år, ej heller senare än det fyllt aderton år, där ej barnets anlag och omständigheterna i övrigt föranleda, att barnet bör erhålla fortsatt utbildning. Denna bestämmelse om aderton år såsom den ålder, över vilken underhållsskyldigheten i allmänhet ej bör sträcka sig, saknar motsvarighet i LBiÄ och har icke heller upptagits i förslaget. Det har icke ansetts påkallat att bibehålla någon särskild bestämmelse om underhållsskyldighetens upphörande i fråga om barn utom äktenskap. Emellertid är det att märka, hurusom bestämmelsen fyller en praktisk funktion i mål om fastställande av underhållsskyldighet till sådant barn, i det att domstolen fått en anvisning som gör att underhållsskyldigheten tills vidare bör begränsas till den tidpunkt då barnet fyllt sexton eller eventuellt aderton år. För att icke domstolarnas tillämpning framdeles skall bliva alltför skiftande i detta hänseende har i 20 kap. 12 § upptagits ett stadgande, enligt vilket underhåll till barn ej bör mot den underhållsskyldiges bestridande bestämmas för tid efter det barnet fyllt aderton år, innan det kan tillförlitligen bedömas, huruvida underhållsskyldighet därefter föreligger.

2 §.

Första stycket är likalydande med 14 § LBiÄ och 4 § första stycket LBuÄ. Andra stycket i förslaget överensstämmer med 4 § andra stycket LBuÄ. Motsvarande bestämmelse i 15 § LBiÄ innehåller, att om föräldrarna leva åtskilda på grund av söndring eller efter vunnen hemskillnad eller om deras äktenskap är upplöst, den av föräldrarna som ej har vårdnaden om barnet skall vara skyldig att betala underhållsbidrag. Detta stadgande saknar bestämmelse för det fall, att föräldrarna leva tillsammans, ehuru vårdnaden tillagts ena maken enligt 8 § LBiÄ. I sådan händelse kan väl skyldighet att bidraga till »familjens underhåll» jämlikt 5 kap. 5 § giftermålsbalken åläggas den av makarna som ej har vårdnaden, om han gör sig skyldig till uppenbar försummelse av sin underhållsplikt. Det synes emellertid ej finnas någon anledning, varför ej underhållsbidrag till barnet skulle kunna åläggas honom utan att dylik försummelse konstaterats. Den i 4 § andra stycket LBuÄ upptagna bestämmelsen, att fader eller moder som ej har vårdnaden om barnet skall betala underhållsbidrag, synes därför kunna gälla även barn i äktenskap. I så fall torde man jämväl kunna undvara stadgandet i 15 § andra stycket LBiÄ, att om ingendera av föräldrarna har vårdnaden om barnet, skyldighet att betala underhållsbidrag åvilar bägge föräldrarna.

3 §.

Paragrafen motsvarar 16 § LBiÄ och 6 § LBuÄ.

4 §.

Denna paragraf ersätter lagen den 11 juni 1920 om makes underhållsskyldighet mot andra makens barn.

5 och 6 §§.

5 § i förslaget överensstämmer i sak med 13 § LAd.

6 § motsvarar 17 § LBiÄ och 8 § LBuÄ. Därvid har uttryckligen nämnts att även avtal kan medföra avsteg från lagregeln.

7 §.

Första stycket avser att ersätta 18 § första stycket första punkten LBiÄ och 9 § andra stycket LBuÄ, det sistnämnda såvitt angår förhållandet mellan föräldrar och barn. Någon saklig ändring i där angivna principer torde det nya stadgandet ej innebära. Liksom enligt gällande lag skall avtal om underhållsbidrag i princip vara bindande för den underhållsskyldige men däremot ej för den underhållsberättigade. Endast i det fall och under de särskilda förutsättningar som angivas i andra stycket kan den underhållsberättigade genom avtal bliva förhindrad att göra gällande rätt till högre bidrag än som enligt avtalet tillkommer honom. Detta undantagsstadgande avser barn utom äktenskap. Man kan ifrågasätta, huruvida tillräckliga skäl numera finnas att upptaga ett sådant stadgande. Principiellt vore det mest tilltalande att även på denna punkt jämställa barn utom äkenskap med barn i äktenskap. De sakkunniga befara emellertid, att detta skulle vålla praktiska svårigheter. Den omständigheten att avtal om underhållsbidrag blir bindande även för barnet torde göra det väsentligt lättare att ernå frivillig överenskommelse med fadern. Med hänsyn till de former som krävas för att i båda riktningarna bindande avtal skall komma till stånd torde stadgandet icke innebära någon risk för att barnets intressen åsidosättas.

Andra stycket första och tredje punkterna i förslaget ersätta 9 § första stycket första och andra punkterna LBuÄ, såvitt dessa röra underhåll till barnet. Andra stycket andra punkten i förslaget har sin motsvarighet i 2 § fjärde stycket LBuÄ. Andra stycket fjärde punkten i förslaget ersätter 10 § LBuÄ.

Tredje stycket i förslaget har sin motsvarighet i 9 § första stycket tredje punkten LBuÄ.

8 och 9 §§.

8 § första stycket har sin motsvarighet i 18 § första stycket andra punkten och 20 § LBiÄ samt 33 § första stycket LBuÄ.

Andra stycket motsvarar 33 § tredje stycket LBuÄ.

9 § i förslaget motsvarar 18 § andra stycket LBiÄ.

10 §.

Första stycket i denna paragraf motsvarar 5 § LBuÄ. Förslaget innehåller icke någon bestämmelse om att underhåll till modern skall betalas i förskott. Förordnande härom torde emellertid vid behov kunna meddelas utan uttryckligt stöd av lag.

Andra stycket ersätter 11 § första stycket LBuÄ, såvitt där stadgas rätt för modern till barn utom äktenskap att erhålla bidrag ur faderns kvarlåten-

skap. Moderns rätt är nu, efter orden, beroende av att barnet ej har arvsrätt. Någon sådan förutsättning kommer ej att gälla enligt de sakkunnigas förslag. Sannolikt innebär emellertid detta ej någon ändring i sak.

Tredje stycket har sin motsvarighet i 9, 11 och 33 §§ LBuÄ. Förslaget innebär en saklig ändring — som dock saknar praktisk betydelse — i det att nu ifrågavarande stycke hänvisar jämväl till 8 § andra stycket. Av ordalagen torde framgå, att hänvisningen till 7 § icke avser att gälla stadgandet i 7 § andra stycket sista punkten om inbetalning av engångsbelopp till barnavårdsnämnden m. m., vilket stadgande självfallet ej bör äga tillämpning å underhåll till moder.

8 KAP.

Om barnavårdsman.

Bestämmelserna i detta kapitel innebära icke någon saklig nyhet utom såvitt angår förutsättningarna för att förordna barnavårdsman för barn i äktenskap.

1 §.

Enligt 23 § LBiÄ skall barnavårdsman förordnas för barn i äktenskap, om föräldrarna på grund av söndring eller efter vunnen hemskillnad leva åtskilda, om deras äktenskap är upplöst eller om rätten jämlikt 8 § LBiÄ förordnat, att vårdnaden om barnet skall tillkomma allenast den ene av föräldrarna, dock att såsom ytterligare förutsättning gäller att antingen modern, där vårdnaden om barnet tillerkänts henne, yrkar att barnavårdsman förordnas eller ock barnavårdsnämnden av särskild anledning finner det erforderligt. Dessa bestämmelser giva ej barnavårdsnämnd befogenhet att förordna barnavårdsman i alla de fall, där så kan tänkas behövligt, t. ex. när mannen på grund av sitt arbete långa tider vistas utom riket, ehuru söndring icke råder mellan makarna. Visserligen ligger det i sakens natur, att barnavårdsman ej i onödan bör förordnas för barn i äktenskap, men med hänsyn till barnets bästa torde det vara välgrundat, att barnavårdsnämnden får möjlighet att ingripa utan att vara kringgärdad av några formella skrankor. Enligt förslaget skall därför barnavårdsman kunna förordnas för barn i äktenskap, så snart barnavårdsnämnden av särskild anledning finner det erforderligt. Härjämte stadgas i anslutning till gällande lag, att barnavårdsman städse skall förordnas, om modern ensam har vårdnaden om barnet och hon gör framställning om sådant förordnande.

I 23 § andra stycket LBiÄ meddelas föreskrifter om interimistiskt förordnande av barnavårdsman för barn i äktenskap. Härom gäller, att om modern uttagit stämning till domstol med yrkande att bliva tillerkänd vårdnaden eller framställt sådant yrkande i rättegång eller då hemskillnad eller äktenskapsskillnad sökes, barnavårdsman för barnet skall förordnas för tiden intill dess vårdnadsfrågan slutligt avgjorts, såframt modern gör framställning därom eller barnavårdsnämnden av särskild anledning finner det erforderligt.

Även detta stadgande har jämkats i förslaget. I andra stycket av förevarande

paragraf stadgas sålunda mera generellt, att om make vid domstol framställt yrkande att vårdnaden måtte tillerkännas honom, barnavårdsman skall förordnas för tiden intill dess vårdnadsfrågan slutligt avgjorts, såframt endera parten gör framställning därom eller barnavårdsnämnden av särskild anledning finner det erforderligt.

2 §.

Denna paragraf i förslaget har sin motsvarighet i 13 a § LAd.

3 §.

Enligt denna paragraf i förslaget skall liksom enligt 13 § LBuÄ barnavårdsman förordnas för varje barn utom äktenskap.

4 §.

Stadgandet ersätter 25 § LBiÄ och 14 § andra stycket LBuÄ, därvid orden »församling» och »kyrkobokförd» för att åstadkomma bättre överensstämmelse med 1924 års barnavårdslag utbytts mot »kommun» och »mantalsskriven». Det må vidare framhållas, att enligt 14 § andra stycket LBuÄ skall förordnande av barnavårdsman för barn utom äktenskap meddelas av barnavårdsnämnden i den församling, där *modern* än kyrkobokförd eller, om hon ej är i riket kyrkobokförd, där hon vistas. Enligt förslaget skall förordnandet meddelas av barnavårdsnämnden i den kommun, där *den som har vårdnaden* är mantalsskriven, eller, om han ej är mantalsskriven i riket, av barnavårdsnämnden i den kommun där vårdnadshavaren vistas.

5—7 §§.

5 § första stycket motsvarar 14 § första stycket LBuÄ, därvid liksom i 4 § orden »församling» och »kyrkobokförd» utbytts mot »kommun» och »mantalsskriven». Vidare har uttrycket »husbondfolk» ersatts med »arbetsgivare». Andra stycket har sin motsvarighet i 14 § andra stycket LBuÄ.

6 § första stycket utgör en sammanfattning av barnavårdsmans åligganden enligt 24 § första stycket LBiÄ och 13 § första stycket LBuÄ. Andra stycket ersätter 24 § andra stycket LBiÄ och 13 § andra stycket LBuÄ.

7 § ersätter 26 § LBiÄ och 15 § LBuÄ. Då behov av barnavårdsman i vissa fall kan vara för handen även någon tid efter det barnet fyllt aderton år, har i förslaget upptagits en ny bestämmelse av innehåll, att om särskild anledning därtill föreligger, barnavårdsnämnden äger förlänga uppdraget att vara barnavårdsman till dess barnet fyllt tjuguett år.

8—11 §§.

Dessa paragrafer ersätta 16—19 §§ LBuÄ och 27 § LBiÄ.

9 KAP.

Om underårigs omyndighet.

Detta kapitel avser att utreda verkningarna av underårigs omyndighet. Om underårigs rätt att ingå arbetsavtal ha dock bestämmelser upptagits i 6 kap.

1 § avser att ersätta 1 kap. 1 § samt 5 kap. 1 och 7 §§ FL, såvitt rör underårig.

2 § ersätter 5 kap. 2 § FL.

3—7 §§ motsvara 5 kap. 4—6, 8 och 9 §§ FL, såvitt dessa lagrum röra underårig.

10 KAP.

Om omyndighet på grund av rättens beslut.

Nu ifrågavarande kapitel avser att angiva förutsättningarna för omyndigförklaring och verkningarna därav.

1 och 2 §§ motsvara 1 kap. 2 och 3 §§ FL.

3 § motsvarar 5 kap. 1 och 7 §§ FL, såvitt dessa lagrum angå omyndigförklarad.

4 § ersätter 5 kap. 3 § FL.

5 § motsvarar 5 kap. 4 § FL, såvitt denna rör omyndigförklarad.

6 och 7 §§ ersätta 5 kap. 5, 6, 8 och 9 §§ FL, såvitt dessa angå omyndigförklarad.

8 § motsvarar 1 kap. 4 § FL.

11 KAP.

Om förmyndare.

Liksom enligt förut gällande rätt uppställer FL som huvudregel, att fadern är legal förmyndare för underårigt barn i äktenskap. Vid hans död övergår förmynderskapet på modern utan att därför erfordras något särskilt beslut av myndighet. Detsamma gäller, när fadern på grund av omyndighet icke själv kan vara förmyndare eller om han av särskild anledning entledigas från förmynderskapet. Går föräldrarnas äktenskap åter eller vinna de hemskillnad eller äktenskapsskillnad, skall den vara barnets förmyndare, som skall ha vårdnaden om barnet. Förordnas eljest att vårdnaden skall tillkomma allenast den ene av föräldrarna, skall han även vara förmyndare.

Under förarbetena till gällande lag övervägdes att som huvudregel stadga, att föräldrarna gemensamt skulle vara förmyndare för underårigt barn i äktenskap. Denna lösning, vilken förordades bl. a. i en inom riksdagen väckt motion, avvisades emellertid, huvudsakligen av det skälet, att det ansågs vara förenat med stora praktiska svårigheter, om föräldrarna endast i förening skulle kunna fullgöra med förmynderskapet förknippade funktioner. Man kunde nämligen, framhölls det, knappast låta bero vid en meningsskiljaktighet mellan föräldrarna såsom samförmyndare. I fråga om förvaltningen av barnets egendom måste med nödvändighet ett avgörande komma till stånd, såframt icke dess intressen skulle sättas i fara. Det vore emellertid förenat med uppenbara olägenheter att för slitande av meningsskiljaktigheter mellan föräldrarna hänvisa dem att inför offentlig myndighet tvista angående handhavandet av barnets angelägenheter.

Även enligt de sakkunnigas åsikt måste de skäl som sålunda tala mot en

ordning, enligt vilken förmynderskapet utövas av föräldrarna i förening, tillmätas stor vikt. Vårdnaden eller rätten att bestämma över barnets personliga angelägenheter tillerkännes visserligen enligt gällande lag bägge föräldrarna i förening utan att någon särskild regel gives för det fall att delade meningar angående barnets vård och utbildning förefinnas mellan föräldrarna, i följd varav åt dem själva överlämnas att liksom vid andra meningsskiljaktigheter mellan makar söka sammanjämka dessa. När fråga är om förmynderskapet, som innefattar rätten att förvalta barnets egendom och att i frågor rörande egendomen representera barnet utåt, torde det emellertid vara mera vanskligt att lämna frågan, hur det skall förfaras vid oenighet mellan föräldrarna, helt oreglerad. Skola föräldrarna gemensamt handhava förmynderskapet, torde alltså knappast kunna undvikas att vid meningsskiljaktighet mellan dem låta ett avgörande komma till stånd genom beslut av myndighet eller annan. Tydligt är att vissa olägenheter äro förbundna med en sådan ordning, även om dessa enligt de sakkunnigas mening icke i och för sig kunna anses avgörande. För ett bibehållande av nuvarande lagregel talar vidare, att även om meningsskiljaktighet icke råder, praktiska olägenheter kunna följa av att varje förvaltningsangelägenhet måste ombesörjas av föräldrarna i förening. Å andra sidan kunna åtskilliga skäl åberopas till förmån för den ståndpunkten, att båda makarna, liksom fallet är med avseende å vårdnaden om barnet, böra handhava förmynderskapet gemensamt. Härför talar främst det skälet, att makarna med en sådan ordning ernå full likställighet även i detta hänseende. En ändring av den innebörden att båda föräldrarna städse skola vara lagbestämda förmyndare torde emellertid medföra så betydande återverkningar på förmynderskapslagstiftningen i övrigt att den faller utom ramen för det åt de sakkunniga meddelade uppdraget. Härtill kommer, att mera betydelsefulla avvikelser från FL, som tillkommit efter samarbete med Danmark och Norge, icke böra ske utan samråd med representanter för dessa länder. Däremot anse de sakkunniga hinder icke möta att i detta sammanhang till prövning upptaga spörsmålet, om icke — med bibehållande i princip av det nuvarande systemet — vissa jämkningar kunna vara påkallade i gällande rätt i syfte att bättre än för närvarande tillgodose moderns anspråk på medbestämmanderätt över barnets ekonomiska förhållanden.

Moderns möjligheter att, ensam eller i förening med fadern, få utöva med förmynderskapet förenade befogenheter för underårigt barn i äktenskap, om vilket vårdnaden tillkommer föräldrarna gemensamt, äro enligt gällande lag synnerligen snävt begränsade. På sätt förut nämnts inträder modern i faderns ställe såsom legal förmyndare endast om fadern på grund av omyndighet icke själv kan vara förmyndare eller om han entledigas från förmynderskapet. För entledigande av fadern fordras emellertid starka skäl. Jämlikt 2 kap. 9 § FL kan förmyndare, legal eller särskilt förordnad sådan, entledigas allenast om han gör sig skyldig till missbruk eller försummelse vid utövandet av sin befattning eller om han av annan orsak finnes icke längre lämplig att inneha förmynderskapet. Såsom lagberedningen i sin motivering

till denna bestämmelse framhöll kan entledigande på grund av detta stadgande icke komma till stånd enbart därför att en lämpligare person finnes att tillgå, utan för entledigande förutsättes, att den som bekläder förmynderskapet finnes icke fylla det mått i fråga om lämplighet som i det särskilda fallet bör uppställas. Enligt uttalande av beredningen måste större krav på bevisning om bristande lämplighet ställas, då fråga är om entledigande av legal förmyndare än när det gäller en förordnad förmyndare. När förutsättningarna för ett entledigande av fadern såsom legal förmyndare icke äro för handen men fadern likväl icke lämpligen bör ensam handhava förmynderskapet, kan dock enligt 2 kap. 7 § andra stycket FL jämte honom annan förmyndare förordnas. Även om något lagligt hinder icke torde föreligga att i enlighet med denna bestämmelse förordna modern till medförmyndare vid faderns sida, torde detta dock endast i undantagsfall ha kommit i fråga.

Enligt de sakkunnigas åsikt kan det icke anses tillfredsställande, att modern — frånsett de fall då vårdnaden tillerkänts henne ensam — sålunda är praktiskt taget utesluten från möjligheten att deltaga i utövningen av de med förmynderskapet förenade funktionerna, även om hon är lika skickad eller lämpligare än fadern att handhava barnets ekonomiska angelägenheter. Särskilt om barnets tillgångar härröra från moderns släkt, kan det framstå som naturligt att hon också får deltaga i förvaltningen av dem.

Ett sätt att lösa det föreliggande spörsmålet vore att vidga möjligheterna för modern att träda i faderns ställe såsom ensam förmyndare. En sådan lösning förutsätter, att fadern skulle kunna entledigas från förmynderskapet ej endast, såsom nu är fallet, på grund av bristande lämplighet utan även om modern finnes mera skickad än fadern att bekläda förmynderskapet. Denna utväg synes emellertid mindre lämplig. Att skilja fadern från förmynderskapet innebär en uppseendeväckande åtgärd, som uppenbarligen icke bör tillgripas utan vägande skäl. Även om fadern inser, att modern lämpligen bör få tillträda förmynderskapet, skulle han säkerligen ofta motsätta sig att bliva formligen entledigad därifrån. Enligt de sakkunnigas mening bör man i stället söka tillgodose moderns anspråk på inflytande över barnets ekonomiska förhållanden genom att vidga möjligheterna för henne att förordnas till medförmyndare jämte fadern.

De sakkunniga vilja fördenskull föreslå, att till det nuvarande stadgandet om förordnande av förmyndare vid sidan av legal förmyndare fogas en bestämmelse av innebörd, att modern, om hon begär det och så finnes lämpligt, skall förordnas till förmyndare jämte fadern. Det kunde ifrågasättas, att göra moderns rätt att förordnas till medförmyndare beroende av att moderns eller barnets intresse kräver en dylik åtgärd eller att eljest särskild anledning därtill föreligger. Något dylikt villkor synes dock knappast böra uppställas utan modern bör kunna förordnas till medförmyndare så snart en sådan åtgärd av en eller annan anledning framstår såsom lämplig.

Såsom förut anförts följa vissa olägenheter av att förmynderskapet tillkommer båda föräldrarna i förening. En anordning med flera förmyndare vid sidan av varandra innebär nämligen alltid en mera invecklad förvalt-

ningsorganisation, och i fall av oenighet mellan förmyndarna måste beslut komma till stånd genom en utomståendes medverkan. För allmänheten kan det också vara till visst men att det kan inträffa att fadern ej är ensam förmyndare. Härav kan emellanåt uppkomma rättsförlust. De sakkunniga anse emellertid, att dessa olägenheter icke äro av den betydelse att de böra hindra genomförandet av de sakkunnigas förslag om rätt för modern att förordnas till förmyndare vid faderns sida. Sådant förordnande torde i praktiken komma att påkallas endast i de jämförelsevis fåtaliga fall, då särskilda skäl tala för att modern får inflytande över barnets ekonomiska angelägenheter. Man torde kunna förutsätta, att de praktiska olägenheter, som följa av att varje förvaltningsangelägenhet måste ombesörjas av föräldrarna i förening, tagas i beräkning innan förordnande begäres. Om så erfordras, kan för övrigt rätten enligt 13 kap. 8 § första stycket i förslaget fördela förmyndares befogenheter med avseende å barnets tillgångar mellan föräldrarna. Vad angår frågan, huru det i andra fall skall förfaras vid meningsskiljaktighet mellan föräldrarna, torde anledning saknas att frångå vad gällande lag stadgar för det fall att samförmyndare ej kunna enas i ärende rörande förmynderskapet. Vid oenighet torde alltså, i enlighet med bestämmelsen i 13 kap. 8 § tredje stycket, böra gälla den mening, som överförmyndaren finner sig kunna biträda.

I övrigt ha i förevarande kapitel icke föreslagits några sakliga ändringar. 1 § första och andra styckena överensstämma med motsvarande stycken i 2 kap. 1 § FL. Tredje stycket har sin motsvarighet i 12 § andra och tredje styckena LAd. Genom hänvisningen i detta stycke kommer den föreslagna nya bestämmelsen om förordnande av modern till faderns medförmyndare att äga motsvarande tillämpning, när någon adopterats av makar eller ena maken adopterat den andres barn.

2—6 §§ i förevarande kapitel äro lika med 2—6 §§ i 2 kap. FL. 7 § motsvarar 2 kap. 7 § FL med tillägg av den föreslagna bestämmelsen om rätt för modern att förordnas till förmyndare vid faderns sida. 8—10 §§ äro lika med 8—10 §§ i 2 kap. FL. 11 § i förslaget har tillagts med hänsyn till att 3 kap. FL upptagits först såsom 19 kap. i förslaget.

12 KAP.

Om inskrivning av förmynderskap.

Detta kapitel motsvarar med vissa jämkningar av huvudsakligen redaktionell innebörd 4 kap. FL.

1—4 och 6 §§ i förslaget motsvara 2—6 §§ i 4 kap. FL. I 1 § i förslaget har dock vidtagits en saklig ändring. Sålunda stadgas för det fall att den underåriges fader eller moder avlider, att förmynderskapet skall inskrivas, om fadern eller modern var förmyndare, under det att enligt gällande lag förmynderskapet skall, när fadern avlider, inskrivas, om den underårige är arvsberättigad, samt när modern avlider, utan något särskilt villkor. Det har

synts onödigt, att faderns eller moderns död i och för sig skall föranleda inskrivning. Efterlämnar den avlidne egendom, som den underårige skall ärva, föranleder detta enligt följande bestämmelser i paragrafen, att förmynderskapet skall inskrivas.

5 § i förslaget ersätter 4 kap. 1 § FL, dock att redan i 11 kap. 11 § angivits, att rätten har att utöva tillsyn över förmyndares förvaltning, och att bestämmelsen om att rätten skall vaka över överförmyndaren flyttats till 19 kap. 14 §.

13 KAP.

Allmänna bestämmelser om förmyndares plikter.

Detta kapitel ersätter 6 kap. FL, därvid bestämmelserna i 6 kap. 3 § första stycket FL utbytts mot en hänvisning till 6 kap. i förslaget.

14 KAP.

Om vård av omyndigs rätt i oskiftat bo.

Kapitlet motsvarar 7 kap. FL. I kapitlet har vidtagits den ändringen, att 8 § andra stycket jämkats i anslutning till nu gällande bestämmelser i 10 kap. 4 § samt 11 kap. 20 och 23 §§ giftermålsbalken, enligt vilka vid återgång av äktenskap, hemskillnad eller äktenskapsskillnad boupptecknin behöver upprättas endast då så yrkas av make eller borgenär. Förmyndaren för den omyndige maken har enligt dessa bestämmelser möjlighet, att om den andre maken skulle vägra att medverka vid upprättande av boupptecknin, hos rätten begära förordnande av särskild boupptecknin förrättare. Därjämte har, i anledning av det i 11 kap. 7 § tredje stycket i förslaget upptagna stadgandet, en följdändring vidtagits i 11 § andra stycket av förevarande kapitel. Motsvarande ändring har även skett i 15 kap. 19 § andra stycket.

15 KAP.

Om förmyndares förvaltning av omyndigs egendom.

Kapitlet motsvarar 8 kap. FL. Nuvarande 11 a § i 8 kap. har betecknats 12 §, i följd varav följande paragrafer omnumrerats.

Vad angår 17 § i förevarande kapitel må framhållas, att då efter nya rättegångsbalkens ikraftträdande rätten även på landet förutsättes alltid vara tillgänglig, den i motsvarande paragraf i FL upptagna särregeln för det fall att ärendet hör till häradsrätt utgått i förslaget.

16 KAP.

Om förmyndares redovisningsskyldighet.

Detta kapitel motsvarar 9 kap. FL.

Vad angår 3 § i detta kapitel vilja de sakkunniga framhålla, att fråga om edgång enligt detta lagrum torde böra behandlas som ett ärende och icke

som ett rättegångsmål. Frågor om avläggande av boupptecknings ed — vilka i likhet med edgång av nyss angivet slag avse fullgörande av en bevisprestation utan samband med rättegång — behandlas visserligen för närvarande såsom rättegångsmål och någon ändring häri är icke avsedd att inträda vid processreformens genomförande (jfr SOU 1944: 10 s. 93). I dessa fall föreligger emellertid i allmänhet ett klart partsförhållande, medan edgång enligt nu förevarande bestämmelse kan åläggas även om något särskilt yrkande därom icke framställts.

17 KAP.

Om tillsyn över förmyndares förvaltning.

Kapitlet motsvarar 10 kap. FL.

18 KAP.

Om god man.

Detta kapitel ersätter 11 kap. FL. Bestämmelserna i andra och tredje styckena i 11 kap. 6 § FL ha emellertid intagits i 19 kap. 11 och 12 §§. Vidare är att märka, hurusom 8 § gällande lag hänvisar jämväl till 5 kap. FL. Förslaget upptager icke någon hänvisning till 9 och 10 kap., som ersätta 5 kap. FL. Detta torde dock icke innebära någon saklig ändring. Hänvisningen till nämnda kapitel torde nämligen strängt taget vara överflödig och kan möjligen verka missvisande. Att vad i 9 och 10 kap. stadgas om förmyndare skall äga tillämpning å god man som fungerar i förmyndares ställe torde, utan hänvisning till nämnda kapitel, vara uppenbart.

19 KAP.

Om överförmyndaren.

Kapitlet ersätter 3 kap. FL. En del ändringar av huvudsakligen redaktionell innebörd ha emellertid vidtagits.

1 § har sin motsvarighet i 3 kap. 2 § FL.

2 § ersätter 13 § andra stycket första och andra punkterna samt fjärde stycket andra punkten i promulgationslagen till FL. Enligt förslaget skall vad om överförmyndare stadgas i Stockholm tillämpas på förmyndarkammaren. Utövas dess beslutanderätt av viss tjänsteman, gäller detta naturligtvis även tjänstemannen.

3 § i förslaget ersätter 3 kap. 3 § FL. Stadgandet, som avfattats närmast med tanke på den första indelningen i överförmyndardistrikt i samband med förmynderskapslagens införande, har förenklats avsevärt. Det lärer vara uppenbart, att kommun, som redan vid nya lagens ikraftträdande är för-

enad med annan kommun till ett överförmyndardistrikt, ej må utträda ur gemenskapen förrän den tid, för vilken överförmyndaren blivit vald, gått till ända.

4—13 samt 15 §§ i förslaget ersätta motsvarande paragrafer i 3 kap. FL. — 11 och 12 §§ ha ändrats så att de kommit att ersätta jämväl 11 kap. 6 § andra och tredje styckena FL.

14 § första stycket har sin motsvarighet i 4 kap. 1 § FL samt 13 § fjärde stycket första punkten promulgationslagen till FL. Då i förstnämnda stycke stadgas, att tillsynen över att Stockholms förmyndarkammare fullgör sina åligganden i egenskap av överförmyndare åvilar Svea hovrätt, torde utan särskild bestämmelse vara tydligt, att förmyndarkammaren har att till hovrätten insända föreskriven uppgift rörande tillsynen över förmyndares och gode mäns förvaltning. — Andra stycket i 14 § ersätter 3 kap. 14 § FL.

I en den 22 december 1941 dagtecknad, till Kungl. Maj:t ställd skrivelse, vilken överlämnats till de sakkunniga, har *kammaradvokatfiskalsämbetet* hemställt, att god man, som jämlikt 7 § lagen om allmänna arvsfonden förordnats att företräda fonden vid boutredningen efter den som ej efterlämnat annan arvinge än fonden, måtte stå under tillsyn av överförmyndaren. Som skäl härför har ämbetet anfört, att det icke vore möjligt för ämbetet att med de arbetskrafter som stode till ämbetets förfogande utöva den närmaste tillsynen över de gode män som förordnats att företräda fonden. Enligt de sakkunnigas mening framstår det emellertid som mindre lämpligt att ålägga de kommunalt utsedda överförmyndarna att vid sidan av kammaradvokatfiskalsämbetet ha tillsyn över ifrågavarande gode män. De sakkunniga kunna alltså icke tillstyrka det av ämbetet framställda förslaget.

20 KAP.

Vissa bestämmelser om rättegången.

Till detta kapitel ha sammanförts flertalet av nu gällande processuella bestämmelser i LÄB, LBiÄ, LAd, LBuÄ och FL. Åtskilliga av dessa bestämmelser ha underkastats ändringar som föranletts av nya rättegångsbalken. Andra bestämmelser ha genom nya rättegångsbalken blivit överflödiga. I övrigt ha vissa jämkningar och tillägg gjorts i syfte bl. a. att vinna större likformighet.

1 §.

Gällande lag innehåller icke några särskilda bestämmelser om rätt domstol i mål om äktenskaplig börd. Sådant mål skall alltså instämmas till svarandens allmänna forum för tvistemål. Det har emellertid synts lämpligt stadga, att tvister av nu ifrågavarande natur skola oavsett vem som väcker talan instämmas till barnets forum eller, om barnet avlidit, forum hereditatis efter barnet.

2 §.

Enligt 2 § andra stycket i LÄB gäller med avseende å mål där mannen vill vinna förklaring att barnet icke har äktenskaplig börd, att om mannen är sinnessjuk eller sinnesslö, hans talan föres av förmyndaren. Med avseende å talan från barnets sida om dess börd stadgas i 5 § andra punkten LÄB, att om barnet är underårigt eller lider av sinnessjukdom eller sinnesslöhet, talan skall föras av förmyndaren, om särskild sådan är förordnad, och eljest av god man, som rätten på anmälan av barnavårdsnämnden förordnar att bevaka barnets rätt. I förslaget utsäges, att förmyndaren äger föra talan för varje part i mål om äktenskaplig börd som är underårig, sinnessjuk eller sinnesslö, såvida icke enligt 18 kap. god man skall förordnas. Stadgandet avser icke att utesluta, att den som är underårig kan själv föra sin talan, om han har förmåga därtill. Enligt 20 kap. 14 § nya rättegångsbalken äger omyndig, som fyllt aderton år, föra talan som målsägande, om brottet rör hans person. Samma behörighet att själv väcka talan torde analogivis tillkomma honom i mål som här avses. Om den omyndige själv för talan, bör givetvis även förmyndare eller god man höras. Något särskilt stadgande härom har icke ansetts erforderligt.

Såsom andra stycke har från 6 § LÄB upptagits bestämmelse, att modern skall höras i målet, om det kan ske. Mången gång torde modern vara förmyndare eller god man för barnet, då bestämmelsen om hennes hörande givetvis kommer att sakna självständig betydelse.

I 2 § LÄB finnes även en bestämmelse, enligt vilken mannen har att söka förordnande av god man för barnet, om detta ej har särskild förmyndare. Detta stadgande torde såsom förut nämnts vara överflödigt.

3 §.

Enligt 21 § första stycket LBuÄ skall talan om faderskap och om skyldighet för fadern att giva underhåll åt barnet eller modern så ock om barnets förklarande för trolovningsbarn anhängiggöras genom stämning å mannen till rätten i den ort, där han bör svara i tvistemål som röra hans person. Vill käranden hellre stämma till rätten i den ort, där lägersmålet skett, är det ock tillåtet. Är den, som uppgives vara fader till barnet, död, må enligt 34 § LBuÄ efter stämning å hans arvingar föras talan om barnets och moderns rätt vid den domstol, som har att upptaga tvist om arv efter honom.

3 § i förslaget rör icke talan om underhåll. Härom stadgas i 10 §. Å andra sidan gäller förstnämnda stadgande all slags talan rörande faderskapet till barn utom äktenskap eller om barnets egenskap av trolovningsbarn, alltså även talan som anhängiggöres av den påstådde fadern, t. ex. angående ogiltigförklaring av erkännande angående faderskapet. Vidare märkes, att domstolen i den ort, där lägersmålet skett, enligt förslaget skall vara behörig, även om talan riktas mot den uppgivne faderns arvingar.

Här må framhållas, att med hänsyn till bestämmelserna i 33 kap. 12 och

13 §§ nya rättegångsbalken någon motsvarighet till den i 22 § LBuÄ upptagna särregeln om delgivning av stämning i faderskapsmål ej erfordras.

4 §.

Första stycket första punkten motsvarar 2 § fjärde stycket LBuÄ, såvitt rör ställföreträdarskap i rättegång. Förslaget är emellertid såtillvida mera vittomfattande, som modern tillerkänts rätt att föra barnets talan, även när den uppgivne fadern är kärande. Bestämmelsen i nämnda lagrum i LBuÄ om moderns ställföreträdarskap vid ingående av avtal om underhåll återfinnes i 7 kap. 7 § i förslaget. I andra punkten har upptagits stadgande, att jämväl förmyndare äger rätt att föra talan för barnet, vare sig förmyndaren har vårdnaden eller ej. Denna bestämmelse saknar motsvarighet i gällande lag.

Tredje punkten i första stycket har sin motsvarighet i 13 § andra stycket LBuÄ. Av 33 kap. 4 § nya rättegångsbalken följer, att barnavårdsman i rättegång ej har behov av handräckning för delgivning, enär denna ankommer på rätten.

Såsom andra stycke har från 25 § första stycket LBuÄ upptagits bestämmelsen, att envar som äger föra talan för barnet skall erhålla tillfälle att yttra sig i målet. Stadgandena i övrigt i nämnda stycke ha ersatts av 37 § i förslaget.

5 §.

Förut har framhållits, att man med hänsyn till svårigheterna att utreda faderskapet till barn utom äktenskap måste nöja sig med de slutsatser, till vilka man på indirekt väg kan komma. I sakens natur ligger emellertid, att samlag mellan parterna endast sällan kan till fullo styrkas genom vanlig vittnesbevisning eller indicier. Den kunskapskälla som står till buds är huvudsakligen parternas egna utsagor.

För att kunna tillerkänna parts utsaga angående uppgivet samlag avgörande vikt såsom bevis är man enligt gällande lag hänvisad till att anlita partsed, varom bestämmelser meddelas i 27 § LBuÄ. Enligt denna paragraf gäller, att om anledning förekommer därtill att svaranden haft samlag med modern under konceptionstiden, rätten äger förelägga antingen modern att med ed bekräfta (fyllnadsed) eller fadern att med ed förneka (värjemålsed), att sådant samlag ägt rum. I båda fallen är eden — liksom överhuvud då enligt gällande rättegångsordning ed förekommer såsom bevismedel i rättegång — normerad, d. v. s. knuten till ett av rätten fastställt edstema, som parten har att ordagrant följa. Eden är anordnad såsom ett subsidiärt bevismedel, vilket får tillgripas först sedan annan bevisning funnits otillräcklig. Verkan av fyllnadsed är, att fullt bevis anses föreligga rörande den omständighet som är i fråga, samt av värjemålsed, att det påstående som skall vederläggas genom eden anses obestyrkt. Edens avläggande utesluter alltså motbevisning. Såsom känt är har partseden kommit till vidsträckt användning i mål om fastställelse av faderskap till barn utom äktenskap.

I nya rättegångsbalken har parts ed icke bibehållits bland bevismedlen i rättegång. Den normerade partseden låter sig ej väl förena med grunderna för fri bevisprövning. Såvitt angår tvistemål har i stället införts institutet förhör med part under sanningsförsäkran. De partseder, om vilka särskilda bestämmelser äro givna i andra lagar än äldre rättegångsbalken, böra enligt vad processlagberedningen uttalat ej heller bibehållas efter nya balkens ikraftträdande. Beredningen framhåller emellertid, att partseden i faderskapsmål intager en särställning. På grund av svårigheterna att i dylika mål åstadkomma bevisning kunde ifrågasättas att för dessa mål bibehålla ed som bevismedel. Olägenheterna av den normerade eden vore dock så betydande, att ed i denna form ej borde ifrågakomma. Frågan om edgång i nu avsedda mål borde enligt beredningens åsikt upptagas i samband med den allmänna revisionen av lagstiftningen om barn utom äktenskap (se SOU 1938: 44 s. 410 samt 1944: 10 s. 20, 44 och 45).

I likhet med processlagberedningen anse de sakkunniga, att den normerade partseden i faderskapsmål icke bör bibehållas. Den nuvarande ordningen, som förutsätter att domstolarna redan före meddelandet av slutligt utslag måste i samband med formuleringen av ett edstema taga ställning till frågan om konceptionstidens längd, skulle ej heller vara väl förenlig med de sakkunnigas förslag i fråga om hävande av presumtionen att den som haft samlag med modern under konceptionstiden är fader till barnet. Såsom förut anförts förutsätter ju förslaget, att frågorna om konceptionstidens bestämmande och faderskapspresumtionens hävande i viss mån sammansmälta.

Om sålunda partseden i sin nuvarande form icke anses böra bibehållas i faderskapsmål, uppkommer frågan, huru bevisningen i dylika mål i fortsättningen bör anordnas. Då parternas uppgifter ofta äro den viktigaste kunskapskällan i dessa mål, måste deras utsagor kunna delgivas domstolen under betryggande former. Parternas hörande måste ordnas på sådant sätt, att de ställas under visst tryck att hålla sig till sanningen. Härigenom vinnes större garanti för bevismaterialets pålitlighet och deras utsagor kunna tillmätas större betydelse som bevis. Möjlighet att höra part under straffansvar förefinnes enligt nya rättegångsbalkens bestämmelser om förhör med part under sanningsförsäkran. Enligt straffrättskommitténs förslag till lagstiftning om brott mot staten och allmänheten skall straffet för osann partsutsaga vara straffarbete i högst två år eller fängelse eller, om brottet sker av grov oaktsamhet, fängelse eller böter. Förhör under sanningsförsäkran är ett primärt bevismedel och dess användning är alltså icke beroende av att annan bevisning ej är att tillgå. Förhör kan äga rum med båda parterna.

Det kan icke på förhand med säkerhet bedömas, i vilken omfattning förhör under sanningsförsäkran kommer att anlitas eller vilket bevisvärde som kommer att tillerkännas detsamma. Tydligt är emellertid, att om den nuvarande normerade eden i faderskapsmål bortfaller utan att några särregler givas angående bevisningen i dessa mål, förhör med part under sanningsförsäkran i stor utsträckning måste äga rum, och då det ofta är svårt att före-

bringa annan bevisning om samlag mellan parterna, måste avgörandet i allmänhet ske med ledning av de uppgifter som framkomma vid förhöret. Målen om fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap intaga härigenom en särställning i jämförelse med andra tvistemål, där oftast även andra bevismedel stå till buds.

Det kan ifrågasättas, huruvida förhör under sanningsförsäkran i faderskapsmål kan fylla den uppgift som det sålunda skulle få. Enligt de sakkunnigas mening kan man befara en försämring av de nuvarande möjligheterna att komma till ett materiellt riktigt resultat. Särskilt om parterna under sanningsförsäkran lämna stridande uppgifter rörande samlag, blir avgörandet för domstolen synnerligen vanskligt.

Enligt de sakkunnigas åsikt är det, åtminstone för närvarande, knappast tillrådligt att i faderskapsmål släppa de möjligheter till sanningens utforskande som ett avhörande under ed innebär. Ett edligt förhör utsätter parten för ett starkare tryck att hålla sig till sanningen än ett förhör under sanningsförsäkran ej endast därigenom att straffet för mened är strängare än det för osann partsutsaga. Den högtidliga edens betydelse för inskärpande av sanningsplikten måste också beaktas. Även om eden icke längre har samma betydelse i detta hänseende som tidigare, skulle dock säkerligen dess avskaffande innebära ett försvagande av bevisningsmöjligheterna. Uppfattningen om edens vikt torde alltjämt vara sådan, att den skärper känslan av förpliktelse att tala sanning. Med edsinstitutet i faderskapsmål äro visserligen åtskilliga olägenheter förenade men dessa avse närmast den normerade partseden och ej ett fritt edligt förhör. Mot införande av partsed i denna form kan emellertid riktas den invändningen, att därigenom skulle följa en viss degradering av förhöret under sanningsförsäkran. De sakkunniga anse dock denna följd icke bliva så framträdande, då partsförhör under edsansvar skall förekomma endast i sådana mål, där partsed, ehuru i annan form, sedan länge varit det förhärskande bevismedlet.

Om sålunda möjlighet bör finnas att i faderskapsmål höra part på ed, uppstår frågan, om detta förhör bör träda i stället för partsförhöret under sanningsförsäkran eller om båda bevismedlen böra vara tillgängliga. I det senare fallet skulle det edliga förhöret komma till användning först sedan det visat sig att erforderlig bevisning ej kunnat åstadkommas genom förhör under sanningsförsäkran eller på annat sätt. En sådan anordning skulle kunna tänkas medföra en i och för sig önskvärd begränsning av edens användning. De sakkunniga anse dock övervägande skäl tala för det förra alternativet. Att ha två så likartade bevismedel som förhör på ed och förhör under sanningsförsäkran i samma mål synes nämligen mindre lämpligt och skulle säkerligen verka förvillande. I faderskapsmål bör alltså institutet förhör med part under sanningsförsäkran ej förekomma utan möjlighet i stället finnas att höra modern eller mannen under vittnesansvar.

Ett sådant förhör kan tydligen anordnas i olika former. Eden kan sålunda avläggas antingen som löftesed eller som bekräftelseed. Det senare är fallet i Norge, där sedan 1915 särregler gälla angående bevisningen i faderskaps-

mål. I den norska lagstiftningen om barn utom äktenskap föreskrives sålunda, att rätten äger, efter det bevisningen blivit slutligen förebragt, låta parterna eller en av dem edfästa sin utsaga. För svensk rätts vidkommande torde emellertid anledning saknas att beträffade partsed i faderskapsmål frångå den för vittnesmål i allmänhet gällande principen att eden upptages före avgivandet av utsagan. Beträffande partsförhör under sanningsförsäkran gäller också, att partens försäkran avlägges före förhörets början.

Att eden skall avläggas före utsagans avgivande behöver naturligtvis ej medföra, att parternas alla uppgifter delgivas domstolen under edsansvar. Tvärtom synes det lämpligt att modern och mannen kunna ingående höras angående alla omständigheter av betydelse utan att därvid vara underkastade något straffhot. Ett sådant hot kan nämligen lätt medföra, att partens utvecklande av sin talan blir alltför knapphändig, med påföljd att utredningen försvåras. Enligt de sakkunnigas mening bör ett sådant förhör med parterna alltid äga rum i faderskapsmål innan edgång tillgripes. Den omständigheten att parten vet med sig, att han senare kan komma att höras under vittnesansvar, torde ofta kunna förmå honom att redan från början hålla sig till sanningen. Under sådana omständigheter torde det icke vara uteslutet att i vissa fall de därvid avgivna utsagorna verka så övertygande, att edgång ej behöver tillgripas. Om vittnesförhör finnes påkallat, lärer det, med hänsyn till att modern och mannen böra ha ingående hörts därförinnan, ej heller vara nödvändigt att därvid upptaga allt som framkommit vid det förra förhöret. Vittnesförhöret torde i stället böra taga sikte på vissa för avgörandet särskilt betydelsefulla omständigheter, beträffande vilka ett klarläggande framstår som nödvändigt. Med hänsyn härtill synes böra stadgas, att förhöret må begränsas till vissa frågor angående det uppgivna samlaget eller andra omständigheter av särskild vikt för avgörandet. I detta sammanhang må påpekas, att det ofta är mindre klokt att till modern eller mannen direkt ställa frågan, huruvida uppgivet samlag verkligen ägt rum eller ej. I stället kan rätten formulera ett par frågor som avse vissa omständigheter av indicienatur som finnas vara avgörande för bedömande vems uppgifter som förtjäna tilltro. Detta tillvägagångssätt innebär bl. a. den fördelen, att något större möjlighet föreligger att vid behov bevisa att lämnad uppgift är oriktig.

Förhör under sanningsförsäkran kan enligt nya rättegångsbalken äga rum med båda parterna. Det synes emellertid i regel ej lämpligt att höra såväl modern som mannen under edsansvar. Visserligen skulle det i en del fall kunna vara av värde att under straffhot höra dem mot varandra. Att höra modern och mannen som vittnen om ett faktum, som båda måste känna till men varom de lämnat stridiga uppgifter, skulle emellertid säkerligen framstå som stötande, i det ed ej sällan skulle komma att stå emot ed. Förhör torde alltså i regel böra ske endast med ena parten. Företräde synes härvid böra lämnas den, vars utsaga under vittnesansvar med hänsyn till samtliga omständigheter kan antagas bäst tjäna till upplysning i saken. Undantagsvis synes emellertid förhör med båda kunna tillåtas. Så kan vara fallet, om stri-

digheten i deras uppgifter förklaras av att endera glömt tidpunkten för samlag eller av annan särskild orsak. Att ena parten hörts som vittne angående ett särskilt sakförhållande bör tydligen ej utgöra hinder mot att förhör äger rum med den andra rörande någon annan omständighet som kan vara av betydelse för avgörandet. Självfallet skall ej den få höras under vittnesansvar, som ej äger avlägga ed eller försäkran som vittne.

Såsom framgår av det anförda bör vittnesförhöret vara ett subsidiärt bevismedel, om vars användande rätten förordnar, när den i övrigt förda bevisningen finnes icke vara tillräcklig att bibringa rätten en bestämd övertygelse om visst på prövningen inverkande sakförhållande. Skäl synas vidare tala för att bevismedlet får tillgripas endast då viss sannolikhet för det av käranden påstådda faktum redan åstadkommits. Anledning bör sålunda förekomma till att mannen haft samlag med modern under konceptionstiden för att hörande under vittnesansvar skall kunna ifrågakomma. I detta hänseende ansluter sig förslaget till gällande rätt, enligt vilken samma förutsättning gäller för att normerad ed skall åläggas. En annan sak är, att kravet på bevisning i detta hänseende ej kan ställas så högt.

Det nu anförda har närmast gällt bevisningen beträffande frågan, huruvida samlag förekommit mellan parterna under konceptionstiden. Även om detta spörsmål är av den ojämförligt största betydelsen i detta sammanhang, kan ej bortses från att bevisningen i vissa fall kan avse även omständigheter av beskaffenhet att kunna kullkasta presumtionen att den som haft sådant samlag med modern är fader till barnet. De sakkunnigas förslag, att presumtionen skall hävas när det är uppenbart osannolikt att samlaget i fråga verkat befruktande, förutsätter bl. a. att utredningen kan taga sikte även på frågan, om modern under konceptionstiden haft samlag med annan än svaranden. Uppenbarligen är det av största värde för utredningen i målet att kunna höra part under straffansvar även om sådana omständigheter som kunna häva presumtionen. Har man öppnat möjlighet att höra modern eller mannen som vittne beträffande frågan om de haft samlag med varandra, torde sådant förhör vid behov böra kunna äga rum även rörande dylika omständigheter. Att bevisning på denna punkt överhuvud taget bör tillåtas allenast när den verkligen är av betydelse för faderskapspresumtionens hävande framgår av vad de sakkunniga i annat sammanhang anfört.

Förut har framhållits, att vittnesförhör ej bör äga rum innan parterna ingående hörts i målet. Det ligger i sakens natur, att den som sålunda hörts kommer att vid ett omedelbart därefter följande förhör under vittnesansvar känna sig bunden av de vid det första förhöret lämnade uppgifterna. Den högtidliga eden bör visserligen vara ägnad att bringa honom till eftertanke, och redan möjligheten att vederbörande kan komma att höras på ed torde utgöra en särskild anledning för parten att redan från början hålla sig till sanningen. För att öka möjligheterna att kunna lita på vad som uttalas vid vittnesförhöret torde emellertid domstolen böra ha möjlighet att, då särskilda skäl tala därför, medgiva anstånd med förhöret. Den som vid vitt-

nesförhör omedelbart efter det vanliga partsförhöret möjligen skulle varit beredd att bekräfta en oriktig uppgift kan genom ett sådant uppskov komma på andra tankar och han har en möjlighet att utebliva från vittnesförhöret och härigenom på ett för honom mindre besvärande sätt än eljest indirekt frånträda sina redan lämnade uppgifter.

Verkan i rättegången av förhör under vittnesansvar är att bedöma i enlighet med reglerna om fri bevisprövning. Att ena parten på ed uttalat sig angående en viss omständighet innebär alltså icke, att denna omständighet under alla förhållanden måste anses styrkt. Domaren har att uppskatta värdet av vad vid förhöret framkommit i jämförelse med annan bevisning i målet. Tydligt är emellertid, att under edsansvar lämnade uppgifter i många fall kunna vara avgörande, liksom att en vägran att uttala sig på ed angående ett visst faktum kan i hög grad tala emot riktigheten av partens ståndpunkt. Att använda tvångsmedel mot part för att få honom att yttra sig vid förhöret är icke behövligt, då partens tredska utgör tillräcklig grund för bedömandet av vad som är sanning i målet.

Då förhör under vittnesansvar är att anse som ett särskilt bevismedel, som icke skall komma till användning med mindre den eljest förebragta utredningen är otillräcklig, kan sådant förhör uppenbarligen icke förekomma under förberedelsen utan måste uppskjutas till huvudförhandlingen. Möter synnerligt hinder för den som skall höras, bör emellertid förhöret — i likhet med vad som gäller beträffande förhör under sanningsförsäkran — enligt rättens beslut kunna äga rum utom huvudförhandlingen. Kan han på grund av sjukdom ej infinna sig, bör han kunna höras där han vistas.

I det föregående har modern till barn utom äktenskap betecknats såsom part i målet om fastställande av faderskapet. Det bör emellertid framhållas, att barnet är den verkliga parten i målet, medan modern för talan i målet såsom barnets representant. Även om modern icke uppträder i rättegången som legal ställföreträdare för barnet utan dess talan utföres av annan representant, t. ex. barnavårdsmannen, skola bestämmelserna i förevarande paragraf äga tillämpning. Det må erinras, att det i 36 kap. 1 § nya rättegångsbalken upptagna stadgandet, att den som är part i målet ej må höras som vittne, gäller även legal ställföreträdare för parten, oavsett om ställföreträdaren utför partens talan eller ej. Jämväl för det sällsynta fall, att modern på den grund att vårdnaden övergått på annan ej är ställföreträdare för barnet, böra i fråga om moderns hörande under ed bestämmelserna i förevarande paragraf tillämpas, i den mån de innefatta avvikelse från vad som gäller vittnen i allmänhet. Något stadgande som särskilt framhäver detta har ej ansetts erforderligt.

Det må framhållas, att bestämmelserna i förevarande paragraf avse endast mål om fastställande av faderskapet. I fråga om talan om underhåll åt barnet skola alltså — även om denna talan såsom vanligen är fallet föres i samma rättegång som talan om faderskapets fastställande — gälla vanliga regler beträffande bevisningen.

6 §.

Denna paragraf har sin motsvarighet i 25 § LAd. Bestämmelsen att ärendet, om adoptanten ej har hemvist här i riket, skall upptagas av rätten i den ort, där han uppehåller sig, har ansetts kunna utgå. Härigenom vinnes bättre överensstämmelse med 1 och 3 §§ i kapitlet. Enligt 15 § i förslaget finnes stadgande om att Stockholms rådhusrätt i sista hand är rätt forum.

7 §.

Paragrafen ersätter 9 § första och andra styckena LAd, därvid orden »församling» och »kyrkobokförd» utbytts mot »kommun» och »mantalsskriven». Någon allmän bestämmelse om skyldighet för rätten att sörja för utredningen har dock ej upptagits här utan först i 37 §.

8 §.

Första stycket första punkten motsvarar 20 § andra stycket LAd, med det tillägget att även särskilt förordnad god man må göra ansökan som avses i lagrummet. Liksom motsvarande stadgande i 2 § avser bestämmelsen icke att utesluta, att den som är underårig kan själv väcka talan, om han fyllt aderton år och har förmåga därtill. Andra punkten har sin motsvarighet i 21 § tredje stycket LAd.

Andra stycket ersätter 23 § LAd. Förslaget innehåller emellertid icke, såsom sistnämnda lagrum, någon bestämmelse om att rätten själv skall förordna god man. Härom skall gälla vad i 18 kap. stadgas, men rätten har enligt förslaget likväl att tillse, att parten företrädes av god man, där sådan erfordras. Om rätten ej själv är behörig att förordna god man, får den anmäla förhållandet för vederbörande domstol.

9 §.

Bestämmelsen saknar motsvarighet i gällande lag. Angående motiven för bestämmelsen kan hänvisas till vad som anförts beträffande 4 kap. 5 §.

10 §.

Första stycket är nytt.

Forumbestämmelsen i andra stycket har, såvitt angår skyldighet för fadern att giva underhåll till barn utom äktenskap, sin motsvarighet i 21 § LBuÄ, dock att det direkt angivits att målet skall upptagas av den rätt, där svaranden har sitt hemvist. I fråga om talan angående underhåll till barn i äktenskap finnes nu icke någon särskild forumregel. Detsamma gäller mål om underhåll till adoptivbarn. Talan om underhåll skall enligt förslaget även såvitt angår barn i äktenskap eller adoptivbarn instämmas till svarandens personliga forum. För det fall att underhållsskyldig avlidit stadgas i förslaget — med en mindre avvikelse från vad i 34 § LBuÄ sägs om talan för barn utom äktenskap — att tvist om underhåll skall upptagas av den rätt där dödsboet svarar. Sådan talan skall enligt förslaget riktas mot *dödsboet* och ej mot arvingarna. Talan om underhåll till barn utom äktenskap må en-

ligt förslaget även instämmas till rätten i den ort, där lägersmålet skett, vare sig den underhållsskyldige är i livet eller ej. Sista punkten i andra stycket har sin motsvarighet i 21 och 34 §§ LBuÄ. Det må framhållas, att förevarande paragraf icke reglerar forumfrågan, när modern eller fadern för talan om underhåll gentemot barnet.

För det fall att fråga om vårdnad eller underhåll uppkommer i samband med äktenskapsmål skall enligt tredje stycket i förslaget gälla vad om sådant mål är stadgat i giftermålsbalken.

11 §.

Bestämmelserna i LBuÄ om provisoriska beslut i mål om vårdnad och underhåll ha en från motsvarande stadganden i LBiÄ avvikande utformning. Medan enligt sistnämnda lag provisoriska beslut i dylika mål avse tiden till dess laga kraft ägande dom föreligger, lända enligt LBuÄ sådana beslut till efterrättelse till dess slutligt utslag meddelas, varjämte stadgas att slutligt utslag skall gå i verkställighet lika som laga kraft ägande dom, där ej rätten annorlunda förordnat. Denna olikhet i bestämmelsernas utformning torde böra upphöra, varvid med avseende å barn utom äktenskap böra gälla samma regler som för barn i äktenskap. I enlighet härmed har i första stycket av förevarande paragraf, med avseende å såväl barn i som barn utom äktenskap ävensom adoptivbarn, upptagits regeln i 21 § första stycket LBiÄ, att rätten för tiden intill dess laga kraft ägande dom föreligger äger förordna angående vårdnaden efter vad som finnes skäligt. Då sålunda enligt förslaget även för barn utom äktenskap fordras ett särskilt förordnande för att slutligt avgörande rörande vårdnad eller underhåll skall gå i verkställighet omedelbart, har ett särskilt övergångsstadgande för detta fall ansetts erforderligt.

I terminologiskt hänseende må anmärkas, att rättens avgörande benämnes beslut, när frågan om vårdnad förekommer som självständigt ärende.

Det kräves enligt förslaget ej, att yrkande framställts om förordnande som avses i första stycket. Rätten kan alltså av eget initiativ vid meddelande av dom förordna att den skall omedelbart lända till efterrättelse.

Andra och tredje styckena i förslaget ha sin motsvarighet i 21 § andra och tredje styckena LBiÄ och 2 § tredje stycket LBuÄ. Då dom eller slutligt beslut regelmässigt skall givas i anslutning till eller omedelbart efter huvudförhandling, synes det tillfyllest att stadga att frågan, huruvida provisoriskt förordnande skall äga bestånd, skall prövas av rätten, då målet eller ärendet avgöres. I detta hänseende ansluter förslaget till 15 kap. 6 § nya rättegångsbalken.

I fråga om ärenden angående vårdnad som anhängiggöras genom ansökan blir i övrigt lagen om handläggning av domstolsärenden tillämplig.

12 §.

Första stycket har sin motsvarighet i 24 § andra stycket LBiÄ samt 2 § fjärde stycket, 13 § andra stycket och 25 § första stycket LBuÄ. Det må framhållas, att på grund av hänvisningen till 4 § andra stycket den där upptagna

bestämmelsen, att envar som äger föra talan för barnet skall erhålla tillfälle att yttra sig i målet, kommer att gälla även beträffande mål om underhåll till barn i äktenskap.

Andra stycket har sin motsvarighet i 7 § LBuÄ.

Tredje stycket ersätter, som förut framhållits, i processuellt hänseende 3 § andra stycket LBuÄ.

13 §.

Första stycket i förevarande paragraf motsvarar 21 § första stycket andra punkten LBiÄ samt 28 § första stycket och 33 § andra stycket LBuÄ. Det må påpekas, att stadgandet i första punkten om provisoriska beslut avser mål om underhåll överhuvud enligt föräldrabalken, alltså även sådana mål, där talan om underhåll föres av modern eller fadern gentemot barnet.

Andra stycket har sin motsvarighet i 21 § andra och tredje styckena LBiÄ samt 28 § andra stycket, 29 och 30 §§ samt 33 § andra stycket LBuÄ.

14 §.

Paragrafen ersätter 32 § LBuÄ. Det nuvarande stadgandet gäller även när någon på grund av slutligt utslag, som ej vunnit laga kraft, betalat underhållsbidrag. Detta alternativ utgår i förslaget, då dom ej skall utan särskilt förordnande lända till efterrättelse innan den vunnit laga kraft. Ett övergångsstadgande för detta fall torde emellertid vara erforderligt.

15 §.

Detta stadgande har sin motsvarighet i gällande lag allenast såvitt angår ärenden rörande adoption, nämligen i 25 § andra punkten LAd. Det har emellertid ansetts kunna ha praktisk betydelse även i andra fall. Jfr även 15 kap. 4 § giftermålsbalken och 12 kap. 1 § FL.

16—24 §§.

16 och 17 §§ motsvara 12 kap. 1 och 3 §§ FL. Bestämmelsen i 1 § att ärendet, där den som avses med ansökningen om omyndighetsförklaring ej har hemvist här i riket, skall upptagas av rätten i den ort, där han senast haft sitt hemvist, har — i likhet med motsvarande stadgande med avseende å adoption — ansetts kunna utgå. Någon motsvarighet till 12 kap. 2 § FL erfordras ej, då rätten även på landet förutsättes alltid vara tillgänglig.

18 § ersätter 12 kap. 4 § första och tredje styckena FL. Enligt nuvarande lydelse av denna paragraf äger rätten att, då omyndighetsförklaring sökts eller medgivits av den, om vars försättande i omyndighet är fråga, utan kallelse pröva ansökningen. Enligt förslaget äger rätten i detta fall utan huvudförhandling omedelbart företaga målet till avgörande; se domförhetsreglerna i 1 kap. 4 och 11 §§ nya rättegångsbalken. I första stycket har även upptagits det fall, som nu omnämnes i tredje stycket. Nuvarande andra stycket har utgått såsom numera överflödigt. I stället har här införts en regel om förfarandet i fall, då den, som ansökningen gäller, skall höras.

Rörande delgivning av föreläggande att svara i målet komma enligt den nya lydelsen bestämmelserna i 33 kap. 4—8 och 10—14 §§ samt 32 kap. 2 § nya rättegångsbalken att lända till efterrättelse. Att utevaro ej hindrar målets avgörande följer av 44 kap. 6 § och 42 kap. 10 § samma balk, jämförda med 37 § i förslaget.

19 § ersätter 12 kap. 5 § FL. Ansökan att förklaras myndig kan enligt förslaget av rätten omedelbart avslås utan förmyndarens hörande.

20 § motsvarar 12 kap. 6 § FL. I paragrafen har vidtagits en jämkning, som betingas av de sakkunnigas i 39 § upptagna förslag beträffande rättegångskostnad i mål, däri överförmyndaren för talan.

21 § motsvarar 12 kap. 8 § första och andra styckena FL. Domarens befogenhet att meddela provisoriskt beslut har ersatts med föreskrift, att sådant beslut må meddelas utan huvudförhandling. Någon föreskrift, som ålägger rätten att, när målet förekommer, taga under omprövning huruvida provisoriskt beslut skall äga bestånd, synes icke vidare erforderlig, enär dom regelmässigt skall givas i anslutning till eller kort efter huvudförhandlingen.

22—24 §§ ersätta 12 kap. 9—11 §§ FL.

25—30 §§.

25 och 26 §§ motsvara 12 kap. 12 och 13 §§ FL.

27 § motsvarar 12 kap. 14 § första och andra styckena FL. Någon bestämmelse om domarens befogenhet är med hänsyn till 4 § första stycket och 6 § lagen om handläggning av domstolsärenden ej erforderlig.

28 § motsvarar 12 kap. 15 § första och andra styckena FL.

29 § motsvarar 12 kap. 16 § FL. I paragrafen har talerätt tillerkänts jämväl barnavårdsman. I detta hänseende har lagrummet, såvitt angår barnavårdsman för barn utom äktenskap, sin motsvarighet i 13 § andra stycket LBuÄ.

30 § motsvarar 12 kap. 17 § FL. Någon motsvarighet till 12 kap. 18 § FL har ej ansetts erforderlig.

31—33 §§.

31 § motsvarar 12 kap. 19 § FL.

32 § motsvarar 12 kap. 20 § första stycket FL. Andra stycket i paragrafen är icke vidare erforderligt.

33 § ersätter 12 kap. 21 § FL.

34 §.

Första stycket i 34 § ersätter 12 kap. 25 § FL. Klagotiden har i anslutning till 52 kap. 1 § nya rättegångsbalken bestämts till två veckor.

Andra stycket motsvarar 13 § andra stycket tredje punkten i promulgationslagen till FL. Enligt förslaget avser emellertid bestämmelsen även talan mot beslut, som å förmyndarkammarens vägnar meddelats av någon dess ledamot eller annan, som utsetts därtill. Det torde böra anmärkas, att på grund av stadgandet i förevarande stycke besvär över beslut som meddelats

av förmyndarkammaren skola ingivas, icke till Stockholms rådhusrätt utan till förmyndarkammaren, som, därest talan finnes ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, äger avvisa densamma; jfr 52 kap. 1 och 2 §§ nya rättegångsbalken.

35 §.

35 § ersätter 12 kap. 23 § första och tredje styckena FL. I paragrafen har dock vidtagits en jämkning, som betingas av de sakkunnigas i 39 § upptagna förslag i fråga om rättegångskostnad i mål eller ärende, vari överförmyndare för talan; de sakkunniga återkomma härtill vid behandlingen av sistnämnda paragraf.

I detta sammanhang må anmärkas, att något särskilt stadgande motsvarande 12 kap. 24 § FL ej är behövligt, då rätten som nämnts enligt vad som i allmänhet skall gälla har att sörja för delgivning.

36 §.

Detta lagrum ersätter 12 kap. 27 § FL. Vad som stadgats om domarens beslut har utgått.

37 §.

I 6 § LÄB, 19 § LBiÄ, 9 § LAd, 25 § LBuÄ och 12 kap. 22 § FL äro för där avsedda mål och ärenden vissa processuella bestämmelser meddelade, vilka föranletts av dessa måls och ärendens särskilda natur. Enligt dessa bestämmelser gäller bl. a., att rätten har att sörja för fullständig utredning. För detta ändamål äger rätten införskaffa erforderlig bevisning. I 6 § LÄB och 25 § LBuÄ stadgas vidare, att rätten ej är bunden av parts erkännande och att ed ej må bjudas.

Frågan om bevisningen i indispositiva tvistemål har numera blivit föremål för reglering i nya rättegångsbalken. Av 35 kap. 6 § framgår, att rätten äger självmant föranstalta om bevisning. Vidare följer av 3 § i samma kapitel, att rätten icke är bunden av parts erkännande. I nya rättegångsbalken har ej heller bjuden ed upptagits bland bevismedlen. Med hänsyn härtill synas ovannämnda processuella bestämmelser, såvitt angår mål om äktenskaplig börd, faderskap till barn utom äktenskap och underhåll samt omyndighetsförklaring och sådan förklarings hävande, böra ersättas med en allmän föreskrift att i fråga om rättegången i dessa mål skall tillämpas vad i nya rättegångsbalken är stadgat om indispositiva tvistemål. Ett sådant stadgande har upptagits i första stycket av förevarande paragraf, vilket stycke alltså ersätter 6 § första stycket LÄB och 25 § första stycket LBuÄ i den mån dessa lagrum icke redan erhållit sin motsvarighet under 2 och 4 §§ i förslaget ävensom 12 kap. 22 § första stycket FL såvitt angår mål om omyndighetsförklaring och sådan förklarings hävande. Det må framhållas, att stadgandet såtillvida är mer omfattande än gällande rätt, som bestämmelsen

avser alla mål om underhåll enligt föräldrabalken och ej endast de i 25 § LBuÄ åsyftade.

I andra stycket av förevarande paragraf har stadgats, att rätten jämväl i ärenden angående adoption, vårdnad, förmynderskap och godmanskap har att sörja för erforderlig utredning. Detta stadgande har sin motsvarighet i 9 § första stycket första punkten LAd, 19 § första stycket LBiÄ och 12 kap. 22 § första stycket FL.

I 25 § första stycket LBuÄ framhålles, att rätten särskilt har att sörja för fullständig utredning beträffande den tid, då uppgivet samlag ägt rum, och de omständigheter som kunna vara av betydelse för bedömande, huruvida barnet kan vara avlat vid samlaget. Rättens skyldighet i detta hänseende torde framgå av första stycket i förevarande paragraf. Det är tydligt, att för detta syfte barnets moder och den uppgivne fadern i regel måste höras personligen.

Enligt 25 § tredje stycket LBuÄ gäller nu, att om upplysning erfordras angående omständigheter, vilkas bedömande förutsätter medicinsk sakkunskap, rätten skall infordra yttrande av sakkunnig. Sådan skyldighet torde emellertid föreligga utan särskilt stadgande, varför någon särskild bestämmelse därom ej ansetts erforderlig.

38 §.

Första stycket har sin motsvarighet i 19 § andra stycket LBiÄ, 25 § andra stycket LBuÄ och 12 kap. 22 § andra stycket FL.

Andra stycket motsvarar 12 kap. 22 § tredje stycket FL.

Här må anmärkas, att någon motsvarighet till stadgandet i 24 § LBuÄ om möjlighet att döma i svarandens utevaro ej erfordras; jfr 44 kap. 6 § och 42 kap. 10 § nya rättegångsbalken.

39 §.

Enligt bestämmelser i LBiÄ, LAd och FL tillkommer det allmän åklagare, barnavårdsnämnd eller överförmyndare att föra talan i vissa mål och ärenden. Sålunda må enligt 8 § LBiÄ fråga om överflyttning av vårdnaden om barn i äktenskap väckas av allmän åklagare eller barnavårdsnämnd. Jämlikt 20 § LAd äger barnavårdsnämnd föra talan om hävande av adoptivförhållande. Överförmyndare kan enligt 12 kap. 3 § FL göra ansökan om omyndighetsförklaring samt, jämlikt 16 § i samma kapitel, om förmyndares förordnande eller entledigande och vissa andra åtgärder i avseende å förmynderskap. I samma lagrum stadgas vidare, att förmyndare, som gjort sig skyldig till försummelse i vårdnaden om underårig, må entledigas på ansökan av allmän åklagare eller barnavårdsnämnd. Ifrågavarande bestämmelser ha upptagits i de sakkunnigas förslag under 6 kap. 7 § samt 20 kap. 8, 17 och 29 §§. Enligt 6 kap. 13 § i förslaget gäller vidare, att överflyttning av vårdnaden om barn utom äktenskap må ske på anmälan av allmän åklagare eller barnavårdsnämnd.

Anledningen till att allmän åklagare, barnavårdsnämnd och överförmyn-

dare tillerkänts talerätt i nu angivna fall är den, att det allmänna ansetts ha ett så starkt intresse i saken att behörighet att föra talan ej borde uteslutande förbehållas den eller de enskilda som frågan närmast angår. I så måtto likna ifrågavarande mål och ärenden vissa andra tvistemål, i vilka allmän åklagare eller annan myndighet äger föra talan å det allmännas vägnar. Bestämmelser om åklagares eller annan myndighets behörighet att väcka och utföra talan i fall av den beskaffenhet som här avses finnas i åtskilliga lagar. Sålunda är t. ex. allmän åklagare enligt 10 kap. 1 § giftermålsbalken i vissa fall pliktig att yrka äktenskaps återgång. Beträffande sådana mål gälla enligt förslaget till lag om införande av nya rättegångsbalken vissa särbestämmelser. I 20 § nämnda lagförslag stadgas sålunda, att om i mål, som ej angår allmänt åtal, allmän åklagare eller annan myndighet på grund av stadgande i lag eller författning för talan å det allmännas vägnar, samt denna talan ej avser tillvaratagande av kronans eller annans enskilda rätt, skall om ordningen för målets fullföljd i högre rätt och rättegångskostnad gälla vad i nya rättegångsbalken är stadgat angående allmänt åtal. Vidare stadgas i lagrummet, att beträffande den som för talan å det allmännas vägnar skall i stället för vad i fråga om tvistemål stadgats om föreläggande för part och om parts utevaro gälla vad om åklagare är föreskrivet.

Dessa bestämmelser om brottmålsreglernas tillämpning i vissa hänseenden synas ägnade att tillämpas även beträffande mål eller ärenden enligt föräldrabalken, i vilka talan föres av allmän åklagare, barnavårdsnämnd eller överförmyndare. Det synes sålunda lämpligt, att i stället för vad i fråga om tvistemål stadgas om föreläggande för part och om parts utevaro skall beträffande part som nu avses gälla vad om åklagare är föreskrivet. Föreläggande för honom att komma tillstädes vid äventyr, att hans talan eljest förfaller, bör sålunda ej förekomma, liksom han ej heller bör anmodas komma tillstädes vid vite. Hans utevaro från huvudförhandlingen i underrätt bör föranleda att denna inställes. Även vad angår rättegångskostnaderna torde det vara lämpligare att tillämpa brottmålsreglerna än de för tvistemål avsedda. Med hänsyn till det anförda vilja de sakkunniga föreslå, att de i 20 § promulgationslagen till nya rättegångsbalken upptagna reglerna skola äga motsvarande tillämpning med avseende å mål och ärenden enligt föräldrabalken, i vilka allmän åklagare, barnavårdsnämnd eller överförmyndare för talan.

Under 35 § i förevarande kapitel ha de sakkunniga föreslagit, att — i likhet med vad nu gäller enligt 12 kap. 23 § FL — rätten i mål eller ärende vari överförmyndaren fört talan skall äga tillerkänna överförmyndaren ersättning av allmänna medel för det arbete han nedlagt å målets eller ärendets utförande ävensom för nödiga utgifter. Enligt de i 31 kap. nya rättegångsbalken givna reglerna om rättegångskostnad i brottmål — vilka på grund av nyssnämnda hänvisning till rättegångsbalkens promulgationslag skola äga motsvarande tillämpning i mål och ärenden, vari överförmyndaren för talan — skall i mål om allmänt åtal den tilltalade, om han fälles till

ansvar, i regel förpliktas att till statsverket återgälda vad enligt rättens beslut av allmänna medel utgått för bevisning m. m. Detsamma synes böra gälla med avseende å ersättning, som rätten tillerkänt överförmyndaren. I anslutning härtill torde i 35 § av förslaget böra stadgas, att rätten skall pröva, huruvida ersättningen skall återgäldas av överförmyndarens motpart eller stanna å statsverket.

Jämlikt 6 § andra stycket LÄB, 19 § tredje stycket LBiÄ, 9 § tredje stycket LAd, 25 § fjärde stycket LBuÄ och 12 kap. 23 § andra stycket FL gäller, att om någon enligt rättens förordnande inkallats såsom vittne eller för att upplysningsvis höras, beträffande ersättning av allmänna medel för inställelsen och sådan ersättnings återgäldande skall i tillämpliga delar gälla vad i avseende å brottmål är stadgat. Enligt sistnämnda lagrum gäller detsamma, om någon inkallats på begäran av överförmyndaren. Vad angår de mål och ärenden, däri talan föres av allmän åklagare, barnavårdsnämnd eller överförmyndare, bliva tydligen dessa stadganden överflödiga i följd av den nyss föreslagna bestämmelsen om brottmålsreglernas tillämpning beträffande rättegångskostnad överhuvud i dessa mål och ärenden. Ej heller med tanke på andra mål och ärenden synes något behov av dylika bestämmelser föreligga. Enligt nya rättegångsbalken gäller nämligen, att kostnad för bevisning som införskaffas av rätten skall förskjutas av allmänna medel, och i fråga om skyldighet att återgälda sådan kostnad torde en tillämpning av tvistemålsreglerna ej medföra någon olägenhet.

40 §.

Detta stadgande ersätter 6 § tredje stycket LÄB, 19 § fjärde stycket LBiÄ, 23 § LBuÄ och 12 kap. 7 § FL. Stadgandet har utvidgats att gälla jämväl adoptions- och förmynderskapsärenden.

41 §.

Paragrafen har sin motsvarighet i 22 § andra stycket första punkten LBiÄ, 2 § tredje stycket och 31 § andra stycket första punkten LBuÄ samt 12 kap. 8 § tredje stycket, 14 § tredje stycket och 15 § tredje stycket FL. Det bör uppmärksammas, att fullföljd enligt förslaget må äga rum så snart beslut meddelats »i fråga», som avses i de uppräknade lagrummen, varemot i nu gällande bestämmelser — frånsett 12 kap. 14 § tredje stycket FL — reglerats endast talan mot »förordnande eller beslut, varigenom förordnande förklarats skola äga bestånd». Enligt förslaget skall alltså talan kunna föras även mot beslut, varigenom framställd begäran om interimistiskt förordnande avslagits. Paragrafen avser endast beslut som meddelats under rättegången. Har rätten i samband med domen eller det slutliga beslutet meddelat provisoriskt förordnande om vårdnad eller underhåll, skall talan häremot föras i samma ordning som talan mot domen eller det slutliga beslutet; jfr 49 kap. 5 § andra stycket nya rättegångsbalken.

Någon motsvarighet till 12 kap. 26 § första stycket FL har ej ansetts behövlig; jfr 49 kap. 4 § nya rättegångsbalken, varav torde framgå att särskild talan mot beslut under rättegången skall föras genom besvär. Gives provisoriskt beslut under rättegången annorledes än vid sammanträde för förhandling, kommer besvärstiden enligt 52 kap. 1 § rättegångsbalken att räknas från den dag klaganden erhöll del av beslutet.

I detta sammanhang torde böra framhållas, att beträffande fullföljd av talan mot underrätts dom eller slutliga beslut vad i rättegångsbalken och lagen om handläggning av domstolsärenden är stadgat skall äga tillämpning. Även i mål om underhållsskyldighet och om faderskapet till barn utom äktenskap, vilka för närvarande fullföljas besvärsvägen, skall alltså rättsmedlet vara vad. Detsamma blir fallet med rättens dom i fråga om omyndighetsförklaring eller sådan förklarings hävande; enligt förslaget skola nämligen dylika frågor — liksom enligt gällande lag — handläggas i den för tvistemål stadgade ordning.

42 §.

Lagrummet ersätter 22 § andra stycket tredje punkten LBiÄ, 31 § andra stycket tredje punkten LBuÄ och 12 kap. 26 § andra stycket FL. I paragrafen har för tydlighetens skull utsagts, att fullföljdsförbudet icke gäller ärenden, som först handlagts av Stockholms förmyndarkammare; jfr 20 kap. 34 § andra stycket i förslaget.

Förslaget till lag om införande av föräldrabalken.

1 §.

Då föräldrabalkens processuella regler äro utformade i anslutning till nya rättegångsbalken, synas de båda balkarna lämpligen böra träda i kraft samtidigt eller den 1 januari 1948.

2 §.

De lagar, vilka enligt förevarande paragraf skola upphävas, ha ersatts med bestämmelser i nya lagen. Även utan särskilt stadgande torde vara tydligt, att övergångsbestämmelserna till dessa lagar liksom de övergångsstadganden, som givits i samband med ändringar i lagarna, fortfarande skola gälla med avseende å äldre förhållanden. Vad angår 13 § promulgationslagen till FL, som innehåller särskilda bestämmelser om förmyndarkammaren i Stockholm, torde dock de stadganden som ersatts av nya lagen böra upphävas.

Före tillkomsten av FL omhänderhade förmyndarkammaren i stor utsträckning förvaltningen av omyndigas egendom, i det att förmyndarna i Stockholm hade skyldighet att hos förmyndarkammaren placera de omyndigas kontanta tillgångar och deponera deras värdepapper. Förmyndarkammarens uppgift såsom medelsförvaltare avvecklades genom bestämmelserna i 13 § promulgationslagen till FL. Enligt samma lagrum i dess ursprungliga

lydelse skulle även förmyndarkammarens verksamhet såsom överförmyndare efter en övergångstid upphöra. År 1933 vidtogs emellertid en ändring i paragrafen av innebörd, att förmyndarkammaren icke skulle ersättas med överförmyndare utan bibehållas för framtiden såsom organ för kontrollen över förmynderskap och godmanskap i Stockholm. Med hänsyn härtill ha de i andra, tredje och fjärde styckena av förevarande paragraf upptagna bestämmelserna, vilka ha avseende å förmyndarkammaren i dess egenskap av överförmyndare, överförts till föräldrabalken, där de ha sin motsvarighet i 19 kap. 2 och 14 §§ samt 20 kap. 34 § andra stycket och 42 §. Nämnda stycken i 13 § promulgationslagen till FL ha i anledning härav upphävts.

I samband med upphävandet av tredje stycket i 13 § promulgationslagen till FL torde en övergångsbestämmelse bliva erforderlig. Enligt detta stycke skall arvode till förmyndarkammaren icke utgå beträffande sådant förmynderskap för underårig eller godmanskap, som ställts under Stockholms rådhusrätts tillsyn i samband med inregistrering av bouppteckning, för vilken bouppteckningsavgift utgått. Då ett antal dylika förmynderskap och godmanskap fortfarande finnas, bör ett sådant undantagsstadgande gälla även efter föräldrabalkens ikraftträdande. En bestämmelse härom har upptagits under 6 § i förevarande lagförslag.

3 §.

Paragrafen innehåller allenast, att där i lag eller författning förekommer hänvisning till äldre bestämmelse på förevarande lagstiftningsområde, hänvisningen i stället skall gälla det stadgande i föräldrabalken, som ersatt den äldre bestämmelsen.

4 och 5 §§.

I några viktiga hänseenden har i föräldrabalken föreslagits ändring i gällande rätt. Sålunda har möjligheten att häva presumtionen om äktenskaplig börd vidgats något. Även med avseende å förutsättningarna för brytande av presumtionen, att den som under konceptionstiden haft samlag med modern till barn utom äktenskap är barnets fader, har en uppmjukning skett. Det spörsmålet uppställer sig nu, om och i vad mån de ökade möjligheterna att bryta faderskapspresumtionen i mål om äktenskaplig börd och i mål om faderskap till barn utom äktenskap böra stå till buds, när barnet i fråga fötts före den nya lagens ikraftträdande.

Till en början torde kunna fastslås, att den nya lagstiftningen ej bör medföra ändring i redan slutgiltigt avgjorda faderskapsfrågor. Har före nya lagens ikraftträdande talan om hävande av presumtionen om äktenskaplig börd ogillats genom dom som vunnit laga kraft, bör alltså frågan om barnets status ej därefter kunna tagas under omprövning i enlighet med de nya bestämmelserna. Detsamma bör gälla, då faderskapet till barn utom äktenskap före ikraftträdandet blivit fastställt genom dom som vunnit laga kraft. Betydande olägenheter skulle uppenbarligen bliva följden, om före ikraft-

trädandet med stöd av äldre lag rättskraftigt avgjorda statusfrågor åter kunde bliva föremål för rättsligt bedömande. Den fråga som föreligger till besvarande synes alltså vara begränsad till att gälla, huruvida de nya reglerna böra tillämpas i samtliga fall, då bördsfrågan icke tidigare blivit avgjord.

Att i de fall, då ej redan lagakraftvunnen dom föreligger, låta tidpunkten för barnets födelse vara avgörande för äldre eller ny lags tillämplighet skulle innebära vissa fördelar. Spörsmålet om de nya reglernas tillämpning på barn som fötts före ikraftträdandet skulle då bliva helt oberoende av en sådan omständighet som om rättegång hunnit inledas och avslutas före ikraftträdandet. Den man, som under konceptionstiden haft samlag med modern till barn utom äktenskap, skulle ej genom tredska eller på annat sätt kunna föranleda, att faderskapsfrågan avgjordes först efter ikraftträdandet med de ökade möjligheter att bryta faderskapspresumtionen som följde därav. Avgörande vikt kan emellertid enligt de sakkunnigas mening icke fästas vid denna synpunkt. De sakkunnigas förslag rörande förutsättningarna för faderskapspresumtionens brytande i mål om äktenskaplig börd och i mål om faderskapet till barn utom äktenskap utgår från den principen att man — med bibehållande av vissa hjälpregler i form av presumtioner — måste söka tillvarataga de möjligheter som stå till buds för att komma till ett resultat som svarar mot verkliga förhållandet. Det är icke tilltalande, att när i en viss rättegång möjlighet skulle finnas att tillämpa regler som komma sanningen närmare, avstå från att använda dessa regler endast för att vinna en teoretisk likformighet. Även i de fall, då barnet fötts före nya lagens ikraftträdande men frågan om faderskapet till barnet icke blivit slutgiltigt avgjord dessförinnan, synes man därför, i den mån det utan avsevärda olägenheter låter sig göra, böra tillvarataga de fördelar som de nya bestämmelserna avse att erbjuda. Att härigenom frågan om faderskapet till barn, vilka fötts före nya lagens ikraftträdande, kan komma att bedömas efter olika regler synes vara av mindre betydelse. De sakkunniga anse alltså, att de nya bestämmelserna om bördspresumtionens hävande i mål om äktenskaplig börd eller om faderskap till barn utom äktenskap böra i princip äga tillämpning i alla de fall, då faderskapsfrågan efter deras ikraftträdande är föremål för prövning.

Denna regel torde dock icke kunna genomföras undantagslöst för alla fall, där rättegång redan inletts före nya lagens ikraftträdande. På sätt de sakkunniga förut antytt höra nämligen de nya bestämmelserna nära samman med de nya bevisregler som äro avsedda att tillämpas efter processreformens genomförande. Nya rättegångsbalken skall emellertid i princip icke äga tillämpning i mål, som inletts före balkens ikraftträdande; dock skola dess regler i åtskilliga hänseenden, däribland de som gälla bevisningen, tillämpas i mål, som icke före ikraftträdandet blivit slutligen avgjorda av underrätt. Motsvarande regel måste tydligen gälla beträffande de av de sakkunniga föreslagna bestämmelserna rörande bevisningens anordnande i mål om faderskap till barn utom äktenskap. Då skiljelinjen mellan gammal och ny lag i fråga om bevisningen sålunda anknutits till tidpunkten för under-

rättens dom, synes motsvarande böra gälla i fråga om tillämpningen av de nya reglerna angående bördspresumtionens hävande. Dessa böra alltså icke äga tillämpning vid fullföljd i högre rätt av mål som före nya lagens ikraftträdande redan blivit av underrätt slutligen avgjort. Om underrätten däremot meddelar dom först efter ikraftträdandet, synes från processuell synpunkt något hinder ej möta för bestämmelsernas tillämpning.

Möjligheterna att bryta presumtionen om äktenskaplig börd ha enligt de sakkunnigas förslag vidgats även i så måtto, att preskriptionstiden för väckande av talan från mannens eller hans arvingars sida utsträckts i förhållande till gällande rätt. Det torde emellertid vara tydligt, att om enligt bestämmelserna i LÄB tiden gått till ända före nya lagens ikraftträdande, talerätt ej därefter bör vara för handen, även om talerätt alltjämt skulle stått öppen därest de nya reglerna varit tillämpliga. Har en gång barnets äktenskapliga börd blivit oangripbar från mannens eller hans arvingars sida, bör den ej senare på grund av nytillkommen lag få hävas. Är däremot talerätten bevarad vid nya lagens ikraftträdande, torde preskriptionstiden böra beräknas enligt nya lagen, även om tiden börjat löpa redan före ikraftträdandet.

I föräldrabalken har även föreslagits en något ändrad regel beträffande förutsättningarna för att talerätt skall vara utesluten på den grund att mannen erkänt barnet såsom sitt. Medan enligt LÄB talerätt ej är för handen, om mannen efter barnets födelse givit sådant erkännande, gäller enligt förslaget såsom ytterligare förutsättning för att erkännandet skall få denna verkan, att det lämnats vid en tidpunkt, då mannen haft kunskap om att modern haft samlag med annan under konceptionstiden. Även här torde den regeln böra gälla, att om vid den nya lagens ikraftträdande talerätten redan gått förlorad, därvid bör förbliva även om talerätten skulle ha varit bevarad enligt den nya lagen.

Principen att de nya bestämmelserna om bördspresumtionens hävande i mål om äktenskaplig börd eller om faderskap till barn utom äktenskap skola gälla oavsett tidpunkten för barnets födelse torde ej kräva något särskilt stadgande. Däremot torde en uttrycklig bestämmelse böra meddelas för att hindra att principen länder till efterrättelse vid fullföljd i högre rätt av sådana vid den nya lagens ikraftträdande anhängiga mål, vilka redan av underrätten slutligen avgjorts. En dylik bestämmelse har upptagits i 5 § av förevarande lag. För tydlighetens skull har vidare under 4 § meddelats ett särskilt stadgande, att om före föräldrabalkens ikraftträdande äkta mannen eller hans arvingar enligt LÄB gått förlustiga sin rätt att föra talan om barnets börd, sådan talan ej heller därefter må väckas. Under denna paragraf har, på sätt de sakkunniga anfört i samband med behandlingen av 3 kap. 3 § i förslaget till föräldrabalk, även upptagits en bestämmelse om att talan angående barns förklarande för trolovningsbarn ej må föras, om sådan talan på grund av äldre lag gått förlorad före föräldrabalkens ikraftträdande.

7 §.

Till 20 kap. föräldrabalken ha såsom förut nämnts sammanförts flertalet av nu gällande processuella bestämmelser i LÄB, LBiÄ, LAd, LBuÄ och FL. Åtskilliga av dessa bestämmelser ha underkastats ändringar som föranletts av nya rättegångsbalken medan andra till följd av denna blivit överflödiga. Även i övrigt ha vissa ändringar och tillägg gjorts.

Vad angår sådana stadganden i nya lagen, vilka innebära en avvikelse från äldre rätt, uppstår frågan, om och i vilken utsträckning de skola äga tillämpning å sådana mål som äro anhängiga vid nya lagens ikraftträdande men då ännu ej slutligt avgjorts. Denna fråga torde i stort sett kunna lösas på samma sätt som skett i förslaget till lag om införande av nya rättegångsbalken. Enligt detta lagförslag gäller som huvudregel, att äldre mål skola behandlas enligt äldre lag, från vilken regel dock stadgas vittgående undantag, främst med avseende å mål som vid rättegångsbalkens ikraftträdande ännu icke blivit av underrätt slutligen avgjorda. Att samma princip bör gälla med avseende å sådana bestämmelser i föräldrabalken som jämkats i anslutning till nya rättegångsbalken eller direkt föranletts av denna är tydligt. Men även beträffande flertalet av de processuella bestämmelser, vilka av annan anledning ändrats, torde samma princip böra gälla. Med hänsyn härtill har i förevarande paragraf stadgats, att i fråga om ikraftträdandet av nu avsedda bestämmelser i 20 kap. föräldrabalken skall i tillämpliga delar gälla vad i lagen om införande av nya rättegångsbalken finnes föreskrivet.

I anslutning till stadgandet i 12 § 1 tredje stycket i förslaget till lag om införande av nya rättegångsbalken har i andra stycket av förevarande paragraf föreskrivits, att om edgång förelagts modern eller mannen i mål om fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap före nya lagens ikraftträdande, äldre lag skall lända till efterrättelse i fråga om eden. I sådant mål bör ej vad i 20 kap. 5 § föräldrabalken stadgas om förhör med modern eller mannen under vittnesansvar äga tillämpning, såvitt angår sakförhållande, som genom eden blivit bevisat. Skall enligt äldre lag genom edgången anses styrkt, att mannen haft samlag med modern vid viss tidpunkt, bör alltså vittnesförhör ej kunna äga rum härom. Däremot synes ej hinder behöva möta att höra modern eller mannen som vittne angående någon omständighet av betydelse för frågan om barnet kan antagas ha avlats vid samlaget i fråga. Har mannen avlagt värjemålsed eller har modern brustit åt henne förelagd ed, får därmed anses fastslaget att de ej haft samlag med varandra under konceptionstiden och något utrymme för ett kompletterande vittnesförhör finnes ej.

Bland de paragrafer i 20 kap., beträffande vilkas ikraftträdande hänvisning skett till lagen om införande av nya rättegångsbalken, ha icke medtagits alla, som innefatta ändring i förhållande till gällande rätt. De sålunda uteslutna bestämmelserna synas emellertid vara av den natur, att några särskilda regler med avseende å anhängiga mål icke erfordras. Så är t. ex. fallet med de stadganden, vilka innefatta ändring av gällande forumregler. Redan av allmänna grundsatser torde följa, att mål eller ärenden, vilka före nya

lagens ikraftträdande anhängiggjorts enligt då gällande rätt, skola anses rätteligen inledda, även om den nya lagen i detta hänseende ändrar den äldre lagen.

Även på andra ställen än i 20 kap. äro vissa processuella regler upptagna. I den mån dessa innefatta ändring av gällande rätt, torde emellertid ej heller beträffande dem någon särskild övergångsbestämmelse vara erforderlig.

8 §.

Såsom förut framhållits ha bestämmelserna i LBuÄ om provisoriska beslut angående vårdnad och underhåll en utformning som avviker från motsvarande stadganden i LBiÄ. Jämlikt LBuÄ lända de provisoriska besluten till efterrättelse till dess slutligt utslag *meddelas*, medan sådana beslut enligt LBiÄ avse tiden till dess *laga kraft ägande* dom föreligger. I LBuÄ stadgas dessutom, att slutligt utslag skall gå i verkställighet lika som laga kraft ägande dom, där ej rätten annorlunda förordnat. Enligt de sakkunnigas förslag under 20 kap. 11 och 13 §§ föräldrabalken skola nämnda särregler i LBuÄ upphöra samt provisoriska beslut om vårdnad och underhåll avse tiden till dess laga kraft ägande dom föreligger, vare sig de avse barn i eller barn utom äktenskap eller adoptivbarn. Har rätten eller domaren före föräldrabalkens ikraftträdande enligt bestämmelserna i LBuÄ meddelat provisoriskt förordnande för tiden till dess slutligt utslag meddelas, lärer detta förordnande utan särskilt stadgande äga giltighet även för tiden efter det nya lagen trätt i kraft. För det fall att rätten före ikraftträdandet meddelat slutligt utslag, varigenom överflyttning av vårdnaden skett eller förordnande om bidragsskyldighet givits, synes emellertid — med hänsyn till att i föräldrabalken saknas motsvarighet till bestämmelsen i LBuÄ att slutligt utslag går i verkställighet såsom laga kraft ägande dom om ej annorlunda förordnas — böra meddelas en uttrycklig övergångsbestämmelse i syfte, att utslaget även efter föräldrabalkens ikraftträdande skall kunna verkställas såsom laga kraft ägande dom. En sådan bestämmelse har upptagits under förevarande paragraf.

9 §.

I 20 kap. 14 § föräldrabalken, som ersätter 32 § LBuÄ, meddelas bestämmelser om gottgörelse av allmänna medel för det fall att mannen på grund av provisoriskt beslut enligt nya lagen betalat underhållsbidrag till barn utom äktenskap eller till barnets moder men sedermera finnes icke vara underhållsskyldig. Under förevarande paragraf har meddelats en särskild övergångsbestämmelse av innebörd att detsamma skall gälla, när någon på grund av provisoriskt förordnande enligt LBuÄ eller slutligt utslag som ej vunnit laga kraft erlagt underhållsbidrag för tid efter föräldrabalkens ikraftträdande.

10 §.

Enligt 11 § LBuÄ gäller, att om fadern till barn utom äktenskap dör och barnet ej har arvsrätt efter honom, det belopp som erfordras för fullgö-

rande för framtiden av hans underhållsskyldighet emot barnet och modern skall före arvs- och testamentslotter utgå av behållningen i boet. Barnet skall emellertid icke härigenom erhålla större del av behållningen än det skulle ha fått om det varit av äktenskaplig börd. I fråga om moderns rätt till underhåll ur behållningen i faderns dödsbo har bestämmelsen sin motsvarighet i 7 kap. 10 § förslaget till föräldrabalk. Såvitt angår barnet synes ett stadgande av angivet innehåll närmast ha sin plats i ärvdabalken. Om alla sådana barn erhålla arvsrätt efter fadern, blir emellertid stadgandet i vad angår underhåll till barnet överflödigt. I avvaktan på lösningen av denna fråga ha de sakkunniga ansett lämpligt, att bestämmelsen om barnets rätt i förevarande hänseende upptages i promulgationslagen till föräldrabalken.

Förslaget till lag om ändring i giftermålsbalken.

Förslaget innehåller icke några sakliga ändringar.

I 2 kap. 2 § har såsom tredje stycke upptagits ett stadgande, som ersätter 12 § första stycket andra punkten LAd. Härjämte ha i 5 kap. 7 § och 11 kap. 27 § hänvisningen till LBiÄ ändrats till att avse föräldrabalken.

Förslaget till lag angående ändring i lagen den 8 juli 1904 (nr 26) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap.

De i 26—28 §§ LAd upptagna bestämmelserna om internationella rättsförhållanden angående adoption ha ansetts icke böra ingå i den nya föräldrabalken. De torde i stället lämpligen kunna överflyttas till 1904 års lag om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap. I samband härmed torde vissa av nytillkommen lagstiftning föranledda följdändringar böra vidtagas i lagen.

3 KAP. 3 §.

I denna paragraf har hänvisningen till 7 kap. 12 § lagen om äktenskaps ingående och upplösning ändrats till att avse 15 kap. 11 § giftermålsbalken, som ersatt det förra lagrummet.

4 KAP. 3 §.

I detta lagrum har, såsom en följd av lagen om handläggning av domstolsärenden, bestämmelsen att jämte rätten även domaren äger meddela interimistiskt beslut uteslutits.

5 KAP. 4 §.

Den nuvarande hänvisningen till 12 kap. 8 § samt 14 § andra och tredje styckena FL har ändrats till att avse 20 kap. 21 §, 27 § andra stycket och

41 § föräldrabalken, i samband varmed stadgandet om domares behörighet att meddela interimistiskt beslut utgått.

6 KAP.

1 § motsvarar 26 § LAd och 2 § är lika med 27 § LAd.

7 KAP. 5 §.

Kapitlet var förut betecknat som 6 kap. I 5 § första stycket ha mot 28 § LAd svarande bestämmelser inarbetats.

Förslaget till lag angående blodundersökning m. m. i mål om äktenskaplig börd eller faderskapet till barn utom äktenskap.

Enligt 1 § lagen den 26 maj 1933 angående blodundersökning i mål om barn utom äktenskap äger rätten, där den uppgivne fadern yrkar att sådan undersökning skall ske, vid vite förelägga modern att med intyg av läkare visa, att å henne samt å barnet, såframt det står under moderns vårdnad, tagits för bestämning av blodgruppsegenskaper erforderliga blodprov. Har annan vårdnaden om barnet, skall föreläggandet givas denne, såvitt angår blodprov från barnet. I 2 § stadgas, att föreläggande ej må meddelas, om anledning saknas till att mannen haft samlag med modern å tid, då barnet kan ha avlats, eller av utredningen framgår att han ej kan vara fader till barnet. Vid föreläggande skall enligt 3 §, på därom framställt yrkande, fästas det villkor att den uppgivne fadern förskotterar kostnaderna för tagande av blodprov å modern och barnet. Detta skall dock icke gälla i de fall, då gottgörelsen för åtgärden skall gäldas av allmänna medel. I 4 § stadgas slutligen, att läkare som anlitas för blodprovstagning har att därvid samt i fråga om provens insändande till sakkunnig för undersökning ställa sig till efterrättelse de föreskrifter som meddelas av Konungen eller myndighet Konungen bestämmer.

I motiven till 3 kap. föräldrabalken ha de sakkunniga uppehållit sig vid frågan om blodundersökning och andra antropologiska undersökningar såsom bevismedel i faderskapsmål. På sätt framgår av det där anförda är möjligheten att med ledning av blodgruppsegenskaperna hos modern och barnet samt den man, vars faderskap är omtvistat, komma till klarhet i faderskapsfrågan numera av stor praktisk betydelse. Genom blodundersökning kan man sålunda i åtskilliga fall med säkerhet utesluta en med orätt utpekad man från faderskapet. I de fall åter, då undersökningen icke leder till uteslutning, lämnar den i regel ej heller någon upplysning av värde för faderskapsfrågans avgörande. Någon gång kan emellertid undersökningen även i dessa fall — ehuru i mindre mån — tyda på att den utpekade mannen ej är fader

till barnet. Blodgruppsbestämning kan jämväl tänkas giva ett positivt stöd för antagandet att en viss man är fader.

Av andra antropologiska undersökningar än blodundersökning kunna i allmänhet icke dragas slutsatser med samma säkerhet som av blodundersökning, när denna leder till uteslutning. I en del fall kunna emellertid sådana undersökningar giva en mer eller mindre tydlig ledning vid bedömandet av frågan, huruvida en viss man är fader till barnet eller ej, och det är ej uteslutet att denna metod framdeles kan bliva av större praktisk betydelse.

Nu angivna metoders praktiska användning såsom bevismedel i faderskapstvister är tydligen i sista hand beroende av vad lagen fordrar för att presumtionen om att en viss man är fader till barnet skall brytas. Som bekant uppställer gällande rätt stränga krav i detta hänseende. Presumtionen om att den äkta mannen är fader till barn i äktenskapet liksom presumtionen, att den som under konceptionstiden haft samlag med modern till barn utom äktenskap är barnets fader, kan sålunda kullkastas endast genom bindande bevisning att mannen i fråga icke kan vara fader till barnet. En följd av lagens ståndpunkt i detta hänseende är, att blodundersökning kan tillmätas betydelse endast i de fall, då undersökningen med säkerhet utesluter den presumtive fadern från faderskapet, samt att andra antropologiska undersökningar endast i undantagsfall kunna inverka på frågans avgörande. Därest de sakkunnigas förslag rörande förutsättningarna för faderskapspresumtionens brytande i mål om äktenskaplig börd och om barn utom äktenskap godtagas, torde emellertid saken komma i ett i viss mån ändrat läge. Förslaget i denna del innebär nämligen, såsom förut utvecklats, att något större möjligheter öppnas att häva den av lagen uppställda presumtionen. Denna uppmjukning medför, att i vissa fall även sådana undersökningar, vilka väl icke med full säkerhet utesluta mannens faderskap men dock mer eller mindre bestämt peka i en viss riktning, kunna få betydelse såsom bevismedel. Särskilt torde detta vara förhållandet, om i målet blivit styrkt att annan än den presumtive fadern haft samlag med modern under konceptionstiden och utredningen i övrigt tyder på att denne är barnets fader.

Det är självfallet önskvärt, att blodundersökning och andra antropologiska undersökningar kunna äga rum i alla de fall då resultatet därav kan vara av betydelse för avgörandet. Hinder härför kan emellertid möta genom att den, som har intresse av att undersökningen icke kommer till stånd, vägrar att lämna sin medverkan till undersökningen. Någon allmän bestämmelse, på vilken kan grundas rätt för domstolen att framtvinga en dylik medverkan, saknas i svensk rätt. Det i såväl LÄB som LBuÄ upptagna stadgandet, att rätten skall sörja för fullständig utredning och äger att för sådant ändamål införskaffa erforderlig bevisning, innebär icke, att domstolen skulle ha befogenhet att mot någons vilja ålägga honom att underkasta sig kroppslig undersökning. För det praktiskt mest betydelsefulla fallet, att i mål om fastställande av faderskap till barn utom äktenskap den uppgivne fadern yrkar blodgruppsbestämning men modern vägrar att medverka därtill, finnes emellertid i 1933 års lag om blodundersökning särskilt stadgande som ger rätten

möjlighet att vid vite ålägga modern att låta underkasta sig och barnet tagandet av blodprov. Det torde böra undersökas, om icke möjlighet till tvångsförfarande bör finnas även i andra fall.

1933 års lag avser icke mål om äktenskaplig börd. I dessa mål kan alltså medverkan till blodundersökning icke framtvingas. Såsom skäl till denna begränsning anfördes vid förarbetena till lagen bl. a., att det kunde ifrågasättas, huruvida i dessa mål kärandens talan, vilken städse ginge ut på att ett i äktenskap fött barn skulle förklaras icke ha äktenskaplig börd, representerade ett intresse av sådan styrka, att en vid äventyr stadgad skyldighet för part eller annan att underkasta sig blodundersökning kunde motiveras därav. Med hänsyn därtill ansåg man försiktigheten bjuda att vid införandet av det nya institutet icke göra det tillämpligt beträffande mål om äktenskaplig börd. Enligt de sakkunnigas åsikt är en ändring av lagstiftningen på denna punkt önskvärd. Såsom de sakkunniga framhållit i sin motivering till 2 kap. 5 § föräldrabalken är det jämväl i dessa mål av intresse, ej minst från allmän synpunkt, att barnets börd såvitt möjligt fastställes i överensstämmelse med verkliga förhållandet. Det kan icke anses tillfredsställande, att den möjlighet till bevisning i detta hänseende som blodundersökningen innebär skall kunna uteslutas genom en vägran att medverka till undersökningen. Den omständigheten att modern icke kan vara part i mål om äktenskaplig börd torde icke böra utgöra hinder för att hon skall vara pliktig att underkasta sig för undersökningen erforderlig åtgärd. Det må framhållas, att det operativa ingrepp som tagandet av blodprov förutsätter är synnerligen obetydligt samt, om det utföres av kompetent person, ofarligt och förenat med ringa obehag. De sakkunniga finna alltså, att medverkan till blodundersökning bör kunna framtvingas ej endast i mål om faderskap till barn utom äktenskap utan även i mål om äktenskaplig börd.

Enligt 1933 års lag om blodundersökning kan vidare föreläggande om tagande av blodprov meddelas endast såvitt angår modern och barnet. Detta sammanhänger med, att när fråga är om barn utom äktenskap en vägran att medverka till undersökningen ej gärna kan tänkas förekomma från den påstådde faderns sida. Blodundersökningen kan nämligen i allmänhet icke giva något positivt bevis för faderskap men väl ådagalägga, att svaranden icke är fader till barnet. För den påstådde fadern är det därför i regel önskvärt, att blodundersökning sker. Beträffande modern eller annan person, som i rättegången har att bevaka barnets rätt, ställer sig saken annorlunda. Något avsevärt stöd för barnets talan kan i regel ej vinnas genom undersökningen, utan barnet riskerar tvärtom — förutsatt att annan man än svaranden i målet i verkligheten är fader till barnet — att den å barnets vägnar förda talan ogillas på grund av resultatet av blodundersökningen. Vad sålunda från barnets synpunkt anförts rörande mål om barn utom äktenskap gäller jämväl beträffande sådana mål om att barn i äktenskap skall förklaras sakna äkta börd, som anhängiggjorts av den äkta mannen. I de mål om sådan förklaring, där *barnet* är kärande, kan åter äkta mannen tänkas ha intresse

av att bibehållas vid sin ställning som barnets legale fader och fördenskull vilja vägra att medverka till blodundersökning. Med tanke på sistnämnda slag av mål och då det vidare icke kan uteslutas att den uppgivne fadern i andra faderskapsmål kan ställa sig ovillig till en blodundersökning — t. ex. med hänsyn till möjligheten att sådan undersökning skall giva ett bidrag till utredningen i målet i positiv riktning — synes den av 1933 års lag uppställda begränsningen, enligt vilken tvångsförfarandet må användas endast mot modern och barnet, böra bortfalla. Den påstådde fadern i mål om barn utom äktenskap eller äkta mannen i mål om äktenskaplig börd bör alltså kunna tvingas att medverka till en av motparten begärd blodundersökning genom ett föreläggande av domstolen.

Såsom de sakkunniga förut utvecklat kan i vissa fall den omständigheten, att annan än svaranden i mål om faderskap till barn utom äktenskap eller äkta mannen i mål om äktenskaplig börd haft samlag med modern under konceptionstiden, vara av betydelse för frågan om faderskapspresumtionen skall upprätthållas eller ej. Vid sådant förhållande är det självfallet av värde att kunna med ledning av blodgruppsegenskaperna hos den man, som sålunda jämte den presumtive fadern kan komma i fråga till faderskapet, samt modern och barnet utröna, om det är uteslutet att han är barnets fader. I mål om faderskap till barn utom äktenskap har självfallet modern i första hand intresse av att en sådan undersökning kommer till stånd; härigenom kan ju det tvivel om den av henne utpekade mannens faderskap, som uppkommit genom att även annan man visats kunna komma i fråga som fader, undanröjas. I mål om äktenskaplig börd, däri den äkta mannen är kärande, har barnet ett motsvarande intresse av blodundersökning å den som den äkta mannen påstår vara fader till barnet. Men även part, som i målet önskar kullkasta den legala faderskapspresumtionen, kan någon gång tänkas ha intresse av en dylik undersökning på grund av att densamma i undantagsfall kan giva ett bidrag till positiv faderskapsbevisning. Med hänsyn till det anförda torde även den man, vilken av den som har intresse av presumtionens hävande utpekas såsom fader, böra vara skyldig att medverka till blodgruppsbestämning, ehuru han icke är part i målet. Sådan skyldighet bör dock ej vara för handen med mindre anledning föreligger till antagande att han haft samlag med modern under konceptionstiden.

På sätt professorn E. Wolff framhållit i sin promemoria kan det i vissa fall för att blodundersökning skall leda till resultat vara av betydelse att erhålla vetskap om — förutom moderns, barnets och den ifrågavarande mannens blodgruppsegenskaper — även egenskaperna hos syskon till barnet eller hos fader, moder eller syskon till barnets moder eller till mannen. Med hänsyn till det allmänna intresset att såvitt möjligt komma till ett materiellt riktigt resultat torde i dylika fall anhörig som nu nämnts böra vara skyldig underkasta sig tagande av blodprov.

Vad nu anförts i fråga om skyldighet att medverka till blodundersökning torde i stort sett äga motsvarande tillämpning på frågan om skyldighet att ställa sig till förfogande för annan antropologisk undersökning. Då även en

sådan undersökning kan tjäna till upplysning i målet, kan det icke anses tillfredsställande, att möjligheten att använda detta bevismedel är beroende av frivillig medverkan. Något kroppsligt obehag eller men torde i regel sådan undersökning icke medföra. Med hänsyn härtill torde böra stadgas rätt för domstolen, att där frivillig medverkan vägras, ålägga modern och barnet samt den eller de män, som kunna komma i fråga, att underkasta sig dylik undersökning, om den kan ske utan nämnvärt men. Detsamma bör gälla anhöriga till dessa i den utsträckning nyss angivits med avseende å blodundersökning.

Såsom tvångsmedel torde domstolen böra äga att vid vite förelägga vederbörande att underkasta sig för undersökningen erforderlig åtgärd. Såvitt angår barnet torde föreläggandet, om barnet ej fyllt aderton år, böra givas den som har vårdnaden om barnet. Föreläggandet bör, liksom enligt 1933 års lag, avse skyldighet för personen i fråga att med intyg av läkare visa att å honom tagits för undersökningen erforderligt blodprov eller verkställts den undersökning varom eljest är fråga. Innan förordnande om undersökning meddelas, bör den som beröres av förordnandet ha beretts tillfälle att yttra sig.

De sakkunniga ha övervägt, huruvida detta tvångsförfarande borde få tillgripas, så snart rätten funnit undersökning påkallad för vinnande av upplysning i målet. Vissa betänkligheter torde emellertid möta mot att göra rätten ansvarig för att i alla hithörande mål de möjligheter tvångsförfarandet erbjuder komma att utnyttjas. Det kan anföras skäl för att i viss utsträckning låta det bliva beroende av parterna med vilken kraft utredningen bör bedrivas. En sådan anordning som nyss nämnts torde för övrigt förutsätta, att de med undersökningen förenade kostnaderna i första hand finge utgå av allmänna medel, med befogenhet eventuellt för domstolen att döma tappande part att ersätta kostnaden. I anslutning till vad som gäller enligt 1933 års lag torde domstolens rätt att giva föreläggande böra inskränkas till de fall, då undersökningen begärts av någon av parterna i målet.

Såsom förut nämnts skall enligt förslaget skyldighet att medverka till blodgruppsbestämning eller annan antropologisk undersökning kunna åläggas ej endast den som är part i målet utan även vissa andra personer. I den mån part ådrager sig kostnader för fullgörande av sin skyldighet i detta hänseende, komma dessa att ingå bland partens rättegångskostnader och han kan enligt allmänna regler erhålla gottgörelse härför av motparten. Emellertid torde — i anslutning till vad som för närvarande gäller enligt 1933 års lag — den som begärt undersökningen böra vara skyldig att förskjuta ersättningen till läkare för blodprovstagning eller därmed jämställd åtgärd. Om den som påkallat undersökningen vinner målet, kan han naturligtvis tillerkännas ersättning av motparten för utgiften såsom för annan rättegångskostnad.

Har någon som ej är part i målet medverkat till undersökning varom här är fråga, bör den som begärt undersökningen under alla omständigheter vara skyldig att i förhållande till den förre svara för dennes samtliga kostnader i anledning av undersökningen. Parten bör även vara skyldig att utgiva er-

sättning för tidsspillan. Vad nu sagts bör tydligen gälla, oavsett om den undersökte på anmodan av parten frivilligt lämnat sin medverkan eller om undersökningen kommit till stånd på grund av rättens förordnande. Genom rättens beslut rörande rättegångskostnaderna får sedermera avgöras, vilken part kostnaden slutligen skall drabba. Den som av rätten förelagts att medverka till undersökningen bör vara berättigad att av den som påkallat undersökningen i viss utsträckning erhålla förskott å den ersättning, som kan komma att tillerkännas honom. Förskottet torde böra avse dels den särskilda ersättningen till läkare för tagande av blodprov eller för annan för undersökningen erforderlig åtgärd dels ock — i anslutning till vad som gäller för vittnen — kostnaden för resa och uppehälle i anledning av undersökningen.

Skyldighet att lämna förskott bör kunna åläggas den som påkallat undersökningen även om någon begäran därom ej framställts. Att denne fullgör sin skyldighet i detta hänseende synes — i likhet med vad nu är fallet enligt 1933 års lag — böra fästas som villkor vid föreläggande för part eller annan att underkasta sig för undersökningen erforderlig åtgärd. I den mån kostnaden för undersökningen enligt lagen om fri rättegång skall utgå av allmänna medel, bör tydligen skyldighet att förskjuta kostnaden ej åläggas.

Vad angår förfarandet vid blodundersökning gäller nu, att den läkare som tagit blodproven har att insända dessa till statens rättskemiska laboratorium, som därefter verkställer blodgruppsbestämning och avgiver utlåtande i ärendet. Även när fråga är om annan antropologisk undersökning torde liknande linjer kunna följas. Själva undersökningen torde alltså böra förbehållas vissa särskilda sakkunniga medan upptagande av erforderligt undersökningsmaterial i vanliga fall synes kunna anförtros åt lokalt verksamma läkare eller tekniska medhjälpare, som anlitas av den undersökningen avser. Närmare bestämmelser rörande förfarandet vid antropologiska undersökningar torde få meddelas av Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer.

Såsom de sakkunniga framhållit i motiven till 3 kap. föräldrabalken bör såväl blodgruppsbestämning som annan antropologisk undersökning såvitt möjligt ske innan huvudförhandling enligt nya rättegångsbalken äger rum. På grund av föreskrifterna i 43 kap. 11 § nämnda balk skulle det eljest bliva regel, att två huvudförhandlingar måste hållas i faderskapsmål. Nämnda tillvägagångssätt är visserligen förenat med den olägenheten, att behovet av undersökningen i fråga icke alltid kan med säkerhet bedömas, men denna olägenhet torde icke böra vara avgörande. Skulle det emellertid redan vid förberedelsen vara uppenbart, att en undersökning skulle vara utan värde, följer av 35 kap. 7 § nya rättegångsbalken, att yrkande om undersökning icke bör bifallas. Något särskilt stadgande, motsvarande 2 § i 1933 års lag om blodundersökning, torde därför icke vara erforderligt.

Vad nu anförts angående tidpunkten för företagande av blodgruppsbestämning eller annan undersökning har närmast haft avseende på det fallet, att sådan undersökning skall ske beträffande modern och barnet samt, i mål om äktenskaplig börd, den äkta mannen eller, i mål om barn utom äkten-

skap, den av modern uppgivne fadern. I fråga om undersökning av annan man, som kan komma i fråga som fader, ställer sig saken i viss mån annorlunda. Såsom förutsättning för att denne skall kunna åläggas att medverka till undersökningen uppställer nämligen förslaget, att anledning förekommer till att han haft samlag med modern under konceptionstiden. Då bevisning i detta hänseende — när sådan överhuvud anses böra tillåtas — kan förebringas först vid huvudförhandlingen, torde undersökningen i denna del, såvida icke mannen frivilligt medverkar därtill, endast i undantagsfall kunna framtvingas under förberedelsen.

I anslutning till de sakkunnigas förslag torde böra vidtagas vissa följdändringar i lagen om fri rättegång. Enligt 3 § tredje stycket denna lag skall, om i mål angående faderskap till barn utom äktenskap fri rättegång beviljats den uppgivne fadern, ersättning till tjänsteläkare för tagande av blodprov å mannen själv samt modern och barnet gäldas av allmänna medel, varjämte han är fri från stämpel å utlåtande i anledning av undersökningen. Motsvarande gäller i mål om äktenskaplig börd, däri käranden åtnjuter fri rättegång. Då det kan vara av betydelse att blodprov tagas även å andra än de nu nämnda, torde förmånen av fri rättegång böra omfatta kostnaden för tagande av blodprov å alla dem som kunna komma i fråga härför. Vidare synes i de fall, då den undersökte icke är part i målet och han förty intager i stort sett samma ställning i rättegången som ett vittne, av allmänna medel böra gäldas den ersättning i övrigt i anledning av undersökningen, vilken den som påkallat undersökningen eljest skolat utgiva till den undersökte. Härjämte torde — med hänsyn till att i undantagsfall även annan part än den som nu avses i lagrummet kan ha intresse av blodundersökning — härav betingad ändring böra vidtagas i lagen. Vad nu sagts om blodundersökning torde även böra gälla annan antropologisk undersökning.

Inarbetandet av de nu ifrågasatta ändringarna i lagen om fri rättegång torde böra äga rum i samband med den omarbetning i övrigt av lagen, som måste vidtagas i anledning av processreformen.

BILAGOR

I skrivelse till medicinalstyrelsen den 17 april 1943 anhöllo de sakkunniga, att styrelsen måtte låta utarbeta en sammanfattning av den medicinska vetenskapens ståndpunkt angående möjligheten att — med utgångspunkt från dåvarande praxis beträffande konceptionstidens bestämmande — i förekommande mål uttala sig i följande frågor, nämligen

1. huruvida det kan uteslutas att viss man, som haft samlag med modern under konceptionstiden, är fader till barnet;
2. huruvida det kan anses visst eller sannolikt att viss man, som haft samlag med modern under nämnda tid, är fader till barnet; eller
3. huruvida eljest av två eller flera, som haft samlag med modern under konceptionstiden och ej äro uteslutna enligt 1, någon kan utpekas såsom den vilken med större sannolikhet är fader till barnet.

I anledning härav uppdrog styrelsen åt professorerna E. Wolff och E. Sjövall att utarbeta översiktliga framställningar i saken, därvid professorn Sjövall anmodades att särskilt framställa spörsmålet om de antropologiska undersökningarnas betydelse. Därefter överlämnade styrelsen med skrivelse den 30 juni 1943 till de sakkunniga en av professorn Wolff och en av professorn Sjövall upprättad promemoria i ämnet, till vilka promemorior styrelsen anslöt sig. Sedan de sakkunniga i skrivelse till styrelsen den 13 december 1945 anhållit att styrelsen måtte låta utarbeta en redogörelse för de rön och erfarenheter med avseende å de i promemoriorna avhandlade frågorna som kunde ha gjorts efter promemoriornas upprättande, överlämnade styrelsen med skrivelse den 6 april 1946 dels en ny av professorn Wolff utarbetad promemoria dels ock vissa av professorn Sjövall verkställda ändringar och tillägg till den av honom förut upprättade promemorian. Här nedan återgives den senare av professorn Wolff utarbetade promemorian samt professorn Sjövalls promemoria med nämnda ändringar och tillägg däri inarbetade.

Bilaga I.

Promemoria angående blodgruppsbestämning såsom bevismedel i faderskapsmål.

Upprättad av professorn *E. Wolff.*

Allmänna synpunkter.

Den så kallade biologiska faderskapsbevisningen arbetar på två linjer, uteslutningsbevisningen och den positiva sannolikhetsbevisningen, av vilka i Sverige hittills i huvudsak den förstnämnda tillmätts rättslig betydelse. Vid uteslutningsbevisningen är frågeställningen denna: »Bevisar undersökningsresultatet, att viss person *icke kan vara fader* till ett visst barn?» Det motsatta alternativet blir då, att vederbö-

rande kan tänkas vara far till barnet i fråga. Vid den positiva sannolikhetsbevisningen eftersträvar man en siffermässig uppskattning av sannolikhetsgraden för att en viss man är fader till ett visst barn eller en jämförelse mellan sannolikheterna för två eller flera ifrågakommande personers faderskap till ett visst barn.

I princip kan man för biologisk faderskapsbevisning använda sig av varje egenskap, som kan objektivt fastställas och vars arvgång är känd. För sannolikhetsbevisning kunna till och med sådana egenskaper användas, vilkas arvgång ännu icke är utredd, om endast för varje sådan egenskap statistiska uppgifter föreligga om dess frekvens dels hos den manliga befolkningen överhuvud taget, dels hos verkliga fäder till barn med egenskapen i fråga.

Genom vissa omständigheter (gynnsamma frekvensförhållanden, goda diagnostiska möjligheter och väl fastställda arvsförhållanden) ha blodgruppsundersökningarna kommit att intaga en särställning inom den biologiska faderskapsbevisningen och alldeles speciellt i fråga om faderskapsuteslutningarna.

Det skulle föra för långt att redogöra för blodgruppsdiagnostiken i detalj, endast så mycket må framhållas, att mot varje blodgruppsegenskap svarar ett visst serum (nativserum eller immunserum), som sammanklumpar (agglutinerar) blodkroppar med just denna gruppegenskap, och att sådana blodkroppar i allmänhet kunna bortabsorbera den verksamma principen (agglutininet) i motsvarande serum.

Blodgruppernas arvgång.

För närvarande känner man 4 blodgruppssystem, som beträffande påvisbarheten och arvgången äro så väl utforskade att de hava stor praktisk betydelse, nämligen A_1A_2B0-systemet, MN-systemet, Rh-systemet och P-systemet.

Dessa 4 system ärvas fullständigt oberoende av varandra.

En individs blodgrupp inom ett system betingas av ett hos individen förefintligt anlagspar (ett s. k. genpar). Individen har alltså alltid *två* anlag (gener) för ett visst blodgruppssystem, och dessa gener kunna vara lika eller olika.

Av dessa gener kommer alltid en från fadern och en från modern.

Äro de båda generna i anlagsparet lika, kallar man individen homozygot, när de äro olika, heterozygot.

Den enklaste arvgången uppvisar MN-systemet. Inom detta system finnas 3 olika blodgrupper M, MN och N. Anlagen för M och N utöva icke något inflytande på varandra. Anlagsbilden (genotypen) för M-gruppen är därför MM, för MN-gruppen MN och för N-gruppen NN.

Då hos en heterozygot individ de egenskaper, som betingas av de två olika generna inom anlagsparet, båda framträda utan att undertrycka varandra, talar man om intermediär arvgång (i motsats mot dominant arvgång, jfr nedan).

När endast två olika slags gener förefinnas i ett system och kunna växla med varandra inom ett genpar, benämnes detta *enkel alleli.*

MN-systemet är ett exempel på intermediär arvgång med enkel alleli.

Inom Rh-systemet förefinnas likaledes två olika gener Rh+ och rh—, alltså även i detta system en enkel alleli. En viktig skillnad ligger i, att förekomsten av genen Rh+ undertrycker den egenskap, som framkallas av genen rh—. Individer med genparen Rh+ Rh+ och Rh+ rh— visa sig därför vid undersökning tillhöra grupp Rh+ och endast individer med genparet rh— rh— tillhöra grupp rh—. Man säger då, att genen Rh+ dominerar över genen rh—. Den undertryckta egenskapen kallas recessiv. Alla i grupp rh— äro homozygota, individer inom grupp Rh+ äro antingen homozygota eller heterozygota.

Rh-systemet utgör ett exempel på dominant arvgång med enkel alleli.

(I själva verket är denna framställning av Rh-systemet starkt schematiserad bl. a. genom att hänsyn icke tagits till undergrupperna av Rh+.)

Förhållandena inom P-systemet motsvara förhållandena inom Rh-systemet, dominans av P+ över p— och enkel alleli med samma reservation för schematisering.

Inom A_1A_2B0-systemet slutligen förefinnas 4 olika gener, A_1-genen, A_2-genen, B-genen och 0-genen.

Hos samma individ kunna emellertid endast 2 av dessa gener samtidigt förekomma och bilda ett genpar.

När som inom detta system flera än 2 gener kunna ifrågakomma för kombination till genparet talar man om multipel alleli, ett begrepp, som är grundläggande för djupare förståelse av arvgången inom alla blodgruppssystem. A_1-, A_2- och B-generna dominera över 0-genen, A_1-genen dominerar över A_2-genen, medan däremot A_1-genen mot B-genen och A_2-genen mot B-genen icke visar dominans utan intermediärt förhållande. Blodgrupp A_1 motsvarar därför genparen A_1A_1, A_1A_2 och A_10, blodgrupp A_2 genparen A_2A_2 och A_20, blodgrupp B genparen BB och B0, blodgrupp 0 genparet 00, blodgrupp A_1B genparet A_1B och blodgrupp A_2B genparet A_2B.

A_1A_2B0-systemet utgör ett exempel på dels dominant och dels intermediär arvgång med multipel alleli.

Säkerheten vid arvsbiologisk bevisning, särskilt genom blodgruppsundersökning.

Alla bevismedel äro behäftade med en viss grad av osäkerhet och detta gäller givetvis även det arvsbiologiska bedömandet av faderskapsmöjligheten.

Alla ärftliga egenskaper bero på förekomsten av anlag (gener), vilka kombineras på olika sätt men i regel äro oföränderliga. Någon gång kan (i allmänhet av okänd anledning) en gen ändra karaktär (s. k. mutation), varvid ett undantag från den sedvanliga arvgången uppträder. All erfarenhet lär, att mutationer inom blodgruppsområdet måste vara oerhört sällsynta, och endast ett fåtal fall, som kunna tolkas på detta sätt, finnas publicerade. Av dessa fall torde det Haselhorst-Lauerska fallet vara det mest kända.

Påverkan av från den vanliga avvikande miljö kan understundom modifiera den av en gen betingade egenskapen. Begreppet miljö är här taget i vidsträcktaste bemärkelse, omfattande såväl yttre som inre inverkan, alltså även sjukdom, åldrande, späd ålder o. s. v.

Sådana omständigheter kunna försvåra eller rent av för tillfället omöjliggöra ställandet av en säker blodgruppsdiagnos, men kunna endast i extremt sällsynta undantagsfall förorsaka en felaktig blodgruppsbestämning, om undersökningen skett på tillfredsställande sätt (ett enda fall, som möjligen kan tolkas så, finnes publicerat av Friedenreich).

Till andra arvssystem hörande gener kunna tänkas utöva en undertryckande eller förändrande inverkan på en blodgruppsegenskap (icke att förväxla med den inbördes dominansen och recessiviteten inom ett blodgruppssystem). Några bevisade sådana fall finnas icke och de måste alltså i varje fall vara extremt sällsynta. Gammelgaard är i viss mån benägen att tolka den i ett enstaka fall påvisade blodegenskapen A_x som beroende på en sådan hämmande gen; detta fall är emellertid mycket oklart.

Graden av den säkerhet, med vilken arvgången är fastställd, växlar inom de olika systemen. Säkerheten är icke proportionell mot storleken av det undersökta materialet, utan beror även i hög grad på antalet och beskaffenheten av de speciella kriterierna på respektive arvteoriers riktighet.

Ett dylikt kriterium är i fråga om MN-systemet, att konträr homozygoti mellan moder och barn (respektive mellan biologisk fader och barn) enligt arvteorien är utesluten, alltså kombinationen: moder M—barn N eller omvänt förekommer icke.

Inom A_1A_2B0-systemet har man 2 kriterier, dels att kombinationen: moder AB

(A_1B eller A_2B)—barn 0 eller omvänt enligt arvteorien icke får förekomma (detsamma gäller naturligtvis den biologiske fadern och barnet), dels att kombinationen: moder A_1B—barn A_2 (respektive biologiske fadern A_1B—barnet A_2) icke får förekomma.

Jämförelsen mellan arvteoriernas säkerhet och de krav, som i övriga fall ställas på juridisk bevisning, är en omdömesfråga. Statens rättskemiska laboratoriums princip är att ställa mycket stränga krav på kategoriska utlåtanden och i andra fall i möjligaste mån låta uteslutningarnas sannolikhetsvärde framträda genom utlåtandenas formulering.

Vi vilja dock skarpt framhålla, att i de kategoriska uteslutningarna inkluderas den grad av osäkerhet, som med naturnödvändighet vidhäftar all bevisning genom blodgruppsförärvning.

Förutsättningen för att den säkerhet, som den arvsbiologiska undersökningen kan skänka, verkligen uppnås är givetvis, att blodgruppsbestämningen är riktigt utförd. Feldiagnos av blodgrupp torde praktiskt taget alltid kunna undvikas, om undersökaren besitter verklig sakkunskap och en tillfredsställande metodiks alla möjligheter utnyttjas. Detta hindrar icke, att även den mest erfarne undersökare någon enstaka gång kan stanna i ovisshet beträffande en viss individs blodgruppstillhörighet och nödgas ställa saken på framtiden. Principen på statens rättskemiska laboratorium har alltid varit den att i alla på minsta sätt tvivelaktiga fall begära nya blodprov och upprepa och utvidga undersökningarna tills full klarhet uppnåtts.

I detta sammanhang må betonas vikten av att den provtagande läkaren låter vederbörande personer på ett betryggande sätt styrka identiteten och att förväxling av blodprov respektive möjligheter till obehöriga åtgärder med blodproven undvikas genom ändamålsenlig signering respektive försegling.

Av praktiska skäl är det naturligtvis önskvärt, att en paternitetsfråga löses så snart som möjligt efter barnets födelse.

Blodgruppsundersökning kan emellertid förorsaka visst dröjsmål med frågans avgörande.

Som nämnts har statens rättskemiska laboratorium för princip att i alla fall, där i något avseende oklara reaktioner erhållits (ej sällan framkallade genom att blodproven under transporten råkat i dåligt skick) samt i alla uteslutningsfall begära nya blodprov för kontroll.

Anti-A- och anti-B-agglutininerna äro oftast icke utvecklade hos nyfödda utan framkomma i regel så småningom under loppet av första levnadsåret. Efter 6 månader äro dessa agglutininer oftast fullt påvisbara, men understundom kan deras framkomst vara försenad till 1-årsåldern eller därutöver. Härigenom bli ofta nya blodprov och uppskov med ärendena nödvändiga.

Härtill kommer, att differentialdiagnosen mellan A_1 och A_2 icke alltid kan ställas hos spädbarn utan ibland kräver förnyad provtagning vid högre ålder.

Att dessa förnyade blodprovstagningar och de därigenom framkallade uppskoven ligga i rättssäkerhetens intresse torde knappast behöva diskuteras.

Genom den relativt sena utvecklingen av P-receptorn under barnaåldern har numera ytterligare ett motiv till senare provtagning hos barn påvisats. Vi ha emellertid i regel endast i sådana fall, där verklig misstanke på möjlig P-uteslutning föreligger, krävt nya blodprov från barn av enbart detta skäl. För att med tämlig säkerhet undvika all risk att förlora en eller annan P-uteslutning skulle man efter nuvarande erfarenhet behöva uppskjuta undersökningen tills barnen vore närmare 2 år, vilket oftast knappast låter sig göra.

Som regel kan alltså framhållas, att blodprov kan tagas hur tidigt som helst. Risk för felaktiga uteslutningar uppkommer icke genom tidiga provtagningar. Däremot får relativt ofta nya blodprov från barnet tagas, men i regel kan man då samtidigt överblicka, om nya blodprov även från parterna erfordras. Ofta kan därför tid vinnas genom blodprovstagning vid relativt späd ålder hos barnet. Regeln att icke

företaga blodundersökning i faderskapsmål, förrän barnet uppnått 6 månaders ålder, kan därför icke anses generellt berättigad.

A_1A_2B0-systemet.

Landsteiners klassiska indelning av människorna i 4 olika blodgrupper, numera allmänt kallade 0-, A-, B- och AB-gruppare, samt Bernsteins teori för dessa egenskapers arvgång, den s. k. 3-gensteorien (3 gener A-, B- och 0-generna med multipel alleli, dominans för A- och B-generna över 0-genen och intermediärt förhållande mellan A- och B-generna), får anses höra till de vetenskapliga fakta, som genom sin säkerhet ej längre kräva diskussion.

De på 3-gensteorien baserade faderskapsuteslutningarna, de s. k. »klassiska» uteslutningarna, måste utan vidare tillmätas högsta tänkbara biologiska bevisvärde.

Redan tidigt visade det sig, att A-gruppen kunde indelas i undergrupper, numera kallade A_1 (»starkt» A) och A_2 (»svagt» A) med motsvarande gener, A_1-genen och A_2-genen. Arvgången för dessa undergrupper studerades av Thomsen och hans skola och stora familjeundersökningar bl. a. av Friedenreich och Zacho samt befolkningsstatistiska undersökningar och omfattande undersökningar av mödra-barnkombinationer av statens rättskemiska laboratorium har gjort att även den s. k. 4-gensteorien måste anses säkerställd. Den innebär som förut i korthet angivits en multipel alleli av 0-, A_1-, A_2- och B-generna med dominans av A_1-, A_2- och B-genen över 0-genen, A_1-genen över A_2-genen och intermediärt förhållande mellan A_1- och B-generna respektive mellan A_2- och B-generna.

De uteslutningar, som grunda sig på 4-gensteorien, få med det omfattande material, som föreligger, anses så säkra, att de måste tillmätas full juridisk beviskraft.

Förutsättningen är, att undersökningstekniken är absolut oklanderlig, erforderliga kontroller utförda och att undersökningsresultaten äro fullt typiska. Inom det s. k. A_1A_2B0-systemet kunna nämligen vissa från de vanliga avvikande reaktioner uppträda, vilka dels kunna förklaras genom ytterligare multipel alleli (A_3, A_4, A_5 etc. se vidare nedan) och dels ännu icke kunna förklaras.

I atypiska fall (mycket sällsynta) ställer statens rättskemiska laboratorium saken på framtiden *men i typiska uteslutningsfall efter 4-gensteorien använda vi samma kategoriska formulering som i de »klassiska» uteslutningsfallen.*

De fall där faderskapsuteslutning kan göras enligt 4-gensteorien framgå av följande tabell I.

Tabell I.

Moder	Barn	Fader kan inte vara	Moder	Barn	Fader kan inte vara
0	0	A_1B och A_2B	B	0	A_1B och A_2B
0	A_1	0, A_2, B och A_2B	B	A_1	0, A_2, B och A_2B
0	A_2	0, B och A_1B	B	A_2	0, B och A_1B
0	B	0, A_1 och A_2	B	B	——
A_1	0	A_1B och A_2B	B	A_1B	0, A_2, B och A_2B
A_1	A_1	——	B	A_2B	0, B och A_1B
A_1	A_2	A_1B	A_1B	A_1	——
A_1	B	0, A_1 och A_2	A_1B	B	——
A_1	A_1B	0, A_1 och A_2	A_1B	A_1B	0 och A_2
A_1	A_2B	0, A_1 och A_2	A_1B	A_2B	0, B och A_1B
A_2	0	A_1B och A_2B	A_2B	A_1	0, A_2, B och A_2B
A_2	A_1	0, A_2, B och A_2B	A_2B	A_2	A_1B
A_2	A_2	A_1B	A_2B	B	——
A_2	B	0, A_1 och A_2	A_2B	A_1B	0, A_2, B och A_2B
A_2	A_2B	0, A_1 och A_2	A_2B	A_2B	0

Den teoretiska uteslutningschansen enligt 4-gensteorien, d. v. s. procenttalet uteslutningar om en man på måfå uppgivits som fader, utgör med den svenska blodgruppsfördelningen cirka 18,3 %.

De ovan omtalade s. k. klassiska uteslutningarna ingå som en del i de i ovanstående tabell angivna uteslutningarna efter 4-gensteorien. Den teoretiska frekvensen av dessa klassiska uteslutningar efter 3-gensteorien utgör cirka 15,1 %.

Blodgruppsfördelningen inom en del av laboratoriets mödrabarnmaterial (2 000 mödrabarnkombinationer) framgår av följande tabell II.

Siffrorna inom parentes angiva de efter 4-gensteorien teoretiskt beräknade barnantalen.

Tabell II.

Moder	Barn						
	0	A_1	A_2	B	A_1B	A_2B	Summa
0 ..... 728.....	438 (447·1)	172 (165·7)	63 (58·7)	55 (56·5)	— (—)	— (—)	728 (728·0)
A_1 ..... 722.....	168 (168·4)	443 (450·4)	56 (47·1)	26 (21·3)	26 (32·0)	3 (2·8)	722 (722·0)
A_2 ..... 239.....	71 (68·9)	51 (54·4)	102 (97·2)	9 (8·7)	— (—)	6 (9·8)	239 (239·0)
B 218	63 (63·0)	16 (23·3)	9 (8·3)	91 (87·9)	28 (26·3)	11 (9·3)	218 (218·1)
A_1B ..... 77.....	— —	40 (35·5)	— —	29 (26·6)	7 (11·8)	1 (3·1)	77 (77.0)
A_2B ..... 16.....	— —	2 (1·8)	10 (5·6)	2 (5·5)	0 (1·8)	2 (1·3)	16 (16·0)
2 000	740	724	240	212	61	23	2 000

Som ovan antytts, ha de senaste årens undersökningar påvisat förekomsten av förut icke kända undergrupper av A, svagare än A_2. Det är särskilt de danska forskarna Friedenreich och Gammelgaard, som närmare utrett denna fråga. Enligt den senare skulle det finnas 3 sådana svaga A-receptorer, benämnda A_3, A_4 och A_5, och betingade av var sin allela gen, som var dominant gentemot 0-genen, men recessiv gentemot A_1- och A_2-generna. Dessutom har Gammelgaard funnit ett fall med avvikande svag A-receptor, av honom kallad A_x, där det möjligen kan vara fråga om inverkan av en modifierande gen.

Undergruppen A_3 är mycket ovanlig och undergrupperna A_4, A_5 och A_x synnerligen sällsynta. Dessa undergrupper ha särskilt ingående studerats av Gammelgaard och genom bl. a. hans undersökningar synes en ytterligare multipel alleli inom A_1A_2B0-systemet bevisad. Undergrupp A_3 och ytterligare en utomordentligt sällsynt undergrupp, provisoriskt kallad A_6, har även påvisats i statens rättskemiska laboratoriums material.

Dessa undergrupper med ännu »svagare» A-karaktär än A_2 kunna med bristfällig metodik lätt feldiagnostiseras som 0-gruppare och därigenom vålla felaktiga uteslutningar. Med den noggranna kontroll vi företaga är denna risk försvinnande liten. Endast i kombinationerna A_4B, respektive A_5B respektive A_6B skulle feldiagnosen B kunna i vissa fall vara svår att undvika.

Felaktiga uteslutningar genom dessa extremt svaga undergrupper äro därför praktiskt taget icke att befara. Däremot är, genom att dessa undergrupper icke alltid inbördes kunna särskiljas, möjligheten att förbise en eller annan faktisk uteslutning kanske något större. Särskilt lätt torde det vara att råka diagnostisera en A_3-gruppare som A_2-gruppare.

Undergruppen eller undergrupperna B_2 (Hirszfeld och Amzel respektive en del japanska forskare) sakna ännu praktisk betydelse.

Vår metodik för undersökning inom denna del av blodgruppsområdet är prövning av probandernas blodkroppar med goda A- och B-sera, prövning av blodkropparna med genom speciell absorption framställda endast mot A_1-blodkroppar verksamma sera, prövning av blodkropparna med mot 0- och A_2-blodkroppar samt mot de ännu svagare A-undergrupperna verksamma ålsera, prövning av probandernas sera med B-, A_1- och A_2-testblodkroppar samt i alla uteslutningsfall eller tveksamma fall ytterligare kontroll genom absorptionsförsök.

På detta sätt elimineras praktiskt taget alla felkällor, som kunna uppkomma genom den mycket invecklade multipla allelin, och bevisvärdet hos uteslutningar efter A_1A_2B0-systemet blir fullgott. Uteslutningar, som enbart grunda sig på det *inbördes* förhållandet mellan de sällsynta undergrupperna A_3, A_4 etc. kunna ännu endast tillmätas ett visst sannolikhetsvärde.

MN-systemet.

MN-systemet ansågs länge som ett typiskt exempel på enkel alleli med intermediär förärvning.

Det befolkningsstatistiska och familjematerial, som stödde denna uppfattning, var mycket stort och de faderskapsuteslutningar, som grunda sig på MN-systemet, hade vunnit allmänt juridiskt erkännande.

De faderskapsuteslutningar, som äro möjliga efter denna uppfattning av MN-systemet, framgå av nedanstående tabell III.

Tabell III.

Moder	Barn	Fader kan inte vara
M	M	N
M	MN	M
MN	M	N
MN	MN	—
MN	N	M
N	MN	N
N	N	M

Den teoretiska uteslutningschansen efter detta MN-system utgör cirka 18,3 %.

Blodgruppsfördelningen inom en del av laboratoriets mödrabarnmaterial (2 000 mödrabarnkombinationer) framgår av följande tabell IV.

Siffrorna inom parentes ange de efter ovan angivna arvgång inom MN-systemet teoretiskt beräknade barnantalen.

Tabell IV.

Moder	Barn			
	M	MN	N	Summa
M 648	385 (376·1)	262 (271·9)	1 (—)	648 (648·0)
MN 973	285 (282·4)	493 (486·5)	195 (204·1)	973 (973·0)
N 379	— —	197 (220·0)	182 (159·0)	379 (379·0)
2 000	670	952	378	2 000

Först av Crome och något senare även av oss å statens rättskemiska laboratorium och av Friedenreich iakttogs en N-egenskap av utomordentligt svag karaktär, av Friedenreich kallad N_2.

Denna blodgruppsegenskap (eller som man även säger receptor) N_2 kan på vetenskapens nuvarande stadium icke alltid med säkerhet påvisas.

MN_2-individers blodkroppar pläga agglutineras svagt av vissa anti-N-sera och icke påvisbart av andra anti-N-sera. Dessa N_2-reaktioners styrka behöver icke svara emot de använda seras styrkegrad mot vanliga MN- eller N-blodkroppar. Ej heller för grupp M fullt typiskt utfall av absorptionsförsök utesluter MN_2-möjligheten.

Endast Pietrusky anser sig genom på särskilt sätt uppkoncentrerade anti-N-sera alltid kunna fastställa om N_2-receptor föreligger eller icke. Vi ansluta oss till Dahrs skarpa kritik av Pietruskys metod.

För närvarande finnes ingen som helst möjlighet att påvisa N_2-receptorn i kombinationen NN_2.

Vår egen liksom de flesta övriga forskares erfarenhet giver vid handen att N_2-receptorn är mycket sällsynt.

Endast Pietrusky anser sig med ovan nämnda metodik något oftare ha påvisat N_2-receptorn.

Även inom MN-systemet föreligger tydligen en multipel alleli med de allela generna M, N och N_2 (eventuellt ännu några flera, jfr nedan).

Felaktig uteslutning genom förbiseende av N_2-receptorn kan endast uppkomma i de fall, där det (skenbara) undersökningsresultatet är att barnet är M och den uppgivne fadern N eller barnet N och den uppgivne fadern M, fall av s. k. konträr homozygoti hos barn och uppgiven fader.

I de första fallen kan barnet tänkas vara MN_2 och i de andra fallen kan den uppgivne fadern tänkas vara MN_2.

Frekvensen av genom N_2-receptorns bristande påvisbarhet förorsakade felaktiga faderskapsuteslutningar kan icke vara större än frekvensen av konträr homozygoti mellan mödrar och barn, skenbara moderskapsuteslutningar.

I vårt material av långt över 8 000 mödra-barn-kombinationer föreligger endast ett fall av skenbar moderskapsuteslutning. Detta fall har bl. a. genom släktundersökning bevisats stå i sammanhang med förekomst av N_2-receptorn.

Den aktuella faderskapsuteslutningsfrekvensen inom laboratoriets material utgör cirka 14 % (den teoretiska sammanlagda uteslutningschansen efter 4-gen- och MN-systemen är cirka 33 %).

Vårt material av över 8 000 mödra-barn-kombinationer skulle svara mot minst 1 100 faderskapsuteslutningar, därav cirka 600 MN-uteslutningar, varav cirka 400 MN-uteslutningar genom konträr homozygoti.

Av dessa senare 400 MN-uteslutningar skulle alltså ungefär 1 uteslutning kunna väntas vara oriktig genom förbisedd N_2-receptor. Felgränserna på denna siffra äro givetvis tämligen vida men siffran giver dock en ganska god föreställning om den föreliggande osäkerhetens storleksordning.

MN-uteslutningarna genom konträr homozygoti bli alltså genom N_2-receptorns egenskaper belastade med en osäkerhet av den ungefärliga storleksordningen 1/400 d. v. s. cirka 0,25 %. Denna MN-uteslutningstyp kan då sägas hava en säkerhetsgrad av den ungefärliga storleksordningen 99,75 %. Härvid har dock räknats med det ogynnsammaste förhållandet, nämligen att N_2-receptorn alltid skulle förbises, medan den i själva verket vid användandet av ett flertal goda sera sannolikt skulle påvisas i en icke ringa del av fallen.

Jungmichel angiver att Robert Kochinstitutet intog den ståndpunkten att uteslutningar genom bestämning av undergrupperna endast kunna göras med stor sannolikhet (99,6 %).

Ehuru även denna siffra torde vara tämligen osäker, synes mig det anförda giva vid handen, att den extra osäkerhet, som belastar MN-uteslutningarna genom kon-

trär homozygoti, *icke* är av den storleksordningen, att den motiverar en principiellt avvikande ståndpunkt till dessa uteslutningars bevisvärde i jämförelse med de övriga undergruppsuteslutningarnas bevisvärde.

De på senare tiden av Pietrusky lanserade egenskaperna M_2 och M_3 torde ännu kräva bestyrkning genom ytterligare undersökningar.

Sammanfattande kan sägas att vi även i alla uteslutningsfall efter MN-systemet, där reaktionerna utfallit typiskt, anse oss kunna använda *kategorisk formulering.*

Rh-systemet.

Trots den korta tid, som förflutit sedan Landsteiners skola upptäckte och började bearbeta Rh-systemet (1940) har detsamma redan fått en utomordentligt stor såväl klinisk som arvsbiologisk betydelse.

Förekomsten respektive frånvaron av egenskapen Rh+ i vidsträckt bemärkelse (alltså avgörandet om en individ tillhör samlingsgruppen Rh+ eller grupp rh—) kan påvisas dels genom immunsera, i regel vunna genom immunisering av marsvin med blodkroppar från apan Maccacus Rhesus och dels genom människosera vunna från rh — mödrar med Rh + barn, vilka barn fått s. k. erythroblastos-sjukdom eller i sällsynta fall från rh — patienter, som fått blodtransfusionskomplikationer efter mottagande av Rh + blod.

Genom en kombination av undersökningar med ett flertal på dessa sätt vunna sera erhålles en säkerhet beträffande diagnosen Rh+ eller rh—, som väl svarar mot den säkerhet varmed diagnosen 0, A, B eller AB kan ställas. Differentialdiagnosen Rh+ respektive rh— kan med lätthet ställas även hos spädbarn.

Arvgången inom Rh-systemet har med utomordentligt stor säkerhet kunnat utredas bl. a. genom värdefulla familjeundersökningar av Landsteiner, Wiener och Dahr samt genom befolkningsstatistisk bearbetning av statens rättskemiska laboratoriums mödra—barnmaterial.

Laboratoriets mödra—barnmaterial återgives i nedanstående tabell V.

Tabell V.

Moder	Barn		
	Rh +	rh —	Summa
Rh + 1 283	1 141 (1 136·0)	142 (147·0)	1 283 (1 283·0)
rh — 239	135 (143·3)	104 (95·7)	239 (239·0)
1 522	1 276	246	1 522

Om hänsyn endast tages till samlingsgenen Rh+ och genen rh—, föreligger som tidigare angivits otvivelaktigt en dominant arvgång för Rh+ med enkel alleli.

Den för närvarande praktiskt användbara uteslutningsmöjligheten blir därför moder rh—, barn Rh+ och uppgiven fader rh—.

Den teoretiska uteslutningschansen efter detta system blir cirka 1,5 %.

I faderskapsuteslutningsfall enligt Rh-systemet använda vi numera samma kategoriska formulering som beträffande uteslutningarna efter A_1A_2B0-systemet.

De senare årens forskningar ha utvisat, att samlingsgruppen Rh+ kan uppdelas i ett flertal särskiljbara undergrupper, alltså även här en multipel alleli. Dessa nya resultat inskränka icke på något sätt ovan angivna uteslutningsmöjligheter utan

komma säkerligen tvärtom att så småningom väsentligt utöka Rh-uteslutningschanserna, så mycket mer som man genom dessa undergruppsundersökningar i vissa fall kan tänkas komma till klarhet om en del individers homozygoti eller heterozygoti inom Rh-systemet. Ännu kunna emellertid dessa nya rön om den multipla allelin inom Rh-systemet icke anses mogna att tillämpas i rättslig praxis, men denna detaljanalys av Rh-komplexet har lämnat ytterligare starka stöd för ovan angivna teori för nedärvningen av sammelgenen Rh+.

P-systemet.

Det ganska tidigt (1928) likaledes av Landsteiner och hans skola upptäckta P-systemet har först sent börjat få praktisk betydelse.

Viktigaste orsaken härtill är svårigheten att erhålla goda diagnostiska sera.

Huvudsakligen är man hänvisad till preformerade sera, innehållande anti-P-agglutinin. Dylikt agglutinin finnes i enstaka sera från vissa djur (mest häst och svin) samt i enstaka sera från människor. Framställningen av immun-anti-P-sera är däremot ytterst vansklig.

Alla dessa sera äro i regel mycket svaga och de resultat, som erhållas med animala och humana anti-P-sera, täcka icke helt varandra.

Då härtill kommer, att P-egenskapen hos olika individer har mycket olika styrka, bli förhållandena mycket svårtolkbara. Dess bättre kan diagnosen ofta kraftigt bestyrkas genom absorptionsförsök.

Som en särskild svårighet vid P-undersökningar tillkommer, att P-egenskapen endast så småningom och ofta rätt sent utvecklar sig under barnaåldern, varför många spädbarn, som i själva verket äro P+ kunna diagnostiseras som p—.

Arbeten av Dahr, Andrésen och Jungmichel (familje- och tvillingundersökningar) ha i princip utvisat att sammelgenen P+ gent emot genen p— visar dominant arvgång med enkel alleli.

Om hänsyn tages till ovannämnda svårighet med P+diagnosen hos barn får även det å statens rättskemiska laboratorium undersökta mödra—barnmaterialet anses lämna ett starkt stöd för riktigheten av sagda arvsteori för faktorn P. Detta mödrabarnmaterial framlägges i nedanstående tabell VI.

Tabell VI.

Moder	Barn		
	P +	p —	Summa
P + 381	286 (320·3)	95 (60·7)	381 (381·0)
p — 120	60 (61·6)	60 (58·4)	120 (120·0)
501	346	155	501

Faderskapsuteslutning är hittills möjlig i kombinationen moder p—, barnet P+ och uppgiven fader p—.

Tills vidare ha vi icke ens i typiska fall av P-uteslutningar ansett oss kunna använda fullt samma kategoriska formulering som i de »klassiska» uteslutningsfallen utan använt formuleringen »att resultatet av blodundersökningen med en utomordentligt hög grad av sannolikhet talar för antagandet, att N. N. *icke* är fader till barnet i fråga.» Ifrågasättas bör dock huruvida icke dessa typiska P-uteslutningar redan nu borde tillmätas tillräcklig juridisk beviskraft.

Den ovan angivna svårigheten att påvisa P+ hos spädbarn kan icke vålla felaktiga faderskapsuteslutningar, men kan däremot någon gång förorsaka att en faktisk uteslutning förloras.

Den teoretiska uteslutnings-chansen efter P-systemet utgör cirka 3 %.

Otvivelaktigt föreligger ett flertal undergrupper av P+ och alltså även i detta system en multipel alleli, vilket väl så småningom kommer att öka uteslutningschanserna, i den mån undergrupperna bli närmare utredda.

S-systemet.

Det har visat sig att vissa personer (s. k. utsöndrare) utsöndra blodgruppssubstans med saliven (även med magsaft och sperma) medan däremot andra personer (s. k. icke-utsöndrare) icke utsöndra blodgruppssubstans.

Undersökningar bl. a. av Schiff och Sasaki ha visat, att dessa egenskaper äro ärftliga och att utsöndringsförmågan betingas av en dominant gen, kallad S, och icke-utsöndringsförmågan av en recessiv gen, kallad s.

Här föreligger alltså i princip en dominant arvgång med enkel alleli.

Uteslutningsvillkoret är: modern s, barnet S och den uppgivne fadern s.

Emellertid föreligga vissa vanskligheter med provtagningen (salivproven måste omedelbart på lämpligt sätt genom värmning »inaktiveras») och därjämte föreligger en icke obetydlig osäkerhet beträffande diagnostiken (utsöndringsförmågan kan tidvis växla hos samma individ och enligt en del uppgifter t. o. m. vid vissa tillfällen icke vara påvisbar).

Detta har gjort, att Ss-undersökningar hittills endast i ringa utsträckning bedrivits vid statens rättskemiska laboratorium och att vi anse, att slutsatser baserade på detta system endast kunna dragas med en viss grad av sannolikhet, även om vederbörande personer undersökts flera gånger med överensstämmande resultat.

Andra gruppsystem.

Ett antal andra blodgruppsegenskaper, t. ex. Schiffs G och H, och en del japanska forskares E och Q, hava bl. a. till följd av svårigheter att reproducera försöken ännu icke fått praktisk betydelse.

En annan ärftlig egenskap, som icke direkt faller inom blodgruppsområdet, må här i korthet omnämnas. Fox m. fl. visade att en substans med det kemiska namnet paraethoxy-phenyl-thiourinämne har den egenskapen, att det hos vissa personer, kallade »Tasters», ger ett intensivt beskt smakintryck, medan det hos andra personer, kallade »non-Tasters», knappast ger något smakintryck alls.

Förmågan att förnimma den beska smaken anses vara betingad av en dominant gen, alltså en dominant arvgång med enkel alleli mellan »Taster-genen» och »non-Taster-genen». Arvgången synes dock ännu långt ifrån säkerställd och metoden kan tills vidare knappast rekommenderas för praktiskt bruk.

Bedömandet av faderskapsmöjligheter genom undersökning av blodprov från parternas anhöriga.

I det föregående har lämnats en framställning av de typiska paternitetsärenden, där blodprov från moder, ett barn och en utpekad fader undersökts.

Ej sällan kan en undersökning enbart av barnet och den utpekade barnafadern vara tillräcklig för en faderskapsuteslutning (»otillåtna kombinationer»).

I vissa fall kan man komma längre genom att låta undersökningen omfatta flera personer än parterna och barnet.

4-gensteorien ger möjlighet att, genom undersökning av barnets mormoder eller den utpekade barnafaderns moder eller båda dessa kvinnor, uppnå en icke oväsentlig utvidgning av uteslutnings-chanserna. Nedanstående tabell VII ger en framställning av de fall, som här kunna komma i fråga.

Tabell VII.

	Uppgiven fader	Moder	Barn	
a	A_1	0	A_2	Uppgivne faderns moder måste vara 0 eller B.
	A_1	B	A_2	
	A_1	B	A_2B	
	A_1	A_1B	A_2B	
	A_1	A_2B	A_2B	
b	0	A_1	A_2	Barnets mormoder måste vara 0 eller B.
	B	A_1	A_2	
c	A_1	A_1	A_2	Såväl den uppgivne faderns moder som barnets mormoder måste vara 0 eller B.
d	A_1	0	0	Uppgivne faderns moder måste vara A_2B.
	A_1	A_1	0	
	A_1	A_2	0	
	A_1	B	0	
	A_1	B	B	
	A_1	A_1B	B	
	A_1	A_2B	B	

Summan av de teoretiska uteslutnings-chanserna efter tabell VII utgör endast något mer än 0,6 %. I de enstaka kombinationerna blir dock ökningen i uteslutningschanser icke ringa. I tabellens grupp a) är den teoretiska uteslutnings-chansen cirka 27 %, i grupp b) cirka 31 % och i grupp c) drygt 8 %. I grupp d) är uteslutningschansen mycket liten.

Då det biologiska moderskapet hos barnamoderns respektive den utpekade barnafaderns moder i regel kan tillfredsställande styrkas, får beviskraften hos dessa »mormors»- respektive »farmors»-uteslutningar skattas praktiskt taget lika högt som hos uteslutningar efter fyr-gensteorien överhuvud taget.

Detsamma gäller ett antal fall, där man genom undersökning av andra barn till det omstridda barnets moder kan draga slutsatser om moderns anlagstyp och därigenom fastställa en faderskapsuteslutning t. ex.: barnamodern A_1, det omstridda barnet A_2, den utpekade fadern 0 och ett syskon på mödernesidan till det omstridda barnet 0.

I föregående tabell och resonemang kan barnamoderns respektive den utpekade barnafaderns moder givetvis ersättas med respektive parters fäder. De uteslutningar, som kunna vinnas på detta sätt, ha givetvis icke samma *biologiska* bevisvärde (Pater semper incertus), men torde väl dock om parternas legitima härstamning icke med skäl kan bestridas, kunna tillmätas avgörande *juridisk* betydelse.

I ännu högre grad spelar bedömandet av legitimitetsfrågorna in i den s. k. »indirekta faderskapsbevisningen», där undersökning av parternas föräldrar, syskon, övriga barn och ev. andra anhöriga företages. Tabeller över ett stort antal kombinationer, där denna »indirekta faderskapsbevisning» är av värde, givas i en uppsats av Werner Fischer i Deutsche Zeitschrift für die Gesamte Gerichtliche Medizin, 37. Band. 5 Heft. (1943). En viktig omständighet är, att denna »indirekta faderskapsbevisning» kan giva resultat av värde även där endera eller båda parterna äro döda samt att sannolikhetsgraden av faderskapet ofta kan rätt väl bedömas.

De personer, förutom modern, barnet och den eller de eventuella fäderna, från vilka blodprov särskilt kunna vara av värde, äro i första hand parternas mödrar,

därnäst parternas fäder samt andra barn till barnamodern i fråga, dessutom i vissa fall också parternas syskon.

I vilken utsträckning familjeundersökningen lämpligen bör företagas i varje speciellt ärende, bör avgöras av den blodgruppssakkunnige, medan de viktiga legitimitetsproblemen i huvudsak måste lösas av domstolen. Bedömandet av denna »indirekta faderskapsbevisnings» värde torde ofta vara ytterligt svårt, och slutsatserna måste dragas med största försiktighet. Det praktiska värdet minskas säkerligen ofta genom att en del av de personer, som lämpligen borde undersökas, äro döda eller enligt nu gällande lagstiftning kunna vägra provtagning.

I varje fall bör domstolens möjlighet att vid vite ålägga personer blodprovstagning i faderskapsärenden väsentligt utökas.

Positiv sannolikhetsbevisning genom biologisk undersökning.

Problemet om den positiva sannolikhetsbevisningen i faderskapsfrågor genom biologiska (respektive antropologiska) undersökningar har ingående behandlats av E. Essen-Möller och C.-E. Quensel i Zeitschr. f. die ges. gerichtl. Medizin, Bd 31, 1939, och de ha där för sannolikheten av en persons faderskap uppställt följande formel:

$$W = \frac{1}{1 + \frac{Y}{X}}$$

där Y anger egenskapens frekvens inom befolkningen (respektive den manliga befolkningen) överhuvud och X dess frekvens hos verkliga fäder till barn med egenskapen i fråga.

Om många olika egenskaper tagas i betraktande, får man i nämnaren i stället för bråket $\frac{Y}{X}$ en produkt $\frac{Y_1}{X_1} \cdot \frac{Y_2}{X_2} \cdot \frac{Y_3}{X_3}$ — — — o. s. v., där varje Y-värde anger respektive egenskaps frekvens inom befolkningen och tillhörande X-värde dess frekvens hos verkliga fäder till barn med samma egenskap. Jag vill här icke närmare ingå på denna formel, utan nämner endast, att den bl. a. baseras på antagandet, att det a priori (således innan någon undersökning kommit till stånd) får anses lika sannolikt att den utpekade är den verklige fadern som att han icke är fader till barnet. Det torde vara tvivelaktigt, om ett dylikt antagande är berättigat. Vare därmed huru som helst, så medger formeln dock en viss siffermässig uppskattning av sannolikheten för en persons faderskap i det särskilda fallet.

Utom då den undersökta egenskapen är en sällsynt anomali fordras det undersökning av ett ganska stort antal antropologiska egenskaper för att komma till en tillfredsställande grad av positiv sannolikhetsbevisning. Beträffande enskildheterna hänvisas till ovan citerade arbete, där bl. a. tabeller finnas, som ange, hur hög grad av sannolikhet man kan uppnå genom undersökning av exempelvis 10 eller 30 olika antropologiska egenskaper med viss frekvens inom befolkningen.

Blodgruppsegenskaperna lämpa sig synnerligen väl för positiv sannolikhetsbevisning. Statens rättskemiska laboratorium har också sedan omkring 15 år vid utlåtanden i faderskapsärenden tagit hänsyn till den större eller mindre sannolikhetsgraden. Även i sådana fall, där icke någon större släktundersökning ägt rum utan endast blodprov från moder, ett barn och en uppgiven fader undersökts, kan blodundersökningen giva ett icke obetydligt sannolikhetsstöd åt antagandet av den utpekade mannens faderskap.

Förutsättningen är, att undersökningen utvisar, att barnet måste hava ärvt en eller flera blodgruppsreceptorer från sin biologiske fader, samt att denna receptor

eller receptorkombination förefinnes hos den uppgivne barnafadern och är relativt ovanlig inom befolkningen.

Ett enkelt exempel är: modern OM, barnet BMN och uppgivne fadern BN; barnet måste då hava ärvt B och N från sin fader, denna kombination föreligger endast i cirka 10 % inom svensk befolkning och finnes hos den utpekade mannen.

Med användande även av Rh- och P-systemen (ev. också S-systemet) kan sannolikheten i en del fall göras ännu större.

Den lägsta grad av sannolikhet vi bruka anmärka i protokollet är, när barnet måste ha fått A_1 och M från sin fader. Frekvensen av samtidig förekomst av A_1 och M inom svensk befolkning är cirka 33—34 %.

Emellertid måste man hålla klart för sig, att sannolikhetsvärdet hos »bestyrkningar» genom blodgruppsundersökning icke endast beror på sällsynthetsgraden hos den nedärvda blodgruppskombinationen utan även är en funktion av den sannolika promiskuitetsgraden hos barnamodern.

Det rent blodgruppsmatematiska sannolikhetsvärdet av denna »bestyrkningstyp» där endast *en* som fader ifrågakommande man undersökts är relativt lätt att angiva.

Fyndet, att barnet måste ha ärvt ett visst antal blodgruppsegenskaper från sin fader och att den utpekade mannen äger dessa egenskaper, säger i och för sig endast, att vederbörande man *kan* vara fader till barnet, hur sällsynt den funna blodgruppskombinationen än är. För att få en sannolikhetsfunktion kräves ett ytterligare antagande, nämligen att högst ett visst antal män (antalet här kallat n), av vilka de andra icke undersökts, kunna komma i fråga som eventuella fäder.

Om frekvensen av den ena nedärvda blodgruppsegenskapen hos befolkningen i homozygot dos kallas γ_{homo} och i heterozygot dos γ_{hetero} respektive för de andra nedärvda blodgruppsegenskaperna δ_{homo} och δ_{hetero} etc. blir (under den enklaste och överskådligaste förutsättningen, att den undersökte mannen är heterozygot beträffande alla blodgruppsegenskaperna) sannolikheten för den undersökte mannens

$$\text{faderskap} = \frac{1}{1 + (n-1)\cdot(2\,\gamma_{homo} + \gamma_{hetero})\cdot(2\,\delta_{homo} + \delta_{hetero})\cdot \text{etc.}}$$

Som lätt kan beräknas, faller sannolikheten snabbt med stigande värde på n. För kombinationen B och N blir sannolikheten vid ett värde n = 2 cirka 88 % och för n = 5 cirka 66 %. För kombinationen A_1 och M bli motsvarande sannolikheter för n = 2 cirka 63 % och för n = 5 cirka 30 %.

Skulle den undersökte ev. fadern vara homozygot beträffande en eller flera av de ifrågakommande egenskaperna får motsvarande uttryck i nämnaren av typen $(2\,\gamma_{homo} + \gamma_{hetero})$ halveras till $(\gamma_{homo} + {}^1/_2\,\gamma_{hetero})$ och sannolikheten för faderskapet blir större. I ovanstående exempel med B och N blir sannolikheten, om mannen är homozygot N, för n = 2 cirka 94 % och för n = 5 cirka 80 %, för A_1 och M med homozygot M blir sannolikheten för n = 2 cirka 77 % och för n = 5 cirka 46 %. Denna homozygoti kan i regel endast påvisas om den undersökte är M, N, rh— eller p—.

I flertalet fall kan icke frågan om den undersökte ev. faderns homozygoti eller heterozygoti avgöras. Då kan man tillämpa en generell formel: Sannolikheten för faderskapet =

$$\frac{1}{1 + (n-1)\left(\frac{2}{1+\gamma_{1\,homo}}\cdot\gamma_{homo} + \frac{1}{1+\gamma_{1\,homo}}\cdot\gamma_{hetero}\right)\left(\frac{2}{1+\delta_{1\,homo}}\cdot\delta_{homo} + \frac{1}{1+\delta_{1\,homo}}\cdot\delta_{hetero}\right)\text{etc.}}$$

där n, γ_{homo}, γ_{hetero} etc. har samma betydelse som ovan och $\gamma_{1\,homo}$ etc. utgör sannolikheten för att den undersökte mannen är homozygot beträffande egenskapen i fråga. Om icke särskilda hållpunkter genom familjeundersökningar eller dylikt föreligga, blir $\gamma_{1\,homo}$ kvoten mellan frekvensen inom befolkningen av beträffande

egenskapen homozygota individer och den totala frekvensen av egenskapen hos befolkningen.

Som ett exempel angives för kombinationen A_1 och Rh+ följande:

a) Den undersökte mannen heterozygot beträffande såväl A_1 som Rh+, faderskapssannolikhet vid n = 2 cirka 62 %.

b) Den undersökte mannen homozygot beträffande såväl A_1 som Rh+, faderskapssannolikhet vid n = 2 cirka 87 %.

c) När det (som vanligast) är obekant om den undersökte mannen är homozygot beträffande A_1 och Rh+, faderskapssannolikhet vid n = 2 cirka 73 %.

Att strikt siffermässigt angiva sannolikhetsgraden för faderskapet i det enskilda fallet är därför ofta eller kanske oftast omöjligt, och man bör väl akta sig för att överskatta värdet av denna sannolikhetsbevisning.

De av Essen-Möller och Quensel i ovan citerade arbete använda formlerna utgöra i viss mån ett specialfall av ovan angivna formler med antagandet n = 2.

I tvillingfall kan man (under antagandet, att tvillingarna hava samma fader) ibland påvisa, att den biologiske fadern måste ha en blodgruppskombination, som endast föreligger hos mindre än 1 % av befolkningen.

I sådana undantagsfall (varav ett förefinnes i laboratoriets material) närmar sig alltså blodgruppsundersökningen skenbart i rätt hög grad positiv faderskapsbevisning.

Om 2 (eller flera) ifrågasatta barnafäder (vilka anses vara de enda, som kunna komma i fråga, varför summan av deras faderskapssannolikhet kan sättas lika med 100 %) undersökts, och faderskapet icke för någon av dem kunnat uteslutas, kan dock blodgruppsundersökningen i en del fall giva en viss, icke obetydligt större sannolikhet för enderas faderskap. Detta må belysas medelst ett enkelt och särskilt gynnsamt exempel:

Moder 0N rh—p—, barn 0MN rh—p—, den ene ev. fadern (X) 0M rh—p— och den andre ev. fadern (Y) A_1MN Rh+ P+.

Den blodgruppsmatematiska sannolikheten för att mannen X skall vara fader är cirka 87,5 % och sannolikheten för att mannen Y skall vara fader är endast cirka 12,5 %.

Detta är som sagt ett ovanligt gynnsamt exempel, och sannolikheten är endast den efter blodgruppsfördelningen rent siffermässiga. I praxis bör denna sannolikhet säkerligen ofta vägas mot de sannolikheter, som betingas av bl. a. antalet samlag med de olika männen respektive dessa samlags tidsläge inom menstruationsperioden. På vetenskapens nuvarande ståndpunkt torde ett rättvist kombinerande av dessa sannolikheter vara milt sagt vanskligt.

Liksom uteslutnings-chanserna kunna även bestyrknings-chanserna, som tidigare angivits, ökas genom att i lämpliga fall undersöka vissa av parternas anhöriga. Beräkningen av sannolikhetsgraden blir i sådana fall ofta synnerligen invecklad och till sitt värde problematisk.

Lagstiftningen rörande paternitetsärenden ur blodgruppsserologisk synpunkt.

Lagens nuvarande krav på, att i fråga om barn utom äktenskap en man, som haft samlag med en barnamoder under konceptionstiden, skall anses såsom fader, såvida det icke är »uppenbart», att barnet icke kan hava avlats vid ifrågavarande samlag, kan ur biologisk synpunkt knappast anses tillfredsställande.

En strängt ordagrann tillämpning skulle egentligen omöjliggöra all faderskapsuteslutning med arvsbiologiska bevismedel. Samma anmärkning kan i huvudsak riktas mot den tyska termen »offenbar unmöglich».

Lagtillämpningen har också sprängt textens trånga gränser, och en ändring av lagtexten är synnerligen önskvärd.

En formulering liknande den danska »overvejende usandsyneligt» torde dock vara något för litet fordrande, även om den med de danska principerna för bedömande av paternitetsärenden överhuvud taget är naturlig.

Lämpligt tyckes det mig vara, att en man icke skulle dömas som barnafader om skäl framlagts, som »med en utomordentligt hög grad av sannolikhet tala för, att han *icke* är barnets fader». I de fall, där en siffermässig fixering av sannolikheten är möjlig, synes mig gränsen böra gå vid en negativ sannolikhet av cirka 95 %. Uteslutningar efter A_1A_2B0-systemet, MN-systemet, Rh-systemet och även typiska uteslutningar efter P-systemet måste anses fylla dessa krav.

Efter nuvarande lag har domstolen icke någon egentlig möjlighet att pröva den större eller mindre sannolikheten för flera utpekade eventuella barnafäders faderskap och ännu mindre att föranstalta om efterforskande av i målet icke angivna eventuella fäder. Här är en lagändring starkt av nöden.

Moderns respektive barnavårdsnämndens nu de facto föreliggande rätt att bland flera eventuellt ifrågakommande fäder till ett barn utom äktenskapet välja vem som skall anses vara barnafadern synes mig böra ersättas av motsvarande rätt för domstolen. Ett verkligt försök att få fram den sannolikaste barnafadern bör göras.

Dock böra kraven på den sannolikhetsbevisning, som skall föreligga för att domstolen skall gå emot moderns uppfattning, icke ställas för låga. Den arvsbiologiska sannolikheten bör i sådana fall icke enbart få fälla utslaget utan sannolikhetsförhållandena överhuvud taget böra omsorgsfullt prövas och bedömas. Detta är av särskild vikt med hänsyn till ifrågasatt utökande av de utomäktenskapliga barnens rättigheter.

Frågan om storleken av den sannolikhet, som kan anses häva presumtionen för den äkta mannens faderskap i mål om äktenskaplig börd, är svår och ömtålig.

Att ett behov av friare bevisprövning än nu för domstolarna föreligger är tydligt, men likaså synes det mig tydligt, att strängare bevisningskrav måste ställas än i mål angående barn utom äktenskapet.

I sådana fall, där endera av makarna vidhåller att barnet har äktenskaplig börd, synes mig en sannolikhet av minst samma grad som för faderskapsuteslutningar böra krävas för att förklara barnet utomäktenskapligt, även om den andre maken utpekat en annan man som biologisk fader, och denne man enligt blodgruppsundersökningen kan vara barnets fader.

Äro däremot båda makarna ense om, att barnet saknar äktenskaplig börd, torde ett mera liberalt avvägande av sannolikhetsgraderna för den äkta mannens och den utpekade barnafaderns faderskap vara berättigat. Dock torde även här en alldeles speciellt kritisk prövning av grunderna för sannolikhetsberäkningarna vara på sin plats.

Nu gällande lagbestämmelse, att i mål om äktenskaplig börd mannen måste väcka talan inom 6 månader efter det han erhållit kännedom om barnets födelse, torde böra i viss mån revideras särskilt för fall, där blodundersökning påbörjats.

Önskemålet att domstolarna måtte erhålla rätt att i tillräcklig utsträckning förelägga även i målet icke direkt inblandade personer, exempelvis anhöriga till parterna, att som »vittnen» blodprovsundersökas har tidigare berörts.

Denna utsträckta möjlighet till föreläggande av blodundersökning borde givetvis även gälla i mål om äktenskaplig börd.

Stockholm och statens rättskemiska laboratorium den 30 mars 1946.

ERIK WOLFF.
Föreståndare

Bilaga.

De teoretiska uteslutnings-chanserna äro med den svenska blodgruppsfördelningen efter A_1A_2B0-systemet 18,1 % och efter MN-systemet 18,4 %.

Efter avdrag av 3,3 % dubbeluteslutningar blir *totala teoretiska uteslutnings-chansen efter båda dessa system 33,2 %.*

De teoretiska uteslutnings-chanserna efter Rh-systemet äro cirka 1,5 % och efter P-systemet cirka 3 %.

Efter avdrag av dubbeluteslutningarna blir den *totala teoretiska uteslutnings-chansen efter A_1A_2B0-, MN-, Rh- och P-systemen drygt 36 %.*

Här nedan gives en överblick över blodgrupps- och gen-frekvenserna inom svensk befolkning med tillhörande medelfel på siffrorna:

A_1A_2B0-systemet.

4 000 vuxna (2 000 män + 2 000 kvinnor)	0	$37{\cdot}725\ \% \pm \sqrt{0{\cdot}5873}\ \%$
	A_1	$36{\cdot}800\ \% \pm \sqrt{0{\cdot}5814}\ \%$
	A_2	$10{\cdot}550\ \% \pm \sqrt{0{\cdot}2359}\ \%$
	B	$10{\cdot}050\ \% \pm \sqrt{0{\cdot}2260}\ \%$
	A_1B	$3{\cdot}450\ \% \pm \sqrt{0{\cdot}0833}\ \%$
	A_2B	$1{\cdot}425\ \% \pm \sqrt{0{\cdot}0351}\ \%$

$$0 \text{ gen} = 0.61421 \pm 0{\cdot}00624$$
$$\left.\begin{array}{l} A_1 \text{ gen} = 0{\cdot}22756 \pm 0{\cdot}00526 \\ A_2 \text{ gen} = 0{\cdot}08059 \pm 0{\cdot}00375 \end{array}\right\} 0.30815 \pm 0{\cdot}00599$$
$$B \text{ gen} = 0{\cdot}07764 \pm 0{\cdot}00305$$

MN-systemet.

4 000 vuxna (2 000 män + 2 000 kvinnor)	M	$33{\cdot}975\ \% \pm \sqrt{0{\cdot}5608}\ \%$
	MN	$48{\cdot}125\ \% \pm \sqrt{0{\cdot}6241}\ \%$
	N	$17{\cdot}900\ \% \pm \sqrt{0{\cdot}3674}\ \%$

$$M \text{ gen} = 0{\cdot}58038 \pm 0{\cdot}00780$$
$$N \text{ gen} = 0{\cdot}41962 \pm 0{\cdot}00780$$

Rh-systemet.

1 296 vuxna (684 män + 612 kvinnor)	Rh +	$83{\cdot}95\ \% \pm \sqrt{1{\cdot}0397}\ \%$
	rh −	$16.05\ \% \pm \sqrt{1{\cdot}0397}\ \%$

$$Rh + \text{ gen} = 0{\cdot}59937 \pm 0{\cdot}01273$$
$$rh - \text{ gen} = 0{\cdot}40063 \pm 0{\cdot}01273$$

P-systemet.

1 089 vuxna (570 män + 519 kvinnor)	P +	$76{\cdot}31\ \% \pm \sqrt{1{\cdot}6600}\ \%$
	p −	$23{\cdot}69\ \% \pm \sqrt{1{\cdot}6600}\ \%$

$$P + \text{ gen} = 0{\cdot}51327 \pm 0{\cdot}01324$$
$$p - \text{ gen} = 0{\cdot}48673 \pm 0{\cdot}01324$$

Bilaga II.

Promemoria angående antropologiska undersökningar såsom bevismedel i faderskapsmål.

Upprättad av professorn *E. Sjövall.*

Även blodgruppsbestämningen är, principiellt sett, en undersökning av antropologiskt slag. Men det är välbekant, att den, tagen för sig, endast har möjlighet att i paternitetsfrågor tjäna uteslutningen, att viss man är fader till barnet; för den positiva bevisningen, att en utpekad man verkligen är fadern i föreliggande fall, är den icke tillräcklig. Orsaken härtill är, att de blodgrupper, som ett barn äger, ej äro mera säregna för denna individ än att de kunna återfinnas hos ett betydande antal män; om en bland dessa utpekas som fader till barnet, finnes sålunda möjlighet att, med hänsyn till blodgrupperna, någon av de andra lika fullt skulle kunna nämnas som möjlig fader. Indirekt spelar emellertid blodgruppsbestämningen en roll även vid positiv faderskapsbevisning, nämligen så tillvida att i det fall, då genom denna bestämning möjligheten uteslutes av en utpekad mans faderskap, härmed också följer, att antropologisk undersökning i och för positiv faderskapsbevisning icke företages. Blodgruppsbestämningen äger, till följd av blodgruppernas exakt beräkneliga ärftlighetsgång, en så tillfyllestgörande grad av rättslig säkerhet, att annan antropologisk analys — den må peka aldrig så tydligt i viss riktning — aldrig kan motväga beskedet, att blodgruppskaraktären utesluter faderskapet.

En annan inskränkning i möjligheten av positiv faderskapsbevisning är, att den icke kan grundas på den allmänna likheten mellan personer, som äro nära förenade med varandra genom blodsband. Dylik likhet är visserligen en gammal välkänd sak; redan när det gäller nyfödda, är det ett omtyckt samtalsämne, om den lille mera liknar sin far eller sin mor, och även senare i livet kommer ofta samma ämne på tal. Någon bevisning av rättsligt värde i faderskapsmål kan icke grundas på en dylik allmän antropologisk likhet. Det räcker ej ens, om man vid dylik överblick över likheten fäster sig vid enskilda kroppsdelar; såsom detta på klassiskt vis exemplifieras i Shakespeares Vintersaga, där han låter Paulina säga till kung Leontes:

Er är flickan;
Hon liknar er — ett ordspråk jag citerar —
så »just det är en skam». — Se här, god' herrar
fast boken liten är, så är den dock
en avskrift av sin far. Mun, öga, näsa,
hans mörka ögonbryn, hans panna, ja
smågroparna uti hans kind och haka;
hans leende, fullkomligt samma form
på händer, fingrar, naglar!

Men Shakespeare har likväl med sin skarpblick givit en antydan om den väg, som modern ärftlighetsforskning kunnat visa i och för positiv faderskapsbevisning Vägen har banats genom studiet av den stora rad av små, antropologiska känne

tecken, som finnas hos människan. Dessa kännetecken äro mycket ofta ärftligt betingade, ehuru arvsgången kan vara olika, och de nedärvas mycket ofta oavhängigt av varandra, som ett mosaikspel. Mot bakgrunden av denna kännedom har möjligheten öppnat sig att genom noggrann analys av ett tillräckligt och representativt antal ärftliga antropologiska detaljkaraktärer fastställa blodsbandet mellan ett barn och den man, som är dess fader (liksom givetvis också blodsbandet mellan barnet och dess moder). Ju talrikare de kännetecken äro, beträffande vilka samstämmighet kan fastställas mellan barnet och den utpekade mannen; ju fullständigare sålunda barnets mosaikspel av ärvda antropologiska egenskaper kan härledas från modern och den utpekade mannen, dess sannolikare bör dennes faderskap framstå. Att grunda denna positiva bevisning allenast på någon enstaka av dessa detaljkaraktärer kan antagas vara möjligt endast i sällsynta undantagsfall.

Orsaken härtill är dels, att många ärftliga antropologiska småegenskaper äro så talrikt företrädda inom befolkningen, att konstaterande av likhet i dylikt hänseende mellan barnet och en angiven man härigenom till sitt värde starkt förringas (såsom beträffande blodgrupperna), dels att vissa av dessa egenskaper äga en svåröverskådlig eller komplicerad arvsgång, dels slutligen att dessa antropologiska småegenskaper (dock ej blodgrupperna) understundom underlåta att manifestera sig, trots det att enligt arvsgången så borde varit fallet, eller modifieras genom yttre inflytelser. Endast i det fall, att ett ärftligt kännetecken — närmast härvid en sjukdom eller missbildning — är mycket sällsynt och dess arvsgång relativt överskådlig och lättbestämbar, kan utsikt finnas att uteslutande härpå grunda en positiv faderskapsbevisning.

Spegelbilden av dylik positiv faderskapsanalys är, att den antropologiska undersökningen också bör kunna leda till slutsatsen, att en utpekad man kan uteslutas från det förmodade faderskapet; sålunda en utvidgning av undersökningen i de fall, då dylik uteslutning ej visat sig möjlig med tillhjälp av blodgruppsbestämningen. Bevisföringen bör även nu främst grunda sig på ärftliga egenskaper, vilkas arvsgång är enkel och möjligast överskådlig. Vid dominant arvsgång sker uteslutningen i så fall, när ifrågavarande egenskap finnes hos barnet men saknas hos modern och jämväl hos mannen. Vid recessiv arvsgång möjliggöres uteslutning i de fall, då egenskapen anträffas såväl hos modern som hos den utpekade mannen men saknas hos barnet. Anmärkas kan dock här, att säkerheten i denna bevisföring icke kunnat beträffande någon annan antropologisk egenskap bringas fullt i paritet med den rättsliga säkerhet, som tillkommer blodgruppsbestämningen, när denna leder till uteslutning; undantag från den förväntade manifestationen av en egenskap kunna förekomma, om än beträffande vissa antropologiska egenskaper endast sällan. Även vid denna uteslutningsanalys bör sålunda — och detta gäller i särskild grad om egenskaper med mera svåröverskådlig eller komplicerad arvsgång — antagligheten av en uteslutning göras säkrare genom undersökning av ett flertal egenskaper. Ju mera samstämmigt utslaget därvid blir, dess större trygghet i bevisningen.

Vid dessa antropologiska ärftlighetsundersökningar i faderskapsfrågor kan det ej sällan vara tal om ett val mellan tvenne — eventuellt flera — utpekade män; vid fråga om äktenskaplig börd är ju så alltid fallet. Vid dylik situation kombinerar sig på ett naturligt sätt positiv faderskapsbevisning och uteslutning; en konstellation som kan komma att i gynnsamma fall förläna ytterligare beviskraft åt bestämningen. I självet verket torde i vissa av dessa fall det gynnsammaste utgångsläget föreligga för denna bestämning, när nämligen domstolen kan giva ett förhandsbesked, att valet praktiskt taget är begränsat till den äkta mannen och en enda utomäktenskaplig förbindelse under den konceptionsmöjliga tiden.

Föreligger till undersökning blott *en* utpekad man — och detta är enligt bestämmelserna i den svenska lagen om barn utom äktenskap nästan undantagslöst förhållandet — är utgångsläget ogynnsammare, enär mycket ofta jämförelse saknas med andra män, som eventuellt också skulle kunna komma i fråga. Än vanskligare

torde i regel bedömandet vara, om icke ens bevisning föreligger om samlag under konceptionsmöjlig tid men domstolen dock skulle påtänka en antropologisk undersökning i avsikt att söka fastställa, om en utpekad man ändock kunde vara att anse som barnafadern.

Måhända vore en sådan inriktning av undersökningen otänkbar i Sverige, i betraktande av formuleringen av 26 § i nyssnämnda lag. Men danska Retslægeraadet har fått ett sådant ärende sig förelagt (nr 1978/1939). Det gällde en kvinna, som var frånskild och till vars sista 2 barn den äkta mannen enligt blodgruppsbestämningen ej kunde vara fader. Kvinnan hade först haft intimt förhållande till en annan man och sedan till en tredje, men dessa båda män hade ej velat erkänna samlag med kvinnan under den för resp. barn konceptionsmöjliga tiden, något som också överensstämde med hennes besked. Retslægeraadet yttrade i detta ärende, att antropologisk undersökning i paternitetsmål i allmänhet bör begränsas till sådana fall, i vilka det är bevisat, att männen uppfylla grundbetingelsen för paternitet (erkänt samlag på konceptionsmöjlig tid), och rättsfrågan gäller, vem som mest sannolikt är fadern. Endast i de sällsynta fall, då viss ärftlig sjukdom eller abnormitet föreligger hos barnet och den utpekade mannen (resp. en av männen), skulle det kunna tänkas, att härigenom skulle framgå stark förmodan om en bestämd persons faderskap; då skulle alltså med stor sannolikhet även den slutledningen vara befogad, att ifrågavarande man stått i förhållande till barnets moder under avlingstiden.

Då jag efter denna allmänna överblick över möjligheten att med rättslig beviskraft företaga antropologisk undersökning i faderskapsmål övergår till exemplifiering av den praktiska användbarheten av dylik undersökning, kan jag först dröja vid ett rättsfall, där just en sällsynt och samtidigt till arvsgången lätt överblickbar antropologisk egenskap använts som bevismaterial i en paternitetsfråga. Detta rättsfall förekom i Norge år 1921. Den av barnaföderskan utpekade mannen förnekade faderskapet, men så upptäcktes, att denne man och barnet — men icke modern — hade samma lyte, nämligen brachyphalangi (fingrarna förkortade med en led). Undersökaren, prof. Mohr, hade genom tidigare släktanalys visat, att denna missbildning företer en utpräglat dominant arvsgång, och avgav det utlåtandet, att den utpekade mannen vore att anse som barnets fader. Här föreligger sålunda en klar användbarhet av antropologisk undersökning för positiv faderskapsbevisning. Men det ligger också i öppen dag, att en så gynnsam förutsättning för bevisningen endast undantagsvis kan påräknas. De österrikiska forskarna Geyer och Tuppa ha räknat ut, att om en monohybrid dominant eller recessiv egenskap förekommer i en frekvens av 1 % inom en befolkning, så kan, enbart med ledning av en sådan egenskap, en för positiv faderskapsbevisning gagnande konstellation erhållas endast i 0,5 resp. 0,1 % av riktigt angivna fäder. Just i sällsyntheten ligger användbarheten, men av samma grund är den praktiska nyttan för den rättsliga frågan i stort synnerligen ringa.

Alltjämt blott i enstaka fall men dock något oftare kan ett resultat erhållas vid positiv faderskapsbevisning, då de ifrågakommande antropologiska egenskaperna visserligen i och för sig äro vanliga men bestämningen gynnas av mera påtagliga rasskillnader mellan de personer, som undersökningen omfattar. Tvenne dylika fall, som förelegat till avgörande vid svensk domstol, kunna exemplifiera detta; i båda har medicinalstyrelsen avgivit utlåtande. Det ena (D.nr 2287 M/1929) gällde tvenne makar av nordisk ras och med trenne barn, alla med samma raskaraktärer; hustrun födde därefter ett fjärde barn, som beträffande hud-, ögon- och hårfärg samt hårlockighet klart avvek från de andra och i stället visade sydeuropeiska drag; den man som utpekades som fader till detta barn var italienare. Medicinalstyrelsen yttrade härom, att det med en sannolikhet, som gränsade till visshet, måste antagas, att det sista barnet hade utomäktenskaplig börd. Det andra fallet (D.nr 1092 M/1931) gällde likaledes frågan om äktenskaplig börd. Den äkta mannen var här av rent

judisk ras, hustrun av lika rent nordisk ras och den utomäktenskaplige mannen av finsk ras. I äktenskapet funnos förut 3 barn, alla med tydlig antropologisk likhet med den äkta mannen; det fjärde barnet saknade dylik likhet men visade i stället i många hänseenden utpräglad likhet med den utomäktenskaplige mannen. Den detaljrika antropologiska undersökningen hade här utförts av professorerna H. Lundborg i Uppsala och Olof Thomsen i Köpenhamn, och med stöd av denna undersöknings resultat avgav medicinalstyrelsen det utlåtandet, att den företagna antropologiska utredningen, bekräftad genom olika personliga uttalanden, giver tillbörligt fog för omdömet, att det i målet ifrågakomna barnet icke äger äktenskaplig börd. I de båda rättsfallen, vilka jämväl illustrera beviskraften av konstellationen: positiv paternitetsbestämning och uteslutning på antropologiska grunder, följde domstolarna medicinalstyrelsens uppfattning.

Även i en tredje grupp av undersökningsfall begränsar sig användbarheten av den antropologiska vägen för faderskapsbestämning till ett fåtal tillfällen, nämligen när det gäller fråga om uteslutning av en utpekad man på grundval av arvsgången av någon enstaka egenskap (här bortsett från blodgruppsbestämningen). Vanskligheten härvid kan belysas genom följande tvenne rättsfall; i båda hänför sig den antropologiska undersökningen till ögonens färg, alltså förekomsten, resp. frånvaron av pigment i regnbågshinnan. I arvsgången dominerar här pigmentering (mörka ögon) över pigmentfrihet (olika schatteringar av blå ögon). Men härvid spela en rad av arvsanlag in, vilka bl. a. utöva ett avgörande inflytande på mängden och fördelningen av pigmentet, på grund varav det ibland blir svårt att bestämma, om anlag för pigmentering överhuvud är för handen. Av de båda hithörande rättsfallen har det ena varit föremål för danska Retslægeraadets omprövning (nr 592/1935), efter specialundersökning av en ögonläkare. Barnet hade fullt pigmenterad regnbågshinna, under det att moderns var fullständigt pigmentfri; den utpekade mannen hade grå regnbågshinnor med 3 till 4 bruna fläckar på vart öga. Retslægeraadet framhöll, att högst 2,5 % av barn med bruna ögon har föräldrar med opigmenterade eller föga pigmenterade regnbågshinnor och att det stora flertalet av, eller måhända alla, dessa 2,5 % barn ha ofullständigt pigmenterade regnbågshinnor; sannolikheten för den utpekade mannens faderskap finge således anses betydligt lägre än det nämnda procenttalet. Domstolen dömde likväl mannen till uppfostringsbidrag, enär de föreliggande upplysningarna »icke med tillräcklig säkerhet synas utesluta möjligheten av faderskap» och kvinnan därjämte hävdade, att hon icke haft samlag med någon annan än ifrågavarande man under avlingstiden, liksom även denne efter barnets födelse vidgått faderskapet. — Det andra rättsfallet har år 1942 (D.nr 1898 M/1942) passerat medicinalstyrelsen, som givit utlåtande efter undersökning av ögonspecialist och utredning av professor N. v. Hofsten. I detta fall har såväl modern som den utpekade mannen rent blå ögon, under det att barnet har mörkbruna; men då, enligt den företagna släktundersökningen, möjligheten icke kan helt avvisas, att modern(eller eventuellt den utpekade mannen) vore bärare av ett (snarare flera) arvsanlag för brun ögonfärg, kan det icke uteslutas, att ifrågavarande man är fader till barnet. Dock måste denna möjlighet, »som förutsätter ett undantagsfall av en typ, som icke tidigare synes vara bekant» (prof. v. Hofsten), enligt medicinalstyrelsens uppfattning anses i hög grad osannolik.

Samtliga nu anförda tre grupper av antropologisk faderskapsbevisning på annan grund än blodgruppsbestämningen få sålunda betraktas som specialfall, vilka icke lösa frågan om användbarheten av denna antropologiska väg för faderskapsbevisning i stort. Samtidigt torde det nu anförda tillbörligt vittna om de svårigheter, som på detta område inställa sig för ärftlighetsanalysen. Dennas mera allmänna användbarhet för faderskapsbevisning får för närvarande ses i belysning av de krav på bevisstyrka, som ett lands lagstiftning ställer. Bibehålles nuvarande svenska lagstiftning på området helt oförändrad, torde den antropologiska vägen för bevisföring — utöver blodgruppsbestämningen — än så länge vara farbar i ett endast

mycket begränsat antal fall. Men om man vid rättsskipningen även kan taga med i beräkningen sådana fall, där man efter antropologisk undersökning med sannolikhet eller än bättre med stor sannolikhet kan angiva eller utesluta en utpekad man från faderskap, så kan dylik undersökning otvivelaktigt erhålla vidgad användning.

I Danmark har man sedan år 1934 (jämför Retslægeraadets Aarsberetning för detta år, nr 788) »i någon grad och under rätt stränga kauteler» utvidgat de dessförinnan snäva gränserna för denna antropologiska undersökningsmetod. Den kommer här till användning — frånsett enstaka undantagsfall — endast »i de fall, där det rör sig om valet mellan två, resp. ett fåtal män och där det tillika kan genom den rättsliga utredningen av saken anses uteslutet, att andra män haft könsumgänge med barnamodern under den konceptionsmöjliga tiden». Man kräver i ett konkret rättsfall samstämmigt vittnesbörd från en rad kännetecken för att överhuvud tillmäta denna undersökningsmetod något värde för faderskapsbestämningen, och detta värde kan likväl ofta, t. o. m. under de gynnsammaste konstellationer, blott få vägledande betydelse. Denna blir större, då undersökningsresultatet stödjes av övriga förhållanden i målet (parternas utsagor etc.). Hänsyn får också tagas till att vissa ärftliga kännetecken uppträda först när barnet nått viss ålder, och undersökningen på barnet får sålunda icke ske för tidigt. Intill nu har med dylik inriktning antropologiska undersökningar i paternitetsmål utförts i Danmark i mera än ett 100-tal fall. Erfarenheten synes giva vid handen, att undersökningarna, i naturlig förbindelse med övriga i målet kända förhållanden, varit ägnade att i ett icke obetydligt antal fall bidraga till ett förnuftigt avgörande av rättsfrågan.

I ännu ett land, Tyskland, ha dessa antropologiska undersökningar erhållit en mera generell användning i faderskapsmål. Belysande härför är den redogörelse, som för några år sedan lämnades av chefen för universitetsinstitutet för arvsbiologi och rashygien i Frankfurt a.M. O. v. Verschuer, vars skildring (i Der Erbarzt, bd 9) jag här följer. O.v.Verschuer började dessa sina undersökningar år 1928, då han var anställd hos prof. Eugen Fischer på Kaiser-Wilhelm-institutet för antropologi, mänsklig ärftlighetslära och eugenik i Berlin, och har sedan år 1935 fortsatt dem på det institut, vars chef han är, i ständigt stigande omfattning; särskilt hava de blivit talrika efter genomförandet av lagbestämmelsen år 1938 om skyldighet för vederbörande att i familjerättsliga tvister »sich, sowie dies zur Feststellung der Abstammung eines Kindes erforderlich ist, erb- und rassenkundlichen Untersuchungen zu unterwerfen».

Som material för redogörelsen ligga 448 fullständiga faderskapsutlåtanden, grundade på undersökning av moder, barn och den eller de utpekade männen. I 222 fall var det fråga om 1 man, i 214 om 2, i 11 om 3 och i ett om 4. Vid formuleringen av utlåtandena eftersträvades någotdera av uttrycken: Mycket sannolikt; Sannolikt; Något sannolikt; Föga sannolikt; Uteslutet. Argumenteringen härvid har varit följande:

a. Mycket sannolikt = då antingen en överensstämmelse förelåg beträffande utomordentligt sällsynta arvsegenskaper med dominant arvsgång eller likheten i fråga om mycket talrika antropologiska enskildheter var särdeles iögonenfallande och utpräglad.
b. Sannolikt = då tydlig likhet förefanns beträffande talrika ärftliga egenskaper.
c. Något sannolikt = då ett flertal likheter förefunnos men man dock måste räkna med sannolikheten av ett tillfälligt sammanträffande.
d. Föga sannolikt = då man hos barnet kunde iakttaga talrika arvsegenskaper, beträffande vilka man kunde förvänta, att de skulle hava nedärvts från fadern, men vilka ej återfunnos hos den ifrågavarande mannen.
e. Uteslutet (motsvarande begreppet: »Offenbar unmöglich») = bedömandet nästan uteslutande grundat på blodgruppsbestämning.

I de fall, då ingen av dessa fem formuleringar kunde användas, gavs beskedet: Oavgjort. Detta var händelsen i omkring 10 % av undersökningarna, och i ungefär lika stort antal blev beskedet: Föga sannolikt. Alltså återstår 80 % av fallen, i vilka den antropologiska undersökningen kunnat föra till en klar sannolikhetsslutsats för eller emot faderskapet. Därest — såsom tydligtvis är förhållandet i Tyskland — lagen medger hänsynstagande till sannolikhetsargument i faderskapsmål, äger man, med v. Verschuers ord, i den arvsbiologiska faderskapsanalysen en metod, »mit welcher wir in $^4/_5$ der Fälle von strittiger Vaterschaft zu einer für die praktischen Bedürfnisse voll und ganz ausreichenden Entscheidung über die Vaterschaft kommen können».

Det framgår, att denna tyska värdesättning av den antropologiska undersökningen i faderskapsmål går vidare än i Danmark. Tilläggas kan emellertid, att de tyska domstolarna följt v. Verschuers utlåtanden i nära 90 % av fallen. Denne anser sig också hava anledning att vänta, att domstolarnas anslutning skall framdeles bliva ännu fullständigare; »die Rechtsgrundlage und die richterliche Praxis haben sich während der letzten Jahre mehr und mehr von der früheren rein formalen Betrachtung abgewandt und dem biologischen Standpunkt angenährt.» I vilken mån den förändrade politiska situationen i Tyskland skulle kunna bringa även denna fråga i annat läge torde icke för närvarande kunna överblickas.

Skulle man i Sverige, i likhet med situationen i Danmark, vilja giva vidgat utrymme åt den antropologiska faderskapsbevisningen men dock göra detta »under rätt stränga kauteler», så bör i v. Verschuers redogörelse största intresset tillkomma — förutom grupp e (Uteslutet) — gruppen a (Mycket sannolikt), alltså fallen med största positiva bevisvärde. Denna grupp inrymde 12—15 % av fallen, och v. Verschuer betonar beträffande dessa sin övertygelse, att samtliga dessa utlåtanden gåvo besked om den verklige, biologiske fadern; risken för »dubbelgångare» torde här icke behöva befaras, enär dylika visserligen kunna vara påfallande lika »in der Gesamterscheinung und Physiognomie», men likheten alldeles icke sträcker sig över på »minutiöse Einzelheiten von körperlichen Erbmerkmalen»; däremot visar sig den nära blodsförvantskapen i överensstämmelsen just beträffande dessa enskildheter.

Den exemplifiering av den praktiska användbarheten av antropologiska undersökningar i faderskapsmål, som härmed givits, torde tillbörligt ådagalägga såväl de svårigheter, som yppa sig vid dessa undersökningar, som den likväl förefintliga möjligheten att genom dylika nå fram till ett för det rättsliga avgörandet vägledande resultat. Den utsträckning, i vilken dylika undersökningar kunna få praktisk användning, sammanhänger nära med den grad av bevisstyrka, som gällande lag uppställer för den positiva bevisningen, resp. uteslutningen, att en utpekad man skall anses som fader till ifrågavarande barn.

Oberoende av i vilken utsträckning dessa antropologiska undersökningar komma till användning, är emellertid en fordran ofrånkomlig, nämligen att de ständigt anförtros åt personer, som genom sin fackutbildning och erfarenhet äro fullt förtrogna med denna uppgift. Tillförlitligheten i undersökningsresultatet vilar väsentligen på denna förutsättning; undersökningen erfordrar en djupgående kunskap om de var för sig små antropologiska kännetecken, som här utgöra bevismaterialet, deras arvsgång, variabilitet och frekvens inom befolkningen. Det danska Retslægeraadet har, med starkt betonande av detta krav på sakkunskap, framhållit det önskvärda i att undersökningarna rekvireras genom den rättsmedicinska institutionen i Köpenhamn för hela landet; om de ej kunna utföras på institutionen själv, så kan det ordnas så att en läkare utsändes. Likaså förordas, att alla utförda antropologiska undersökningar i faderskapsmål åtminstone tills vidare föreläggas Retslægeraadet till bedömande, innan de användas inför rätta.

Liknande inriktning giver v. Verschuer till känna. Han beklagar, att i Tyskland

under de senaste åren ett kvacksalveri på detta område gjort sig brett, vilket måste föra till en diskreditering av förfarandet hos domstolarna, och han förordar, att dessa undersökningar centraliseras till vissa statliga institut i analogi med undersökningar av bakteriologisk, serologisk och kemisk natur.

Under denna förutsättning bör däremot full frihet lämnas åt undersökaren att bestämma den i varje särskilt fall lämpliga omfattningen av och inriktningen på de antropologiska ärftliga kännetecknen, som här kunna komma i fråga. Den tyska Riksrätten har med tydliga ord anslutit sig härtill; blott den erfarne ärftlighetsbiologen kan verkligen avgöra, till vilka kännetecken hänsyn skall tagas vid paternitetsanalysen. Även i Danmark är situationen densamma. Beträffande valet av antropologiska kännetecken vid undersökningar av mera vardagligt slag har professor Erik Essen-Möller — och efter honom Geyer och Tuppa — visat, att kännetecken, som ej äro för sällsynta och ej heller för vanliga inom befolkningen (Merkmale mittlerer Häufigkeit), äro de, med vilka den största beviskraften kan uppnås, och ur en matematisk beräkning uträkna Essen-Möller och Carl-Erik Quensel (Deutsche Zeitschr. f. d. ges. gerichtl. Med. Bd 31, 1939) en formel, enligt vilken sannolikhetsvärdet för en undersökt persons faderskap kan angivas.

För belysningen, hur utförligt en antropologisk undersökning i faderskapsmål företages i Danmark, bifogar jag den danska rättsmedicinska institutionens schemata[1] härför. Undersökningen efter det stora schemat bör här tillmätas den större betydelsen, under det att det mindre schemat (analysen av fingeravtryck) är vanskligare att praktiskt utnyttja, på grund av papillarmönstrets tydligen mycket komplicerade och ännu ej helt klarlagda arvsgång.

Jag bifogar därjämte närslutna principuttalande av professor Essen-Möller;[2] det framgår, att jag i min P. M. givit i allt väsentligt uttryck åt samma synpunkter, som han framför i detta uttalande.

Lund den 21 januari 1946.

EINAR SJÖVALL.

Positiv faderskapsbevisning med ledning av sådana antropologiska egenskaper, som vid en systematisk undersökning befunnits gemensamma för barnet och den angivne fadern, bygger i princip på en jämförelse mellan ifrågavarande egenskapers frekvenser dels i den manliga befolkningen dels bland »säkra» fäder till barn, som äger egenskaperna; hänsyn måste därvid också tagas till moderns beskaffenhet.

Allmänt gäller vid en given kombination av egenskaper, att omdömet blir säkrare om endast endera av två män kunna ifrågakomma för faderskapet, men detta är icke någon nödvändig förutsättning för bedömningen.

Sällsynta egenskaper äga i och för sig större bevisvärde men äro samtidigt i det stora hela mindre betydelsefulla just på grund av sin sällsynthet. Vanliga egenskaper förhålla sig omvänt. Det bästa blir därför att kombinera ett relativt stort antal någorlunda vanliga egenskaper. På detta sätt kan man nå en rätt stor procent säkra omdömen i fällande eller friande riktning, visserligen en mindre procent ju större den önskade graden av säkerhet är. Vid fastställandet av den önskade säkerhetsgraden är emellertid att beakta, att även de rena uteslutningarna på grundval av blodgruppsbestämning, vilka i princip äro att anse som specialfall, innehålla ett, låt vara mycket ringa, osäkerhetsmoment.

Ingenting hindrar att man kombinerar egenskaper med och utan känd arvsgång, exempelvis blodgrupper med antropologiska egenskaper. Men även blodgrupperna

[1] Här uteslutna.
[2] Detta är intaget här nedan.

ensamma kunna, allteftersom allt flera blodgruppssystem bli kända, utöver uteslutningarna giva en betydlig grad av sannolikhetsbevisning i positiv eller negativ riktning.

Bestämda matematiska relationer råda mellan egenskapernas antal, deras frekvenser, den önskade graden av säkerhet i omdömet samt det procentuella antal fall, som kunna bringas till ett avgörande. Dessa relationer äro teoretiskt utredda. Sålunda är det möjligt att uttrycka graden av säkerhet med siffror, exempelvis av vadhållningstyp (100: 1).

I utlandet har bedömningen av faderskap på grundval av likheter och olikheter drivits så att säga uppskattningsvis, byggande på undersökarens erfarenhet och förtrogenhet med egenskapernas ungefärliga frekvens. För att kunna komma till en definierad säkerhetsgrad enligt ovanstående kräves en antropologisk undersökning inom den befolkning, från vilken faderskapsmålen komma, och då dels av familjer, dels av egenskapernas allmänna frekvenser. En sådan undersökning kan emellertid utföras en gång för alla. Vinsten av att arbeta med egenskaper med känd arvsgång är egentligen endast den, att den ena av dessa båda förberedande undersökningar, nämligen familjeundersökningen, i fråga om dem blir mer eller mindre onödig. I övrigt äro egenskaperna med okänd arvsgång ur bevisningssynpunkt likvärdiga.

Lund den 15 januari 1946.

ERIK ESSEN-MÖLLER.

Bilaga III.

Redogörelse för socialstyrelsens undersökning rörande barnavårdsmannaförordnanden, fastställelse av faderskap m. m. för utomäktenskapliga barn.

Undersökningens tillkomst och omfattning. I anledning av en framställning i skrivelse den 31 augusti 1943 från de sakkunniga, som den 30 oktober 1941 tillkallats av chefen för justitiedepartementet för att utreda bl. a. frågan om de utomäktenskapliga barnens arvsrätt, har socialstyrelsen företagit en statistisk undersökning angående en del rättsliga förhållanden, som beröra de utomäktenskapliga barnen, såsom fastställelse av faderskap, förekomsten av trolovningar och legitimeringar m. m. Undersökningen har omfattat de utomäktenskapliga barn, som genom förordnad barnavårdsman stodo under barnavårdsnämndernas tillsyn.

De uppgifter som inhämtats från barnavårdsnämnderna äro följande. Barnavårdsnämnderna skulle redovisa antalet barnavårdsmannaförordnanden för barn, födda utom äktenskap något av åren 1925—1942 och stående under nämndernas tillsyn den 30 september 1943. Vidare skulle uppgivas för huru många av dessa barn faderskapet fastställts (genom dom eller avtal) eller inte samt huru många av dem som förklarats vara trolovningsbarn eller eljest enligt 3 kap. 2 § lagen om arv förklarats vara arvsberättigade efter fadern. Dessutom skulle lämnas uppgift om antalet barn, vilkas föräldrar under året före undersökningstillfället mera varaktigt sammanbott utan att vara gifta. För en belysning av i vilken utsträckning utomäktenskapliga barn legitimeras genom föräldrarnas äktenskap eller adopteras har efterfrågats, huru många barnavårdsmannaförordnanden för barn födda utom äktenskap under åren 1940—42 upphört av dylik eller annan anledning före den 1 oktober 1943. Uppgifterna ha sammanställts kommunvis av nämndens ordförande med biträde av resp. barnavårdsmän.

Undersökningen har verkställts enligt representativ metod. Den har omfattat samma kommuner, som utvaldes för den partiella folkräkningen år 1936, dock med vissa smärre avvikelser föranledda av förändringar i kommunindelningen sedan folkräkningsåret. Antalet kommuner, som utvaldes för undersökningen, utgjorde 553, varav 507 landskommuner och 46 städer. En förteckning över dessa kommuner lämnas i berättelsen för den särskilda folkräkningen 1935/36, del IV, tab. 4 i tabellbilagan.

Frågeformulären ha besvarats av barnavårdsnämnderna i 496 landskommuner och 46 städer. Formulären från 4 landskommuner ha dock inkommit så sent att de icke kunnat medtagas. I 2 fall ha formulären på grund av ofullständigheter och felaktigheter återsänts för komplettering och rättelse och ha ännu icke återkommit. Den följande framställningen grundar sig därför på uppgifter från 490 landskommuner och 46 städer.

I olikhet med vad fallet var i den partiella folkräkningen har undersökningen av praktiska skäl i samtliga fall omfattat kommunerna i deras helhet. Vid sammanräkning av primärmaterialet till att avse hela riket, dess landskommuner och städer, ha emellertid uppgifterna från 44 större kommuner — desamma som i folkräkningen — reducerats till en femtedel för att i avseende på representativiteten erhålla jämförbarhet med den partiella folkräkningen.

Vid bearbetningen ha kommunerna indelats i vissa större grupper med hänsyn till geografiska synpunkter och näringsförhållanden. Undersökningsresultaten redovisas i det följande endast för dessa större områden. Landskommunerna ha i geografiskt hänseende indelats i fem riksområden i enlighet med vad som skett vid 1935/36 års särskilda folkräkning, nämligen: 1) Mälarlänen (omfattande Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Örebro och Västmanlands län), 2) Östra Götaland (Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar och Gotlands län), 3) Skåne, Halland och Blekinge, 4) Bohuslän och Vänerlänen (Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs och Värmlands län) samt 5) Dalarna och Norrland. Med avseende på olikheter i näringslivet ha landskommunerna indelats i fyra kommuntyper: jordbrukskommuner, blandade kommuner, industrikommuner och övriga kommuner, varvid följts den indelning, som gjorts vid 1940 års folkräkning. Till jordbrukskommuner ha räknats kommuner, där minst 75 % av befolkningen tillhör jordbruk med binäringar. Såsom blandade kommuner ha räknats kommuner, i vilka 50—75 % av befolkningen tillhöra jordbruk med binäringar, och såsom industrikommuner betecknas kommuner, i vilka mindre än 50 % av befolkningen tillhöra jordbruk med binäringar och med minst $^2/_3$ agglomererad (i tätorter boende) befolkning. Till en särskild grupp övriga kommuner ha slutligen förts alla landskommuner, i vilka mindre än 50 % av befolkningen tillhöra jordbruk med binäringar samt i vilka ej ingå tätorter. Städerna ha uppdelats så, att Stockholm, Göteborg och Malmö redovisas var för sig, medan övriga större städer över 30 000 invånare och mindre städer förts till var sin grupp.

Översikt av den utomäktenskapliga födelsefrekvensen. Innan framställningen övergår till en redogörelse för socialstyrelsens undersökning, lämnas i det följande en kort översikt av den utomäktenskapliga födelsefrekvensen, dess omfattning i olika länder samt dess utveckling och lokala variationer i Sverige. Framställningen bygger därvid på den officiella befolkningsstatistiken, särskilt den senaste årsberättelsen av Befolkningsrörelsen, som avser år 1940, samt på vissa andra undersökningar, främst befolkningskommissionens betänkande med vissa demografiska utredningar (SOU 1938: 24) och Hannes Hyrenius, Studier rörande den utomäktenskapliga fruktsamhetens variationer (skrifter utgivna av Fahlbeckska stiftelsen nr 28).

Tab. A. Antalet utom äktenskapet födda barn i procent av hela antalet födda barn i olika länder.

Land	År	%	Land	År	%
Sverige	1940	11·5	Nordirland	1937	3·1
Danmark	1940	8·8	Portugal	1940	15·7
Finland	1938	6·6	Rumänien	1938	9·3
Island	1937	21·6	Schweiz	1940	3·8
Norge	1936	6·0	Skottland	1940	5·9
Belgien	1940	3·1	Tyskland	1940	7·7
Bulgarien	1940	3·1	Ungern	1939	9·4
England o. Wales	1937	4·2	Sydafrik. union	1937	2·4
Estland	1938	8·4	Argentina	1937	24·7
Frankrike	1936	6·5	Chile	1937	28·8
Grekland	1936	1·3	Columbia	1939	30·9
Irland	1938	3·3	Förenta staterna	1935	10·3
Italien	1940	3·9	Kanada	1938	4·0
Jugoslavien	1937	5·0	Mexiko	1936	45·3
Lettland	1938	9·5	Uruguay	1937	29·8
Litauen	1938	6·7	Japan	1938	4·9
Luxemburg	1938	3·1	Austral. förb.	1938	4·2
Nederländerna	1940	1·3	Nya Zeeland	1939	3·9

Som bekant spela de utomäktenskapliga barnen en större roll i Sverige än i flertalet andra länder. I tab. A anges för olika länder den procentuella andel av samtliga barn, som voro födda utom äktenskapet under det senaste år, för vilket uppgifter föreligga.

Tabellen bekräftar, att det endast är i få andra länder, som de utomäktenskapliga barnen spela en större roll än i Sverige. Om man bortser från eventuella förändringar under de senaste åren, synas bland de europeiska länderna endast Island och Portugal ha ett större procenttal utomäktenskapliga barn än Sverige. I åtskilliga länder är andelen utomäktenskapliga barn obetydlig jämförd med i Sverige.

Vid ett studium av tab. A måste emellertid observeras, att siffror över den procentuella andelen utomäktenskapliga barn endast ha ett begränsat värde. Vad som är av intresse är dels i vilken utsträckning barn avlas utom äktenskapet och dels i vilken utsträckning barnen förbli utomäktenskapliga, d. v. s. icke legitimeras vare sig före eller efter födelsen. Dessa båda förhållanden kunna endast bristfälligt belysas med hjälp av siffror över andelen utomäktenskapliga födelser. Om legitimeringsvanorna äro olika i olika länder — vilket det finnes skäl att antaga — kunna uppgifter om andelen utomäktenskapliga födelser ge anledning till felaktiga slutsatser såväl beträffande vanligheten av utomäktenskapliga konceptioner som beträffande den andel av barnen, som förbli utomäktenskapliga. Hänsyn måste vidare tagas till att den äktenskapliga fruktsamheten och giftermålsfrekvensen variera avsevärt mellan olika länder. Ett land med en lång äktenskaplig fruktsamhet kan ha en hög andel utomäktenskapliga födelser utan att därför den utomäktenskapliga fruktsamheten behöver vara högre än i ett annat land med hög äktenskaplig fruktsamhet men relativt låg andel utomäktenskapliga födelser. Vidare märkes, att i ett land med låg giftermålsfrekvens antalet ogifta kvinnor är stort, vilket kan få ett jämförelsevis stort antal utomäktenskapliga födelser till följd utan att därför den utomäktenskapliga fruksamheten behöver vara så stor.

Tab. B. Utom äktenskapet levande födda barn i Sverige åren 1751—1942.

År	Utom äktenskap födda barn per år		År	Utom äktenskap födda barn per år	
	Antal	I % av levande födda		Antal	I % av levande födda
1751—60	1 577	2·4	1911—20	18 961	15·0
1761—70	1 726	2·6	1921—30	16 283	15·4
1771—80	1 982	2·9	1931—40	12 525	13·9
1781—90	2 684	3·9	1931	14 857	16·3
1791—00	3 817	5·0	1932	14 226	16·0
1801—10	4 541	6·1	1933	13 169	15·5
1811—20	5 594	6·8	1934	12 294	14·4
1821—30	6 319	6·6	1935	12 216	14·2
1831—40	6 372	6·7	1936	11 887	13·4
1841—50	8 887	8·6	1937	11 690	12·9
1851—60	10 801	9·0	1938	11 960	12·7
1861—70	12 266	9·6	1939	12 055	12·4
1871—80	13 858	10·4	1940	11 265	11·8
1881—90	13 882	10·2	1941	10 840	10·9
1891—00	14 551	10·9	1942	10 513	9·2
1901—10	17 404	12·7			

De nyss anförda svårigheterna göra sig även gällande vid ett studium av förändringarna i antalet utomäktenskapliga födelser i Sverige och av olikheterna mellan skilda delar av riket. Vissa slutsatser kunna dock dragas ur siffror över andelen

utomäktenskapliga födelser. I tab. B lämnas en översikt av absoluta och relativa antalet utomäktenskapliga födelser i Sverige under åren 1751—1942. Denna tabell utvisar en nära nog oavbruten ökning av såväl det absoluta antalet utomäktenskapliga barn som av deras andel av totalantalet barn från statistikens början vid mitten av 1700-talet och fram till årtiondet 1911—20 i fråga om det absoluta antalet utomäktenskapliga barn och till årtiondet 1921—30 i fråga om deras andel av det totala barnantalet. Det högsta antalet utomäktenskapliga barn uppnåddes år 1920 med 21 807, medan det högsta procenttalet uppgick till 16,4 år 1930. Därefter har en avsevärd nedgång ägt rum. År 1941 föddes ett antal utomäktenskapliga barn, som uppgick till mindre än hälften av motsvarande antal år 1920 och deras andel av hela antalet födda barn uppgick ej till mer än 10,7 %. År 1942 voro motsvarande siffror ännu lägre.

Emellertid har som bekant fruktsamheten inom äktenskapet sjunkit starkt i vårt land sedan senare delen av 1800-talet och fram till mitten av 1930-talet, vartill kommer att giftermålsfrekvensen i synnerhet under de senaste åren undergått en betydelsefull ökning. Enbart ett studium av andelen utomäktenskapliga födelser kan därför ge anledning till felaktiga slutsatser. Tab. C, vari anges den utomäktenskapliga fruktsamheten, d. v. s. antalet barnaföderskor med barn utom äktenskapet i olika åldrar i förhållande till antalet icke gifta kvinnor i motsvarande åldrar, ger en delvis annan bild av den skedda utvecklingen. Inom åldrarna över 25 år har den utomäktenskapliga fruktsamheten gått tillbaka praktiskt taget oavbrutet under hela den redovisade tidsperioden. Inom de högre åldersgrupperna har denna tillbakagång varit mycket kraftig. Inom åldersgruppen 20—25 år ökade den utomäktenskapliga fruktsamheten fram till årtiondet 1911—20, men därefter har en tillbakagång ägt rum. Den lägsta åldersgruppen, 15—20 år, har uppvisat en mycket stark ökning fram till årtiondet 1921—30, varefter den utomäktenskapliga fruktsamheten varit ungefär oförändrad.

Tab. C. Antalet barnaföderskor med barn utom äktenskap på 1 000 icke gifta kvinnor i olika åldrar åren 1871—1940.

Årligen	Ålder år							
	15—20	20—25	25—30	30—35	35—40	40—45	45—50	20—45
1871—80	4·1	31·4	49·1	47·2	36·7	16·7	1·7	39·6
1881—90	5·1	31·7	43·3	39·3	30·3	14·5	1·6	36·8
1891—00	7·2	35·1	41·0	35·9	27·8	13·2	1·4	37·8
1901—10	10·6	40·4	41·6	33·9	25·2	11·8	1·2	41·2
1911—20	12·4	41·4	37·0	28·4	21·1	9·8	1·0	39·7
1921—30	12·5	33·7	25·4	18·0	13·1	6·1	0·6	30·5
1931—35	12·1	26·8	18·7	12·8	9·0	3·9	0·4	23·7
1936	11·1	24·6	16·6	12·1	7·5	3·3	0·3	21·4
1937	11·3	24·4	16·8	11·8	7·4	3·2	0·3	21·5
1938	12·3	24·8	17·0	12·8	8·3	3·3	0·3	22·4
1939	13·6	25·9	17·5	11·4	7·3	3·1	0·3	23·2
1940	12·9	23·6	17·3	12·6	7·9	3·0	0·3	22·2

Den procentuella andelen utomäktenskapliga födelser har länge varit väsentligt högre i städerna än på landsbygden, vilket framgår av tab. D. På 1840-talet, då andelen utomäktenskapliga barn på landsbygden ej utgjorde mer än 6,8 %, uppgick motsvarande andel för samtliga städer till 27,1 %, medan i Stockholm ej mindre än 44,7 % eller ej långt ifrån hälften av alla barn voro födda utom äktenskapet. En utjämning av

dessa stora olikheter har därefter ägt rum, och andelen utomäktenskapliga barn är nu endast obetydligt högre i städerna än på landsbygden. Särskilt anmärkningsvärt är, att Stockholms tidigare särställning nu helt försvunnit. Preliminära siffror för år 1942 uppvisa för Stockholm en andel utomäktenskapliga födelser uppgående till endast 9,4 %, d. v. s. betydligt lägre än rikssiffran för år 1941.

På grund av den omfattande inflyttningen till städerna, vilken företrädesvis omfattar ogifta personer i åldrarna 15—30 år, utgöra de ogifta kvinnorna en betydligt större andel av städernas än av landsbygdens befolkning. Det måste följaktligen förhålla sig så, att den utomäktenskapliga fruktsamheten numera är väsentligt lägre i städerna än på landsbygden. Aktuella sifferuppgifter häröver finnas tyvärr icke, men det visar sig, att detta var förhållandet redan under åren 1928—33, då ännu andelen utomäktenskapliga barn av samtliga födda barn var väsentligt större i städerna. Detta framgår av de i tab. E anförda från Hyrenius hämtade siffrorna, vilka även belysa den utomäktenskapliga fruktsamheten under årtiondet 1901—10, då den ännu var högre i städerna än på landsbygden.

Tab. D. Utom äktenskapet födda barn i procent av hela antalet födda barn 1751—1941.

År	Hela riket	Därav		Stockholm
		landsbygden	städerna	
1751—60	2·4	·	·	10·8
1801—10	6·1	·	·	39·3
1841—50	8·6	6·8	27·1	44·7
1851—60	9·0	7·1	25·5	43·4
1861—70	9·6	7·6	23·5	40·0
1871—80	10·4	8·5	20·9	35·5
1881—90	10·2	8·4	18·2	29·0
1891—00	10·9	9·0	18·6	29·6
1901—10	12·7	10·3	20·6	33·6
1911—20	15·0	12·6	22·0	32·5
1921—30	15·4	13·7	20·2	27·0
1931—40	13·9	13·4	15·0	16·7
1941	10·9	10·5	11·4	12·4

De i tab. E anförda siffrorna utvisa även fruktsamhetstalen för vart och ett av Sveriges län under de tvenne tidsperioderna. Flertalet län uppvisa som synes väsentligt lägre siffror för perioden 1928—33 än för årtiondet 1901—10.

Nedgången har varit kraftigare i städerna än på landsbygden och särskilt kraftig i Stockholms stad samt i städerna i Göteborgs och Bohus län (Göteborg) och i Malmöhus län (Malmö, Hälsingborg). Städerna inom olika delar av riket uppvisa som synes endast små variationer i utomäktenskaplig fruktsamhet under perioden 1928—33, medan variationerna på landsbygden fortfarande äro avsevärda.

Inom flertalet län är den utomäktenskapliga fruktsamheten nu lägre i städerna än på landsbygden — för flera län är skillnaden avsevärd. Hyrenius har även angivit siffror för mindre områden än länen. Av dessa siffror finner man, att den högsta utomäktenskapliga fruktsamheten på landsbygden återfinnes i de inre delarna av Norrbottens län, i Mälardalen, i delar av Skåne, på norra Gotland samt i ett stort sammanhängande område, som omfattar Härjedalen, Hälsingland och Ångermanland samt vissa delar av angränsande län. På landsbygden inom större delen av Götaland, i södra Dalarna samt i Västerbotten är den utomäktenskapliga fruktsamheten låg.

Tab. E. Antalet barnaföderskor med barn utom äktenskap på 1 000 icke gifta kvinnor inom vart och ett av Sveriges län åren 1901—10 och 1928—33.

Län	1901—1910		1928—1933	
	Landsbygd	Städer	Landsbygd	Städer
Stockholms stad	—	52·3	—	16·3
Stockholms län	52·9	53·9	29·8	15·7
Uppsala »	51·7	32·5	42·8	17·1
Södermanlands »	47·6	44·2	32·8	18·1
Östergötlands »	41·2	39·5	33·2	23·4
Jönköpings »	19·8	27·6	13·7	15·8
Kronobergs »	21·6	21·8	19·1	14·0
Kalmar »	29·0	28·5	23·9	19·8
Gotlands »	37·4	35·7	39·5	28·5
Blekinge »	48·6	27·9	37·4	20·6
Kristianstads »	35·4	35·0	35·5	23·4
Malmöhus »	40·0	47·4	38·4	21·7
Hallands »	24·8	29·3	17·0	14·5
Göteb. o. Bohus »	29·3	42·2	16·3	19·8
Älvsborgs »	18·0	32·4	13·6	20·5
Skaraborgs »	22·1	23·9	20·0	17·8
Värmlands »	35·8	39·3	30·9	20·8
Örebro »	42·7	38·0	28·0	12·2
Kopparbergs »	54·4	44·3	41·2	23·6
Västmanlands »	47·2	39·3	29·0	20·1
Gävleborgs »	74·2	48·4	55·1	25·5
Västernorrlands »	59·2	43·8	51·7	27·3
Jämtlands »	65·3	36·6	51·2	28·1
Västerbottens »	25·6	17·8	29·6	17·2
Norrbottens »	43·8	33·4	36·6	22·4
Hela riket	**38·6**	**43·6**	**31·3**	**19·0**

Barnavårdsmannaförordnanden. Enligt lagen om barn utom äktenskap (1917) skall barnavårdsnämnden för varje barn utom äktenskap förordna en barnavårdsman, som har att bistå modern med råd och upplysningar samt tillse, att barnets rätt och bästa behörigen tillvaratages. Barnavårdsmannen skall sörja för att barnets börd fastställes och att barnet tillförsäkras underhåll. Han äger vidare att föra talan för barnet rörande faderskap, underhåll och förmynderskap. Genom särskilda föreskrifter är det sörjt för att barnavårdsnämnden snarast skall erhålla kännedom om utomäktenskapliga födelser, så att barnavårdsman ofördröjligen kan bli utsedd. I lagen stadgas, att kvinna, som är havande med barn utom äktenskap, senast tre månader före nedkomsten bör anmäla sitt tillstånd, samt att barnavårdsnämnden, när dylik anmälan inkommit eller nämnden erhållit kännedom om att barn utom äktenskap blivit fött, har att till barnavårdsman för barnet förordna därtill lämplig man eller kvinna. Barnavårdsnämnden erhåller eljest kännedom om utomäktenskapliga födelser genom anmälan från vederbörande pastorsämbete. Uppdraget att vara barnavårdsman upphör, när barnet fyllt 18 år. Dessutom entledigas barnavårdsmannen, om barnet avlider, adopteras eller får äktenskaplig börd genom att föräldrarna ingå äktenskap med varandra. Visar sig i annat fall att behov av barnavårdsman ej längre förefinnes, kan barnavårdsnämnden entlediga barnavårdsmannen. Så sker i vissa fall, om modern, efter faderskapets och underhållsskyldighetens fastställande, visat sig lämplig att sörja för barnet utan särskild hjälp eller kontroll.

De av barnavårdsnämnderna lämnade uppgifterna rörande de utomäktenskapliga barn, som genom förordnad barnavårdsman stodo under deras tillsyn, ha samman-

ställts i tab. 1 och 2 i den särskilda tabellbilagan. I tab. 1a och 2a redovisas uppgifterna för landsbygden landsdelsvis och för kommuner av olika näringskaraktär samt i tab. 1b och 2b för olika grupper av städer. I tab. 1a och 1b anges i kol. 2 i varje särskilt fall den procentuella andel som folkmängden i de undersökta kommunerna utgör av den totala folkmängden. I tab. 3a och 3b ha de representativa uppgifterna i de föregående tabellerna sammanvägts och uppräknats efter omfattningen av det gjorda urvalet till tal avseende hela riket, samtliga landskommuner och städer.

Enligt tab. 3a stodo i hela riket i runt tal 81 400 barn, födda utom äktenskap något av åren 1925—42, under barnavårdsnämndernas tillsyn genom förordnad barnavårdsman den 30 september 1943. Av dessa kommo 51 500 barn på landskommunerna och 29 900 på städerna. Ytterligare cirka 7 000 barnavårdsmannaskap för utomäktenskapliga barn födda under år 1943 torde vid tillfället i fråga ha stått under nämndernas tillsyn. Inalles torde sålunda vid denna tidpunkt barnavårdsman ha varit förordnad för cirka 88 000—89 000 utomäktenskapliga barn. Enligt barnavårdsnämndernas uppgifter till 1940 års barnavårdsstatistik stodo 95 400 utomäktenskapliga barn under tillsyn av förordnad barnavårdsman vid utgången av år 1940. Antalet barnavårdsmannaförordnanden är sålunda statt i avtagande, vilket har sin orsak i en relativt stark minskning av antalet utomäktenskapliga födelser, framförallt under 1930-talet.

Antalet i tab. 3 redovisade utomäktenskapliga barn med förordnad barnavårdsman utgjorde i hela riket 5 % av antalet barn under 18 år. Motsvarande tal är något större i städerna (6 %) än på landsbygden (5 %). Detta torde främst ha sin orsak i det förhållandet, att de utom äktenskapet födda barnen utgjort en något större andel av samtliga levande födda i förra fallet än i det senare, såsom tidigare anförda procenttal (tab. D) visa.

Under åren 1925—1942 ha fötts i runt tal 240 400 barn utom äktenskap, vilka i nedanstående tablå fördelats efter födelseår.

Födelseår	Landsbygd	Städer	Hela riket	Födelseår	Landsbygd	Städer	Hela riket
1925	10 567	5 537	16 104	1935	8 456	3 760	12 216
1926	10 356	5 335	15 691	1936	8 067	3 820	11 887
1927	10 440	5 277	15 717	1937	7 863	3 827	11 690
1928	10 419	5 177	15 596	1938	7 713	4 247	11 960
1929	10 056	4 996	15 052	1939	7 748	4 307	12 055
1930	10 325	5 080	15 405	1940	6 768	4 497	11 265
1931	10 042	4 815	14 857	1941	6 503	4 337	10 840
1932	9 550	4 776	14 326	1942	6 226	4 064	10 290
1933	8 990	4 179	13 169				
1934	8 584	3 710	12 294	Summa	**158 673**	**81 741**	**240 414**

Under senare år ha fötts 10 000 à 11 000 barn utom äktenskap per år. Antalet har särskilt under 1930-talet befunnit sig i starkt nedåtgående. Under tidigare år var antalet ännu större, t. ex. under åren 1925—1928 omkring 16 000 per år. Antalet nytillkomna barnavårdsmannaförordnanden per år torde i det närmaste motsvara antalet under året födda utomäktenskapliga barn. De nytillkomna barnavårdsmannaförordnandena utgöra sålunda årligen ungefär $^1/_8$ av samtliga. Ett något större antal barnavårdsmannaförordnanden upphöra årligen av olika anledningar, alldenstund antalet barnavårdsmannaförordnanden liksom antalet utomäktenskapliga födelser under senare år ha minskat. Ett rätt betydande antal barnavårdsmannaförordnanden omsättes sålunda per år. Härvid har emellertid icke hänsyn tagits till den omsättning, som äger rum på grund av flyttningar, varigenom tillsynen ofta överflyttas från en barnavårdsnämnd till en annan.

Av de 240 400 barn, som föttts utom äktenskap under åren 1925—42, stodo enligt barnavårdsnämndernas uppgifter endast 81 400 eller 34 % under tillsyn av förordnad barnavårdsman vid utgången av september år 1943. I ett betydande antal fall fanns sålunda icke barnavårdsman tillsatt vid ifrågavarande tidpunkt. De uppgå till 159 000 barn och utgöra icke mindre än cirka $^2/_3$ av samtliga. För det stora flertalet av dessa barn har dock barnavårdsman funnits tillsatt, men barnavårdsmannaförordnandena ha upphört av olika anledningar. Framställningen återkommer härtill i det följande vid behandlingen av olika anledningar till barnavårdsmannaförordnandenas upphörande. En del av dessa barn ha avlidit under årens lopp, och de barn, som voro födda under de tre första kvartalen av år 1925, ha före undersökningstillfället uppnått 18 års ålder, då barnavårdsmannaskapen i regel upphöra. Det är dock en mindre del av barnavårdsmannaförordnandena, som upphört av dessa anledningar. Större delen av barnen ha legitimerats genom föräldrarnas äktenskap eller adopterats. I ett icke oväsentligt antal fall ha barnavårdsmannaförordnandena upphört av andra anledningar än de nu nämnda. Härutöver kommer en grupp barn, för vilka barnavårdsman sannolikt aldrig varit förordnad.

På landsbygden utgjorde antalet redovisade barnavårdsmannaförordnanden 32 % av antalet under år 1925—42 födda utomäktenskapliga barn, medan motsvarande tal i städerna var 37 %. Relativa antalet upphörda barnavårdsmannaförordnanden är sålunda något större på landsbygden (68 %) än i städerna (63 %). Skillnaden mellan landsbygd och städer torde dock vara något mindre än vad dessa siffror utvisa, enär vid deras beräkning ingen hänsyn kunnat tagas till de ändringar i den administrativa indelningen mellan landsbygd och städer, som ägt rum under åren 1925—42 och ej heller till de flyttningar, som i övrigt ägt rum under tiden från landsbygd till städer. De indelningsändringar, som skett under perioden ha i allmänhet inneburit, att landskommuner blivit städer eller inkorporerats helt eller delvis med städer. Med hänsyn härtill skulle antalet födda utomäktenskapliga barn under åren 1925—42 vid oförändrad indelning — den som gällde den 1 januari 1943 — ha varit för landsbygdens vidkommande något mindre och för städernas del i motsvarande mån större än det antal, som redovisas i tablån å sid. 169 och som använts vid beräkningen av ovanstående procenttal. Nämnda faktorer torde dock icke vara av den betydelse, att de kunna förklara hela skillnaden i procenttalen mellan landsbygd och städer.

Fastställelse av faderskap. En av barnavårdsmannens första uppgifter efter erhållet förordnande är att sörja för att faderskapet fastställes. I vilken omfattning faderskap och därå grundad underhållsskyldighet fastställts för de utomäktenskapliga barn, som ingå i denna undersökning, framgår för olika delar av riket av tab. 1a och 3a. I tab. F ha sammanställts relativa tal avseende hela riket, landsbygden och städerna.

Faderskapet har fastställts i fråga om 91 % av samtliga de utomäktenskapliga barn, som undersökningen omfattar, såväl på landsbygden som i städerna. I 77 % av samtliga fall har faderskapet fastställts genom erkännande enligt 20 § lagen om barn utom äktenskap och i 14 % genom domstolsutslag. Relativa antalet fall, i vilka faderskapet icke fastställts, utgjorde drygt 9 % av samtliga. I fråga om halvannan procent av barnen var faderskapsfrågan icke slutbehandlad vid slutet av september 1943 och beträffande nära 8 % av dem hade faderskapet icke definitivt kunnat fastställas.

Dessa uppgifter belysa endast faderskapsfrågan för utomäktenskapliga barn med förordnad barnavårdsman vid undersökningstillfället och äro givetvis icke representativa för samtliga de barn, som föttts utom äktenskap under åren 1925—42. Totaliter torde fastställelse av faderskap för utomäktenskapliga barn ske i något större utsträckning än vad nu refererade siffror utvisa. Det stora antal utomäktenskapliga barn, vilka under årens lopp legitimerats genom föräldrarnas äktenskap, ligga nämligen helt och hållet utanför undersökningen, på grund av att barnavårdsmannaförordnandena upphört.

Tab. F. Fördelning av antalet barnavårdsmannaförordnanden efter den omfattning, i vilken faderskap kunnat fastställas.

	Icke-trolovningsbarn födda åren					Samtliga barn födda åren				
	1925—1939	1940	1941	1942	Tillhopa	1925—1939	1940	1941	1942	Tillhopa
Landsbygden.										
Antal barnavårdsmannaförordnanden	31 825	2 420	2 800	2 655	39 700	40 315	3 350	3 755	4 060	51 480
Därav antal barn (i %) för vilka faderskapet										
1. fastställts	88·5	89·0	89·3	78·5	87·9	90·9	92·1	92·0	86·0	90·7
a) genom erkännande	70·0	72·3	72·7	64·6	70·0	76·3	80·0	79·6	76·9	76·9
b) genom dom	18·5	16·7	16·6	13·9	17·9	14·6	12·1	12·4	9·1	13·8
2. icke fastställts	11·5	11·0	10·8	21·5	12·1	9·1	7·9	8·0	14·0	9·3
a) låg under utredning	1·0	1·9	4·5	13·0	2·1	0·8	1·3	3·3	8·5	1·6
b) definitivt ej kunnat fastställas	10·5	9·1	6·3	8·5	10·0	8·3	6·6	4·7	5·5	7·7
Städerna.										
Antal barnavårdsmannaförordnanden	15 912	1 404	1 512	1 828	20 656	22 420	2 100	2 368	3 060	29 948
Därav antal barn (i %) för vilka faderskapet										
1. fastställts	88·1	86·6	84·4	76·6	86·7	91·6	91·0	90·0	86·0	90·9
a) genom erkännande	65·6	64·1	66·1	62·8	65·3	75·6	76·0	78·4	77·8	76·1
b) genom dom	22·5	22·5	18·3	13·8	21·4	16·0	15·0	11·6	8·2	14·8
2. icke fastställts	11·8	13·4	15·7	23·5	13·3	8·4	9·0	10·0	14·0	9·1
a) låg under utredning	0·6	1·7	4·8	14·7	2·3	0·4	1·1	3·0	8·8	1·5
b) definitivt ej kunnat fastställas	11·2	11·7	10·9	8·8	11·0	8·0	7·9	7·0	5·2	7·6
Hela riket.										
Antal barnavårdsmannaförordnanden	47 737	3 824	4 312	4 483	60 356	62 735	5 450	6 123	7 120	81 428
Därav antal barn (i %) för vilka faderskapet										
1. fastställts	88·4	88·2	87·6	77·8	87·5	91·1	91·7	91·2	86·0	90·7
a) genom erkännande	68·6	69·3	70·4	63·9	68·4	76·0	78·5	79·1	77·3	76·5
b) genom dom	19·8	18·9	17·2	13·9	19·1	15·1	13·2	12·1	8·7	14·2
2. icke fastställts	11·7	11·8	12·5	22·3	12·5	8·9	8·3	8·8	14·0	9·3
a) låg under utredning	0·9	1·8	4·6	13·7	2·2	0·7	1·3	3·2	8·6	1·6
b) definitivt ej kunnat fastställas	10·8	10·0	7·9	8·6	10·3	8·2	7·0	5·6	5·4	7·7

Uppgifterna om fastställande av faderskap ha givetvis det största intresset för den grupp av barn, vilka icke förklarats vara trolovningsbarn, varför särskilda siffror i tab. F belysa förhållandena för deras del. Ett frånräknande av trolovningsbarnen medför en minskning av andelen barn, för vilka faderskapet fastställts, till knappt 88 %. I ungefär 68 % av fallen hade fastställelse skett genom erkännande

och i 19 % genom domstolsutslag. Relativa antalet fall, i vilka fastställelse av faderskapet icke skett, har ökat till cirka 13 %. I 2 % av fallen låg faderskapsfrågan under utredning och i 10 % hade definitiv fastställelse icke kunnat ske.

För de olika åldersgrupper, vari barnen indelats i tabellerna, har faderskapet fastställts i ungefär samma omfattning, om man undantager de yngsta barnen, som föttts år 1942. För den senare åldersgruppen har fastställelse av faderskap skett i något mindre omfattning än för de äldre barnen. Detta sammanhänger främst med den större andelen faderskapsärenden, som lågo under utredning ifråga om de yngsta barnen vid undersökningstillfället. Relativa antalet icke slutbehandlade ärenden rörande faderskap ökas med barnens avtagande ålder, men andelen barn, för vilka faderskapet icke kunnat definitivt fastställas, ökas med barnens stigande ålder.

Av siffrorna för de olika åldersgrupperna framgår, att faderskapsfrågan i allmänhet avgöres rätt snart. Beträffande flertalet av de fall, för vilka faderskapet kan definitivt fastställas, synes ärendet avgöras redan under första levnadsåret. I vissa fall synes emellertid faderskapets fastställande taga lång tid i anspråk. I fråga om 425 barn, som voro födda före år 1940, låg frågan om faderskapet fortfarande under utredning i slutet av september 1943.

Till de utomäktenskapliga barn under 16 år, för vilka faderskap och underhållsskyldighet fastställts och vilkas föräldrar icke sammanbo, kan, därest fadern icke fullgör sin underhållsskyldighet, utgå bidragsförskott av allmänna medel under vissa ekonomiska förutsättningar och enligt vissa normer till förskottering av det underhållsbidrag, som barnets fader enligt dom eller avtal är förpliktad utgiva. Antalet barn, vilka åtnjöto bidragsförskott under år 1940, utgjorde enligt barnavårdsnämndernas uppgifter till 1940 års barnavårdsstatistik i runt tal 29 700. De flesta av dessa voro födda utom äktenskap. Sedan år 1940 torde detta antal ha nedgått något. Man beräknar antalet utomäktenskapliga barn under 16 år, för vilka faderskapet fastställts och vilkas föräldrar icke sammanbodde, till ungefär 61 000 på grundval av siffrorna i tab. 3a och detta på följande sätt. Antalet utomäktenskapliga barn, för vilka faderskapet fastställts, utgjorde vid utgången av september 1943 ungefär 73 900. Beträffande cirka 6 800 av dessa barn sammanbodde föräldrarna utan att vara gifta. Återstående 67 000 barn få minskas med ungefär 12 000 barn, som voro över 16 år, och ökas med cirka 6 000, som voro födda under år 1943 och för vilka faderskapet fastställts. Inalles skulle något mindre än hälften av de resterande 61 000 barnen åtnjuta bidragsförskott.

De utomäktenskapliga barn, vilkas fäder äro okända, falla icke under bidragsförskottslagen. Till denna grupp höra enligt tab. 3a främst de 6 241 barn, för vilka faderskapet icke kunnat definitivt fastställas, och tills vidare även de 1 304 barn, för vilka faderskapet vid tidpunkten för undersökningen låg under utredning.

Frågan huruvida faderskap fastställes i större utsträckning för närvarande efter bidragsförskottslagens tillkomst år 1937 än tidigare kan i brist på likformigt statistiskt jämförelsematerial knappast med bestämdhet besvaras. Av socialdepartementets byrå för fattigvårds- och barnavårdsärenden verkställdes på sin tid en undersökning angående barnavårdsmannaskapen och fastställelse av faderskap m. m. i 20 kommuner i riket under åren 1918—1921.[1] Detta är den enda hittills verkställda undersökningen på området. Enligt uppgifterna till denna undersökning hade fastställande av faderskap till de utomäktenskapliga barnen skett i 92 % av samtliga fall, som slutbehandlats den 31 december 1921, eller i ungefär samma omfattning som enligt förevarande undersökning. Den tidigare undersökningen var dock till omfattningen knappast representativ. Den var dessutom annorlunda till sin uppläggning än den nu verkställda. Den omfattade sålunda samtliga under den undersökta fyraårsperioden utfärdade barnavårdsmannaförordnanden, oavsett om dessa senare upphört före periodens utgång på grund av barnens legitimering eller av annan or-

[1] Se SOU. 1925:43, sid. 211 o. f.

sak. Resultaten från de båda undersökningarna äro därför icke direkt jämförbara. Det vill emellertid synas, som om det icke skulle föreligga några större skillnader mellan de båda tidpunkterna i avseende på den relativa omfattning, i vilken fastställande av faderskap och underhållsskyldighet sker. De tvistiga faderskapsärendena voro tidigare och äro alltjämt jämförelsevis få och de fall, då ett fullföljande av desamma till följd av såväl bidragsförskotts- som barnbidragslagarna för närvarande är angelägnare än förr, naturligtvis ännu färre. I de flesta fall fastställes faderskap alltfort genom erkännande.

Trolovning och arvsrättsförklaring. Det åligger barnavårdsmannen ej endast att tillse, att faderskapet fastställes, utan även att i varje särskilt fall undersöka, huruvida ett utomäktenskapligt barn är att anse såsom trolovningsbarn eller icke. Trolovning betecknar det förhållandet, att barnets föräldrar på ett eller annat sätt kunna anses ha överenskommit att ingå äktenskap med varandra. I arvshänseende intaga trolovningsbarnen en fördelaktigare ställning än övriga utomäktenskapliga barn, i det att de utom moder och mödernefränder även ärva fader (dock icke fädernefränder). Genom 1928 års lag om arv infördes den kompletteringen, att med trolovningsbarn är att jämställa barn utom äktenskap, vars fader avgivit förklaring, att barnet skall ha samma rätt till arv efter honom som barn av äktenskaplig börd (arvsrättsförklaring).

Den årliga befolkningsstatistiken lämnar upplysningar om förekomsten av trolovade bland de utomäktenskapliga barnaföderskorna. I nedanstående tablå ha mödrarna till utomäktenskapliga barn år 1940 fördelats efter civilstånd, varav även framgår trolovningsfrekvensen.

Civilstånd	Antal	Procent
Gifta	49	0·4
Änkor och frånskilda	360	3·1
Trolovade	3 444	30·0
Ogifta	7 636	66·5
Summa	**11 489**	**100·0**

De trolovade mödrarna utgöra, som framgår av tablån, en betydande andel av samtliga utomäktenskapliga barnaföderskor. Denna andel är nu väsentligt större än före tillkomsten av 1917 års lag om barn utom äktenskap. Såsom framgår av tab. G, som sammanställts ur de årliga berättelserna över befolkningsrörelsen, har trolovningsfrekvensen stigit kraftigt under de senaste 25 åren. Denna ökning satte framför allt in efter år 1917. Från och med år 1917 till och med 1931 har relativa antalet trolovade utomäktenskapliga mödrar befunnit sig i så gott som ständigt stigande, från 10·2 % till 31·6 %. Under hela 1930-talet ha talen hållit sig kring 30 %.

Ökningen av antalet trolovade mödrar har berörts i berättelserna över befolkningsrörelsen, och till delvis förklaring av ökningen lämnas en allmän hänvisning till förändringar i lagstiftningen.[1] Största betydelsen torde tillkomma 1917 års lag om barn utom äktenskap, framför allt införandet av barnavårdsmannainstitutionen. Efter tillkomsten av denna lag efterforskas noggrannare och mer systematiskt, vem som är fader till ett utomäktenskapligt barn, och överhuvud taget har utvecklingen av barnavårdsmannainstitutionen visat sig bidraga till en skärpning av ansvarskänslan hos föräldrarna och till ett bättre tillgodoseende av barnets rätt. Sannolikt får man därför också räkna med att en noggrannare registrering av trolovningarna än tidigare delvis medfört en mera skenbar än verklig uppgång i relativa antalet trolovningar. Av viss betydelse för ökningen av relativa

[1] Se t. ex. översikterna för åren 1911—20, sid. 55; 1930, sid. 17* och 1940, sid. 16*.

Tab. G. Antalet trolovade barnaföderskor i procent av hela antalet barnaföderskor med barn utom äktenskap 1871—1940.

År	%	År	%
1871—80	9·2	1924	23·2
1881—90	8·7	1925	23·9
1891—00	8·9	1926	24·2
1901—10	9·5	1927	24·2
1911	12·3	1928	27·8
1912	12·4	1929	30·4
1913	12·6	1930	30·2
1914	13·3	1931	31·6
1915	12·9	1932	31·5
1916	10·8	1933	29·0
1917	10·2	1934	30·5
1918	16·7	1935	31·2
1919	18·3	1936	33·0
1920	19·7	1937	29·7
1921	21·4	1938	31·9
1922	22·3	1939	31·0
1923	23·1	1940	30·0

antalet trolovningar torde vidare vara de förändringar, som ägt rum i arvslagstiftningen. Enligt både äldre och nyare lag äger trolovningsbarn rätt till arv efter fadern. Genom 1928 års lag om arv infördes den kompletteringen, att med trolovningsbarn är att jämställa barn utom äktenskap, vars fader avgivit arvsrättsförklaring. Detta gällde icke tidigare, då det i stället blev ett ofta praktiserat förfaringssätt, att barn utom äktenskap, ehuru trolovning ej förelegat, med faderns och moderns medgivande antecknades som trolovningsbarn, i syfte att barnet skulle få samma rättigheter som trolovningsbarn enligt lag.[1] Sagda förhållande skulle i viss mån kunna förklara det ökade antalet trolovningsbarn, i vad angår tiden före år 1929, då lagen trädde i kraft.

De trolovade mödrarnas relativa talrikhet växlar ganska avsevärt mellan olika delar av riket, såsom framgår av tab. H, vilken sammanställts på grundval av upp-

Tab. H. Antalet trolovade barnaföderskor i procent av hela antalet barnaföderskor med barn utom äktenskap inom olika län år 1940.

Län	Landsbygd	Städer	Län	Landsbygd	Städer
Stockholms stad	—	30	Älvsborgs län	35	41
Stockholms län	25	32	Skaraborgs »	23	35
Uppsala »	23	35	Värmlands »	29	25
Södermanlands »	30	42	Örebro »	25	25
Östergötlands »	23	34	Västmanlands »	32	54
Jönköpings »	21	25	Kopparbergs »	32	36
Kronobergs »	31	35	Gävleborgs »	33	25
Kalmar »	28	30	Västernorrlands »	30	17
Gotlands »	13	41	Jämtlands »	35	21
Blekinge »	18	17	Västerbottens »	18	19
Kristianstads »	29	37	Norrbottens »	26	17
Malmöhus »	27	39	Hela riket	27·8	33·3
Hallands »	33	33			
Göteborgs o. Bohus län	25	39			

[1] Jfr E. Stenbeck: Utomäktenskapliga barns arvsrätt i statistisk belysning, Svensk Juristtidning 1922, sid. 198.

gifter i berättelsen över befolkningsrörelsen år 1940. Detta förhållande synes tyda på olika seder å olika orter inom landet, möjligen också på något olika praxis vid födelsernas inregistrering. Andelen trolovade barnaföderskor är genomgående större i städerna än på landsbygden.

Enligt barnavårdsnämndernas uppgifter till förevarande undersökning var, såsom framgår av tab. 3a kol. 11, barnavårdsman vid undersökningstillfället förordnad för i runt tal 21 100 trolovningsbarn, som fötts utom äktenskap under åren 1925—42. På landsbygden var antalet trolovningsbarn 11 800 och i städerna 9 300. Totala antalet trolovningsbarn under barnavårdsnämndernas tillsyn den 30 september 1943, d. v. s. med inräknande av de barn, som fötts under 1943, torde för hela riket ha uppgått till ungefär 23 500.

Antalet trolovningsbarn i procent av antalet utomäktenskapliga barn, för vilka faderskapet fastställts, framgår av kol. 13 i tab. 1a och 1b samt av kol. 12 i tab. 3a. Detta procenttal utgjorde för hela riket 29 %. Det var högre i städerna (34 %) än på landsbygden (25 %). Mellan olika landsdelar på landsbygden samt mellan landskommuner av olika näringskaraktär voro skillnaderna i relativa antalet trolovningsbarn avsevärda, men mycket obetydliga mellan olika grupper av städer. Av landsdelarna uppvisade östra Götaland den lägsta trolovningsfrekvensen (15 %) och landskommunerna i Dalarna och Norrland den högsta (34 %). I övrigt lågo medeltalen för de sydsvenska länen (24 %) samt Bohus län och Vänerlänen (20 %) under och för Mälarlänen (31 %) över medeltalet för samtliga landskommuner (25 %). Av landskommuner med olika näringskaraktär uppvisa industrikommunerna den högsta andelen trolovningsbarn (37 %). Ifråga om övriga kommungrupper avvika siffrorna icke nämnvärt från varandra (24—25 %).

Trolovningsbarnen äro, relativt sett, talrikast bland de yngsta barnen. Av dem, som voro födda 1942, voro 43 % trolovningsbarn. Motsvarande tal voro för landsbygden 40 % och för städerna 47 %. Andelen trolovningsbarn sjunker i de högre åldrarna, vilket givetvis sammanhänger med att de efterhand decimeras starkare genom legitimeringar än övriga utomäktenskapliga barn. Framställningen återkommer i det följande till detta förhållande.

Även bland de barn, som fötts under åren 1925—39 och av vilka sålunda flertalet voro över 4 år, är andelen trolovningsbarn relativt stort, ungefär 26 %. Trots det stora antal legitimeringar, som förekommer bland dessa barn, infrias sålunda äktenskapslöftet synbarligen i åtskilliga fall först efter många år. Med hänsyn härtill skulle det ha varit av intresse att kunna studera trolovningsfrekvensen för olika åldersgrupper ännu mera ingående än vad som är möjligt på grundval av det införskaffade primärmaterialet. Att döma av de siffror, som i det följande lämnas för legitimeringar bland trolovningsbarnen, torde man kunna räkna med att ungefär $^2/_3$ av dem legitimerats, när de uppnått 4—5-årsåldern. Över denna ålder torde emellertid icke legitimeringar förekomma i någon större utsträckning.

De relativtal för trolovningsfrekvensen, som grunda sig på barnavårdsnämndernas uppgifter, äro icke direkt jämförbara med befolkningsstatistikens i det föregående refererade tal, främst av det skälet att de förra icke avse relativa antalet trolovningsbarn bland de under året levande födda, såsom i senare fallet, utan bland de vid en senare tidpunkt kvarstående barnavårdsmannaförordnandena. Man skulle därför vänta sig högre siffror för trolovningsfrekvensen enligt befolkningsstatistiken än enligt förevarande undersökning. I stället äro siffrorna i det närmaste desamma (30 %). Relativa antalet trolovningsbarn för den yngsta åldersgruppen i förevarande undersökning (barn födda 1942) torde vara i det närmaste jämförligt med motsvarande tal i befolkningsstatistiken. Antalet trolovningsbarn bör dock i förra fallet sättas i relation till samtliga barnavårdsmannaförordnanden, varvid man får för hela riket 37 % samt för landsbygden 35 % och i städerna 40 % trolovningsbarn. Motsvarande procenttal ur befolkningsstatistiken, som avse år 1940, voro resp. 30, 28 och 33. Denna jämförelse visar alltså att trolovningsbarnen äro

relativt talrikare enligt barnavårdsnämndernas uppgifter än enligt befolkningsstatistikens. Detta förhållande har enligt uppgift från statistiska centralbyrån en fullt naturlig förklaring. Födelseboksutdragen skola nämligen av pastorsämbetena insändas till centralbyrån senast sex veckor efter utgången av varje kvartal, varför uppgifterna om bl. a. trolovningsbarnen äro ofullständiga. I många fall har vid denna tidpunkt faderskapet ännu icke hunnit fastställas. Denna omständighet har också till följd, att antalet gifta barnaföderskor med barn utom äktenskap i befolkningsstatistiken understiger det verkliga antalet (jfr tablån å sid. 173).

De med trolovningsbarnen i arvshänseende jämställda utomäktenskapliga barnen för vilka fadern avgivit arvsrättsförklaring enligt 3 kap. 2 § lagen om arv äro, såsom framgår av tab. 1a och 1b (kol. 14 och 15) samt tab. 3a (kol. 13 och 14), ytterst fåtaliga. Deras antal uppgår enligt barnavårdsnämndernas uppgifter till 611, varav på landsbygden 375 och i städerna 236. I relation till antalet barn, för vilka faderskapet fastställts, utgör detta mindre än 1 %. Sättas de i förhållande till antalet barn, för vilka faderskapet fastställts och som icke voro trolovningsbarn, bli procenttalen något högre eller drygt 1 %. I båda fallen äro talen något högre för städerna än för landsbygden.

Samboendeförbindelser. I samband med spörsmålet om de utomäktenskapliga barnens ställning i rättsligt och socialt hänseende har givetvis frågan om förekomsten av samboendeförbindelser ett stort intresse, varför den tagits upp till belysning i förevarande undersökning. Barnavårdsmännen skola stå i kontinuerlig kontakt med moder och barn och kunna därför förutsättas känna till om föräldrarna varaktigt sammanbo utan att ha ingått äktenskap.

Beträffande arten av de uppgifter som i förevarande hänseende inhämtats må nämnas följande. I de fall, då faderskap fastställts, skulle uppgift lämnas om antalet barn, vilkas föräldrar sammanbodde utan att vara gifta. Samma uppgifter skulle även lämnas rörande trolovningsbarn och de barn, för vilka fadern avgivit arvsrättsförklaring. Till sammanboende skulle räknas de fall, då föräldrarna sammanbodde utan att vara gifta under hela eller större delen (minst 6 månader) av det sistförflutna året före undersökningstidpunkten, oktober 1942—september 1943, oavsett om barnen vistats hos föräldrarna eller icke.

De uppgifter, som barnavårdsnämnderna lämnat om föräldrarnas sammanboende, torde vara i någon mån ofullständiga. I vissa fall synes man ha velat helt förbigå frågan utan att besvara den och i en del andra fall torde nog uppgifterna vara för låga. Till en viss ofullständighet i uppgifterna bidrager också det förhållandet, att barnavårdsnämnderna stundom lära entlediga barnavårdsmännen, då föräldrarna varaktigt sammanbo och hemmet kan anses vara relativt gott. Upplysningar från bl. a. Stockholm och Göteborg bekräfta att detta förekommer i viss utsträckning.

De absoluta siffrorna rörande antalet utomäktenskapliga barn, vilkas föräldrar sammanbodde utan att ha ingått äktenskap framgår av kol. 16—18 i tab. 1a och 1b samt av kol. 15—17 i tab. 3a. I kol. 19—21 i tab. 1a och 1b samt i kol. 18—20 i tab. 3a ha dessa siffror satts i procent av antalet barn för vilka faderskapet fastställts. De i tabellerna anförda talen äro av tidigare anförda skäl att anse som minimisiffror.

Enligt föreliggande uppgifter stodo under barnavårdsnämndernas tillsyn vid utgången av september 1943 6 825 under åren 1925—1943 utom äktenskap födda barn, vilkas föräldrar varaktigt sammanbodde utan att ha ingått äktenskap. Av dessa voro 4 690 trolovningsbarn och 2 135 icke-trolovningsbarn. I relation till antalet barn, för vilka faderskapet fastställts, motsvarade dessa tal för trolovningsbarn drygt 6 %, för icke-trolovningsbarn ungefär 3 % och tillhopa 9 %.

Ett mera relevant uttryck för samboendefrekvensen bland trolovade och övriga erhålles genom att beräkna relativa antalet barn, vilkas föräldrar sammanbodde, inom vardera av grupperna trolovningsbarn och övriga barn i förhållande till hela antalet barn inom resp. grupper, såsom skett i följande tablå.

	Relativa antalet barn, vilkas föräldrar sammanbodde, bland									
	trolovningsbarn födda åren					icke-trolovningsbarn födda åren				
	1925—1939	1940	1941	1942	Tillhopa	1925—1939	1940	1941	1942	Tillhopa
Landsbygden	26·1	25·3	35·6	25·6	26·7	4·8	4·6	3·8	7·7	4·9
Städerna	13·5	23·6	24·3	23·7	16·6	2·0	2·6	3·4	6·3	2·5
Hela riket	20·6	24·5	30·3	24·7	22·3	3·8	3·9	3·7	7·1	4·0

På detta sätt beräknad är samboendefrekvensen bland trolovade föräldrar mer än fem gånger större (22 %) än bland övriga (4 %).

Samboendeförbindelserna äro väsentligt vanligare på landsbygden än i städerna. I fråga om trolovade äro de, relativt sett, mer än halvannan gång flera och för övriga ungefär dubbelt så många i förra fallet mot i det senare. Det är emellertid att märka, att siffrorna endast gälla samboende med ett eller flera utomäktenskapliga barn. För städernas vidkommande visa samboendeförbindelserna en avtagande frekvens med barnens stigande ålder, givetvis till följd av att de så småningom legitimeras, men för landsbygdens del förefinnes ingen mera utpräglad tendens i denna riktning. Liksom trolovningarna synas även samboendeförbindelserna i många fall bli rätt långvariga.

Tab. I. Relativa antalet barn (%), vilkas föräldrar sammanbodde utan att vara gifta, bland trolovningsbarn och övriga barn i olika delar av riket år 1943.

	Trolovningsbarn	Icke-trolovningsbarn		Trolovningsbarn	Icke-trolovningsbarn
Landsbygden	26·7	4·9	*Städerna*	16·6	2·5
Mälarlänen	23·0	4·3	Stockholm	15·2	3·0
Östra Götaland	25·0	3·1	Göteborg	10·4	3·7
Skåne, Blekinge o. Halland	15·1	4·0	Malmö	9·0	3·4
Bohuslän o. Vänerlänen	15·7	3·3	Övr. städer över 30 000 inv.	16·4	2·9
Dalarna o. Norrland	33·6	7·0	Städer under 30 000 inv.	20·9	2·5
Jordbrukskommuner	41·4	5·5	*Hela riket*	22·3	4·0
Blandade kommuner	24·8	4·6			
Industrikommuner	20·7	4·6			
Övriga kommuner	17·4	4·2			

En översikt av de skillnader, som förefinnas i samboendefrekvensen mellan olika delar av riket lämnas i tab. I. De största regionala variationerna i samboendefrekvensen förekomma i fråga om de trolovade. Beträffande landsbygden uppvisa länen i södra och västra Sverige det relativt sett minsta antalet samboendeförbindelser samt Dalarna och Norrland det största. Av landskommuner med olika näringskaraktär ha jordbrukskommunerna de relativt flesta samboende (bland trolovade icke mindre än 41 %). Med landskommunernas stigande industrialisering avtager successivt förekomsten av samboendeförbindelser. I fråga om städerna är frekvensen av samboende bland de trolovade störst i de mindre städerna (21 %) och minst i Malmö (9 %) och Göteborg (10 %). För Stockholm ligger motsvarande relativtal

(15 %) något under medeltalet för samtliga städer (17 %). Bland de icke-trolovade äro samboendeförbindelserna vanligare i de större städerna än i de mindre.

Hyrenius har i sitt förut nämnda arbete om den utomäktenskapliga fruktsamhetens variationer ägnat uppmärksamhet åt vissa med den utomäktenskapliga fruktsamheten förknippade omständigheter, bl. a. förekomsten av icke-legaliserade förbindelser av varaktig karaktär. Särskilt har han uppmärksammat förhållandena i Norrland. Efter en redogörelse för en enquête-undersökning bland prästmän i olika delar av landet rörande den utomäktenskapliga fruktsamhetens samband med bl. a. religiösa och sociala förhållanden anför han bl. a. följande beträffande den talrika förekomsten av samboendeförbindelser i norrlandslänen (sid. 74 o. f.):

»Vid behandlingen av förhållandena i Norrland är det mycket påtagligt, hurusom de höga utomäktenskapliga födelsesiffrorna till stor del bero på icke legaliserade förbindelser av varaktig karaktär. Dylika äro på sina håll så vanliga, att de icke på minsta sätt väcka uppmärksamhet. Såväl ur samhällelig som individuell synpunkt är det önskvärt, att dylika missförhållanden undanröjas. Det framhålles av flera prästmän, att någon motvilja mot vigsel i allmänhet ej finnes, det är blott så, att avstånd och isolering skapat oföretagsamhet. Någon gång föreligga även ekonomiska skäl till följd av en traditionell uppfattning av giftermål och bröllop. Enligt giftermålsbalken kan vigsel förrättas utan föregående lysning, när mannen är kallad till rikets försvar. Antalet dylika vigslar var under tiden december 1939—mars 1940 ungefär 300 månatligen, men genom de under april skärpta försvarsåtgärderna jämte en samtidig uppmjukning av lagens bestämmelser[1] uppgick antalet för månaderna april—juni 1940 till resp. 1 600, 1 200 och 1 100. Som tidigare framhållits utgöra en del krigsvigslar legitimering av äldre förbindelser med de inrättade familjebidragen som drivfjäder. Ett par prästmän i Södra Norrland meddelade, att flera 'oäkta makar' sökt bli 'krigsvigda', ehuru lagens bestämmelser icke kunnat tillämpas på dem.

Det synes önskvärt, att giftermål kunde få ingås utan lysning i sådana fall, där parterna hava barn tillsammans. Även om samboende utan vigsel mångenstädes av befolkningen uppfattas som någonting naturligt, torde det bjuda emot att dra förhållandet inför offentligheten så som sker vid lysning. Och ju äldre förbindelsen är, desto större torde obenägenheten för offentlighet bli, särskilt om barn finnas. Härtill kommer en annan viktig faktor, de i vissa landsdelar stora avstånden. Det är för många ett stort företag att resa till kyrka eller präst, och denna resa måste företagas både vid uttagande av lysning och vid själva vigseln. I de fall, då religiös eller etisk övertygelse saknas, blir vigseln blott en inregistrering, som under sådana omständigheter lika väl kan utebli. I Södra Norrland förekommer på sina håll, att varaktiga förbindelser så att säga legaliseras till hälften genom trolovning, för att barnen skola få arvsrätt och faderns namn. Då likväl enligt uppgifter från kyrkligt håll någon egentlig motvilja mot vigsel här ej föreligger, torde man i dessa omständigheter kunna se ett belägg för önskvärdheten att förenkla vigseln för de fall, då parterna ha barn gemensamt. Även långvariga barnlösa förbindelser av äktenskaplig karaktär borde under vissa villkor kunna få komma i åtnjutande av dylika förenklingar i vigselceremonien.»

Upphörda barnavårdsmannaförordnanden på grund av legitimering, adoption m. m. I fråga om de under åren 1940—1942 utom äktenskap födda barnen skulle barnavårdsnämnderna till förevarande undersökning redovisa icke endast antalet barnavårdsmannaförordnanden vid utgången av september 1943 utan även antalet intill samma tidpunkt upphörda förordnanden. För undvikande av dubbelräkningar skulle dock därvid de fall, där tillsynen överflyttats till annan nämnd, icke medräknas. De barnavårdsmannaförordnanden, vilka upphört på grund av att barnen legitimerats genom föräldrarnas äktenskap eller adopterats, ha ett särskilt intresse i detta sammanhang och skulle till antalet redovisas särskilt. I fråga om de legitimerade barnen skulle dessutom anges huru många, som voro trolovningsbarn.

Antalet intill den 1 oktober 1943 upphörda barnavårdsmannaförordnanden för nu ifrågavarande tre åldersgrupper av utomäktenskapliga barn redovisas i fråga om landsbygden landsdelsvis i tab. 2a och beträffande olika grupper av städer i tab. 2b. De uppräknade siffror, som avse hela riket, landsbygden och städerna meddelas i tab. 3b. Den relativa omfattning, i vilken barnavårdsmän entledigats för ifrågava-

[1] Svensk Författningssamling 1940: 273.

Tab. J. Antalet intill den 1 oktober 1943 upphörda barnavårdsmannaskap för barn födda utom äktenskap under åren 1940—1942 i procent av samtliga utfärdade barnavårdsmannaförordnanden för ifrågavarande barn.

Landsdelar	Relativa antalet upphörda barnavårdsmannaskap på grund av												Samtliga			
	legitimeringar				adoptioner				annan orsak							
	barn födda			Till-hopa	barn födda			Till-hopa	barn födda			Till-hopa	barn födda			Till-hopa
	1940	1941	1942		1940	1941	1942		1940	1941	1942		1940	1941	1942	
Landsbygden	**31·0**	**28·2**	**21·9**	**27·0**	**2·9**	**1·5**	**1·3**	**1·9**	**5·5**	**5·3**	**5·1**	**5·3**	**39·4**	**35·0**	**28·3**	**34·2**
Mälarlänen	31·4	22·4	23·2	25·7	6·7	3·4	2·8	4·3	8·3	7·8	4·4	6·8	46·4	33·6	30·4	36·8
Östra Götaland	26·4	27·1	25·9	26·5	1·1	1·5	1·3	1·3	5·1	3·4	3·8	4·1	32·6	32·0	31·0	31·9
Skåne, Blekinge, Halland	31·4	32·4	21·2	28·5	3·9	0·9	1·4	2·1	7·5	6·9	4·8	6·4	42·8	40·2	27·4	37·0
Bohuslän o. Vänerlänen	31·4	22·4	14·5	22·4	2·3	2·3	1·6	2·0	2·3	2·3	5·7	3·6	36·0	27·0	21·8	28·0
Dalarna o. Norrland	32·5	31·1	24·1	29·2	3·3	1·1	0·9	1·7	7·0	6·3	6·5	6·6	42·8	38·5	31·5	37·5
Jordbrukskommuner	29·9	28·0	16·1	25·1	2·2	1·5	0·4	1·5	6·7	9·1	13·0	9·4	38·8	38·6	29·5	36·0
Blandade kommuner	30·8	26·8	22·1	26·4	1·4	1·0	1·4	1·3	2·9	4·5	2·1	3·1	35·1	32·3	25·6	30·8
Industrikommuner	29·8	31·0	24·1	28·2	8·4	2·9	2·4	4·5	13·1	6·7	6·4	8·8	51·3	40·6	32·9	41·5
Övriga kommuner	33·4	27·2	25·4	28·8	4·2	2·1	1·7	2·7	5·9	3·8	4·1	4·6	43·5	33·1	31·2	36·1
Städerna	**36·6**	**32·2**	**24·4**	**30·9**	**7·5**	**5·4**	**2·2**	**5·0**	**8·6**	**8·0**	**6·5**	**7·2**	**52·7**	**45·6**	**33·1**	**43·1**
Stockholm	33·7	29·2	19·7	27·5	6·8	7·0	2·0	5·2	12·1	9·7	12·1	11·3	52·6	45·9	33·8	44·0
Göteborg	42·3	33·9	23·6	33·6	7·6	5·5	2·7	5·4	3·2	6·0	3·9	4·3	53·1	45·4	30·2	43·3
Malmö	43·5	35·7	29·3	36·2	8·2	5·7	3·3	5·7	4·2	2·9	3·7	3·6	55·9	44·3	36·3	45·5
Övriga städer över 30 000 inv.	38·6	32·9	29·9	33·8	7·3	6·8	3·7	5·9	7·1	5·9	5·2	6·1	53·0	45·6	38·8	45·8
Städer under 30 000 inv.	37·6	37·3	26·0	33·4	7·2	4·6	2·0	4·6	7·9	6·8	6·7	7·1	52·7	48·7	34·7	45·1
Hela riket	**33·4**	**29·9**	**22·9**	**28·7**	**4·9**	**3·1**	**1·7**	**3·2**	**6·5**	**6·3**	**5·9**	**6·2**	**44·8**	**39·3**	**30·5**	**38·1**

rande barn under tidsperioden på grund av olika orsaker, framgår av tab. J, där antalet upphörda barnavårdsmannaskap satts i procent av hela antalet utfärdade sådana.

Av samtliga barnavårdsmannaskap för utomäktenskapliga barn födda under åren 1940—42 hade 38 % upphört intill den 1 oktober 1943. Ungefär 29 % hade upphört på grund av att barnen legitimerats genom föräldrarnas äktenskap, drygt 3 % till följd av att barnen adopterats och cirka 6 % på grund av annan orsak. Enligt vad som visats i det föregående utgjorde antalet upphörda barnavårdsmannaförordnanden för samtliga barn födda utom äktenskap under åren 1925—1942 cirka 66 % av samtliga utomäktenskapliga födelser under samma tid. En ansenlig del av barnavårdsmannaförordnandena upphöra sålunda redan, när barnen äro små, i flertalet fall på grund av barnens legitimering.

Entledigande av barnavårdsman hade skett i större utsträckning i städerna (43 %) än på landsbygden (34 %). Detta förhållande är märkligt, därför att det icke står i överensstämmelse med tidigare resultat. Undersökningens resultat skulle alltså visa på att barnavårdsmannaförordnandena i allmänhet upphöra tidigare i städerna än på landsbygden. I det föregående har emellertid konstaterats, att samtliga upphörda barnavårdsmannaskap för barn födda utom äktenskap under hela 18-årsperioden (1925—1942) utgjorde på landsbygden 68 % och i städerna 63 % av antalet utomäktenskapliga födelser. Det anfördes, att skillnaden mellan landsbygd och städer i någon mån men inte helt kunde utjämnas, om man kunnat ta hänsyn till bl. a. de förändringar, som skett i den administrativa indelningen under 18-årsperioden. Ett skäl, som visserligen kan tala för att barnavårdsmannaskapen i allmänhet upphöra tidigare i städerna än på landsbygden, är den omständigheten, att trolovningsbarnen äro relativt talrikare i förra fallet än i det senare. Legitimeringarna, vilka föranleda den största avgången av barnavårdsmannaförordnanden, skulle i anledning härav kunna tänkas vara relativt talrikare i städerna, medan barnen ännu äro små. Men man kunde på grund härav också vänta sig att upphörande av barnavårdsmannaskapen över huvud skulle vara större i städerna än i landskommunerna. Beredskapsinkallelserna ha under senare år medfört en livligare legitimering av äldre förbindelser till följd av familjebidragen. Dylika legitimeringar torde dock främst ha gällt samboendeförbindelser, vilka förekomma i relativt större utsträckning på landsbygden än i städerna. Förmodligen härrör den lägre frekvensen av upphörda barnavårdsmannaskap på landsbygden därifrån att dessa blivit ofullständigt redovisade till undersökningen från barnavårdsnämnderna i landskommunerna.

Jämför man hela antalet utfärdade barnavårdsmannaförordnanden för barn födda utom äktenskap under åren 1940—1942 med antalet utomäktenskapliga födelser under dessa tre år får man i viss mån en kontroll på fullständigheten i barnavårdsnämndernas redovisning. Fullt exakt kan dock jämförelsen icke bli ens för hela riket beroende på att antalet barnavårdsmannaförordnanden (se tab. 3b, kol. 9) är beräknat. I fråga om landsbygd och städer var för sig förryckes jämförelsen dessutom av de ändringar i administrativa indelningen, som skett, och ävenledes av de flyttningar från landsbygd till städer, som eljest ägt rum. Resultatet av en dylik jämförelse framgår av tab. K.

Hela antalet utfärdade barnavårdsmannaförordnanden för de under åren 1940—1942 utom äktenskap födda barnen är cirka 2 000 färre än antalet barn, som fötts utom äktenskap under dessa tre år. Beträffande de under år 1942 födda barnen är skillnaden högst obetydlig, vilket skulle kunna tydas så, att antalet utomäktenskapliga barn, för vilka barnavårdsman aldrig varit förordnad, icke är stort. Skillnaden ökas emellertid kraftigt, när man kommer till de tidigare två åldersgrupperna. Barnavårdsmannaskapen för barn födda under 1940 understiga antalet utomäktenskapliga födelser samma år med cirka 1 400 eller 12 %. Detta kraftigt ökade underskott av barnavårdsmannaförordnanden med barnens tilltagande ålder synes visa på en ofullständighet i barnavårdsnämndernas redovisning, som främst torde bero på att

Tab. K. Jämförelse mellan antalet utomäktenskapliga födelser och antalet barnavårdsmannaförordnanden 1940—1942.

Födelseår	Antalet barn födda u. ä.	Hela antalet barnavårdsmannaförordnanden	Kol. 3—kol. 2
1	2	3	4
Landsbygden.			
Barn födda 1940	6 768	5 525	— 1 243
1941	6 503	5 780	— 723
1942	6 226	5 665	— 561
Summa	**19 497**	**16 970**	**— 2 527**
Städerna.			
Barn födda 1940	4 497	4 348	— 149
1941	4 337	4 308	— 29
1942	4 064	4 576	+ 512
Summa	**12 898**	**13 232**	**+ 334**
Hela riket.			
Barn födda 1940	11 265	9 873	— 1 392
1941	10 840	10 088	— 535
1942	10 290	10 241	— 49
Summa	**32 178**	**30 202**	**— 1 976**

de försummat redovisa en hel del barnavårdsmannaförordnanden, som upphört för 2 à 3 år sedan. Särskilt beträffande landskommunerna är underskottet av barnavårdsmannaförordnanden stort, ungefär 2 500. Till en del härrör dock detta från administrativa indelningsändringar och flyttningar. I anledning härav ha städerna ett överskott av barnavårdsmannaförordnanden under 1942 på mer än 500 och för alla tre åren på omkring 330. Så gott som hela det underskott på ungefär 2 000 barnavårdsmannaförordnanden, som förefinnes för hela riket, synes sålunda komma på landskommunerna. Om man ökar antalet redovisade upphörda barnavårdsmannaförordnanden på landsbygden med 2 000 ökas relativa antalet entledigade barnavårdsmannaskap där från 34 % till 41 %. Sistnämnda siffra är fortfarande något lägre än den motsvarande för städerna (43 %). Beträffande hela riket stiger motsvarande procenttal genom samma räkneoperation från 38 till 42.

Man synes sålunda kunna utgå ifrån att entledigande av barnavårdsman för de utomäktenskapliga barn, som fötts under ifrågavarande tre år, skett i något större omfattning i städerna än på landsbygden. Skillnaden mellan landskommunerna och städerna torde dock icke vara så stor såsom framgår av barnavårdsnämndernas uppgifter. I huvudsak synes man kunna utgå från de relativtal, som grunda sig på städernas uppgifter, och antaga att motsvarande tal för hela riket och landsbygden ligga en eller annan enhet lägre.

Ungefär hälften av samtliga barnavårdsmannaförordnanden ha upphört, när barnen uppnått 3—4-årsåldern. Redan i fråga om 1—2-åringarna ha barnavårdsmännen entledigats i städerna i ungefär 33 % av samtliga fall. Med barnens stigande ålder växer procenttalet till ungefär 46 % bland 2—3-åringarna och till cirka 53 % bland 3—4-åringarna. Sedermera stiger procenttalet sannolikt ytterligare upp emot skolåldern. Därefter avstannar förmodligen takten i stegringen. Vid uppnådd skolålder synes man kunna antaga att något över 60 % av barnavårdsmannaskapen upphört. Av samtliga utomäktenskapliga barn under 18 år kvarstodo vid undersökningstillfället ungefär $^1/_3$ under barnavårdsmans tillsyn.

De flesta barnavårdsmannauppdrag — något över 70 % — ha upphört på grund av att barnen legitimerats genom föräldrarnas äktenskap. I städerna hade 24 % av de under 1942 födda utomäktenskapliga barnen legitimerats före den 1 oktober 1943, av 2—3-åringarna omkring 32 % och av 3—4-åringarna cirka 37 %.

Hyrenius har i sitt förut nämnda arbete studerat legitimeringsförhållandena under de senaste årtiondena på grundval av siffror från 1936 års partiella folkräkning. Hans resultat, vilka i huvuddrag återgivas i tab. L, komplettera förevarande undersökning. Av de barn, vilka fötts utom äktenskap under de två femårsperioderna 1921—25 och 1926—30, voro vid tidpunkten för 1936 års partiella folkräkning 50 resp. 53 % legitimerade genom föräldrarnas äktenskap. Dessa uppgifter avsågo sålunda barn, vilka vid folkräkningstillfället voro i åldrarna 10—15 resp. 5—10 år. För den sista åldersgruppen kan legitimeringsprocenten med barnens växande ålder komma att bli ännu något högre. Detsamma gäller också i någon mån närmast föregående födelseårsgrupp. Det övervägande antalet legitimeringar torde emellertid äga rum, medan barnen ännu äro små, och några väsentliga avvikelser från de i tab. L angivna talen förefalla icke troliga.

Tab. L. Under åren 1901—30 utom äktenskap födda barn, vilka vid 1936 års partiella folkräkning redovisats såsom legitimerade (i % av samtliga utom äktenskap födda barn).

Födelseår	Landsbygd	Städer	Hela riket
1901—05	40·3	34·4	38·5
1906—10	41·8	34·8	39·4
1911—15	43·3	37·0	41·0
1916—20	49·2	46·3	48·2
1921—25	50·5	48·2	49·6
1926—30	53·5	51·8	53·0

Av tab. L framgår vidare, att legitimeringsprocenten stigit under de senaste årtiondena. Legitimeringarna ha under hela tiden varit av större omfattning på landsbygden än i städerna. Skillnaden i legitimeringsprocenten mellan landskommuner och städer har dock efter hand avtagit. Det är dock icke bekant om talen för landsbygd och städer i tabellen äro beräknade utifrån en oförändrad administrativ indelning — den som gällde vid folkräkningstillfället.

De legitimerade barnen ha i förevarande undersökning uppdelats på trolovningsbarn och andra. På grundval av dessa uppgifter ha i nedanstående tablå uträknats legitimeringsprocenter för var och en av dessa grupper.

	Landsbygden			Städerna			Hela riket		
	Barn födda			Barn födda			Barn födda		
	1940	1941	1942	1940	1941	1942	1940	1941	1942
Trolovningsbarn	50·1	47·5	34·2	66·3	58·8	43·7	58·6	53·6	39·0
Icke-trolovningsbarn	21·2	19·3	14·4	9·8	7·4	6·4	16·8	15·0	11·2
Samtliga	**31·0**	**28·2**	**21·9**	**36·6**	**32·2**	**24·2**	**33·4**	**29·9**	**22·9**

För trolovningsbarnen är legitimeringsprocenten avsevärt mycket högre än bland övriga barn.

Adoptionernas antal är relativt ringa i förhållande till legitimeringarnas. De låga siffrorna för landsbygdens del torde huvudsakligen sammanhänga med en ofullständig redovisning. I städerna hade inalles 5 % av barnavårdsmannaskapen upphört på grund av adoption. Av 1—2-åringarna hade drygt 2 % adopterats, av 2—3-åringarna något över 5 % och 3—4-åringarna $7^1/_2$ %.

Annan anledning än legitimering och adoption hade i städerna föranlett barnavårdsmannaskapens upphörande i fråga om drygt 7 % av samtliga fall. Under denna rubrik komma — utom de fall, då barnet avlidit — en del fall, där barnavårdsnämnderna ansett behov av barnavårdsman icke längre förefinnas och där nämnderna enligt 15 § lagen om barn utom äktenskap förordnat om barnavårdsmannaskapets upphörande.

Tab. 1 a. Barnavårdsmannaförordnanden, fastställelse av faderskap

Lands-

	Folkmängd i undersökta kommuner i % av hela folkmängden 1 jan. 1943	Antal barnavårdsmannaförordnanden	Barn med fastställt faderskap				Barn med ej fast-	
			genom erkännande	genom domstolsutslag	summa	i % av hela antalet	under utredning	ej definitivt fastställt
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Mälarlänen	28·2	2 049	1 606	246	1 852	90·4	33	164
Barn födda 1925—1939		1 593	1 242	200	1 442	90·5	16	135
1940		128	101	16	117	91·4	1	10
1941		154	126	18	144	93·5	3	7
1942		174	137	12	149	85·6	13	12
Östra Götaland	21·9	1 583	1 221	216	1 437	90·8	29	117
Barn födda 1925—1939		1 216	925	174	1 099	90·4	14	103
1940		120	101	12	113	94·2	—	7
1941		138	110	18	128	92·8	6	4
1942		109	85	12	97	89·0	9	3
Skåne, Blekinge o. Halland	22·7	2 227	1 624	411	2 035	91·4	22	170
Barn födda 1925—1939		1 811	1 301	352	1 653	91·3	5	153
1940		131	105	15	120	91·6	4	7
1941		131	100	23	123	93·9	2	6
1942		154	118	21	139	90·3	11	4
Bohuslän och Vänerlänen	22·7	1 716	1 309	254	1 563	91·1	13	140
Barn födda 1925—1939		1 328	1 017	198	1 215	91·5	2	111
1940		110	81	19	100	90·9	1	9
1941		127	99	18	117	92·1	3	7
1942		151	112	19	131	86·8	7	13
Dalarna och Norrland ..	17·5	3 841	3 005	440	3 445	89·7	94	302
Barn födda 1925—1939		3 019	2 346	372	2 718	90·0	47	254
1940		239	192	27	219	91·6	4	16
1941		279	228	24	252	90·3	11	16
1942		304	239	17	256	84·2	32	16
Jordbrukskommuner	.	2 424	1 893	314	2 207	91·0	49	168
Barn födda 1925—1939		1 940	1 504	268	1 772	91·3	21	147
1940		164	133	24	157	95·7	1	6
1941		162	130	17	147	90·7	8	7
1942		158	126	5	131	82·9	19	8
Blandade kommuner	.	4 263	3 266	584	3 850	90·3	83	330
Barn födda 1925—1939		3 294	2 503	475	2 978	90·4	38	278
1940		274	226	28	254	92·7	5	15
1941		331	256	46	302	91·2	11	18
1942		364	281	35	316	86·8	29	19
Industrikommuner	.	1 990	1 547	252	1 799	90·4	18	173
Barn födda 1925—1939		1 565	1 200	203	1 403	89·6	9	153
1940		116	89	18	107	92·2	1	8
1941		142	122	13	135	95·1	—	7
1942		167	136	18	154	92·2	8	5
Övriga kommuner	.	2 739	2 059	417	2 476	90·4	41	222
Barn födda 1925—1939		2 168	1 624	350	1 974	91·1	16	178
1940		174	132	19	151	86·8	3	20
1941		194	155	25	180	92·8	6	8
1942		203	148	23	171	84·2	16	16

m. m. till barn utom äktenskap den 30 september 1943.

bygden.

ställt faderskap		Trolovnings-barn		Arvsrättsförklaring		Barn vars föräldrar sammanbodde utan att vara gifta					
						Antal			I % av barn med fastställt faderskap		
summa	i % av hela antalet	Antal	I % av barn med fastställda faderskap	Antal	I % av barn med fastställda faderskap	trolovningsbarn	ej trolovningsbarn	summa	trolovningsbarn	ej trolovningsbarn	summa
10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
197	9·6	579	31·3	32	1·7	133	55	188	7·2	3·0	10·2
151	9·5	409	28·4	19	1·3	96	45	141	6·7	3·1	9·8
11	8·6	44	37·6	7	6·0	10	1	11	8·5	0·9	9·4
10	6·5	49	34·0	2	1·4	10	3	13	6·9	2·1	9·0
25	14·4	77	51·7	4	2·7	17	6	23	11·4	4·0	15·4
146	9·2	212	14·8	9	0·6	53	38	91	3·7	2·6	6·3
117	9·6	135	12·3	7	0·6	30	33	63	2·7	3·0	5·7
7	5·8	22	19·5	2	1·8	5	2	7	4·4	1·8	6·2
10	7·3	29	22·7	—	—	8	2	10	6·3	1·6	7·8
12	11·0	26	26·8	—	—	10	1	11	10·3	1·0	11·3
192	8·6	482	23·7	14	0·7	73	62	135	3·6	3·0	6·6
158	8·7	384	23·2	12	0·7	52	46	98	3·1	2·8	5·9
11	8·4	24	20·0	1	0·8	6	6	12	5·0	5·0	10·0
8	6·1	25	20·3	1	0·8	8	4	12	6·5	3·3	9·8
15	9·7	49	35·3	—	—	7	6	13	5·0	4·3	9·4
153	8·9	312	20·0	10	0·6	49	41	90	3·1	2·6	5·8
113	8·5	219	18·0	7	0·6	34	28	62	2·8	2·3	5·1
10	9·1	25	25·0	2	2·0	1	3	4	1·0	3·0	4·0
10	7·9	31	26·5	—	—	7	3	10	6·0	2·6	8·5
20	13·2	37	28·2	1	0·8	7	7	14	5·3	5·3	10·7
396	10·3	1 171	34·0	13	0·4	393	159	552	11·4	4·6	16·0
301	10·0	843	31·0	10	0·4	278	125	403	10·2	4·6	14·8
20	8·4	97	44·3	—	—	33	9	42	15·1	4·1	19·2
27	9·7	97	38·5	1	0·4	40	11	51	15·9	4·4	20·2
48	15·8	134	52·3	2	0·8	42	14	56	16·4	5·5	21·9
217	9·0	546	24·7	15	0·7	226	92	318	10·2	4·2	14.4
168	8·7	393	22·2	12	0·7	159	73	232	9·0	4·1	13·1
7	4·3	52	33·1	3	1·9	22	5	27	14·0	3·2	17·2
15	9·3	46	31·3	—	—	24	3	27	16·3	2·0	18·4
27	17·1	55	42·0	—	—	21	11	32	16·0	8·4	24·4
413	9·7	931	24·2	20	0·5	231	134	365	6·0	3·5	9·5
316	9·6	683	22·9	16	0·5	167	108	275	5·6	3·6	9·2
20	7·3	67	26·4	1	0·4	16	1	17	6·3	0·4	6·7
29	8·8	73	24·2	2	0·7	25	12	37	8·3	4·0	12·3
48	13·2	108	34·2	1	0·3	23	13	36	7·3	4·1	11·4
191	9·6	658	36·6	27	1·5	136	52	188	7·6	2·9	10·5
162	10·4	461	32·9	16	1·1	88	44	132	6·3	3·1	9·4
9	7·8	46	43·0	6	5·6	11	2	13	10·3	1·9	12·1
7	4·9	68	50·4	2	1·5	13	3	16	9·6	2·2	11·9
13	7·8	83	53·9	3	1·9	24	3	27	15·6	1·9	17·5
263	9·6	621	25·1	16	0·6	108	77	185	4·4	3·1	7·5
194	8·9	453	22·9	11	0·6	76	52	128	3·9	2·6	6·5
23	13·2	47	31·1	2	1·3	6	13	19	4·0	8·6	12·6
14	7·2	44	24·4	—	—	11	5	16	6·1	2·8	8·9
32	15·8	77	45·0	3	1·8	15	7	22	8·8	4·1	12·9

Tab. 1 b. Barnavårdsmannaförordnanden, fastställelse av faderskap

Stä-

	Folkmängd i undersökta kommuner i % av hela folkmängden 1 jan. 1943	Antal barnavårdsmannaförordnanden	Barn med fastställt faderskap				Barn med ej fast-	
			genom erkännande	genom domstolsutslag	summa	i % av hela antalet	under utredning	ej definitivt fastställt
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Stockholm	100·0	7 244	5 332	1 203	6 535	90·2	119	590
Barn födda 1925—1939		5 339	3 989	901	4 890	91·6	9	440
1940		517	356	110	466	90·1	6	45
1941		627	460	103	563	89·8	11	53
1942		761	527	89	616	80·9	93	52
Göteborg	100·0	3 620	2 797	525	3 322	91·8	34	264
Barn födda 1925—1939		2 853	2 193	430	2 623	91·9	9	221
1940		233	175	35	210	90·1	3	20
1941		227	184	27	211	93·0	5	11
1942		307	245	33	278	90·6	17	12
Malmö	100·0	2 330	1 819	374	2 193	94·1	21	116
Barn födda 1925—1939		1 786	1 374	317	1 691	94·7	7	88
1940		146	115	24	139	95·2	3	4
1941		187	150	22	172	92·0	2	13
1942		211	180	11	191	90·5	9	11
Övriga städer över 30 000 inv.	100·0	5 454	4 370	734	5 104	93·6	66	284
Barn födda 1925—1939		4 136	3 279	595	3 874	93·7	26	236
1940		376	309	46	355	94·4	4	17
1941		450	379	46	425	94·4	7	18
1942		492	403	47	450	91·5	29	13
Städer under 30 000 inv.	41·2	5 290	3 994	762	4 756	89·9	85	449
Barn födda 1925—1939		3 979	2 967	630	3 597	90·4	16	366
1940		377	289	52	341	90·5	4	32
1941		386	305	43	348	90·2	15	23
1942		548	433	37	470	85·8	50	28

m. m. till barn utom äktenskap den 30 september 1943.

der.

ställt faderskap		Trolovnings-barn		Arvsrättsförklaring		Barn vars föräldrar sammanbodde utan att vara gifta					
						Antal			I % av barn med fastställt faderskap		
summa	i % av hela antalet	Antal	I % av barn med fastställda faderskap	Antal	I % av barn med fastställda faderskap	trolovnings-barn	ej trolovnings-barn	summa	trolovnings-barn	ej trolovnings-barn	summa
10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
709	9·8	2 370	36·3	109	1·7	361	124	485	5·5	1·9	7·4
449	8·4	1 686	34·5	68	1·4	196	49	245	4·0	1·0	5·0
51	9·9	161	34·5	12	2·6	45	16	61	9·7	3·4	13·1
64	10·2	225	40·0	12	2·1	56	24	80	9·9	4·3	14·2
145	19·1	298	48·4	17	2·8	64	35	99	10·4	5·7	16·1
298	8·2	1 168	35·2	12	0·4	122	80	202	3·7	2·4	6·1
230	8·1	905	34·5	9	0·3	83	55	138	3·2	2·1	5·3
23	9·9	73	34·8	1	0·5	14	6	20	6·7	2·9	9·5
16	7·0	77	36·5	2	0·9	13	4	17	6·2	1·9	8·1
29	9·4	113	40·6	—	—	12	15	27	4·3	5·4	9·7
137	5·9	824	37·6	8	0·4	74	46	120	3·4	2·1	5·5
95	5·3	599	35·4	5	0·3	35	26	61	2·1	1·5	3·6
7	4·8	54	38·8	2	1·4	6	5	11	4·3	3·6	7·9
15	8·0	77	44·8	1	0·6	12	3	15	7·0	1·7	8·7
20	9·5	94	49·2	—	—	21	12	33	11·0	6·3	17·3
350	6·4	1 715	33·6	40	0·8	281	98	379	5·5	1·9	7·4
262	6·3	1 221	31·5	32	0·8	158	63	221	4·1	1·6	5·7
21	5·6	137	38·6	1	0·3	33	8	41	9·3	2·2	11·5
25	5·6	161	37·9	3	0·7	40	11	51	9·4	2·6	12·0
42	8·5	196	43·6	4	0·9	50	16	66	11·1	3·6	14·7
534	10·1	1 647	34·6	22	0·5	345	77	422	7·3	1·6	8·9
382	9·6	1 171	32·6	17	0·5	202	48	250	5·6	1·3	6·9
36	9·5	124	36·4	4	1·2	39	7	46	11·4	2·1	13·5
38	9·8	136	39·1	1	0·3	42	9	51	12·1	2·6	14·7
78	14·2	216	46·0	—	—	62	13	75	13·2	2·8	16·0

Tab. 2 a. Upphörda barnavårdsmannaförordnanden på grund av legitimering, adoption m. m. 1940—42.

Landsbygden.

	Före 1 oktober 1943 upphörda barnavårdsmannaförordnanden på grund av:						Den 30 sept. 1943 kvarstående barnavårdsmannaskap	Hela antalet barnavårdsmannaskap	Därav i %	
	Legitimering			adoption	annan anledning	summa			legitimerade	adopterade
	trolovningsbarn	ej trolovningsbarn	summa							
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Mälarlänen	95	90	185	31	49	265	456	721	25·7	4·3
Barn födda 1940	54	41	75	16	20	111	128	239	31·4	6·7
1941	23	29	52	8	18	78	154	232	22·4	3·4
1942	38	20	58	7	11	76	174	250	23·2	2·8
Östra Götaland	43	100	143	7	22	172	367	539	26·5	1·3
Barn födda 1940	12	35	47	2	9	58	120	178	26·4	1·1
1941	15	40	55	3	7	65	138	203	27·1	1·5
1942	16	25	41	2	6	49	109	158	25·9	1·3
Skåne, Blekinge o. Halland	141	47	188	14	42	244	416	660	28·5	2·1
Barn födda 1940	53	19	72	9	17	98	131	229	31·4	3·9
1941	61	10	71	2	15	88	131	219	32·4	0·9
1942	27	18	45	3	10	58	154	212	21·2	1·4
Bohuslän och Vänerlänen	67	54	121	11	19	151	388	539	22·4	2·0
Barn födda 1940	29	25	54	4	4	62	110	172	31·4	2.3
1941	22	17	39	4	4	47	127	174	22·4	2·3
1942	16	12	28	3	11	42	151	193	14·5	1·6
Dalarna och Norrland	231	153	384	23	87	494	822	1 316	29·2	1·7
Barn födda 1940	86	50	136	14	29	179	239	418	32·5	3·3
1941	72	69	141	5	29	175	279	454	31·1	1·1
1942	73	34	107	4	29	140	304	444	24·1	0·9
Jordbrukskommuner	98	92	190	11	71	272	484	756	25·1	1·5
Barn födda 1940	41	39	80	6	18	104	164	268	29·9	2·2
1941	35	39	74	4	24	102	162	264	28·0	1·5
1942	22	14	36	1	29	66	158	224	16·1	0·4
Blandade kommuner	167	202	369	18	44	431	969	1 400	26·4	1·3
Barn födda 1940	60	70	130	6	12	148	274	422	30·8	1·4
1941	57	74	131	5	22	158	331	489	26·8	1·0
1942	50	58	108	7	10	125	364	489	22·1	1·4
Industrikommuner	140	65	205	33	63	301	425	726	28·2	4·5
Barn födda 1940	47	24	71	20	31	122	116	238	29·8	8·4
1941	48	26	74	7	16	97	142	239	31·0	2·9
1942	45	15	60	6	16	82	167	249	24·1	2·4
Övriga kommuner	172	85	257	24	41	322	571	893	28·8	2·7
Barn födda 1940	66	37	103	13	18	134	174	308	33·4	4·2
1941	53	26	79	6	11	96	194	290	27·2	2·1
1942	53	22	75	5	12	92	203	295	25·4	1·7

Tab. 2 b. Upphörda barnavårdsmannaförordnanden på grund av legitimering, adoption m. m. 1940—42.

Städer.

	Före 1 oktober 1943 upphörda barnavårdsmannaförordnanden på grund av:						Den 30 sept. 1943 kvarstående barnavårdsmannaskap	Hela antalet barnavårdsmannaskap	Därav i %	
	Legitimering			adoption	annan anledning	summa			legitimerade	adopterade
	trolovningsbarn	ej trolovningsbarn	summa							
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Stockholm	704	230	934	178	384	1 496	1 905	3 401	27·5	5·2
Barn födda 1940	281	87	368	74	132	574	517	1 091	33·7	6·8
1941	264	75	339	81	113	533	627	1 160	29·2	7·0
1942	159	68	227	23	139	389	761	1 150	19·7	2·0
Göteborg	382	73	455	73	58	586	767	1 353	33·6	5·4
Barn födda 1940	181	29	210	38	16	264	233	497	42·3	7·6
1941	128	13	141	23	25	189	227	416	33·9	5·5
1942	73	31	104	12	17	133	307	440	23·6	2·7
Malmö	332	29	361	57	36	454	544	998	36·2	5·7
Barn födda 1940	131	13	144	27	14	185	146	331	43·5	8·2
1941	111	9	120	19	10	149	187	336	35·7	5·7
1942	90	7	97	11	12	120	211	331	29·3	3·3
Övriga städer över 30 000 inv.	773	48	821	144	148	1 113	1 318	2 431	33·8	5·9
Barn födda 1940	284	25	309	58	57	424	376	800	38·6	7·3
1941	258	14	272	56	49	377	450	827	32·9	6·8
1942	231	9	240	30	42	312	492	804	29·9	3·7
Städer under 30 000 inv.	698	101	799	109	170	1 078	1 311	2 389	33·4	4·6
Barn födda 1940	260	40	300	57	63	420	377	797	37·6	7·2
1941	249	32	281	35	51	367	386	753	37·3	4·6
1942	189	29	218	17	56	291	548	839	26·0	2·0

Tab. 3 a. Barnavårdsmannaförordnanden, fastställelse av

	Antal barnavårdsmannaförordnanden	Barn med fastställt faderskap				Barn med ej fast-	
		genom erkännande	genom domstolsutslag	summa	i % av hela antalet	under utredning	ej definitivt fastställt
1	2	3	4	5	6	7	8
Landsbygden	51 480	39 560	7 115	46 675	90·7	840	3 965
Barn födda 1925—1939	40 315	30 770	5 875	36 645	90·9	325	3 345
1940	3 350	2 680	405	3 085	92·1	45	220
1941	3 755	2 990	465	3 455	92·0	125	175
1942	4 060	3 120	370	3 490	86·0	345	225
Städerna.....	29 948	22 784	4 424	27 208	90·9	464	2 276
Barn födda 1925—1939	22 420	16 952	3 580	20 532	91·6	100	1 788
1940	2 100	1 596	316	1 912	91·0	24	164
1941	2 368	1 856	276	2 132	90·0	72	164
1942	3 060	2 380	252	2 632	86·0	268	160
Hela riket	81 428	62 344	11 539	73 883	90·7	1 304	6 241
Barn födda 1925—1939	62 735	47 722	9 455	57 177	91·1	425	5 133
1940	5 450	4 276	721	4 997	91·7	69	384
1941	6 123	4 846	741	5 587	91·2	197	339
1942	7 120	5 500	622	6 122	86·0	613	385

faderskap m. m. till barn utom äktenskap den 30 september 1943.

ställt faderskap		Trolovnings-barn		Arvsrättsförklaring		Barn vars föräldrar sammanbodde utan att vara gifta					
						Antal			I % av barn med fastställt faderskap		
summa	i % av hela antalet	Antal	I % av barn med fastställda faderskap	Antal	I % av barn med fastställda faderskap	trolovningsbarn	ej trolovningsbarn	summa	trolovningsbarn	ej trolovningsbarn	summa
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
4 805	9·3	11 780	25·2	375	0·8	3 150	1 695	4 845	6·7	3·6	10·4
3 670	9·1	8 490	23·2	265	0·7	2 215	1 340	3 555	6·0	3·7	9·7
265	7·9	930	30·1	55	1·8	235	100	335	7·6	3·2	10·9
300	8·0	955	27·6	20	0·6	340	95	435	9·8	2·7	12·6
570	14·0	1 405	40·3	35	1·0	360	160	520	10·3	4·6	14·9
2 740	9·1	9 292	34·2	236	0·9	1 540	440	1 980	5·7	1·6	7·3
1 888	8·4	6 508	31·7	172	0·8	876	276	1 152	4·3	1·3	5·6
188	9·0	696	36·4	20	1·0	164	32	196	8·6	1·7	10·3
236	10·0	856	40·2	16	0·8	208	44	252	9·8	2·1	11·8
428	14·0	1 232	46·8	28	1·1	292	88	380	11·1	3·3	14·4
7 545	9·3	21 072	28·6	611	0·8	4 690	2 135	6 825	6·3	2·9	9·2
5 558	8·9	14 998	26·2	437	0·8	3 091	1 616	4 707	5·4	2·8	8·2
453	8·3	1 626	32·5	75	1·5	399	132	531	8·0	2·6	10·6
536	8·8	1 811	32·4	36	0·6	548	139	687	9·8	2·5	12·3
998	14·0	2 637	43·1	63	1·0	652	248	900	10·7	4·1	14·7

Tab. 3 b. Upphörda barnavårdsmannaförordnanden på grund av legitimering, adoption m. m. 1940—42.

	Före 1 oktober 1943 upphörda barnavårdsmannaförordnanden på grund av:						Den 30 sept. 1943 kvarstående barnavårdsmannaskap	Hela antalet barnavårdsmannaskap	Därav i %	
	Legitimering			adoption	annan anledning	summa			legitimerade	adopterade
	trolovningsbarn	ej trolovningsbarn	summa							
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Landsbygden	2 530	2 050	4 580	320	905	5 805	11 165	16 970	27·0	1·9
Barn födda 1940	935	775	1 710	160	305	2 175	3 350	5 525	31·0	2·9
1941	865	765	1 630	85	310	2 025	3 755	5 780	28·2	1·5
1942	730	510	1 240	75	290	1 605	4 060	5 665	21·9	1·3
Städerna	3 548	540	4 088	660	956	5 704	7 528	13 232	30·9	5·0
Barn födda 1940	1 368	224	1 592	328	328	2 248	2 100	4 348	36·6	7·5
1941	1 224	164	1 388	232	320	1 940	2 368	4 308	32·2	5·4
1942	956	152	1 108	100	308	1 516	3 060	4 576	24·2	2·2
Hela riket	6 078	2 590	8 668	980	1 861	11 509	18 693	30 202	28·7	3·2
Barn födda 1940	2 303	999	3 302	488	633	4 423	5 450	9 873	33·4	4·9
1941	2 089	929	3 018	317	630	3 965	6 123	10 088	29·9	3·1
1942	1 686	662	2 348	175	598	3 121	7 120	10 241	22·9	1·7

Statens offentliga utredningar 1946

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Ärvdabalksakkunnigas förslag till föräldrabalk. [49]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Betänkande med förslag till omorganisation av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen m. m. [10]
1945 års lönekommitté. 1. Betänkande med förslag till statliga löneplaner m. m. [48]

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

1943 års jordbrukstaxeringssakkunniga. Betänkande med förslag till ändrade bestämmelser i fråga om taxering av inkomst av jordbruksfastighet samt lag om jordbruksbokföring. [29]

Politi.

Parlamentariska undersökningskommissionen ang. flyktingärenden och säkerhetstjänst. 1. Betänkande ang. flyktingars behandling. [36]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Dödföddheten och tidigdödligheten i Sverige. Dess samband med nativitetsminskningen och dess förhållande vid olika former av förlossningsvård samt dess socialmedicinska och befolkningspolitiska betydelse. [2]
Betänkande om barnkostnadernas fördelning med förslag till allmänna barnbidrag m. m. [5] Bilagor [6]
Investeringsutredningens betänkande med utredning rörande personal- och materielresurser m. m. för genomförande av ett arbetsprogram enligt av utredningen tidigare framlagt förslag. [13]
Den familjevårdande socialpolitiken. [17]
Betänkande med förslag rörande den ekonomiska försvarsberedskapens framtida organisation. [19]
Socialvårdskommitténs betänkande. 12. Utredning och förslag ang. moderskapsbidrag. [23]
Kommitténs för partiellt arbetsföra betänkande. 1. Förslag till effektiviserad kurators- och arbetsförmedlingsverksamhet för partiellt arbetsföra m. m. [24]
Betänkande med förslag till investeringsreserv för budgetåret 1946/47 av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten. [27] Bilagor. [28]
Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 6. Tiden juli 1944—juni 1945. [35]
Socialvårdskommitténs betänkande. 13. Förslag ang. folkpensioneringens administrativa handhavande m. m. [37]
Sakkunniga ang. arbetsförmedlingens organisation. Del 1. Den offentliga arbetsförmedlingen under krigsåren. [44]

Hälso- och sjukvård.

Betänkande ang. den centrala organisationen av det civila medicinal- och veterinärväseendet. [20]

Allmänt näringsväsen.

Betänkande med utredning och förslag ang. rätten till arbetstagares uppfinningar. [21]

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Betänkande ang. forsknings- och försöksverksamheten på jordbrukets område i Norrland. [16]
P M ang. utvecklingsplanering på jordbrukets område. [18]
Den svenka växtodlingens utvecklingstendenser samt dess inriktande efter kriget. [39]
Riktlinjer för den framtida jordbrukspolitiken. Del 1. [42] Del 2. [46]
Betänkande med förslag till åtgärder för främjande av ridhästaveln m. m. [45]
Rationalitetsvariationerna inom det svenska jordbruket. [47]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Betänkande med förslag till ändrade grunder för flottningslagstiftningen m. m. [3]
Betänkande med förslag till skogsvårdslag m. m. [41]

Industri.

Betänkande med förslag till ordnande av kreditgivnings- och rådgivningsverksamhet för hantverk och småindustri samt bildande av företagarnämnder. [22]
Betänkande ang. hantverkets och småindustriens befrämjande. [40]

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Betänkande ang. rundradion i Sverige. Dess aktuella behov och riktlinjer för dess framtida verksamhet. [1]
Betänkande med förslag till verkstadsorganisation för väg- och vattenbyggnadsväsendet. [43]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Betänkande ang. tjänstepensionsförsäkringens organisation. [26]
Försäkringsutredningen. Förslag till lag om försäkringsrörelse m. m. 1. Lagtext. [33] 2. Motiv. [34]

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

1941 års lärarlönesakkunniga. Betänkande med förslag till boställsordning för folkskolans lärare m. m. [8]
1945 års universitetsberedning. 1. Docentinstitutionen. [9]
1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar.
IV. Skolpliktstidens skolformer.
2. Folkskolan. A. Allmän del. [11] B. Förslag till undervisningsplaner. [15]
4. Realskolan. Praktiska linjer. [14]
VI. Skolans inre arbete. Synpunkter på fostran och undervisning. [31]
Betänkande om tandläkarutbildningens ordnande m. m. Del 1. [12]
Socialutbildningssakkunniga. 2. Utredning och förslag rörande statsvetenskapliga examina m. m. [30]
Betänkande med förslag till förordning ang. allmänt kyrkomöte m. m. [32]

Försvarsväsen.

Betänkande med förslag ang. uniformspliktens omfattning för viss personal vid försvarsväsendet. [4]
Betänkande och förslag rörande åtgärder för att begränsa antalet kontraktsanställt manskap inom krigsmakten. [7]
Betänkande med förslag till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar m. m. av betydelse för rikets försvar. [25]
Betänkande med förslag rörande officersutbildningen inom armén m. m. [38]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

Stockholm 1946. Kungl. Boktr. P. A. Norstedt & Söner 431410